په اسلام کې

د ژوندانه اداب

Aghalibrary.com

ليکوال مولانا محمد يوسف اصلاحي
ژباړن سيد فضل مولا "ليون"

په اسلام کې
د ژوندانه آداب

Aghalibrary.com

لیکوال : مولانا محمد یوسف " اصلاحی "
ژباړن : سید فضل مولا " لټون "

د کتاب پېژندنه

د کتاب اردو نوم : آداب زندگی

د کتاب پښتو نوم : په اسلام کې د ژوندانه آداب

لیکوال : مولانا محمد یوسف " اصلاحی"

ژباړن : سید فضل مولا " لټون "

خپروندوی : د پیغام خپرندوی مرکز

د چاپ دریم ځل : ۱۴۲۹ هجری قمری کال

د چاپ شمیر : ۱۰۰۰ ټوکه

د چاپ او چار د خپروندی لپاره خوندی دی

اوسني پته : ډهکی منورشاه قصه خوانی بازار پېښور - ننګرهار جلال آباد ښار شرین دل پلازه شپږم نمبر دوکان ځمکتلی د نقیب الله کتاب پلورنځی.....

موبائل : ۰۰۹۳۷۸۶۹۳۶۸ -۰۰۹۳ ۷۰۰۹۵۶۴۲۳ ۰۰۹۳

Download From: Aghalibrary.com

بسم الله الرحمن الرحیم

کتابفروشی احمد شاہ احمدی
0321-9170094
0300-5928429

Download From: Aghalibrary.com

د پیغام خپرندوی مرکز

موخې او اهداف

درنو لوستونکیو !

مونږ ستر څښتن تعالی جل جلا له شکر ادا کوو چې د پیغام خپرندوی مرکز له لارې خپلو درنو هیوادوالو ته فرهنګي خدمت کوو .

دغه مرکز به انشاء الله داسې آثار خپروي چې زمونږ د درانه اولس دیني او ملي جذبې او احساسات یې هیله لري .

پیغام یوه سوچه خپلواکه او افغاني اداره ده چې یو شمیر با احساسه فرهنګیالو بنسټ ایښې دی هر افغان لیکوال یې د غړیتوب ویاړ تر لاسه کولی شي او یوازینی مرخه یې د اسلامي - افغاني فرهنګ وده او غوړونه ده .

انشاء الله موږ به هڅه وکړو چې داسې آثار خپل درانه اولس ته وړاندې کړو چې د نن او سبا نسلونو ته پر غوره پیغام برسیره یو معیار ولري چې د علم او فن خاوندان پرې قانع وي .

له ستر پروردګار څخه غواړو چې خپلو درنو قلموالو په مرسته او ملاتړ (پیغام خپرندوی مرکز) د هیواد په یوه لوی او با اعتبار فرهنګي مورچل بدل شي .

عبدالناصر "غواص"

د پیغام خپرندوی مرکز سرپرست

Download From: Aghalibrary.com

پېژندنه

له ژوندانه نه پوره ګټه تر لاسه کول، په زړه پورې خونــدونه اخيستل او واقعاً بريالی ژوندون تيرول په رښتيا سره چې ستاسې حق دي، خو دا هله کيدای شي چې تاسې د ژونـدانه پر آدابو وپوهيږې ! د بريالي ژوندانه له اصولو او آدابو نــه خبر اوسی او نــه يوازې دا چې ترې خبر اوسې بلکه په عملي توګه پر دغو اصولو د خپل ژونــدانه برابرولو او د ښکلي او ښايسته کولو پــه پرله پسې کوښښونو کې مشغول هــم اوسی .

ادب او سليقه، درنښت، پاکوالی او سپيڅلتيا، غوره او ښه انتخاب، ترتيب او د خپلي سپيڅلتيا خيال ساتل، د ښکلا سره مينه او احساس، ښه راشه درشه او غوره اخلاق، همدردي او خير غوښتنه، ښه چوي او خوږې خبرې، تواضع او عاجز خوبې، ايثار او قرباني ، بې غرضي او اخلاص، هوډ او خپلو کې، د مسئووليت احساس او استعداد ، له خدايه ويره او تقوي، پر الله جل جلاله توکل او زړوتوب، دا د اسلامي ژوندانه هغه په زړه پورې ښې نښانې دي چې شته والی يې په مؤمن کې ژوندنيزه ښکلا او په خلکو کې داسې ژور محبوبيت پيدا کوي چې نه يوازې صحيح مسلمانان بلکه له اسلام سره نا بلد انسانان هم بې واکه د هغه لوري ته راګرځي او عامه ذهنونه پردي سوچ کولو اړکوي چې کوم انسانيت پال دين چې د ژوندانــه ښکلي کولو او سمولو او د بې اندازی جاذبيت د خپلولو لپاره انسانيت ته دا ارزښتناک اصول او آداب وربښې، هغه په رښتيا سره د هوا او رڼا په څير د ګرد بشريت ميراث دي او بې له شکه د دي وړ دي چې ګرد بشريت د هغه د منلو پر اساس خپل ځانګړی او ټولنيز ژونــدون پــه برياليتوب سره آباد کړی، چې پــه نړۍ کې يې هم ژونــدون د راحت او آرام او د خوښي او خوشحالي او د امن او عافيت ځانګو شي او د اخرت پــه ژونــدانه کې هم هغه څه تر لاســه کړې چې د کامياب او فلاح ميندونکي ژونـــدانه لپاره ضروری دي .

د نظر لاندې د (ژوندانه آداب) کتاب کې د اسلامی تهـذيب پورتني اصول د تاليف او تصنيف په دوو لارو چارو د وړانــدي کولو کوښښ شوي دي، د کتاب

الله، نبوي سیرت او د اسلامي تلپاتي ښنو ښانو په لارښوونه او د اسلامي فطرت او مزاج په رڼا کې د ژوندنیز درناوي زده کوونکي دغه ټولګه (مجموعه) ترتیب کړای شوي ده چې پنځه مهم فصلونه (څپرکې) لري :

لومړی څپرکې : تهذیب او سلیقه .

دویم څپرکې : د بنده ګۍ ښکلا .

دریم څپرکې : ټولنیزه ښکلا .

څپرکې : دین ته بلنه .

پنځم څپرکې : د بنده ګۍ احساس .

په دغو پنځو څپرکیو کې نږدې د ژوندانه په ټولو اړخونو پورې د اړوندو (مربوطو) اسلامي آدابو اغیزمن ترتیب، آسانه او ساده ژبه، د هر چاله پوهې سره سمه او په زړه پورې تشریح او له سترګو روښانوونکیو دلایلو سره په وینا وال انداز کې په پرله پسې نمبر وړاندې ، کړای شوي دي .

هیله ده چې د ژوندانه د آدابو دغه ټولګه (مجموعه) به د هر پاټکی (طبقی) او د هر عمر مینه والو لپاره د الله جل جلاله په فضل او کرم خو راګټوره ثابته شي، له اسلام سره مینه لرونکي خویندي وروڼه به د همدي ارزښتناکو او سوز لرونکیو دعاګانو په رڼا کې خپل ژوندون برابر کړي او د خپلو کوچنیانو د اخلاقو او کړو وړو په سمو جوړولو کې به هم کوښښ وکړي او تر کومه چې امکان لري خپلو کوچنیانو ته به دغه دعاګانې زده کړی ، پر دغو آدابو ښکلي کړای شوي ژوندون ته به په دي نړۍ کې هم د درناوي په سترګو کتل کیږي او په آخرت کې به هم د اجر او ثواب وړ وګڼل شي .

د کتاب په ترتیب کې چې له کومو کتابونو او حوالونه فایده اخیستل شوي د هغې یادونه به پخپل ځای کیږي .

الله جل جلاله ته دعا ده چې دي خدمت ته د مننۍ شرافت ورو ښې او مسلمانانو ته وس ورکړی چې هغوي د دغو آدابو پر وسیله خپل ژوندون جوړ او ښکلي کړی، د اسلام لپاره یې په زړونو کې د مینۍ او محبت ولولي پیدا شي، او دغه مجموعه، د الله جل جلاله بنده ګان د الله جل جلاله د دین په لور راوستلو کې اغیزمنه وسیله او د ترتیبوونکی لپاره د ښښنۍ لامل شي. او د دین

هغه خدمتګاران یې په خیر او ثواب کې شریک کړي . له کومو ارزښتناکو کتابونو نه چې استفاده شوي ده .

محمد یوسف "اصلاحی"

رامپور ۳۰ اګست ۱۹۶۷ میلادي کال

لومړی څپرکی (فصل)

له حضرت جابر رضي الله عنه نه روایت دی:

یوه ورځ پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم د خبرو اترو لپاره زموږ خواته تشریف راووړ، هغه ولیدل چې یو سړی په ګرد او دوړو ککړ دی او ویښتان یې انجړ پنجړ ببر دي، هغه وفرمایل: آیا له ده سره ګومنځ نشته چې خپل ویښتان پرې ګومنځ کړي!

او یو بل سړی یې ولید، چې جامې یې ډېرې خیرنې وې، هغه وفرمایل چې: آیا له ده سره هغه څیز هم نشته چې خپلې جامې پرې ووینځي او پاکې یې کړي؟

[مشکوٰة المصابیح]

د پاکوالي او سپيڅلتيا اداب

الله تعالی هغه وګړي خپل دوستان ګڼي چې د پاکې او سپيڅلتيا پوره پوره خيال ساتي او د پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم لاربښوونه ده " پاکي او سپيڅلتيا نيم ايمان دي " يعنې نيم ايمان تويه ده چې سړی خپل روح پاک او صاف وساتي او نيم ايمان دا دي چې سړی د بدن د پاکې خيال وساتي، د روح پاکوالي او صفايې دا ده چې د کفر او شرک او د ګناه او ګمراهيو له چټليو نه وساتل شي او په صالح ګروهي (عقيده) او سپيڅليو اخلاقو ښکلي کړای شي او د بدن پاکی او سپيڅلتيا دا ده چې له ظاهري پليتيو نه په ساتلو يې د نظافت او سليقي پر آدابو ښکلي کړای شي.

◉ له خوبه د راويښيدلو نه وروسته دي د لاسونو مينځلو پرته د اوبو په لوښي کې لاس نه وهي، څه معلومه ده چې په خوب کې يې لاسونه په کوم کوم ځای لګيدلي دي.

◉ دلمبا په ځای کې د تشو متيازو کولو نه ځان وساتي په ځانګړې توګه چې د لمبا ځای ځمکه سمنټ شوي نه وي.

◉ د قضای حاجت پروخت به نه قبلي ته مخه کوي او نه به ورته شاګر ځوي له او زګاريد وروسته په لوټه او اوبو استنجاء وکړي يا يوازي پر اوبو خپل ځانونه پاک کړي ، پر خوشيانو، هډوکيو او سکرو او نورو استنجاء مه کوي او له استنجاء وروسته پر خاورو او يا صابون لاسونه ښه پريمينځي.

◉ کله مو چې هر ډول قضای حاجت ته اړتياوي نو د خوړو خوړلو ته مه کښيني، د قضای حاجت نه د اوزګاريدو وروسته خواړه وخوری.

◉ د څه خوړلو په وخت کې ښي لاس کاروي په اوداسه کې هم له ښي لاس نه کار اخلی، د استنجاء کولو او پوزی پاکولو لپاره له چپ لاس نه کار واخلي.

◉ پر پسته ځمکه متيازی کوي چې پر جامو مو څاڅکي پری نه ووزی او تل پر ناسته متيازی کوي، هو! که ځمکه د ناستی ور نه وي او يا کوم واقعي مجبوريت وي، نو پر ولاړه متيازی کولای شي، خو په عامو حالاتو کې ډېر بد عادت دي چې بايد په ټينګه تری ځان وساتل شي.

⊙ د ویالو او نهرونو پر غاړو، پر عمومي لارو او سیوري لرونکي ځایونو کې د قضای حاجت له پاره مه کینئ، له دې نه نور خلک هم په تکلیف کیږي او دا کار د ادب او تهذیب پر خلاف هم دي.

⊙ کله چې ډکو متیازو ته ځې نو څپلۍ په پښو او خولۍ پر سر کړې او د تلو پروخت دا دعا ولولې:

اَللّٰهُم اِنِیُ اَعوذبِکَ مِنَ الُخبثِ وَالخَبَایِثِ [صحیح بخاری ، صحیح مسلم]

(الهی ! تاته پناه دروړم له شیطانانو څخه، له هغو شیطانانو څخه چې نران دي، او له هغو نه هم چې ښځې دي).

او کله چې له متیازو نه بیرته راوګرځې ، دا دعا ولولې:

اَلحَمُدلِلّٰهِ الذِیُ اَذُهَبَ عَنِّیُ الاَذیٰ وَعَافَانِیُ [سنن نسایی، سنن ابن ماجه]

(د الله جل علی شانه شکر دي چې زما نه یې تکلیف لرې کړ او سلامتي یې راوبښله).

⊙ د پوزې څوڼ کولو او بلغم توکولو لپاره احتیاط سره توف داني استعمال کړې او د خلکو نه پناه خپله اړتیا پوره کړې.

⊙ هر ځلې په سپړمو کې ګوتې وهل او له پوزې نه د ګړنګانو ایستلو نه ځان وساتي، که د پوزې پاکولو ته اړتیا وي نو د خلکو نه پناه خپله اړتیا پوره کړې.

⊙ په دسمال کې د بلغمو توکولو او مړلو نه ځانونه په کلکه وژغورې ، دا ډېر بد عادت دي، مګر دا چې مجبوري وي.

⊙ چې خوله مو له پان او نسوارو نه ډکه وي داسې خبرې مه کوئ چې پر مخاطب مو څاڅکي پریوزي او هغه په تکلیف شي، همدا رنګه که تمباکو او پان ډېر خوري نو د خولې پاک ساتلو ته زیاته پاملرنه وکړې، او د دې هم خیال وساتي چې د خبرو کولو پر وخت چاته خوله نږدې نه کړې.

⊙ په اودس کولو کې ښه احتیاط کوئ او که هر مهال امکان نه لرې نو زیاتره په اوداسه سره اوسیدلو کوښښ وکړې، چیرې چې اوبه نه وي نو تیمم وکړي ، د بِسمِ اللّٰهِ الرَّحمٰنِ الرَّحِیم په ویلو اودس پیل کړې او د اودس کولو پر وخت دا دعا ولولې: اَشهَد اَن لاَ اِلٰهَ اِلاَ اللّٰهُ وَحدَهٗ لاَ شَرِیکَ لَهٗ وَاَشهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبدُهٗ وَرَسُولُهٗ اَللّٰهُم اجُعَلنِیُ مِنَ التَّوابِینَ وَاجُعَلنِیُ مِنُ المُتَطِهرِینَ [جامع ترمذی]

زه ګواهي ورکوم چې له الله جل جلاله پرته هېڅوک معبود نشته هغه یوازې او ځانله دي او هیڅوک ورسره شریک نشته، او زه ګواهي ورکوم چې محمد صلی الله علیه وسلم د الله بنده او رسول دي، الهي! ما په هغو خلکو کې شامل کړې چې ډېر زیات توبه کوونکي او ډېر زیات پاک او سپیڅلي اوسیدونکي دي.

او چې له اوداسه نه اوزګار شي دا دعا ولولی : سُبۡحَانَکَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمۡدِکَ اَشۡهَدُ اَنۡ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنۡتَ اَسۡتَغۡفِرُکَ وَاَتُوۡبُ اِلَیۡکَ [سنن نسایی]

الهي! ته پاک او تر هر څه لوړ یې د خپل حمد او ثنا سره، زه ګواهي ورکوم چې هیڅوک پرته له تانه معبود نشته مګر همدا ته یې، زه له تانه د بښنې غوښتونکی یم او هم تاته راجع کېږم.

د حضور اکرم صلی‌الله علیه وسلم ارشاد دي چې د قیامت پـه ورځ بـه زما د امت نښه دا وي چې د هغوي کوچولي او د اوداسه غړي به له نـوره ځلیږي، نو چې څوک خپل نور زیاتول غواړي زیات دي کړي [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

◉ له پابندي سره مسواک استعمالوي د حضور اکرم صلی‌الله علیه وسلم ارشاد (لاربښوونه) ده که ما د امت د تکلیف خیال نه ساتلای نو په هر اوداسه کې به مې هغوي ته د مسواک حکم کړی وو ، یو ځلی هغه ته څو کسان راغلل چې غاښونه یې ژیړ شوي وو، هغه صلی‌الله علیه وسلم چې ولیدل ، د مسواک وهلو ټینګار یې پرې وکړ.

◉ په هفته کې خو یو ځلی غسل خامخا وکړی، د جمعی په ورځ د غسل کولو خیال ساتی او د پاکو او سوتره جامو په اغوستو سره د جمعی په لمانځه کې ګډون وکړي ، پیغمبر صلی‌الله علیه وسلم فرمایلي چې: د امانت ادا کول سړی جنت ته بیایې، صحابه رضی الله عنهم پوښتنه وکړه یا رسول الله! د امانت نه مراد څه شي دي؟ وي فرمایل : د ناپاکی نه د پاکوالی لپاره غسل کول، تر دي ستر امانت الله تعالی نه دي ټاکلی ، کله چې چاته د لمبلو اړتیا پیښه شي نو غسل دي وکړي.

◉ د ناپاکۍ په حالت کې نه جومات ته لاړ شي او مه پر جومات تیریږی ، او که د غسل کولو امکان نه وي نو تیمم وکړی او جومات تـه ورشي او یا پرې تیر شي.

⊙ وینښتانو ته د تیل ورکولو او ږومنځولو خیال ساتې. د ږیرې اوږده او بې ترتیبه وېښتان په بیاتې (قیچی) برابر کړی، په سترګو کې رانجه استعمالوي، د نوکانو پرې کولو او پاک ساتلو خیال ساتی ، او له ساده او اعتدال سره د مناسبې ښکلا خیال وساتی.

⊙ د پرنجی په وخت کې خولې ته دسمال ونیسی، چې پر جامو مو څاڅکی پرې نه وزی له پرنجې وروسته اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ (الله لره ټوله ثنا ده) ووایې او اوریدونکې دي یرحمک الله (الله دي پر تاسی رحم وکړی) ووایې. او د هغې په ځواب کې یَهْدِیْکُمُ اللهُ (الله دي تاسی ته هدایت وکړی) ووایاست.

⊙ خوشبوي زیاته کاروي د پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم خوشبوي ډېره خوښه وه، هغه صلی‌الله علیه وسلم به له ویده کیدو وروسته چې کله د نورو اړتیاو نه فارغ شو نو خوشبویې به یې خامخا لګوله.

❀❀
❀❀❀

د روغتیا آداب

* روغتیا د الله تعالی ستر نعمت دي او ستر امانت هم، د روغتیا ارزښت وپیژنئ او په ساتنه کې یې هیڅکله بې پروایې مه کوي، یو ځلې چې روغتیا خرابه شي نو بیا په ډېره ګرانه بیرته ځای ته راځي، لکه څنګه چې کوچنۍ وینه لویې لویې کتابخانې خاورې ایرې کوي او له مخه یې وړي، همدا رانګه ډېره کوچنۍ بې پروایې او کوچنۍ ناروغي ژوندون تباه کوي او پای ته یې رسوي ، د روغتیا له غوښتنو نه سترګې پټول او په ساتنه کې یې بې پروایې کول د الله جل جلاله ناشکري هم ده او بې حسي هم.

د بشري ژوندانه اصلي جوهر عقل ، اخلاق ، ایمان او شعور دی او د عقل، اخلاقو، ایمان او شعور د روغتیا دارو مدار هم تر ډېره حده په بدنــی روغتیا پورې اړه لري، د عقل او دماغ وده د غوره اخلاقو غوښتنه او دیني فرایضو د ادا کولو لپاره بدني روغتیا د بنسټ حیثیت لري ، د ناتوانــه او ناروغ بدن عقل او دماغ هم ناتوانه وي او کار کول یې هم بې انـدازې حوصله ماتوونکي ، او چې کله ژونـدون له هیلو، ولولو، او حوصلو نه بې برخې وي او ارادې کمـــزورې ، ولولې سـړې او ویجاړې نو داسې بې خونده ژوندون د بې ځواکه بدن لپاره روحي عذاب وي.

په ژوندانه کې چې مؤمن باید کومې غوره کار نامې سرته ورسوي او د خلافت کوم ستر مسئوولیت چې باید سرته ورسوي، د دې لپاره ضروري ده چې په بدن کې روح وي، په عقل او دماغ کې قوت وي، په ارادو کې محکمتیا وي، حوصلې یې لوړې وي او ژوندون یې د ولولو، هیلو او غوره ارزوګانو نه ډک وي، له روغو او ژوندي زړیو وګړیو نه ژوندي قامونه جوړیږي او همداسې قامونه د ژوندانـه په اړو پیچ کې د غوره قربانیو په ورکولو د ځان لپاره غوره مقام پیدا کوي او د ژوندانه پر ارزښت او سترتوب پوهیږي.

* تل ترو تازه خوښ او خوشحاله تکړه او چالاک اوسئ ، د ښـه خوي، ښو اخلاقو، موسکا او ژوندي زړیتوب په وسله ژونـدون ښکلي او راښکونکي کړئ،

له غم ، غوسې، بې ځایه فکرونو، کینې او حسد، تنګ نظرۍ او مړ اویتوب او له دماغي زوروني ځان وژغورئ ، دغه اخلاقي ناروغي او ذهني پریشاني پر معده بده اغیزه پریباسي. او د معدي ناروغي د دروغتیا بدترین دښمن دي ، د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده، ساده اوسم اوسې ، منځني ژوند غوره کړي او ترو تازه اوسې ..... [مشکوة]

یو ځلي پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم یو بوډا سړی ولید چې د دوه زامنو پر اوږو یې لاسونه ایښي د هغوي تر منځ ګوډ ګوډ روان دي، هغه وپوښتل پردي بوډا څه شوي دي؟ خلکو وویل چې ده تر بیت الله پورې پیاده تلل نذر منلي و، نبي صلی‌الله علیه وسلم ارشاد وفرمایه " الله جل جلاله له دي نه بې نیازه دي چې دا بوډا خپل ځان په عذاب اخته کړي " او هغه بوډا تـه یې حکم وکړ چې سپور شه او خپل سفر پوره کړه .

حضرت عمر رضی الله عنه یو ځلې ولید چې مړاوي روان دي، هغه ودراوه او تري ېې وپوښتل څه ناروغ یې؟ ځلمي وویل، هیڅ ناروغي مې نشته ، هغه دوره راپورته کړه او وه یې ویراوه، ورته وي ویل : ښه چابک پر لاره درومه .

پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم به چې پر لاره تـه نو ډېر درانـه ګامونه بـه یې ایښودل او له داسې زور سره به روان و لکه پر ځوړې چې راکوزیږي .

حضرت عبدالله بن حارث رضی الله عنه وایي : ما له رسول الله ﷺ نه زیات موسکا کوونکي سړی نه دي لیدلی ... [جامع ترمذی]

او نبي صلی‌الله علیه وسلم چې خپل امت ته کومه دعا ورزده کړې د هغې هم خیال ساتي .

اَللّٰهم اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنَ الْهَمِّ وَ الْحُزْنِ وَ الْعَجْزِ وَالْکَسْلِ وَ ضَلَعِ الدَّیْنِ وَغَلَبَهِ الـرِّجَالِ .... [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

اَللّٰه ! زه خپل ځان ستا په پناه کې درکوم له پریشانۍ ، له غم نه ، له بیچارګۍ نـه، له سستۍ او لټۍ نه، د پور له بار او له دي خبرې نه چې خلک مې د فشار لاندي وساتي .

✳ پر خپل ځان له ځانه زیات بارمه باروي، بدنـي ځواکونه مـه ضایع کوي، د بدني ځواکونو دا حق دي چې د هغې ساتنه وکړای شي او له هغې نه د توان سره

سم کار واخیستل شي ، حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایی چې د پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم لاربنوونه ده : همدومره عمل کوي د ځومر چې په تاسی کې توان وي، ځکه چې الله نه بیزاره کیږی تر څو چې تاسې پخپله بیزاره نه شي ... [صحیح بخاری]

حضرت ابو قیس رضی الله عنه فرمایی چې زه د نبې صلی‌الله علیه وسلم په خدمت کې په داسې وخت کې حاضر شوم چې هغه خطبه ورکوله، زه لمر ته ودریدم، نبې صلی‌الله علیه وسلم حکم وکړ سیوري ته شوم. . . [الاداب المفرد]

او پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم د دي نه هم منع فرمایلی چې د چا د بدن دي یوه برخه سیوري او یوه برخه لمر ته وي.

د باهله قبیلی یوه میرمن حضرت مجیبه رضی الله عنها بیانوي چې یو ځلی زما پلار پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم ته د دین زده کولو لپاره ولاړ او (د دین څو مهمی خبری یې معلومی کړی) کور ته بیرته راغی ، بیا یو کال وروسته د هغه په خدمت کې حاضر شو، نو نبې صلی الله علیه وسلم هغه بیخي ونه پیژانده، نو هغه تری وپوښتل یا رسول الله صلی الله علیه وسلم زه دي ونه پیژندم؟ هغه وفرمایل : نه ! ما خو ته ونه پیژاندي ، خپل ځان راوپیژنه ؟ هغه وویل : زه د باهله قبیلی یو سړی یم تیر کال هم ستاسي په خدمت کې حاضر شوي وم " نو نبې صلی‌الله علیه وسلم ورته وفرمایل " دا پر تا څه شوي دي!! تیر کال چې ته کله راغلی وي ستا حالت ډېر ښه و! هغه ورته وویل: د کومی ورځی نه چې زه له دي ځایه تللی یم له هماغه ورځی راهیسی روژې نیسم، یوازي د شپې خواړه خورم، هغه ورته وفرمایل تاسی خامخا خپل ځان پـه عـذاب اخته کړی دي او خپل صحت مو خراب کړی دي، بیا هغه ورته لاربنوونه وکړه چې: د روژی میاشت پوره روژي نیسه او سربیره پردي په هره میاشت کې یوه روژه نیسه هغه ورته وویل: محترمه ! له یوي ورځی نه د زیاتو اجـازه راکړی ، ورته وي فرمایل ښه نو په هره میاشت کې دوه ورځی روژه نیسه، هغه بیا وویل عزتمنده د لږ څه زیاتو اجازه راکړی، هغه وفرمایل ښـه نو په هره میاشت کې دری ورځی، هغه وویل : حضور یو څو نوری پری ورزیاتی کړی. حضور اکرم وفرمایل ښه نو هر کال په محترمو میاشتو کې روژه نیسه او نوري پریږده، همداسې هر کال کوه،

د دي ارشاد فرمايلو پر وخت يې په خپلو دريو مبارکو ګوتو اشاره وکړه او سره يو ځای يې کړې، او بيا يې پرېښودي (له دي نه دا ويل هدف و چې په رجب، شوال ، او ذيقعده او ذالحجه کې روژی نيسه او ځينی کلونه يې نيسه هم مه) او د پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم لاربښوونه ده، " د مومن لپاره پکار نه دي چې خپل ځان ذليل کړی " خلکو پوښتنه وکړه " مومن به څنګه خپل ځان خواروي؟ وي فرمايل چې هغه له توانه په پورته ازميښت کې ځان واچوي... [جامع ترمذی]

* تل د زيارګالنی، زحمت ګالنی ، کوښښ زيار او زړورتوب ژوند تيروي ، د هر ډول مشکلاتو زغملو او ګرانو حالاتو سره د مقابلې عادت زده کړی د کلک بدنی، ساده او مجاهدانه ژوندانه تيرولو کوښښ وکړي ، آرام غوښتونکي آسان طلب، ناز نخري خوښوونکی ، لټ او بيکاره، مزې چړچې خوښوونکي، پست همته او دنيا خوښوونکی مه کيږی .

پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم چې کله حضرت معاذ بن جبل ﷺ يمن تـه د والی په توګه ليږه نو ورته وي فرمايل چې معاذه! خپل ځان له مزو چړچو نه وژغوره، ځکه چې د الله بنده ګان عيش خوښوونکی نه وي ...[مشکوه]

او حضرت ابو امامه وايي چې پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم وفرمايل: ساده ژوندون تيرول د ايمان نښه ده. . . [سنن ابو داود]

پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم تل ساده او مجاهدانـه ژونـدون تيراوه او تل به يې د خپل مجاهدانه قوت د زياتولو او ساتلو کوښښ کاوه، هغه له لمبا سره هم زياته مينه لرله ځکه چې د لمبا په وسله د بدن ښه ورزش کيږي ، يو ځلی پـه يوه ډنډ کې هغه د څو تنو صحابه و سره لمبل، هغه د لامبو وهونکيو نه يـوه يـوه جوړه، جوړه کړه چې هر څوک دي د خپل ملګري په لور لامبو ووهی ، پـه دي ترڅ کې د نبي اکرم صلی‌الله عليه وسلم ملګري حضرت ابو بکر صديق ﷺ وټاکل شو. هغه په لامبو ځان تر هغه ورساوه او هغه يې له غاړې راونيو.

د سپرلی لپاره د پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم آس ډېر خوښ و، هغه به د خپل آس خدمت پخپله کاوه، پخپل لستونی به يې د آس خوله مينځله او پاکوله، د آس د ځټ ويښتان به يې پخپله سمول او فرمايل به يې نيکبختی د آس له تندي سره تر قيامه تړلی ده .

حضرت عقبه رضی الله عنه فرمايي چې نبې عليه السلام فرمايلی چې غشی ويشتل زده کړی پر اسونو سپريږی ، غشي ويشتونکی راته پر آسونو سپريدونکيونه زيات ګران دي او چا چې غشي ويشتل زده کړل او بيا يې پريښودل هغه د الله جل جلاله د نعمت نا شکری وکړه .

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما فرمايی چې پيغمبر اکرم ﷺ فرمايلی دي: چا چې د خطری په شپه د مجاهدينو څوکی وکړه دغه شپه يې د قدر شپی نه زياته غوره ده [حاکم]

پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم صحابه کرامو ته په خطاب کې وويل : زما پر امت داسې وخت راتلونکی دي، چې نور قامونه به پرې داسې راپريوزی لکه وږی کسان چې د خوړو پر دسترخوان را پريوزی نو چا تری پوښتنه وکړه يا رسول ال له! آيا په هغه وخت کې به زموږ شمير دومره لږ وي چې زموږ د لاندي کولو لپاره به نور قامونه سره يو ځای کيږیاو پر موږ به را پريوزی ارشاد يې وفرمايه نـه ، هغه مهال به ستاسی شمير لږ نه وي، بلکه ستاسی شمير به زيات وي البته ستاسی وزن به په سيلاب کې د بهيدونکيو خاشو په څير وي، ستاسی د دښمنانو له زړونو به ستاسې رعب ووځی، او ستاسې په زړونو کې به بې همتی ځای ونيسی، پردي يو سړی پوښتنه وکړه يا رسول الله! دا بې همتی به په موږ کې د څه له امله پيدا کيږی ؟ هغه ﷺ وفرمايل له دي امله چې تاسې به له دنيا سره محبت او د مرګ نه به کرکه کوي .

د حضرت ابو هريره رضی الله عنه وينا ده چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلی دي: غوره ژوندون د هغه چا دي چې د خپل آس واګی يې نيولی وي او د الله جل جلاله په لاره کې يې ځغلوي، چيری چې د کومی خطرې خبر اوری د آس پر شا سپور ځغلی، له مرګ او مړينی داسې بې ويری وي، ګواکی چې د هغوي په لټه کې وي [صحيح مسلم].

* ښځی هم بايد د زيارګالنې، مشقت او مشکلاتو ژوندون تير کړی، د کور چارې بايد پخپله سرته ورسوي، ګرځيدلو را ګرځيدلو او تکليف زغملو سره عادت زده کړی، د آرام غوښتنې او مزو چړچو نه بايد ځان وژغوری او خپل اولاد هم بايد په مجاهدانه ژوندانه کې ورروزی په کور کې که ملازم وي بيا هم

اولاد باید په هر کار کې د ملازم سره له مرستی نه منع نه کړی او پر دي یې عادت کړی چې کوچنیان هم خپلی چاری پخپله سرته ورسوي، صحابیه میرمنو د خپل کور چاری پخپله سرته رسولی ، د پخلنځی کار به یې پخپله کاوه، میچنی به یې گرزولی ، اوبه به یې راوکولی ، جامي به یې مینځلی، د گنډلو او پیوندولو کار به یې پخپله کاوه، او د زیار او زغم ژوندن به یې تیراوه، او د اړتیا پر وخت به یې د جنگ په ډگر کې د زخمیانو مرهم ، پټی او د اوبو رسولو چاری هم سرته رسولی، له دي سره به د زنانه و صحت هم ښه و، اخلاق به یې هم ښه و، او پر کوچنیانو به یې هم ښه اغیز پریووت، د اسلام په نظر کې غوره میرمن هغه ده چې د کور د چارو په سرته رسولو کې مشغوله وي او شپه او ورځ په خپلو کورینو چارو کې داسې مشغوله وي چې له څیرۍ نه یې سترگیا هم ښکاره کیږی او د پخلنځی تورکې هم پرې پراته وي ، د پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم مبارکه لارښونه ده: زه او د مړنجن مخ میرمن به د قیامت په ورځ داسې یو (هغه د شهادت او منځنی گوته سره یو ځای کړی او وي ویل) .

* سهار د وختی پاځیدلو عادت زده کړی په ویده کیدلو کې د اعتدال خیال ساتی مه دومره لږ ویده کیږی چې بدن مو په پوره اندازه آرام ونه کړای شي او غړی مو سست او ستومانه وي او مه دومره ویده کیږی چې لټ او بې کاره شی ، د شپې ژر ویده کیدلو او د سهار وختی پاځیدلو سره ځانونه عادت کړی ، سهار چې پاځی د الله ﷻ بنده گي پر ځای کړی او په چمن یا میدان کې تفریح لپاره ووزی، د سهار تازه هوا پر روغتیا ښه اغیز پریباسی، هره ورځ د خپل بدنی قوت په لحاظ د مناسب او یوه اندازه ورزش خیال ساتی او پیغمبر ﷺ د باغ سیل خوښاوه او کله کله به یې په خپله هم د باغ سیل ته تشریف ووړ، هغه د ماسختن وروسته ویښ اوسیدل او خبرې کول منع کړی او فرمایلی یې دي چې له ماسختن وروسته هغه څوک ویښ پاتی کیدای شي چې څه دینی خبرې اتری کوي او یا یې د خپلې میرمنی سره څه ضروری خبرې اتری وي .

* د نفس په واک کې ساتلو عادت زده کړی ، خپل جذبات ، خیالات، غوښتنې، او شهوانی توان په واک کې وساتي، خپل زړه له ښوییدلو، خیالات له خوریدلو او نظر له بیځایه کیدلو نه وژغوری ، د غوښتنو او هیلو له بې

لاریتوب او د نظر له ګمراهۍ نه زړه او د ماغ له آرام او عافیت نه بې برخې کیږي او داسې ځیرې د ځوانۍ د ښکلا او ښایست او د شان او پر تمینتوب د سړیتوب له زړه راښکونکیو صفاتو نه بې برخې کیږي ، او بیا د ژوندانه په هر ډګر کې بې همته ، بې زړه او بې صبره ثابتیږي .

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د سترګو زنا بد نظر کول او د ژبې زنا بې حیا خبرې کول دي، نفس غوښتنې کوي او شرم ځایونه یې یا تصدیق کوي او یا تکذیب .

یو پوه او حکیم ویلي دي مسلمانانو! بدکارۍ ته مه ورنږدې کیږئ په دې کې شپږ خرابې دي ، درې خرابې خو په دې دنیا کې دي او درې پـه اخرت کې، د دنیا درې بدې دا دي چې له دې سره په دنیا کې د سړي د ځیرې ښکلا او ښایست ورکیږي، پر سړي د فقـر او مفلسۍ مصیبت را نازل شي او دریم یې ژونـــدون لنډ شي .

* د نشه لرونکیو شیانونه ځانونه وژغورئ، نشه لرونکي شیان پر دماغ هم اغیز پریباسي او پر معده هم، شراب خو حرام دي خو تر دې پرته کوم شیان چې نشه تری پیدا کیږي له هغو نه هم ځانونه وساتي .

* په هر کار کې د اعتدال او ساده ګۍ خیال ساتئ، په بدني کارو زیار کې په دماغي کارونو کې، په ازدواجي اړیکو کې، په خوراک څښاک کې، په ویده کیدلو او آرام کې، د غم په زغم او خندلو کې، په تفریح او عبادت کې، په رفتار او ګفتار کې لنډه دا چې په هر څه کې اعتدال غوره کړئ او خیر او ښه والی سرچینه یې وګڼئ د پیغمبر اکرم ﷺ لارښوونه ده: په خوښي کې میانه روي خومره ښه ده، په بې وسۍ کې د اعتدال رویه څومره غوره ده، او په عبادت کې منځنۍ درجه څومره بهتره ده [مستند بزاز، کنز العمال] .

* خواړه تل پر خپل وخت خورئ ، له زیات خوراک نه ځانونه ساتئ، هر وخت د شخوند وهلو نه ځان وساتي، خواړه د وږي کیدلو پر وخت خورئ او چې لا یو څه وږی یاست نو پاڅئ، د ولږې نه زیاته مه خورئ ، د نبي ﷺ لارښوونه ده: مومن یې پر یوه ژامه خوري او کافر یې پر اوو ژامو خوري [جامع ترمذی]

د روغتيا دارو مدار د معدي پر روغتيا دي، او په زياتو خوړلو معده خرابيږي، پيغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم يې په مثال کې داسې واضع کوي: معده د بدن لپاره د ډند په څير ده او رګونه د دي ډنډ نه څښونکي دی، نو که معده روغه جوړه وي نو رګونه هم له روغتيا نه مړيږي او که معده خرابه او ناروغه وي نو رګونه هم ناروغي څښي [بيهقی]

د لږو خوړو په مينه وال کولو کې نبې علیه السلام دا هم فرمايلي: "د يوه سړي خواړه د دوه کسانو لپاره بس دي".

* تل ساده خواړه خوری، د بې چانه ورو ډوډۍ خوری ډېرو ګرمو خوړو له خوړلو ځان ساتي، د مصالو، سرو کړيو او له اړتيا نه د زياتو خوندورو شيانو هيله مه کوي، داسې خواړه خوری چې ژر هضميږي او ساده وي او بدن پری روغ او توانمن وي.

يوازي په مزو چړچو او د خولی په سرو کړيو پس مه درومی.

د پيغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم د بې غلبيله اوړو ډوډۍ خوښه وه، نرې او د ترميده وړو فتيری يې خوښي نه وي، ډېر ګرم خواړه به يې چې تاوېونه بـه تری ختل نه خوړل لا چې سړېدو ته به يې انتظار کاوه د ګرمو خوړو په باب بـه يې کله فرمايل چې الله جل جلاله پر مونږ اور نه خوروي او کله به يې فرمايل پـه ګرمو خوړو کې برکت نه وي، د هغه غوښه خوښه وه په ځانګړي توګه يې د لاس، ورميږ او لنډي غوښه خوښوله، په حقيقت کې د بدن د قوي کولو او د مجاهدانـه مزاج د پيدا کولو لپاره غوښه يوه مهمه او غوره غذا ده او د مومن سينه بايد تل د مجاهدانه ولولو نه ډکه وي د پيغمبر آکرم صلی‌الله علیه وسلم لارښوونه ده: څوک چې د الله جل جلاله په لار کې له جهاد کولو پرته مړ شو او په زړه کې يې د جهاد هيله هم نه وه هغه د نفاق په يو حالت کې مړ شو [صحيح مسلم]

* خواړه ښه په آرام او اطمينان او ژولو ژولو سره خوری، د غم، غوسی، تکليف او ويری په وخت کې د خوړو له خوړلو ځان وساتي، د خوښي او ذهنی آرام په حالت کې چې کوم خواړه په اطمينان سره خوړل کيږي، هغه بدن ته قوت ورکوي او د غم او فکر او ويری په حالت کې چې کوم خواړه خوړل کيږی هغه پر معده بده اغيزه پريباسی او بدن تری په زړه پوری قوت نه تر لاسه کوي، پر دستر

خوان نه بیخي چپ او غم ځپلی کښیني او مه د اندازې نه زیاته خوشحالي ښکاره کوي چې پر دستر خوان مو قهقهې پورته شي، د خوړو په وخت په زوره خندل ځینې وختونه د بدن لپاره د خطرې لامل کیږي.

پر دستر خوان پخپله اندازه موسکا او خبرې کوي، په خوښي او خوشحالي سره خواړه خوري او د الله په درکړای شویو نعمتونو د هغه شکر ادا کوي او چې کله ناروغ شي په مکمله اندازه پرهیز کوي.

ام منذر رضی الله عنها وايي چې نبي اکرم صلی الله علیه وسلم زمونږ کره راغی، زمونږ کره د خرما خوشي ځوړندي وي، حضور صلی الله علیه وسلم له هغو نه په خوړلو پیل وکړ، حضرت علی کرم الله وجهه هم ورسره و، هغه هم ورسره په خوړلو شروع وکړه، نو نبي ﷺ هغه منع کړ، چې ته اوس له ناروغی نه راپورته شوي يې، ته يې مه خوره حضرت علی رضی الله عنه بس کړل، او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خوړلې، ام منذر رضی الله عنها وايي چي بیا می لږ څه د اوربشو وړه او چغندر پاخه کړل ، نبي ﷺ حضرت علی کرم الله وجهه ته وویل علی ! دا وخوره دا ستا لپاره مناسب خواړه دي [شمایل جامع ترمذی] .

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم پر دستر خوان به چې څوک میلمه و نو هغه صلی الله علیه وسلم به ورته بار بار فرمایل خوری ، نوره وخوری کله به چې میلمه ښه موړ شو او بې اندازې انکار به یې کاوه نو بیا به هغه ټینګار نه کاوه یعنې هغه به په ډېره ښه فضاء او د خوښي په چاپیریال کې د ښو او مناسبو خبرو اترو تر څنګ خواړه خوړل.

* د غرمې ډوډۍ له خوړلو وروسته قیلوله (لږ څه آرام وکړی او د شپې ډوډۍ له خوړلو وروسته تر یو ځایه لاړ او راشي او د ډوډۍ خوړلو وروسته په سملاسی ډول کوم ګران دماغی او یا بدنی کار هیڅکله مه کوي، د عربې مشهوره مقوله ده : (تغد تمد تعش تمش) چې د غرمې ډوډۍ وخوری و غزیږی او چې د شپې ډوډۍ وخوری نو وګرځه را وګرځه .

* د سترګو د ساتنې پوره خیال ساتنی، د تیزې رڼا سره سترګې مه جنګوی، لمر ته نیغ مه ګوری، په ډېره لږه او ډېره زیاته رڼا کې لوست مه کوي، تل په صافه او برابره رڼا کې مطالعه وکړی، له ډېري بې خوبی نه ځان وژغوری، د

لوګو او دوړو نه سترګې وساتي، رانجه استعمال کړی او تل د سترګو پاکو ساتلو کوښښ وکړی، په فصلونو، بهونو او شنو شنو ځایونو کې سیل او تفریح کوي، د شنو ځایونو په لیدلو پر سترګو ښه اغیز پریووزی.

سترګې د بد نظر نه هم وساتي، له دي سره سترګی بې ډوله کیږی او پر صحت یې هم اغیز پریوزی، نبې صلی‌الله علیه وسلم فرمایل "ستاسې د سترګو هم پر تاسې حق دي" پر مؤمن فرض دي چې د الله جل جلاله د دي نعمت درناوي وکړی، د الله جل جلاله رضا سره سمی یې په کار واچوي ، د ساتنی او پاکوالی خیال یې وکړی، هغه تولی لاری چاری غوره کړی چې سترګو ته تری فایده رسیږی، او له هغو خبرو ځان وساتي چې سترګو ته تری زیان رسیږی ، همدا رنګه د بدن د نورو غړیو د قوت ساتلو ته خیال کوي، د پیغمبر اکرم ﷺ لاربښوونه ده : خلکو! سترګو په رنجو کوي، رانجه د سترګو خیری لری کوي,او ویښتان رازر غونوي [جامع ترمذی]

* د غاښونو پاکوالی او ساتنې ته پام وکړئ ، د غاښونو له پاکو ساتلو نه خوشحالي حاصلیږی او پر هاضمه یې ښه اغیز پریوزی او غاښونه کلک هم پاتی کیږی ، د مسواک سره ځانونه عادت کړئ ، کریم او د غاښونو پاکوالی پودر هم استعمالوئ، پر پان یا نسوارو زیاتو استمالولو غاښونه مه خرابوي، د خوړو وروسته هم غاښونه ښه پاک کړی، د غاښونو له چتلی نه ډول ډول ناروغی پیدا کیږی د همدي لامله د نبې صلی‌الله علیه وسلم معمول ؤ چې کله به له خوبه راویښ شو نو په مسواک به یې خپله خوله پاکوله [صحیح بخاری او صحیح مسلم]

حضرت عایشه رضی الله عنها وایې چې (مونږ به د نبې علیه السلام لپاره د اوداسه اوبه او مسواک تیار ساتل چې کله به د الله جل جلاله حکم وشو هغه به راویښ شو کیبه ناست بیا به یې مسواک استعمالاوه بیا به یې اودس وکړ او لمونځ به یې اداء کاوه [صحیح مسلم]

حضرت انس رضی الله عنه وایې چې نبې اکرم صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ما تاسې ته د مسواک وهلو ډېر ټینګار کړی دي [صحیح بخاری]

د حضرت عایشه رضی الله عنها وینا ده چې نبي علیه السلام مبارکه لاربښوونه وکړه: مسواک د خولې پاکوونکي او د الله جل جلاله راضي کوونکي دي [سنن نسایی]

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: که زما د امت لپاره گرانه نه وای نو ما به د هر لمانځه پر وخت مسواک وهلو حکم کړی وُ [سنن ابو داود]

یو ځلی د هغه د لیدو لپاره څو تنه مسلمانان په خدمت کې حاضر شول، د هغوي غاښونه د ناپاکۍ له امله زیړ شوي وو، هغه چې ولیدل ورته وي ویل: ستاسې غاښونه څنگه زیړ زیړ ښکاره کیږي مسواک استعمالوي [مسند احمد]

* که تشو او یا ډکو متیازو ته مو اړتیا پیښه شي نو په سملاسي ډول خپله اړتیا پوره کړئ، د دې اړتیاو د نه پوره کولو له امله پر معده او دماغ بد اغیز پریووزي.

* د پاکۍ، طهارت او نظافت ډیر خیال ساتئ په قرآنکریم کې دي: الله جل جلاله هغه کسان خپل دوستان گرځوي چې ډیر زیات پاک او صاف اوسیږي [التوبه]

او د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم ارشاد دي: پاکي او سپیڅلتیا نیم ایمان دي.

د پاکۍ او سپیڅلتیا د همدې اهمیت د پـه نظر کې نیولو لـه مخې نبي ﷺ پاکوالي په باب مفصل احکام ورکړي دي او په هره چار کې یې پر پاکۍ او سپیڅلتیا ټینگار کړی دي.

د خوراک څښاک شیان پاک او پټ ساتئ، د چټلتیا نه یې ژغورئ او مچانو ته یې مه پریږدئ. لوښي پاک او صاف ساتئ، جامې او د ناستې ملاستې بستري ساتئ، د ناستې ولاړې ځایونه مو باید پاک وي، د بدن د پاکوالي لپاره د اوداسه او غسل خیال ساتئ، د بدن، جامو او د اړتیا د شیانو د پاکوالي نه د سړي روح خوشحاله او سوکاله کیږي، او بدن هم تر او تازه کیږي، او په مجموعي ډول یې د انسان پر روغتیا ښه اغیز پریوځي.

حضرت عدي بن حاتم رضی الله عنه فرمایي د کله نه چې مې ایمان راوړی دي د هر لمانځه لپاره په اوداسه کې یم:

یو ځلې نبي اکرم ﷺ حضرت بلال رضی الله عنه ته وویل، سبا به ته له مانه څنگه مخکې جنت ته داخلیږې؟ هغه وویل: یا رسول الله چې کله زه آذان ووایم

نو دوه رکعته لمونځ ضرور ادا کوم او چې کله مې اودس مات شي نو سملاسي نوي اودس کوم ، تل په اوداسه اوسیدلو کوښښ کوم .

حضرت ابو هریره رضی الله عنه وایې چې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلی : پر هر مسلمان د الله جل جلاله حق دي چې په هره هفته کې یوه ورځ غسل وکړي او خپل سر او بدن ومینځی [صحیح بخاری]

د جامو آداب

☜ جامې داسې اغوندي چې د شرم او حیاو غیرت او شرافت او بدن پټولو او ساتلو غوښتنې پوره کړي او تهذیب او سلیقه او ښکلا او جمال تري ښکاره وي.

په قرآنکریم کې الله جل جلاله د خپل دي نعمت د یادوني په ترخ کې فرمایي:
يَابَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ (ای د آدم اولادې ! مونږ تاسې ته جامې نازلې کړې دي چې ستاسې د بدن شرم ځایونه وپوښي او ستاسې د بدن د ساتنې او ښکلا وسیله هم وي او ډیره غوره جامه د پرهیزګاری جامه ده داد الله له نښانو څخه یوه نښانه ده ، په کار ده چې خلک ورڅخه درس وخلې)

ریش په اصل کې د مرغانو ښکو ته وایي، د مرغانو ښکې د هغو لپاره د ښکلا او ښایست وسیله هم ده او د بدن د ساتنې هم، په عامه اصطلاح کې د ریش کلمه د ښکلا او ښایست او غوره جامو لپاره استعمالیږي.

د جامو هدف ښکلا او ښایست او له موسمي اغیزو څخه ځان ساتنه هم ده، خو لومړنی هدف تري د شرم ځایونو پټول دي، الله جل جلاله شرم او حیا د بشر پــه فطرت کې پیدا کړیده، همدا لامل دي چې کله د حضرت آدم علیه السلام او حضرت بي بي حوا نه د جنت وياړلي جامې کوزې شوې، نو د جنت د ونو په پانو یې خپل بدنونه پټول، د دي لپاره په جامو کې دغه هدف تر ټولو لومړی وګڼئ او داسې جامې د ځان لپاره وټاکئ چې د ځان پټولو هدف تری په ښه توګه پوره شي، ورسره د دي خیال ساتئ چې جامې مو د موسمی اغیزو نه د بدن ساتوونکې هم وي او داسې ورنسی جامی هم وي چې د ښکلا او ښایست او د اخلاقو وسیله هم وي، داسې نــه وي چې تاسې یــې واغوندي او کوم حیرانونکې یا د لوبواله درنه جوړه شي ، او د خلکو د خندا شي.

☜ د جامو اغوستلو پــر وخت دا فکر وکړئ چې دا هغه نعمت دي چې الله تعالی پری په ګردو مخلوقاتو کې یوازي انسان نازولی دي، نور مخلوقات تری بې برخی دي، پر دي امتیازی بخشش او انعام د خپل الله شکر ادا کړی، او

د دي غوره انعام د سر لوړی له امله هیڅکله د الله د ناشکری او نافــرمانی عمل مه کوي، جامي د الله جل جلاله ډېر غوره نعمت دي، جامي چې واغــوندي نو دا احساس را ژوندي کړی او د شکر په ولولو د هغې دعا الفاظ ووایاست.چې پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم مؤمنانو ته زده کړی ده .

غوره جامي د تقوا جامي دي، د تقوا له جامو نه باطنی سپیڅلتیا هم مراد ده او د ظاهری تقوا جامي هم، یعنی داسې جامي واغوندي چې د شریعت په نظر کې د تقوي لرونکیو جامي وي، چې کبر او غرور تری نه ښکاره کیږی چې نه د ښځو لپاره د سړو سره مشابهت ولری او نه د سړو لپاره د ښځو سره مشابهت ولری ، داسې جامی واغوندي چې لیدونکی تری احساس کړی چې اغوستونکی یې څوک له خدایه ویریدونکی او نیک انسان دي او ښځی دي په جامو کې د هغو حدودو خیال وساتي چې شریعت د هغوي لپاره ټاکلی دي او سړی دي د هغو بریدونو خیال ساتی چې شریعت د هغوي لپاره ټاکلی دي .

چې نوي جامي اغوندي نو د رخت نوم واخلی او د الله تعالی شکر ادا کړی چې الله جل جلاله پخپل فضل او کرم دا ټوټه رابښلی ، او د شکر او شکرانې په جذبه نوي جامي واغوندئ او دا دعا لولئ چې رسول اکرم ﷺ به لوستله : حضرت ابو سعید خدری رضی الله عنه فرمایي چې رسول الله ﷺ بـه چې نوي جامي، پټکی، کمیس او یا څادر اغوست نو د هغې نوم به یې یاداوه او فرمایل به یې :

اللهم لک الحمد انت کسوتنیه ، اسئلک خیره وخیر ما صنع له واعوذبک من شره وشرما صنع له [سنن ابو داود]

(خدایا! ستا شکر دي تا پرما دا جامي واغوستی ، زه یې له تانه د خیر غوښتونکی یم او زه خپل ځان ستا په پناه کې درکوم د دي جامو له بدي نه او د دي د مقصد د هغه بد اړخ نه چې دا ورته جوړی کړای شوي دي) .

د دعا مطلب دا دي چې خدایه ته ماته توفیق راکړی چې زه ستا دا ښښل شوي جامي د هغه اهدافو لپاره وکاروم چې ستا په نزد سپیڅلي اهداف دي او ماته توفیق راکړی چې زه پری خپل ځان پټ کړی شم او د بې حیایی او بې شرمی له خبرو نه پرې خپل ښکاره او پټ وژغورلای شم او د ښکلا او ښایست وسیله یې

کړای شم او د شریعت د اصولو دننه پرې د خپل بدن ساتنه وکړای شم، چې جامي واغوندم نو نه به پر نورو ځان لوړ ګڼم، نه به غرور او تکبر کوم او نه به ستا د دي نعمت په استعمالولو کې د شریعت هغه حدود مات کړم چې تا د خپلو بنده ګانو لپاره ټاکلي دي.

د حضرت عمر رضی الله عنه وینا ده چې نبي ﷺ فرمایلي دي: چې څوک نوي جامي واغوندي که هغه توان لري نو پخوانی جامي دي کوم غریب ته خیرات ورکړي او نویو جامو اغوستلو پر وخت دي دا دعا ولولي:

الحمد الله الذی کسانی ما اواری به عورتی واتجمل به فی حیاتی.

(توله ثنا د هغه الله جل جلاله لپاره ده چې ماته یې دا جامی واغوستی چې زه پرې خپل شرم ځایونه پټوم او زما لپاره په ژوندانه کې د ښکلا او ښایست وسیله ده).

څوک چې د نویو جامو د اغوستلو پر وخت دا دعا لولي، الله تعالی به یې د دنیا په ژوند کې هم او له مرګه وروسته هم په خپل حفاظت او پالنه کې ساتی [جامع ترمذی]

☜ د جامو اغوستلو پر وخت د ښی لوری خیال ساتی، کمیس، کوت، کرتی، او نور چې اغوندي نو لومړی ښی لستوڼی واغوندي، او په همدي ډول پرتوګ او نور چې اغوندي نو لومړی په ښی پښه کې پایڅه دننه کړئ نبي کریم صلی‌الله علیه وسلم به چې کله کمیس اغوسته نو لومړی به یې ښی لاس په ښی لستوڼی کې دننه کاوه او بیا به یې چپ لستوڼی کې دننه کاوه، همدا ډول به یې چې کله کوښی په پښو کولی نو لومړی به یې ښی پښه په کوښه کې دننه کوله بیا به یې چپه پښه په چپه کوښه کې دننه کړه او چې کله به یې څپلی ایستلی نو لومړی به یې چپه څپلی له پښی نه ایستله او بیا به یې ښی پښه له ښی څپلی نه ایستله.

☜ جامي چې اغوندي نو لومړی یې خامخا وڅنډئ، کیدای شي چې کمه مضره حشره پکی ننوتي وي او الله جل جلاله مه کړه چې تاسې ته ضررونه رسوي نبي صلی‌الله علیه وسلم یو ځلی په یوه ځنګل کې خپلی موزی په پښو کولی، د لومړی موزی په پښو کولو وروسته یې چې کله د دویمې موزې د پښو

کولو اراده وکړه، نو کارغه راغی او هغه موزه یې پورته کړه او یو یې وړه، او چې بسه پورته ولاړ موزه یې راخوشي کړه، موزه چې له پاسه کښته را پریوته نو د راپریوتو له زوره د هغې نه یو مار لرې پریووت، هغه چې ولید د الله تعالی شکر یې ادا کړ او ارشاد یې وه فرمایه د هر مسلمان له پاره ضروری ده چې کله د موزو اغوستلو اراده وکړی نو هغه دي وڅنډی [طبرانی] .

سپینی جامې اغوندي، سپینی جامې د سړو لپاره ډېري غوره دي د نبې علیه السلام لاربښونه ده: سپینی جامې اغوندي، دا غوره جامې دي، سپیني جامې په ژوندانه کې اغوستل پکار دي او په سپینو جامو کې باید مړی دفن کړای شي [جامع ترمذی] .

یو بل مهال رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: سپینی جامې اغوندي، ځکه چې سپینی جامې ډېرې پاکې او سوتره ښکارې او په همدې کې خپل مړي په کفن کوئ .

له پاک او سوتره نه مراد دا دي چې که پر سپینو جامو کوچنی شان داغ هم پریووزی نو ژر احساسیږی او سړی یې ژر مینځی او صافوي یې او که کومه رنګ لرونکي توټه وي، نو پر هغې داغونه ژر نشي ښکاره کیدای او ژر مینځلو ته یې د چا نه پام کیږی.

په صحیح بخاری کې دي چې رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم سپینی جامې اغوستی یعنی هغه پخپله هم سپینی جامې خوښولی او د امت مړیو ته یې هم د سپین کفن اغوستلو ترغیب ورکړی .

پړتوګ، لنګ او نور د پښو له غوزانو (پړکی یا بجلک) نه پورته ساتئ، کوم کسان چې په غرور او تکبر کې خپل پروګ او لنګ راځوړندوي، د رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم په نظر کې دا نامراده او ناکام کسان دي او د سخت عذاب وړ دي، د رسول الله صلی‌الله علیه وسلم لاربښوونه ده، دری ډوله کسان داسې دي چې الله جل وعلی شانه به د قیامت په ورځ نه له هغوي سره خبرې کوي او نه به د هغوي په لور ګوری او نه به هغوي پاک او صاف کړی او جنت ته به یې داخل نه کړی، بلکې هغوي ته به درد ناک عذاب ورکوي، حضرت ابو ذر غفاری رضی الله عنه پوښتنه وکړه چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دا ناکام او

نامراد کسان څوک دي؟ وي فرمايل : يو هغه څوک چې خپل پرتوګ د تکبر او غرور له امله د پښو له غوزانو (پړکيو يا بجلک) ښکته راځوړندوي ، بل هغه څوک چې احسان باروي او دريم هغه څوک چې د درواغو په سوګندونو خپلي سوداګري ته رونق ورکول غواړي [صحيح مسلم] .

حضرت عبيد بن خالد رضى الله عنه خپله يو پيښه بيانوي: زه يو ځلی په مدينه منوره کې روان وم چې ما د شا لوری دا غږ واوريد " خپل پرتوګ پورته کړه، چې له دي سره سړی له ښکاره پليتی نه هم پاک پاتی کيږی او د دنيی مرداری نه هم، ما چې مخ ور واړاوه نو نبي اکرم صلی‌الله عليه وسلم مې ولید . عرض مې وکړ " يا رسول الله! دا خو يو معمولی شان څادر دي، نو پر دي څنګه غرور او لويې کيدای شي رسول الله اکرم صلی الله عليه وسلم ارشاد وفرمايه: آيا ستا لپاره زما پيروي ضروري نه ده، ما چې د رسول اکرم صلی‌الله عليه وسلم دا وينا واوريده سترګی مې د هغوي پر تنګ ولګيدي ومی ليدل چې د هغوي پايڅی مبارک د پنډيو مبارکو په نيمايې کی دي .

د نبي اکرم صلی‌الله عليه وسلم دا وينا چې له غوزانو پورته پرتوګ او نور ساتل سړی د هر ډول ښکاره او پټو مرداريو نه ساتی لويه معنی لرونکي ده، د دي مطلب دا دي چې کله جامي لاندي ځوړندي وي نو د لاری پر مرداری خرابې او خيرنی کيږی، پاکی او صافی نه پاتی کيږی‌او دا خبره د پاکوالی او نظافت لرونکيو لپاره ډيره ګرانه تماميږی ، بيا داسې کول د کبر او غرور له امله کيږی او کبر او غرور باطنی مرداری ده او که دا مصلحتونه هم نه وي نو د مؤمن لپاره دا فرمان هر څه دي چې: رسول اکرم صلی‌الله عليه وسلم په ژوندون کې ستاسې لپاره غوره نمونه ده [القـران]

او د سنن ابو داود په حديث کې خو هغه د دي کار ډيره لړزونکی سزا بيان کړيده، هغه فرمايلی: د مؤمن پرتوګ بايد د پنډی تر نمايې پوري وي او تر غوزانو پوری يې په ټيټدلو کې هم کومه بدي نشته، خو له غوزانو چې د چا پايڅی ځوړندي وي هغه به په اور کې سوځی ، او څوک چې د کبر او غرور له مخی خپلي پايڅی زياتي ټيټوي، د قيامت په ورځ به الله جل جلاله هغه ته نه ګوری .

☜ ورېښمينې جامې مه اغوندې دا د ښځو لباس دی او نبي ﷺ سړی د ښځو په څېر جامو اغوستلو نه په کلکه منع کړيدي.

حضرت عمر رضی الله عنه فرمايي چې د رسول اکرم صلی‌الله عليه وسلم لارښوونه ده: ورېښمينې جامې مه اغوندئ، څوک يې چې په دې دنيا کې اغوندي هغه يې په آخرت کې اغوستلای نه شي [صحيح بخاری، صحيح مسلم].

يو ځلې پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم حضرت علی رضی الله عنه ته وفرمايل: دا ورېښمينې[1] ټوټې ځيرې کړه او د فاطمه[2] په نامه بيبيانو يې وويشه [صحيح مسلم].

له دې نه دا هم معلومه شوه چې د ښځو لپاره ورېښمينې جامې اغوستل غوره دي، نو ځکه هغه حکم وکړ چې بيبيانو ته ترې لوپټې جوړې کړه او که نه نو ټوټه د نورو شيانو لپاره هم په کار راتلای شي.

☜ ښځې دې داسې جامې نـه اغوندي چې بدن يـې ترې ښکاره او نـه دې داسې تنګې جامې اغونـدي چې اندامونـه يې ترې جلا جلا ښکارېږي او نظر جلبوي او د جامو له اغوستلو سره سره لوڅې ښکاري، رسول اکرم ﷺ دا ډول ښځو ته د عبرتناک انجام خبر ورکړی دي: هغه ښځې دوزخيانې دي چې د جامو له اغوستلو سره سره لوڅې ښکاري، نور ځانته ليوال کوي او پخپله پر نورو ليوالې وي، د ناز نخرو له امله غاړه د اوښ په څېر پورته وړي، داسې ښځې به نه جنت ته ځي او نه به د جنت خوشبوي وموي، په داسې حال کې چې د جنت خوشبويي تر ډېره لرې لرې ځي [رياض الصالحين].

---

[1] ـ دا ټوټه نبي اکرم صلی الله عليه وسلم تـه "اکيدر" د دومه حاکم په تحفه کې راليږلې وه.

[2] ـ د فاطمه بيبيانو نـه مراد درې بيبيانې دي: فاطمه زهرا رضی الله عنها د رسول الله صلی الله عليه وسلم ګرانه لور او د حضرت علی رضی الله عنه ميرمن، فاطمه بنت اسد رضی الله عنه د حضرت علی رضی الله عنه محترمه مور او فاطمه د سيد الشهداء حمزه رضی الله عنه لور ده.

یو ځلی حضرت اسماء رضی الله عنها نری جامي اغوستی وي، د رسول الله صلی‌الله علیه وسلم په خدمت کې حاضره شوه، هغه مبارکه بې بې چې کله ورمخامخ شوه نو هغه تر مخ واړاوه او وي فرمایل:

اسماء کله چې نجونی ځوانی شي د هغوي لپاره روانه دي چې له مخ او لاسونو پرته یې د بدن بل ځای ولیدل شي.

☜ د پرتوګ او لنګ په اغوستلو سره سره هم له داسې ملاستی او ناستی نه ځان وژغوری چې د تن ښکاره کیدلو اندیښنه تری موجوده وي، د نبې ﷺ لارښوونه ده: یوه ځپلی پرېښو په لاره مه درومی او په لنګ کې په یوه زګاونه مه کښینی پر چپ لاس خوراک مه کوي او څادر د ټولو بدن نه داسې مه تاوه وي، چې د کار کولو او لمونځ ادا کولو لپاره یې راونه ایستلای شي، په دډه لګولو کې یوه پښه پر بله مه اړوي، چې په دي ډول په ځان پټونه کې هم د بی احتیاطی اندیښنه وي.

☜ په جامو کې دي ښځی او نارینه یو ډول شکل او رنګ نه غوره کوي، د نبې صلی‌الله علیه وسلم لارښوونه ده چې الله تعالی پر هغو نارینه و لعنت فرمایلی دي چې د ښځو په څیر رنګ او شکل غوره کوي، او پر هغو ښځو یې هم لعنت فرمایلی دي چې د نارینه وُ پیښی کوي [صحیح بخاری].

حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایی چې رسول الله صلی‌الله علیه وسلم پر هغو سړیو لعنت فرمایلی دي چې ښځو په څیر جامي اغوندي، او پر هغه ښځه یې هم لعنت فرمایلی دي چې د نارینه په څیر جامي اغوندي [سنن ابو داود].

یو ځلی حضرت عایشه رضی الله عنها ته چا یادونه وکړه چې یوه ښځه ده چې د سړیو په څیر ځپلی په پښو کوي، نو هغې وفرمایل: رسول الله ﷺ پر داسې ښځه لعنت وایي چې ځان د سړیو په څیر کولو کوښښ کوي.

☜ ښځی باید د ځوړکی (ټیکری) په سر کولو خیال وساتي او پر هغې باید خپل سر او سینه پټه کړی، داسې نری لوپټه باید پر سر نه کړی چې د سر ویښتان یې ښکاري، د لوپټی پر سر کولو مقصد همدا دي چې ښکلا پری پټه کړای

شي، په قرانکریم کې د الله جل جلاله لارښوونه ده : وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ [1] (او پر خپلو سینو د خپلو لوپټو پلو راخپور کړئ) .

یو ځلی نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم ته د مصر جوړ شوي نرۍ ململ راغي ، هغه ترې یوه برخه څیرۍ کړه او د حیه کلبي ته یې ورکړه او ورته وي فرمایل له دي نه یوه برخه څیرۍ کړه او ته پر خپل کمیس جوړ کړه او یوه برخه یې خپلې میرمنی ته د لوپټی جوړولو لپاره ورکړه، خو هغی ته ووایه چې لاندي تری بله توټه وګنډۍ چي بدن ترې نه ښکاره کیږي [سنن ابو داود] .

د کتاب او سنت دا ښکاره لارښوونې په نظر کې ونیسی او الهی احکام عملي کړی .

او د ګز ځلورمی برخی یوه نرۍ توټه مه د غاړی هار کوي او مه د الله جل جلاله او رسول الله صلی‌الله علیه وسلم په احکامو پوری خندا کوي .

حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایی چې: کله دا حکم نازل شو نو بیبیانو نرۍ رختونه پرېښول او له پرېړو رختونو نه یې ځروکی جوړ کړلو [سنن ابو داود] .

☜ جامي تل د خپل توان او طاقت په اندازه اغوندي ، مه داسې جامې اغوندي چې ویاړ او ځان ښودنه ترې ښکاره کیږي او تاسې نور خلک له ځانه سپک وګڼی او د خپلي شتمنی بې ځایه ښودنه وکړی او مه داسې جامې اغوندي چې ستاسې له توانه پورته وي او د بد خرځی پر ګناه اخته شي او مه داسې بد حاله کیږی چې تل ستاسې په باب پوښتنه راولاړیږی ، او له شتو سره سره تاسې بې برخی ښکاره شي، بلکې د خپل توان او اقتصاد په اندازه برابری او پاکی صافې جامې اغوندئ .

ځینی کسان څیرۍ، پیوندي او زړې جامې اغوندي او بد حاله ښکاره کیږی او دا کار دینداری ګڼی یوازی همدا نه بلکې چې هغوي هغه کسان دنیا دار ګڼی چې پاکې او صافی جامې اغوندي، حال دا دي چې د دینداری دا ډول فکر بیخی غلط دي، حضرت ابو الحسن علی شاذلی رحمه الله علیه یو ځلی ډېري ښې جامې اغوستی وي، کوم بد حاله صوفی د هغه پر شان شوکت اعتراض

[1] ـ د النور سورت ۳۱ آیت

وکړ، چې الهي مینه والو ته د داسې ارزښتناکو جامو اغوستلو څه اړتیا ده؟ حضرت شاذلي رحمة الله علیه ځواب ورکړ وروره دا شان او شوکت د عظمت او شان د څښتن (الله) د حمد او شکر ښکاره کونه ده، او ستا دا بد حالی د سوال ښبه ده ته د حال په ژبه د خلکو نه سوال کوی ، په اصل کې دینداری پــه زړو، پیوندي او څیری جامو اوستلو پورې تړلی نه ده او نه دنیا داری په ښو جامو اغوستلو پورې تړلی ده، د دینداری دار مدار د سړی په روغ نیت او سم فکر پورې دي، سهی خبره دا ده چې سړی په هره چار کې د خپل توان او طاقت په خیال ساتلو د اعتدال او توازن لار خپله کړی، نه دا چې په خرابو جامو اغو... د خپل نفس مړولو وخت تر لاسه کړی او نه باید په غوره جامو اغوستلو ځانته د ویاړ او تکبر شرایط برابر کړی .

د حضرت ابو الاحوص رحمة الله علیه پلار خپله یــوه پیښه بیانوي چې یــو ځلی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شوم، هغه مهال می پر تن ډېري زړې او خرابې جامي وي ، هغه پوښتنه وکړه آیا له تا ســره مال دولت شته؟ ما ورته وویل هو! پوښتنه یې وکړه څه ډول مال دي ؟ ما ورتــه وویل الله جل جلاله ماته هر ډول مال راکړی دي، اوښــان هــم شته ، غویان هم شته، اوزی هم شته، آسونه هــم شته او غلامان هم، هغــه وفــرمایل : چې کله الله پاک ته په دومره مال او دول نازولی یې، نو د هغه د فضل او احسان اغیز ستا پر بدن باید ښکاره شي .

مطلب دا دي چې کله الله جل جلاله دا هر څه تاته در کړی دی نو بیا ستا شکل د بی وسی او فقیرانو په څیر ولی دي؟ دا خو د الله ناشکری ده .

د حضرت جابر رضی الله عنه وینا ده چې یو ځلی نبې صلی الله علیه وسلم د خبرو اترو لپاره زمونږ خواته تشریف راووړ، نو هغه یو سړی ولید چې په ګرداو د وړو ککړو او ویښتان یې انجړ بنجړ وو، هغه وفرمایل: آیا د دي سړی سره ږمنځ هم نه وه چې خپل ویښتان یې پری صاف کړی وای ؟ هغه یو بل سړی ولید چې خیرنې جامي یې اغوستی وي ، هغه وفرمایل :آیا د دي سړی سره هغه څیز (صابون او نور) هم نشته چې خپلې جامي پري ومینځی ... [مشکوة]

يو سړی رسول الله صلی‌الله علیه وسلم ته وویل یا رسول الله! زه غواړم چې زما جامې دې ډېرې ښکلې وي، سر مې غوړ کړی وي، څپلۍ مې هم نازکې وي ، دا ډول هغه د ډېرو شیانو یادونه وکړه، تر دې چې هغه وویل زما زړه غواړي چې زما آس ډېر غوره وي نبې صلی‌الله علیه وسلم د هغه خبر یې اورېدې او بیا یې ورته وفرمایل: دا ټولې غوره خبرې دي او الله جل جلاله دغه ډول غوره ذوق ته په ښه نظر ګوري [مستدرک حاکم] .

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما فرمایي : ما لـه رسول الله ﷺ نه پوښتنه وکړه ، یا رسول ! ایا دا تکبر دي چې زه غوره او ښکلي جامې واغوندم هغه وفـرمایل نـه ، بلکې دا خو ښکلا ده او الله ﷻ دغـه ډول ښکلا خوښـوي [سنن ابن ماجه] .

او د همدي حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما وینا ده چې پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل چې په لمانځه کې دواړه جامې (کمیس پرتوګ) اغوندئ (ځان په مکملو جامو ښکلي کړی) الله جل جلاله ډېر حق لری چې د هغه جل جلاله په حضور کې سړی ښه ښکلي او ښایسته ولاړ وي [مشکوه]

د حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وینا ده چې نبې ﷺ فرمایلی دي چې په کوم زړه کې د ذرې اومره غرور وي هغه به جنت ته نه ځی. یو سړی وویل، هر څوک دا غواړي چې د هغه جامې دې ښکلي وي، د هغه څپلی دې غوره وي ، پیغمبر اکرم ﷺ وفرمایل الله جل جلاله پخپله د جمال څښتن دي او ښکلا یې خوښه ده (غوره او ښایسته اغوستن غرور نه دي) غرور خو په اصل کې دا دي چې سړی د حق نه بې نیازه شی او وګړي سپک او خوار وګڼي...[صحیح مسلم]

☜ په اغوستلو او له ځانه تاوه ولو کې د ډول او سینګار او د ذوق او سلیقی پوره پوره خیال ساتی ، خیری ګرځیدل، ښی او چپ صدفونه ګنډل یا یوه پایڅه پورته کول او بله کښته کول او یوه څپلی په پښو ګرځیدل یا ویښتان انجړ ساتل، دا ټولې خبرې د ذوق او سلیقی پر خلاف دي .

یوه ورځ رسول اکرم ﷺ په جومات کې تشریف لاره چې په دې کې یو سړی جومات ته راغی چې د سر او ږیرې ویښتان یې انجړوو، رسول الله ﷺ پخپل مبارک لاس د هغه په لور نغوته (اشاره) وکړه، چې مطلب یې دا و چې لاړ شه د

خپل سر او ږیرې ویښتان برابر کړه هغه سړی ولاړ او د خپل سر او ږیرې ویښتان یې جوړ کړل او راغی ، نو هغه وفرمایل : چې ایا ښکلا او ښایست له دي نه ښه نه دي چې د سړي ویښتان انجړ بنجړ وي ؟ او داسې معلومیږي چې ګواکې هغه شیطان دي [مشکوة] .

حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایلی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي چې یوه څپلۍ په پښه مه درومی یا دواړه په پښو کوي روانیږی او یا دواړ اوباسی او پښیبله ګرځی . [جامع ترمذی]

او د همدي حدیث په رڼا کې دین پوهانانو یو لستوني او یوه موزه په لاس او پښو کول هم منع کړی دي .

✍ د سره او شوخ رنګ او د ځلیدونکو او نمایشي تورو او ګلابې رنګو جامو اغوستلو نه هم ځانونه وژغورئ، د سور شوخ رنګ او د ځرکیدونکی جامي د ښځو لپاره مناسبي دي او هغوي هم باید د اسلامی حدودو خیال وساتي، پاتی شوي نمایشي اوږدي اوږدي چپنی یاد تورو او ګلابې رنګو جامو اغوستل او د نورو په مقابل کې خپل لوړاوي ښودل او خپل غوره والی ثابتول نو دا خو بیخی د کبر او غرور نښی دي- همدا رنګه داسې حیرانوونکی او خندا وړ جامي هم مه اغوندي چې تاسې پرې د تعجب وړ او د خندا وړ ښکاره شی .

✍ تل ساده با وقاره او سپیځلی جامي اغوندي او تل پر جامو د خپلي وسی په اندازه لګښت کوي، په جامو کې د عیش خوښوني او د اړتیا نه د زیاتو نزاکتونو نه ځان وژغوری ، د رسول الله صلی الله علیه وسلم ارشاد دي :

له مزو چړچو نه ځان وساتي ځکه چې د الله جل جلاله محبوب بندګان په چړچو پسي نه ګرځي [مشکوة]

او پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دي چې چا د وسی او توان سره سره یوازي د تواضع او خاکساری له مخی پـه جامو کې ساده ګی اختیار کړه نو الله جل جلاله به یې د شرافت او مشرتوب پـه جامو ښکلي کړي [سنن ابو داود]

صحابه کرام رضی الله عنهم يوه ورځ ناست وو او د دنيا يادونه يې کوله، نو نبي صلی الله عليه وسلم وفرمايل چې د جامو ساده ګی د ايمان له نښنو نه يوه نښه ده [سنن ابو داود]

يو ځلی رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل چې د الله تعالی زياتره بنده ګان داسې دي چې ظاهری حالت يې ډېر معمولی وي ، ويښتان يې ګډ وډ او په دوړو ککړ وي جامي يې کم ارزښته او ساده وي ، خو د الله تعالی په نظر کې د هغوي مرتبه دومره لوړه وي چې که هغوي په کومه خبره سوګند ياد کړی نو الله جل جلاله د هغوي سوګند پوره کوي، له دې ډول خلکو نه يو براء بن مالک رضی الله عنه دي [جامع ترمذی]

☜ د الله پاک د دې نعمت د شکر ادا کولو لپاره يې پر هغو بې وسي خلکو هم واغوندي له چا سر چې د تن پټولو لپاره هيڅ نه وي، د نبي ﷺ فرمان دي ځوک چې پر کوم مسلمان جامي اغوندي او د هغه تن پټوي نو الله تعالی به د قيامت په ورځ د جنت شنی جامي ورواغوندي او بدن به يې پری پټ کړی [سنن ابو داود] .

او رسول اکرم ﷺ دا هم فرمايلی دي : که کوم مسلمان خپل مسلمان ورور ته جامي واغوستی نو تر کومه چې هغه جامي اغوستونکی د ده جامي اغوندي دي به د خدای جل جلاله په حفاظت او ساتنه کې وي [جامع ترمذی]

☜ خپلو هغو نوکرانو او مزدورانو ته هم د خپلي وسی سره سم جامي جوړی کړی چې شپه او ورځ ستاسې خدمت کوي .

نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايلی وينځه او غلام ستاسې خويندې ورونه دي، هغوي الله پاک ستاسې په واک کې درکړی دي، نو له تاسې نه يې چې د چا په واک کې ځوک ورکړيدي نو هغه ته لازم دي چې هماغه پری وخوري چې پخپله يې خوری او هماغسی جامي پری واغوندي چې پخپله يې اغوندي او دومره کار تری واخلی چې له توانه يې زيات نه وي او که هغه کار کوي نو پخپله د هغه مرسته وکړی [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

د خوراک ، څښاک آداب

* له خوړلو د مخه لاسونه پریمینځئ ، د پاکوالی او نظافت غوښتنه ده چې په خوړو کې پر لګیدونکیو لاسونو زړه باوری وي .

* بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ولولئ او په خوراک پیل وکړی او که بِسۡمِ اللّٰہِ ... مو هیره شي نو د یادیدلو وخت کې (بسم الله من اوله واخره) ووایاست ، یاد ساتئ پر کومو خوړو چې د الله جل جلاله مبارک نوم نه اخیستل کیږی هغه شیطان د ځان لپاره روا کوي .

* د خوړو لپاره تکیه کړی مه کینئ، په تواضع سره د پښو په سر کینی ، یا دواړه ذنګونونه ولګوئ او کښینئ او یا یو زنګون او دوروي او بل څملوي کښینی، د الله جل جلاله له استازی حضرت محمد صلی‌الله علیه وسلم همداسې کیناسته .

* تل خواړه پرښی لاس خوری، د اړتیا پر وخت له چپ لاس نه هم مرسته اخیستي شي .

* خواړه په دری ګوتو خورئ او که اړتیا وي نو څلور ګوتی هم استعمالولای شي، او ګوتی تر پای ککړولو نه ځانونه وژغوری .

* مړی (کپ) مه غټه اخلی او نه کوچنی او د یوي مړی د تیرولو وروسته بله مړی خولی ته یوسی .

* پر ډوډی هیڅکله ګوتی مه پاکوي دا ډېر بد عادت دي .

* د ډوډی ځیری کولو او ګذارولو نه ځان وژغوری .

* په کاسه کې خپل لوری نه خوراک کوي، مه یې له منځه خوری او نه یې د نورو له مخی کې خورئ .

* که مړی مو له لاس پریوته نو را پورته یې کړئ یا یې پاکه کړی او یا یې ومینځئ او وي خورئ .

* خواړه پـه ګډه خورئ پـه ګډو خوړلو سره مینه او محبت پیدا کیږی او برکت هم.

* پـه خوړو کې هیڅکله عیب مـه را اوباسې که خوښـه مو نـه وي مـه یې خورئ .

* ډېر ګرم او سوزوونکی خواړه مه خوری.
* د ډوډۍ خوړلو پر وخت کې له قهقهو او زیاتو خبرونه ځانونه وژغورئ.
* له ضرورت پرته خواړه مه بوي کوي دا بد عادت دي، د ډوډۍ خوړلو په وخت مو خوله داسې مه وازوي چې ژولی خواړه مو په خوله کې ښکاره شي او مه هر ځلی په خوله کې ګوته ننباسی او له غاښونو څه مه راباسې له دي نه پر دسترخوان ناستو خلکو ته کرکه پیدا کیږي.
* خواړه په ناسته خوری او اوبه په ناسته څښی ، هو! د ضرورت پر وخت میوه او نور پر ولاړه خوړلای شي او اوبه هم څښلای شي.
* په کاسه کې چې څه پاتی شي که نرم وي نو وه یې څښی او که ټینګ وي نو پر ګوته یې وختی او کاسه پاکه کړئ.
* د خوراک څښاک شیانو ته پوکی مه کوي، د بدن له دننه نه راتلونکی هوا خرابه او زهرجنه وي.
* اوبه په دریو ساګانو په وار وار وڅښی له دي سره اوبه هم د ضرورت په اندازه څښل کیږي او اسوده ګې هم وي او په یو وار ټول کټوری څښل ځینی وختونه تکلیف هم پیدا کوي.
* په ټولنیزه خوړه کې، د تیزو خوړونکیو او د ورو خوړونکیو خیال وساتي او د ټولو یو ځای بس کړی.
* د خوړونه چې وزګار شي ګوتی وختی او بیا لاسونه ومینځی.
* که میوه او نور څه خوري نو دوه دوه دانی او یا دوه دوه قتری په یووار مه پورته کوئ.
* د لوټی یا کوزی او نورو پر منبوکو اوبه مه څښئ، په داسې لوښیو کې اوبه څښی چې د څښلو پر وخت خولی ته راتلونکی اوبه لیدل کیږي، چې کوم مردار او یا ضرري ځیز له اوبو سرنه تیر نه کړئ.
* د خوړونه په وزګاریدو دا دعا ولولی: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ (د هغه الله جل جلاله ثنا ده چا چې پر مونږ وخوړل وڅښل او چا چې مونږ مسلمانان ګرځولي یو).

د ویده کیدلو او ویښیدلو آداب

کله چې د ماښام تیاری خپریږی کوچنیان کورونو ته راوبولی او بیرون یې لوبو ته مه پریږدي، هو! چې کله د شپې یوه برخه تیره شي نو له کوره د وتلو اجازه ورکولای شي، احتیاط په دي کې دي چې له شدید ضرورت پرته کوچینیان د شپې له کوره وتلو ته مه پریږدي، د نبې صلی‌الله علیه وسلم فرمان دي : چې ماښام شي نو کوچنیان په کور کې ایسار کړی، ځکه چې دا مهال شیطانان په ځمکه کې خپریږی البته چې د یوه ساعت په اندازه وخت تیر شي نو کوچنیان پریښوولای شي [صحاح سته او د حصن حصین په حواله] .

چې کله ماښام شی دا دعا ولولی ، پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم صحابه کرامو ته د همدي دعا د لوستلو تلقین کړی ؤ : اَللّٰهُمَّ بِکَ اَمْسَیْنَا وَبِکَ اَصْبَحْنَا وَبِکَ نَحْیَا وَبِکَ نَمُوْتُ وَاِلَیْکَ النُّشُوْرُ ... [جامع ترمذی]

الله! مونږ ستا په توفیق ماښام کړ او ستا په مرسته مو سبا کړ، هم ستا د مهربانی له مخې ژوندي یو او هم ستا په اشاره به مرو او بالاخره به هم ستا په حضور کې دریږو. [جامع ترمذی] .

او د ماښام د آذان پر وخت دا دعا ولولئ :

اَللّٰهُمَّ هٰذَا اِقْبَالُ لَیْلِکَ وَاِدْبَارُ نَهَارِکَ وَاَصْوَاتُ دُعَاتِکَ فَاغْفِرْلِیْ ... [جامع ترمذی ، سنن ابو داود]

الله! دا وخت دي ستا د شپې د راتللو، ستا د ورځی د تللو او ستا د مؤذنانو د بلنی، نو ته ماته بښنه وکړه.

د نماسختن تر لمانځه د مخه له ویده کیدلو ځانونه وساتئ، دغه ډول زیاتره د نماسختن لمونځ په خطر کې پر یووزی او ځوک خبر دي د خوب تر دي مرینی ورروسته الله جل جلاله د بنده روح واپس کوي او که د تل لپاره یې اخلی ، نبې اکرم صلی‌الله علیه وسلم به په داسې کور کې د ویده کیدلو نه ډډه کوله چې رڼا به په کې نه وه شوي .

د شپې له راتلو سره سم په کور کې رڼا ولګوی، نبې صلی الله علیه وسلم به په داسې کور کې د ویده کیدلو نه ډډه کوله چې رڼا به پکې لګیدلې نه وه.

د شپې تر پلې پورې د ویښ اوسیدلو نه ډډه وکړې، د شپې د ژر ویده کیدلو او سهار د ژر ویښیدلو سره ځان بلد کړې، د رسول اکرم ﷺ فرمان دی: د ماسختن د لمانځه وروسته خو یا سړی د الهي ذکر او یا د کوروالاو سره د ضروري خبرو اترو لپاره ویښ پاتي کیدای شي.

د شپې ویښ اوسیدلو او ورځې د خوب پوره کولو نه ډډه وکړې، الله جل جلاله شپه د آرام او سکون لپاره پیدا کړې ده او ورځ یې له خوبه د بیداریدلو او د ژوندانیزو اړتیاو د پوره کولو د منډو تړړو لپاره پیدا کړې ده، په الفرقان سوره ۴۷ ایت کې دي: وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا (او همدا الله جل جلاله دي چې شپه یې ستاسې لپاره پرده پوښ او خوب یې د آرام او سکون او ورځ یې د ویښیدلو لپاره وګرځوله).

او په النباء سوره کې دي: وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا()وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا()وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا (او مونږ ستاسې لپاره خوب آرام او سکون، شپه پرده پوښ او ورځ مو د روزی ګټلو د منډو تړړو وخت ګرځولی دی).

او په النمل سوره ۸۶ آیت کې دي: أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (آیا دي خلکو دا ونه لیدل چې مونږ شپه (تیاره) کړه چې دوي پکې آرام او سکون حاصل کړي او ورځ مو روښانه (چې منډې تړړې پکې ووهي) بې شکه په دي کې د مؤمنانو لپاره د فکر کولو اشارات دي).

شپه تیاره او د آرام او سکون وخت ګرزولو او ورځ د منډو تړړو او د کار او زیار لپاره روښانه کولو کې اشاره دا ده چې د شپې د ویده کیدلو پابندي وکړې، او په ورځ کې د خپلو اړتیاو لپاره د کار او زیار کوښښ وکړې، د ورځې په رڼا کې د خپلو اړتیاو لپاره په مکمله توګه د کار او زیار څه وکړې، تر دي چې ستاسې د بدن غړي ستړیا احساس کړي، په داسې وخت کې نو بیا د شپې په آرامه او پرده پوښه فضا کې د آرام و راحت سره غاړه شي او د ورځې په راختو سره بیا د الله جل جلاله نوم یاد کړي، تازه او دمه د کار میدان ته راکوزی شي، کوم کسان چې د آرام غوښتنې او سستیا له امله د ورځې خوبونه کوي یا په مزو

چرچو او چتیاتو کې شپې ویښې تیروي هغوی د قدرت حکمتونه وژنی او خپله روغتیا او ژوندون بربادوي، د ورځې څو باره ویده کیدونکی د ورځی خپل مسئوولیتونه هم په ښه توګه سرته نشی رسولای او تن او روح هم له ارامه بې برخی کوي، ځکه چې د ورځی خوب د شپی بدل نشي کیدای نبي ﷺ دا هم خوښ کړی نه دي چې سړی د شپی ویښ وي او د الله عبادت وکړی او خپل ځان په تکلیف او زحمت اخته کړی.

له عبدالله بن عمر رضی الله عنه څخه یو ځلی نبې اکرم صلی‌الله علیه وسلم وپوښتل آیا دا خبره چې ماته ویل شوي ده صحیح ده چې ته په پابندي سر د ورځی روژه نیسې او ټوله شپه لمونځونه کوي حضرت عبدالله رضی الله عنه وویل هو! خبره خو صحیح ده، رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل نه! داسې مه کوه کله روژه نیسه او کله خوره څښه، همدا رنګه ویده کیږه هم او پاڅیږه لمونځ هم ادا کوه ځکه چې ستا د بدن هم پر تا حق دی او سترګی هم درباندي حق لری [صحیح بخاری].

☜ ډېره آرام ورکوونکي بستره مه استعمالوي، په نړۍ کې د مؤمن لپاره د آرام غوښتنی، عیش خوښونی او آسان چلی نه ځان ساتل پکار دي او مؤمن باید زحمت کې با عزمه او زیار ګالونکی وي، د حضرت عایشي رضی الله عنها وینا ده چې د نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم بستره د څرمنی وه چې د خرماو پوټکی یې پکې اچولی ؤ. [شمایل جامع ترمذی].

د حضرت حفصه رضی الله عنها نه چا پوښتنه وکړه چې تاسې کره د نبي صلی‌الله علیه وسلم بستره څه ډول وه؟ وي فرمایل : د وړغنو یو ترپال ؤ چې دوه قاته کړی مو ؤ او د نبي صلی‌الله علیه وسلم لاندي مو غوړاوه، یوه ورځ فکر راغی چې که دا څلور قاته شي او بیا وغوړول شي نو یو څه نرم به شي، لکه چې هغه مو څلور قاته وغوړاوه، سهار هغه پوښتنه وکړه د شپی دي زما لاندي څه غوړولی وو، ما ورته وویل: هماغه د وړغنو ترپال ؤ، هو! خو د شپی مې څلور قاته غوړولی ؤ چې یو څه نرم شي، نبي صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل، نه هماغسې دوه قاته یې پریږده، د شپی د بستر نرموالی د سجدو لپاره په پاڅیدو کې خنډ شو [شمایل جامع ترمذی]

حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایي چې یو ځلی یو انصارۍ میرمنی راغله او هغې د نبې صلی‌الله علیه وسلم بستره ولیده، کورته ولاړه او هغې میرمن یوه بستره جوړه کړه، هغه یې له وړیو ډکه کړی او ښه یې نرمه کړی وه، او نبې علیه السلام ته یې راولیږله، پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم چې کورته راغی او هغه نرمه بستره یې ایښې ولیده نو وي فرمایل دا څه دي؟ ما عرض وکړ یا رسول الله! فلانۍ انصاره میرمن راغلی وه او ستاسې بستره یې لیدلی وه، اوس هغې دا ستاسې لپاره جوړه کړی او رالیږلی یې ده، رسول الله صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل: دا بیرته ورولیږه، زما هغه بستره ډېره خوښه وه، نو ځکه می زړه بیرته لیږل نه غوښتل، خو رسول الله صلی‌الله علیه وسلم دومره ټینګار وکړ چې ما هغه بیرته ولیږله. [شمایل جامع ترمذی]

پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم یو ځلی پر یو پوزی ویده وُ، پر پوزی د ملاستی له امله د هغه پر بدن د پوزی نښې معلومیدي، حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه فرمایی، ما چې ولیدلی په ژړا شوم. هغه چې زه په ژړا ولیدم وي فرمایل: ولې ژاړې؟ ما عرض وکړ یا رسول الله! قیصر او کسرې خو دي وریښمو په بسترو ویده کیږی او تاسې دي پر پوزی! نبې ﷺ وفرمایل: دا د ژړا خبره نه ده، د هغوي لپاره دنیا ده او زمونږ لپاره اخرت دي.

یو ځلی نبې اکرم صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل: زه د عیش او آرام او د بې فکرۍ ژوندون څنګه تیرولای شم، په داسې حال کې چې اسرافیل شپیلی پرخوله، غوږ نیولی (د حکم پر ځای کولو لپاره (په ټیټ سر انتظار کوي چې کله بــه د شپیلۍ پوکولو حکم کیږی [جامع ترمذی]

د رسول الله صلی‌الله علیه وسلم دا (اسوه) غوښتنه کوي چې مؤمن پــه دي نړۍ کې مجاهدانه ژوندون تیر کړی او له مزو چړچو نه ځان وساتي.

له ویده کیدلو د مخه اودس وکړی او پاک او صاف ویده شی، که لاسونـه مو غوړ شوي وي نو لاسونه ښه ومینځۍ او ویده شی، د پیغمبر اکرم ﷺ فرمـان دي د چا لاسونه چې غوړ شوي وي او د هغې له مینځلو پرته ویده شو او څه زیان ورته ورسید (کومی حشری وچیچه) نو هغه دي خپل ځان ملامت کړی (چې له مینځلو پرته ویده شوي وُ).

د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم معمول وٴ چې له ویده کیدلو د مخه به یې اودس کاوه او که کله به یې په داسې حال کې اراده وکړه چې غسل ته به یې اړتیا وه نو لومړی به ی د ناپاکې ځای ومینځه او بیا به یې اودس وکړ ویده به شو.

د ویده کیدلو پر وخت د کور دروازه بنده کړی، د خوراک څښاک لوښی ومینځئ، چراغ او یا لاټین ګل کړی او که اور بلیږي نو هغه هم مړ کړی، یو ځلی په مدینه کې د شپې د چا په کور کې اور ولګیده، نو نبي ﷺ وفرمایل: اور ستاسې دښمن دي چې ویده کیږی نو اور مړ کړئ او رسول الله ﷺ وفرمایل: چې کله ماښام شي نو کوچنیان د کوره بیرونه مه پریږدي، ځکه چې دا مهال شیطانان په ځمکه کې خپریږي بیا چې د یوه ساعت په اندازه وخت تیر شي نو پرې یې ږدي، او بِسْمِ اللّٰهِ ووایاست دروازه بنده کړی او په بِسْمِ اللّٰهِ ویلو چراغ ګل کړی، او د بسم الله په ویلو د مشک خوله وتړی او هم بِسْمِ اللّٰهِ ووایاست او د خوراک څښاک لوښی پټ کړی، او که د پټولو لپاره یې سر پوښ او نور نه وي نو کوم بل څیز پر لوښی کیږدي [صحاح سته د حصن حصین په حواله]

د ویده کیدلو پر وخت دا شیان پر خپله بستره او یا یې تر څنګ خامخا کیږدي د څښلو اوبه او ګیلاس، لوټه، کوټک، د رڼا لپاره د اور ډبې (ګوګرد) مسواک ځان پاکی او نور او که تاسې چیرې میلمانه یاست نو د کور له څښتن نه د بیت الخلا او نورو ضروری، ځایونو پوښتنه خامخا وکړی، کیداشي چې د شپې مو کوم وخت اړتیا پیښه شي او په تکلیف کې اوسي، رسول اکرم ﷺ چې به کله آرام فرمایه نو د بالښت لاندي به یې اوه شیان ایښی وو، د تیلو ښیښه، ږومنح ، د رنجو کځوړه، بیاتی، مسواک، آیینه او د لرګی یو کوچنی شان تیلی چې د سر ګرولو لپاره به په کار راته.

د ویده کیدلو پر وخت څپلی، جامي او نور له ځان سره کیږدي چې کله له خوبه پاڅیږي نو لټولو ته یې اړتیا پیښه نه شی او له پاڅیدو سره په څپلی کې پښه مه دننه کوي، همدا رنګه جامي له څنډلو پرته مه اغوندي لومړی یې وڅنډی، کیدای شي چې په څپلیو او یا جامو کې کوم موذی ځناور ننوتي وي او الله جل جلاله مه کړه هغه تاسې ته تکلیف ورسوي.

له ویده کیدلو د مخه بستره ښه وڅنډئ او که کله له خوبه د څه اړتیا لپاره پاڅې او بیا راشي ویده کیږي بیا هم بستره ښه وڅنډئ، د رسول الله ﷺ فرمان دي چې: کله له بسترې پاڅې او بیا هم بسترې ته ورځې نو د خپلي لنګی پرپیځکو هغه درې کرتې وڅنډئ، ځکه چې تاسې نه پوهیږئ چې له تاسې نه وروسته بسترې ته څه څیز راغلی دي [جامع ترمذی].

کله چې بسترې ته ورسیږئ نو دا دعا ولولی د پیغمبر اکرم ﷺ خاص خدمتګار حضرت انس رضی الله عنه فرمایي چې کله به هغه په بستره کې ویده کیده نو دا دعا به یې لوستله : اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِیْ اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَکَفَانَا وَ اٰوَانَا فَکَمْ مِّمَّنْ لَا کَافِیَ لَہٗ وَلَا مُؤْوِیَ [شمایل جامع ترمذی]

شکر او ستاینه هغه الله لره ده چا چې پر موږ وخوړول او وڅښول او چا چې زموږ په کارونو کې مکمله مرسته وکړه، او چا چې زموږ لپاره د اوسیدلو ځایونه راوښېل ځومره خلک دي چې نه یې کوم مرستندوي او کومک کوونکي شته او نه څوک ورته د پناه ځای ورکوونکي.

بسترې ته د رسیدلو پر وخت د قران عظیم یوه برخه خامخا ولولی ، رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم به د ویده کیدلو د مخه د قـران عظیم د یوي برخې تلاوت خامخا فرمایه، د هغه فرمان دي: څوک چې پر بستره د ویده کیدلو پر وخت د الهی کتاب کوم سورت لولی نو الله تعالی هغه تـه یوه ملایکه رالیږی چې د هر تکلیف او هر څیز نه د هغه د ویښیدلو پورې د هغه ساتنه کوي که څـه هم هغه هر وخت له خوبه راویښ شي [احمد]

او هغه (محمد صلی‌الله علیه وسلم) فرمایلی: کله چې انسان د ویـده کیدو لپاره بسترې ته ورشي نو دا مهال یوه ملایکه او شیطان هغه ته راځی ، ملایکه ورته وایې " د خپلو کړو پای پر نیکیو وکړه " او شیطان ورته وایې " د خپلو اعمالو خاتمه پر بدیو وکړه " بیا که هغه انسان د الله جل جلاله په یادولو ویده شو نو ملایکه ټوله شپه د هغه ساتنه کوي.

د حضرت عایشي رضی الله عنها وینا ده چې رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم به کله بسترې ته تشریف یووړ نو دواړه لاسونه به یې د دعا په څیر پورته کړل او د قل هوالله احد ، قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس سورتونو تلاوت به

يې وفرمايه بيا به يې پر دواړو لاسونو کف کړل او تر کومه ځايه به چې رسيدل پر خپل مبارک بدن به يې راښکل، د سر مخ او بدن له مخکې برخی به يې پيل وفرمايه او هغه به درې کرتې. دا عمل کاوه [شمايل جامع ترمذی]

کله چې د ويده کيدلو اراده وکړی نو ښی لاس د خپل ښی مخ لاندي کړی او چپ لاس پر خپل برنی اړخ وغزوي، حضرت براء رضی الله عنه فرمايې چې کله به نبي اکرم صلی‌الله عليه وسلم آرام فرمايه نو خپل ښی. لاس به يې د ښی. مخ لاندي کيښود او دا الفاظ به يې لوستل: رب قنی عذابک يوم تبعث عبادک (الهی ! ما د هغه ورځی له عذاب نه وساته په کومه ورځ چې ته خپل بندګان خپل حضور ته راپورته او حاضر وي، په (حصن حصين) کې راغلی چې رسول اکرم صلی‌الله عليه وسلم به دا الفاظ درې کرتی لوستل.

پر مخه او پـه چپ اړخ له ملاستی نه ځان وساتي ، د حضرت معيش رضی الله عنه پلار طفخه الغفاری رضی الله عنه فرمايې چې زه پـه جومات کې پر مخی پروت وم چې کوم صاحب می پښی وښوروليی او وي ويل داسې ويده کيدل د الله جل جلاله خوښ نـه دي ، ما چې ځنګه ورتـه وکتل نو هغـه نبي صلی‌الله عليه وسلم ؤ.

د ويده کيدلو لپاره داسې ځای وټاکی چيری چې تازه هوا رسيږی ، د داسې بندو کوټو نه د خوب لپاره ځان وساتي چيری چې تازه هوا نه رسيږی.

په ويده کيدلو کې خوله پر څه څيز مه پټوي، په دي ډول ويـده کيدل کې پر روغتيا بده اغيزه ښيريووزی، په ښکاره مخ د ويده کيدلو سره ځان عادت کړی، چې تازه هوا در رسيږی.

پر داسې بامونو مه ويده کيږی چې ديوال او يا جنګله تری تاوه نـه وي او د چت نه د راکوزيدلو پر وخت د دي خبرې خيال ساتی چې پر زينه د پښی ايښودلو د مخه د رڼا څه چاره وکړی ځينی وختونه په يوه کوچنی غلطی سړی تـه زيات تکليف رسيږی.

که هر څومره سخته يخنی وي چې منقل بل وي مه ويده کيږی او مـه پـه بنده کوټه کې چې لالټين لګيدلی وي ويده کيږی ، د اور بليدو له امله چې پـه

بندو کوټو کې کوم ګاز پیدا کیږي هغه د روغتیا لپاره ډېر ضرري دي، بلکې ځینې وختونه تري د مرګ خطره هم پیدا کیږي.

د ویده کیدلو د مخه دا دعا ولولی د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې رسول الله ﷺ به د ویده کیدو د مخه دا دعا لوستله: بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

ای زما ربه! هم ستا په نامه مې خپل اړخ پر بستره ولګاوه او هم ستا په مرسته به د خپل بستر نه پاڅیږم او که ته زما نفس واخلی نو پر هغې رحم وکړه او که هغه ته نور وخت ورکوي، نو د هغه ساتنه وفرمایه، څنګه چې ته د خپلو نیکو بنده ګانو ساتنه کوي.

که دا دعا مو یاده نه وي نو دا لنډه شان دعا ولولی: اللهم باسمک اموت واحیی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

(الهی! زه هم ستا په نامه د مرګ غیږې ته ورځم او هم ستا په نامه به ژوندي پاڅیږم).

د شپې په وروستی برخه کې د پاڅیدو سره ځانونه عادت کړی، د نفس روزنې او له الله جل جلاله سره د اړیکو پیدا کولو لپاره په وروستی شپه کې پاڅیدل او الله جل جلاله یادول ضروری دي، الله جل جلاله خپلو محبوبو بنده ګانو ته د همدي غوره والی او ښه والی بیان کړی دي، چې د شپې پاڅیږی، د الله جل جلاله په حضور کې رکوع او سجده کوي او د خپلو ګناهونو ښښنه غواړي، د نبي ﷺ معمول وُ چې د شپې په لومړی برخه کې به یې آرام کاوه او د شپې په اخر کې به پاڅیده او په عبادت به مشغولیده.

له خوبه په ویښیدلو دا دعا ولولی: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

(ثنا او ستاینه هم د الله لپاره ده چې مونږ یې د مړه کولو وروسته پر ژوندانه و نازولو او د هماغه په حضور کې دریدل او حاضریدل دي).

کله چې کوم ښه خوب ووینی د الله جل جلاله شکر ادا کړی او هغه د ځان لپاره زیری وګڼی، د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمان دي، اوس په

نبوت کې له زيريو پرته هيڅ پاتې نه دي، خلکو پوښتنه وکړه چې د بشارت نه مرادخه دي، وي فرمايل ، ښه خوب ليدل [صحيح بخاری]

او هغه دا هم وفرمايل: چې په تاسې کې چې څوک زيات رښتونی وي د هغه خوب به هم زيات رښتونی وي، او هغه دا لارښوونه هم وکړه چې: که ښه خوب وګوری نو د الله جل جلاله حمد او ثنا ووايې او هغه بيان کړی او دوست ته يې بيان کړی، نبي صلی‌الله عليه وسلم به چې کله خوب وليده نو صحابه کرامو رضوان الله عليهم اجمعين ته به يې بيانوه او صحابه کرامو ته به يې دا هم وويل چې خپل خوب بيان کړی زه د هغې تعبير کوم [صحيح بخاری]

☜ درود شريف زيات لولی هيله ده چې الله تعالی به مو د رسول اکرم صلی‌الله عليه وسلم پر زيارت مشرف کړی .

حضرت مولانا محمد علی مونګيری رحمه الله عليه يو ځلی د حضرت فضل الرحمن ګنج مراد آبادي رحمه الله عليه نه پوښتنه وکړه چې کوم خاص درود شريف راوښاياست چې د نبي صلی‌الله عليه وسلم ديدار را په برخه شي، هغه وويل کوم خاص درود نشته پس اخلاص پيدا کول پکار دي، بيا يې له يو څه تامل وروسته وفرمايل البته سيد حسن رحمه الله عليه ته پردي درود عمل ښه ثابت شو:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعِتْرَتِهٖ بِعَدَدِ كُلِّ مَعْلُوْمٍ لَّكَ (يا الهی! پر محمد رحمت نازل کړه او د هغه پر آل او اولاد د هغه ټولو شيانو په شمير چې اندازه يې تاته معلومه ده) .

د رسول الله ﷺ فرمان دي چا چې زه په خوب کې وليدم هغه واقعاً زه ليدلی يم، ځکه چې شيطان زما په شکل نشي کيدای [شمايل جامع ترمذی]

حضرت يزيد قاری رحمه الله عليه قران عظيم الشان ليکه، يو کرتی يې د رسول الله ﷺ ديدار په نصيب شو، حضرت ابن عباس رضی الله عنهما ژوندي وُ، حضرت يزيد يې هغه ته يادونه وکړه نو حضرت ابن عباس رضی الله عنه هغه ته د رسول الله ﷺ دا حديث واو راوه چې " چا زه په خوب کې وليدم هغه واقعاً زه ليدلی يم ځکه چې شيطان زما په شکل نشي کيدای " بيا يې تری پوښتنه وکړه " تا چې کوم ذات په خوب کې ليدلی دي د هغه حليه بيانولای شی ؟

حضرت يزيد رحمه الله عليه وويل : د هغه قد او قامت او تن بې اندازې متوازن وُ، د هغه رنګ غنمي سپينوالى ته مايل وُ سترګې يې داسې وي لکه په رنجو تورى ، خوشحاله ښيره، ګرد مخ ډيره ګڼه ږيره مبارکه چې ټول مخ يې احاطه کړې وُ او پر سينه يې راخپره وه حضرت ابن عباس رضى الله عنه وويل که تا په ژونـــدانه کې ليدلى واى بيا به دې هم تر دې زياته حليه بيان کړې نه واى يعنى تا چې کوم حليه بيان کړې ده ، هغه واقعى د رسول اکرم ﷺ حليه ده [شمايل جامع ترمذى] .

کله چې الله جل جلاله مکړه کوم خراب او ويرونکى خوب ووينې نو هيڅکله، يې چاته مه وايې او د هغه خوب د بد والى نه د الله جل جلاله پناه وغواړه، که الله جل جلاله غواړې د هغه خوب له شر نه به مو وساتي، حضرت ابو سلمه رضى الله عنه فرمايې چې زه به د خرابو خوبونو د ليدلو له امله تل ناروغه کيدم، يوه ورځ مې حضرت ابو قتاده رضى الله عنه تــه شکايت وکړ، نو هغه راته د نبې اکرم ﷺ دا حديث شريف واوراوه: ښه خوب د الله جل جلاله له لورى وي که لـه تاسې نـــه څوک ښه خوب ووينى نو د خپل ګران دوست پرته دې چاته نه بيانــوي او که کوم خراب خوب وګورې نو بيخى دې چاته نه بيانوي، بلکې د ويښيدو سره دې " اعوذ باالله من الشيطان الرجيم " ولولى او درې کرتې دې چپ اړخ ته لاړې تو کړى او اړخ دې پدل کړى نو هغه به د خوب له شر نه محفوظ وي [رياض الصالحين ، صحيح مسلم]

له ځانه جوړ کړى خوب هيڅکله مـه وايې، د حضرت عبد الله بن عباس رضى الله عنه وينا ده چې د نبې صلى الله عليه وسلم فرمـان دې څوک چې د خوب ليدلو پرته له ځانه خوبونه جوړوي او خلکو ته يې بيانوي، هغه تـه بـه دا سزا ورکول کيږي چې دوه د وربشو دانو ته بـه غوټـه اچوي او داسـې نـه شـى کولاى [صحيح مسلم]

او د خاتم الانبياء محمد صلى الله عليه وسلم فرمان دې : دا ډېر ستر بهتان دې چې سړى داسې خبره وکړى چې سترګو يې ليدلى نه وي [صحيح بخارى]

کله چې مو څوک دوست خوب درته واروي نو د هغې ښه تعبير وکړی او د هغه په حق کې دعا وکړی، یو سړی نبې علیه السلام ته خپل خوب بیان کړ، هغه وفرمایل غوره خوب دي لیدلی دي او غوره تعبیر به یې وي .

نبې صلی‌الله علیه وسلم به په عامه توګه د سهار له لمانځه وروسته پلتی ووهله او خلکو ته به یې فرمایل : چا چې خوب لیدلی وي بیان دي کړی او د خوب له اوریدلو وروسته به یې دا دعا لوستله :

خَيْرًا تَلَقَّاهُ وَشَرًّا تَوَقَّاهُ وَخَيْرًا لَنَا وَشَرًّا عَلَى أَعْدَائِنَا وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

(د دي خوب نیکی دي ستا په برخه شي او له بدي نه یې وساتل شي ، زمونږ په حق کې دي خیر او زمونږ د دښمنانو لپاره دي وبال وي او حمد او ثنا د هغه الله جل جلاله لپاره ده چې د ګردو عالمونو پالونکی دی) .

کله چې په خوب کې وه ویریږی یا پریشانوونکی خوب ووینی او پریشانه شي نو د ویری او پریشانۍ د لرې کولو لپاره دا دعا ولولی او خپل هوښیارو کوچنیانو ته هم دا دعا ورزده کړی، حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنهما وایی چې: کله به څوک په خوب کې وه یریده او یا به پریشانه شو نو نبې صلی الله علیه وسلم به ورته د پریشانۍ د لرې کیدو لپاره د دي دعا تلقین کاوه : أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَأَنْ يَحْضُرُوْنِ [ابو داود ، جامع ترمذی]

زه همدا د الله جل جلاله په کاملوکلماتو پناه غواړم، د هغه له غضب او غوسی نه، د هغه له سزا نه، د هغه د بندګانو له بدونه، د شیطانانو له وسوسو نه او له دي خبرې نه چې هغوي ماته راشی .

د لارې آداب

پر لاره په درمیانه مزله درومئ مه دومره چټک درومې چې خامخا د خلکو پام ستاسې په لوري راوګرځي او مه دومره سست او په ورو ورو درومې چې خلک مو ناروغ وګڼي او د ناروغتیا پوښتنه در نه وکړي، نبي ﷺ به اوږده اوږده ګامونه اېښودل او تاو راتاو ګامونه به هیڅکله نه ایښودل.

له ادب او وقار سره ځمکې ته ګورئ او پر لاره درومې او په لاره کې اخوا دیخوا هر ځیز ته مه ګورې او مه درومې، داسې کول د عقل او پوهې پر خلاف دي، نبي صلی الله علیه وسلم به د مزله پر وخت خپل مبارک بدن د مخې لورې ته مایل مزل کاوه لکه څوک چې له خوږې نه راکوزیږي، هغه به په باوقاره توګه یو څه چټک رفتار کاوه او بدن مبارک به یې کلک او مضبوط نیولې وُ ښي او کیڼ لورې ته به یې نه کتل.

له تواضع سره په درندو ګامونو درومې نیغ او په تکبر پر لاره مه ځې، نه خو به په تکبر سره ځمکه څیرې کړای شي او نه به غرونو د لوړوالي سره ځانونه برابر کړای شي، نو بیا بیځایه غرور ته څه اړتیا ده.

تل خپلې په پښنو درومې، لوڅې پښې پر لار تللو نه ځانونه وساتي، د خپلیو په وسیله پښې له اغزو، خندونو او نورو تکلیف ورکوونکیو شیانو نه ساتل کیږي او له موذي حیواناتو هم ساتل کیږي د نبي اکرم ﷺ فرمان دي زیاتره وخت څپلي په پښنو کوي څپلې پښنو کوونکي هم یو ډول سپور وي.

پر لاره تللو کې د ښه ذوق، پاکوالی او عزت خیال هم وساتي، یا خو دواړه څپلې په پښنو درومی او یا بیا دواړه اوباسې، یوه پښه لوڅه او یوه پښه کې څپلې پر لاره تلل ډېر د خندا وړ او بد حرکت دي، که واقعاً مو څه عذر نه وي نو له دي بې خوندي او بې سلیقې توب نه ځانونه په کلکه وژغورئ، د رسول اکرم ﷺ فرمان دي: یا دواړه څپلې په پښنو د رومي او یا بیا دواړه اوباسې [شمایل جامع ترمذی].

د مزله پر وخت خپلي جامې راټولي کړې وساتئ چې د چټلتیا خطـره یې نه وي نبي اکرم ﷺ به د مزله پر وخت خپل پرتوګ یو څـه پورتــه تاره.

تل له لوړ او ځوړ پرته د خپلو ملګرو سره پر لار درومئ، پر لار تللو کې خپل غوره والی په چا مه منئ، کله کله د مینې او محبت له مخې د خپل ملګري لاس په لاس ونیسئ او پر لار دورمئ، نبي اکرم ﷺ به د خپلو ملګرو سره پر لار تللو کې هیڅکله خپل غوره والی نه ښکاره کاوه، زیاتره به له اصحابو نه وروسته وروسته پر لار روان ؤ او کله به یې د خپل ملګري لاس په خپل مبارک لاس کې ونیو او پر لار به روان و.

د لارې د حق ادا کولو هم خیال ساتئ، په لاره کې د ودریدلو او یا ناستې پر وخت د تلونکیو له سیل نه ځانونه وساتئ، او که کله په لاره کې ایسار او یا کیناستئ نو د لارې د حق ادا کولو د پاره د شپږو خبرو خیال وساتئ.

- ❖ نظرونه ټیټ ساتئ.
- ❖ تکلیف رسوونکي شیان له لارې نه لرې کړئ.
- ❖ د سلام ځواب ورکوئ.
- ❖ یو بل ته د نیکۍ تلقین کوئ او له بدو خبرو نه ځانونه وژغورئ.
- ❖ نا بلدو لارویو ته لار ورو ښایئ.
- ❖ د مصیبت ځپلیو مرسته وکړئ.

پر لار تل د نیکانو سره درومئ او له بدانو خلکو نه ځانونه وساتئ.

پر لاره ښځې او نارینه یو ځای مه دورمئ، ښځې دې د لارې له مینځ نه د لارې پر څنډو څنډو درومي، او سړیو ته ښایې چې له هغو بچ ولاړ شي، د رسول الله ﷺ فرمان دی: په ختو ککړ، بدبویه او په مرداریو کې لت پت خنځیر سره ټکر کول به ښه وي خو دا د منلو خبره نه ده چې د کوم سړي اوږه له پردۍ ښځې سره ولګیږي.

بیبیانې چې د کومې اړتیا له مخې پر لار روانې وي نو د برقعې یا څادر په وسیله دې خپل بدن، د ښکلا او ښایست هر څیز په ښه ډول پټ کړي او پر مخ دې پرده را خپره کړي.

داسې ګاڼې چې په لار شرنګار کوي چیرته د تللو پر وخت مه اغوندئ یا ورو ورو پر لار درومئ چې شرنګا یې پردي خلک متوجه نه کړي.

ښځې چې چیرته ځي خپریدونکې خوشبویې دې نه استعمالوي، د داسې ښځو په باب نبي اکرم صلی الله علیه وسلم سخت الفاظ فرمایلي دي.

ﷺ له کوره چې ووځی اسمان تــه مخ کړي او دا دعــا ووایاست : بِسْمِ اللهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنْ اَنْ نَزِلَّ اَوْ نُزَلَّ وَ اَنْ نَضِلَّ اَوْ نُضَلَّ اَوْ نَظْلِمَ اَوْ یُظْلَمَ عَلَیْنَا اَوْ نَجْهَلَ اَوْ یُجْهَلَ عَلَیْنَا [مسند احمد].

د الله جل جلاله په نامه می (بهر قدم کیښود) او پر هماغه می توکل دي، الله! زه ستا پناه غواړم له دي خبریې نه چې پر خطا ولاړ شم او یا مو نور څوک بې لار کړي، یا مونږ پخپله بې لاری شو او یا مو نور څوک بې لاری کړی ، یا مونږ پر چا باندي ظلم وکړو او یا نور را باندي ظلم وکړی، مونږ پخپله ناپوهه شو او یا نور را سره د ناپوهي رویه وکړی.

ﷺ چې بازار ته لاړشی نو دا دعا ولولی : بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اِنِي اَسْئَلُکَ خَیْرَ هٰذِهِ السُّوقِ وَخَیْرَ مَا فِیْهَا وَاَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِیْهَا اللّٰهُمَّ اِنِّي اَعُوْذُبِکَ اَنْ اُصِیْبَ بِهَا یَمِیناً فَاجِرَةً اَوْ صَفْقَةً خَاسِرَةً (الله ﷻ په نامه (بازار ته داخلیږم) خدایا! زه له تانه د دي بازار ښیګړه او څه چې په دي کې دي د هغې ښیګړه غواړم او د دي بازار له شر نه او څه چې په دي کې دي د هغې له شرنه پنا غواړم، الهی ! زه له تا نه پناه غواړم د دي خبري نه چې زه دلته په د روغو سوګند یاد کړم او یا بې کاره سودا وکړم)

د حضرت عمر بن خطاب ﷺ وینا ده چې نبي اکرم ﷺ فرمایلی: څوک چې بازار ته داخل شي او دا دعا ولولي ، الله ﷻ یې په حساب کې لس لکه نیکی لیکی، لس لکه ګناهونه یې بخښي او لس لکه یې درجې لوړوي :
لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیْکَ لَهُ لَهُ الْمُلْکُ وَلَهُ الْحَمْدُ یُحْیِ وَیُمِیْتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا یَمُوْتُ بِیَدِهِ الْخَیْرُ وَهُوَ عَلٰی کُلِّ شَيْءٍ قَدِیر [جامع ترمذی]

له خدایه جل جلاله پرته هیڅوک معبود نشته هغه ځانله دي، هیڅوک یې شریک نشته واک او اقتدار د هماغه دي ، هماغه د شکر او ستاینی حقدار دي ، هماغه ژوندون ښنیي او هماغه مرګ راولی، هغه تل ژوندي دي ، د هغه لپاره مرګ نشته، ټولی نیکی د هغه په واک او قدرت کې دي او هغه پر هر څه واکوال دي.

د سفر آداب

د سفر لپاره په داسې وخت روانيدل پکار دي چې د لږ نه لږ وخت پرې ولګيږي او د لمانځه د وختونو هم خيال وساتل شي ، نبې صلى‌الله عليه وسلم به چې پخپله سفر ته تشريف ووړ او يا به يې بل څوک ليږه نو د پنجشنبې ورځ به يې مناسبه ګڼله .

پر سفر يوازي مه ځې که امکان لري نو لږ تر لږه درې کسان ملګري شي، په دې ډول به په لاره کې د سامان په ساتنه او نورو چاروکې اسانتيا هم وي او سرې له زياتو خطراتو هم ساتل کيږي ، د نبى اکرم صلى‌الله عليه وسلم فرمان دي: که خلکو ته د ځانله سفر خرابې معلومې شي چې ماته معلومې دي نو يو سپور به هم د شپې ځانله سفر ونه کړي [صحيح بخارى]

يو کرتې يوه سړی اوږد سفر وکړ او د نبی صلى‌الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شو، نو هغه له مسافر نه پوښتنه وکړه، ستا ملګري څوک دي؟ مسافر وويل: يا رسول الله! له ما سره هيڅوک نشته زه ځانله راغلى يم نو هغه وفرمايل: يوازې سپور شيطان دي او دوه سپاره شيطانان دي البته درې سپاره، سپاره دي [جامع ترمذى]

ښځه بايد تل له محرم سره سفر وکړی هو! که يوه يا نيمه ورځ سفر وي نو ډيـره بده نه ده خو احتياط دا دي چې هيڅکله دي يوازې سفر نه کوي د نبې صلى‌الله عليه وسلم فرمان دي " کومه ميرمن چې پر الله ﷻ او د اخرت په ورځ ايمان لري د هغې لپاره روا نه دي چې هغه درې ورځې يا تر دي زيات يوازې سفر وکړی، هغه، دومره لوي سفر، هغه وخت کولای شي چې پلار، ورور، ميړه، او يا ځوي يې ورسره وي، او يا کوم بل محرم وي [صحيح بخارى]

او په يو بل وخت کې هغه تر دي وفرمايل چې ښځه يوه ورځ او يـوه شپه ځانله په سفر نشي تللای .

سفر ته د روانيدو پر وخت چې کله پر سپرلۍ سپاره شي او حرکت وکړی نو دا دعا ووايا ست .

سُبحنَ الذِیُ سَخَّرلَنا هَذا وَمَا کُنّا لَهُ مُقرنِیُنَ وَ اَنّا اِلی رَبّنَا لَمُنقَلبُون اَللّهمّ اِنّا نَسئَلُکَ فِیُ سَفرنَا هـذَا البِرّ وَالتَّقوی وَ من العَمَل مَا تَرضٰی اَللّهمّ هوّنُ عَلَینَا سَفرنَا هٰذَا وَاطوِعنَّا بُعُدَهُ اَللّهمّ اَنتَ الصّاحِبُ فِی السّفرِ وَ الخَلیفَهُ فِی الاَهُلِ ، اَللّهمّ انِیُ اَعوُذُبکَ مِنُ وَعثَاءِ السّفرَ وَکَابه المنظر وَسُوءِ المُنقَلبِ فِی المَالَ وَالاَهلِ وَالوَلَدِ وَالحَور بَعُدَ الکَورِ ودَعوَةِ المَظلُوم ... [صحیح مسلم، سنن ابو داود، جامع ترمذی]

پاک او تر ټولو لوړ دي هغه الله جل جلاله چا چې دا (د سپرلۍ وسیله) زمونږ په واک کې راکړې حال دا دي چې مونږ د دي تر واک لاندي راوستلو توان نه لاره، رښتیا ده چې مونږ د خپل پروردګار لوری ته ورتلونکي یو. خدایا! مونږ له تا نـه پـه دي خپل سفر کې د نیکۍ او تقوا توفیق غواړو او د داسي کارونو توفیق چې ستا د خوښي لپاره وي، خدایه! پر مونږ دا سفر آسان کړی او فاصله یې زمونږ لپاره لنډه کړی، خدایه! ته مو په دي سفر کې ملګري یې او ته مو د کورونو خلیفه او ساتونکی یې، خدایه! زه ستا پناه غواړم د سفر له تکالیفو څخه، د نـاوړه منظر د لیدلو څخه، او د خپل مال نه، خپلوانو او اولاد ته د بد بیرته ستنیدو نه او له نیکۍ نه وروسته له بدي او د مظلوم له ښیر او نه.

په لاره کې د نورو د سوکالۍ او آرام هم خیال ساتئ، د لارې د ملګرې هم حق دي، په قرآن عظیم کې دي : (وَالصّاحِبِ بِالجَنبِ) او د څنګ له ملګري سره هم ښه رویه وکړه، د څنګ له ملګري نه هر هغه څوک مراد دي چې که هر چیرې او هر ځای کې ورسره تاسې ملګري شي، د سفر په دوران کې د لنډې ملګرتیا هم دا حق دي چې تاسې خپل د سفر له ملګري سره ښه رویه وکړی او کوښښ وکړی چې ستا له وینا او عمل نه ورته هیڅ ډول ضررونه رسیږی ، د رسول اکرم ﷺ لارښوونه ده، د قام سـردار د هغوي خدمتګار وي، څوک چې له نـورو نـه پـه خدمت کولو کې مخکې شي، له هغه نه په نیکي کولو کې که څوک مخکې کیدای شي نـو یوازي هغه څوک چې د الله ﷻ پـه لاره کې شهادت ومومی [مشکوه].

سفر ته د روانیدو په وخت کې او د راتلو په وخت کې دوه رکعته د شکرانې لمونځ اداء کړئ نبې اکرم صلی الله علیه وسلم به همدا عمل کاوه.

✈ کله چې ستاسې موټر یا بس او یا الوتکه روانه شي او یا والوزي نو دا دعا ولولی : اَللّٰهم لَکَ الشَّرَفُ عَلٰى كُلِّ شَرَفٍ وَلَکَ الْحَمْدُ عَلٰى كُلِّ حَالٍ (الهی ! تا ته پر هر لوي ستر توب حاصل دي ، حمد او ثنا پـه هر حال کې همدا ستا حق دي) .

✈ د شپې چې په کوم ځای کې پاتې کیدل غواړي نو پـه محفوظ ځای کې قیام وکړئ چیرې چې له غلو او ډاکوانو تاسې په امان کې اوسې او مـوذي ځناور هم هلته نه وي .

✈ د سفر د اړتیا د پوره کیدلو پر وخت ژر خپل کورته راستانه شي، بې اړتیا له ګرځیدلو را ګرځیدلو نه ځان وژغورئ .

✈ د سفر نه د بیرته را ګرځیدو پر وخت له کوم خبر پرته د شپې کورتـه مـه راځی ، لومړی کورته خبر ورکړئ او که نه نو جومات کې د دوه رکعته نفلو پـه ادا کولو د کور خلکو ته وخت ورکړئ چې هغوي په ښه ډول ستاسې د استقبال لپاره تیار شي .

ـــ په سفر کې که ځاروي در سـره وي نو د هغې د آرام او آسایش هـم خیال ساتی او که کوم بل سپور در سره وي نو د هغـه اړتیا او حفاظت تـه هـم پام کوئ .

ـــ د یخنی په موسم کې بستره او د یخنی سامان له ځانه سره خامخا واخلئ او کوربه بې ځایه په پریشانی مه اخته کوي .

ـــ په سفر کې د اوبو لوښی او جانماز له ځان سره اخلئ ، چې د استنجاء، اوداسه، لمانځه او اوبو څښلو تکلیف درته نه وي .

ـــ څو کسان چې سفر کوي نو یو تن خامخا خپل امیر وټاکی، البته هر سړی دي خپل ټکټ او خپلې د اړتیا ټولې پیسې او نور ضروری سامان د خپل ځان سره وساتي .

ـــ کله چې په سفر کې شپه در باندي راشي نو دا دعا ولولی :
یَا أَرْضُ ! وَرَبِّيْ وَرَبُّکِ اللّٰهُ وَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شَرِّکِ وَشَرِّ مَا خُلِقَ فِیْکِ وَشَرِّ مَا یَدِبُّ عَلَیْکِ وَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ أَسَدٍ وَأَسْوَدَ وَمِنَ الْحَیَّةِ وَالْعَقْرَبِ وَمِنْ شَرِّ سَاکِنِی الْبَلَدِ وَمِـنْ وَالِـدٍ وَمَا وَلَدَ [سنن ابو داود]

(ای څمکې ! زما او ستا پروردګار الله دي، زه د الله ﷻ پناه غوارم ستا له شر نه او د هغو مخلوقاتو له شر نه چې په تا کې الله ﷻ پیدا کړیدي او د هغو مغلوقاتو له شر نه چې په تا کې ګرځي ، او زه د الله ﷻ پناه غوارم له زمری نه او له تور ښامار نه او د مار له بچونه او د لړم نه او د دي ښار له اوسیدونکیو نه او د هر پلار او زوي له شر نه) .

کله چې له سفر څخه کورته راشي نو دا دعا ولولی : اَوبًا اَوبًا لِرَبِّنَا تَوبًا اَلَّا يُغَادِرُ عَلَينَا حَوبًا [حصن حصين]

را ګرځیدل دي د خپل رب لوری ته او هم د خپل رب په حضور کې توبه ده، داسې توبه چې پر مونږ د ګناه کوم اغیز پاتی نه شي .

کله چې څوک په سفر رخصت کوي نو یو څه لری له هغه سره ولاړ شئ د رخصتولو په وخت له هغه نه هم د دعا غوښتنه وکړی او هغه په دي دعا سره رخصت کړی : اَستَودِعُ اللهَ دِينَکَ وَاَمَانَتَکَ وَخَوَاتِيمَ عَمَلِکَ [خصن حصين]

زه ستا دین، امانت او د عمل پای الله جل جلاله ته سپارم .

کله چې څوک له سفر نه راشي هغه ته ښه راغلاښت ووایاست او د مینی او محبت د الفاظو په ویلو د ځای او وخت په خیال ساتلو ورسره مصافحه[1] او یا معانقه[2] ورکړئ .

---

[1] ـ مصافحه (چاته د ښه راغلاست لپاره لاس ورکول)

[2] ـ معانقه (چاته د ښه راغلاست لپاره غاړه ورکول)

د غم او مصیبت آداب

مصیبتونه په صبر او آرام سره وزغمئ ، هیڅکله همت له لاسه مه ورکوئ او غم او مصیبت هیڅکله له اندازې نه زیاتیدلو ته مه پرېږدئ، په دنیا کې یو انسان هم له غم او مصیبت، له تکالیفو او افتونو او له زیان او ناکامۍ نه بې ویرې او په امان نشي پاتې کیدای، البته د مؤمن او کافر په کړو کې دا بیلتون خامخا وي چې کافر د غم او مصیبت پر وخت خپل هوش او عقل له لاسه ورکوي، د نا میدي له امله لاس پښې ښورول پرېږدي او ځینې وختونه د غم د توان نه لرلو له امله خپلځان پخپله وژنې او مؤمن د ستری نه په ستره پیښه کې د صبر او زغم لمن نه پرېږدي او د صبر او زغم د پیکر په څیر د ډبرې په څیر کلک ولاړ وي، هغه داسې فکر کوي چې دا څه چې وشول، له الهی تقدیر سره سم وشول، د الله جل جلاله یو حکم هم له حکمت او مصلحت نه خالي نه وي او دا فکر کوي چې الله جل جلاله څه کوي د خپل بنده د ښه والي لپاره یې کوي ، یقینًا چې په دي کې به د خیر کوم اړخ وی مؤمن ته داسې روحانی سکون او آرام په برخه وي چې د غم په زغم کې د خوند احساس کوي او د تقدیر دا عقیده هره ګرانه اسانوي .

د الله جل جلاله لارښوونه ده : مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ()لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ [الحدید]

هر ډول مصیبتونه چې د ځمکې پر مخ پیښیږي او کوم افتونه چې پر تاسې راځي، هغه تر دي د مخه چې مونږ یې را مینځته کړو په یو کتاب کې (لیکل شوي او فیصله شوي) دي، په دي کې هیڅ شک نشته چې دا خبره الله جل جلاله ته آسانه ده، چې تاسې پر خپله ناکامۍ غم ونه کړئ .

یعنی پر تقدیر د ایمان راوړلو یوه ګټه دا ده چې مؤمن ستري ستري پیښې د قضا او قدر پریکړه ګڼي او د خپل غم علاج پرې کوي او خفګان ته تن نه ورکوي، په هره چار کې یې د خپل مهربان الله جل جلاله په وړاندې لور سترګې وي او د هغه له لورې نه د خیر هیله لري او د صبر او شکر په ادا کولو له هر

ځيزنه ځانته د خير اړخ را اوباسي د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم لار ښوونه ده: د مؤمن هره چاره ښه وي په هر حال کې چې وي له (الله ﷻ) خير غواړي ، که هغه په غم، ناروغی او بې وسی اخته وي نو په آرام سره يې زغمی او دغه ازميښت يې په حق کې خير ثابتيږي او که خوښي او خوشحالي ور په برخه کيږي نو شکر پرې کاږي او دا خوشحالي د هغه لپاره د خير لامل کيږي [صحيح مسلم].

که د کوم غم او تکليف خبر واوري يا تاوان ور ورسيږي يا له غم او تکليف سره مخامخ شي او يا الله جل جلاله مکره په کوم ناڅاپی مصيبت کې اخته شي نو انا لله و انا اليه راجعون ووايايست يعنی مونږ هم د الله ﷻ يو او د هماغه لوري ته ورتلونکی يو.

مطلب دا چې زمونږ سره چې څه دي هغه هر څه د الله جل جلاله دي، هماغه را کړی دي، او هماغه يې اخيستونکی دي، مونږ هم د هماغه يو او د هماغه لوری ته به ورځو، مونږ په هر حال کې د الله جل جلاله پر رضا راضي يو، د هغه هر کار پر مصلحت، حکمت او عدالت بنا دی هغه چې څه کوي د کوم لوي خير په خاطر يې کوي ، د وفادار غلام او بنده دا کار دي چې هيڅ وخت يې بايد تندي گونځی نه شي، د الله جل جلاله فرمان دي:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ() الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ()أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

(او مونږ به خامخا تاسې د ويرې ، خطری ، ولږې، د ځان او مال په تاوان او په ګټو کې د زيان په ازمېښت اخته کړو او زيرې هغو خلکو ته ورکړی چې د مصيبت (پر وخت صبر کوي) او وايې مونږ هم د الله ﷻ يو او د الله ﷻ لوری ته ورتلونکی يو، پر دوي به د الله ﷻ لوری ډيره مهرباني او رحمت وي او همداسې کسان پر سمه لار دي).

د نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمان دي چې کله کوم بنده د مصيبت پر وخت (ان لله و انا اليه راجعون) ووايی نو الله ﷻ تری هغه مصيبت لری کوي ، غوره پای ور په برخه کوي او د هغه د خوښي ځيز ورته په بدله کې ورکوي.

یو څلی د رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم چراغ مړ شو هغه (انا لله و انّا الیه راجعون) وویل، چا ترې وپوښتل یا رسول الله! آیا د چراغ مړه کېدل هم کوم مصیبت دی، هغه صلی‌الله علیه وسلم وویل هو! له هرې خبرې نه چې مؤمن ته تکلیف ورسي، هغه مصیبت دي او د نبي صلی‌الله علیه وسلم لار ښوونه ده:

هر مسلمان چې کوم روحی، بدنی او د ناروغی، او یا غم کوم تکلیف او درد رسیږي ان تر دي چې اغزی یې په کوم ځای کې ولاړ شي او هغه پرې صبر کوي نو الله جل جلاله یې ګناهونه ببنبي. [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

حضرت انس رضی الله عنه فرمایی چې رسول الله ﷺ فرمایلی دی که هر څومره سخت مصیبت او ازمیښت چې وي، هماغومره لویه بدله یې وي او الله ﷻ چې کله له کومی ډلی سره مینه کوي نو د هغوي د (لا ښکلا او غوره والی لپاره) هغوي په ازمیښت کې اخته کوي، نو چې څوک د الله ﷻ پر رضا راضی شول الله ﷻ هم له هغه نه راضی کیږي او څوک چې په آزموینه کې له الله ناراضه وي، الله هم له هغه نه ناراضه کیږي. [جامع ترمذی]

حضرت ابو موسی اشعری رضی الله عنه وایي چې نبي صلی‌الله علیه وسلم فرمایلی دي: چې کله د کوم بنده اولاد مړ شي نو الله ﷻ له خپلو ملائیکو نه پوښتنه کوي چې ایا تاسې زما د بنده د اولاد روح واخیست ؟ هغوي وایې هو، بیا ترې پوښتنه کوي تاسې د هغه د ځیګر د ټوټي روح واخیست؟ هغوي وواېي هو، بیا ترې وپوښتي، نو زما بنده څه وویل؟ هغوي وواېي: په دي مصیبت کې هغه ستا ثنا ویله او انا لله و انا الیه راجعون یې وړایه، نو الله ﷻ هغو ملائیکو ته وواېي زما د دي بنده لپاره په جنت کې کور ودان کړی او د هغې نوم بیت الحمد (د شکر کور) کیږدي [جامع ترمذی].

☜ پر کوم تکلیف او پیښه غمجن کېدل فطری کار دي، البته دي خبري ته پوره پوره خیال ساتئ چې د غم او اندوه په ډېرو مشکلاتو کې مو له خولي نه کومه ناحقه خبره ونه وزي او د زغم او شکر لمن مو له لاسه ونه وزي.

د رسول الله ﷺ زوي حضرت ابراهیم د هغه په غیږ کې و او د زنکدن په حال کې و، د دغه غموونکی منظر په لیدلو د نبي ﷺ سترګو مبارکو نه اوښکی

رواني شوي او وي فرمايل : اى ابراهيمه ! ستا په جدايي غمجن يو خو په ژبه به مى هماغه څه وي چې د پروردګار د خوښي سره سم وي [صحيح مسلم].

د ډېر غم او مشکلاتو په حال کې داسې حرکت مه کوي چې د شکايت بوي ترې راځي او د شريعت پر خلاف وي، په چيغو چيغو ژړلو ګريوان څيرول، سينه وهل او په غم کې نارې سورې وهل د مؤمن لپاره په يو حال کې هم روا نه دي، د نبې اکرم صلى‌الله عليه وسلم فرمان دي " څوک چې ګريوان څيروي ، مخ په څپېړو وهي او د جاهليت په څير چغې سورې وهي او ژاړي هغه زما له امت څخه نه دي [جامع ترمذى] .

حضرت جعفر طيار رضى الله عنه چې کله شهيد شو او د شهادت خبر يې کورته ورسيد ، نو د هغه د کور بيبيانو په چيغو سورو ژړل، نبې ﷺ ورته څواب ورولېږه چې ماتم مه کوي، خو هغوي منع نه شول ، نو هغه دويم ځلى منع کړل خو بيا هم هغوي منع نه شوي، نو هغه حکم وکړ د دوي خولې له خاورو ډکې کړى [صحيح بخارى].

يو کرتې نبې اکرم صلى‌الله عليه وسلم په يوه جنازه کې شريک ؤ يوي ښځى له ځان سره منقل را اخيستى ؤ هغه دومره سخته ودګله، چې هغه په هماغه وخت وتيښنده [سيرت النبي شپږم ټوک] .

او هغه وفرمايل د جنازې تر شا به څوک اور او ستاينې نه وايې، په عربو کې دا دود وچې په جنازې پسې به تلل نو له غمه به يې څادر ګذار کړ او يوازي ګنډۍ به يې اغوستې وه يو ځلى هغه خلک په دي حال کې وليدل وي فرمايل: د جاهليت دود مو غوره کړى دي، زما په زړه کې راغلل چې داسې بده ښيرا درته وکړم چې شکلونه مو مسخ شي، خلکو هماغه وخت خپل څادرونه واغوستل او بيا يې هيڅکله داسې ونه کړل [سنن ابن ماجه].

ناروغى ته بدي ردي مه وايې او مه ترې شکايت کوي بلکه د خورا زغم او صبر نه کار واخلئ او د اخرت د اجر غوښتنه او هيله وکړى، د ناروغى په تيرولو او په تکليفونو زغملو د مؤمن ګناه ويلى کيږى او تزکيه يې کيږى او په اخرت کې ورته ستر اجر پــه برخه کيږي ، د نبې ﷺ فرمان دي : مؤمن ته که د بدنى ناروغى او يا د کوم لامل (سبب) په خاطر درد ورسيږى الله تعالى يې له

دي امله گناهونه داسې تويوي لکه له ونې نه چې پاڼې تويېږي [صحيح بخاري ، صحيح مسلم]

يو کرتې نبي صلى الله عليه وسلم يوه ميرمن وليده چې لړزيده، هغه ترې وپوښتل اې د سائب يا ميسب مورې! څه خبره ده ولې لړزېږې؟ هغې وويل: تبې نيولې يم، الله ﷻ دي ورسره پوه شي! رسول الله ﷺ ورته لارښوونه وکړه چې " تبې ته بد مه وايه، ځکه چې تبه د آدم عليه السلام اولاده داسې له گناهونو نه پاکوي لکه څنگه چې اور د اوسپنې زنگ لرې کوي [صحيح مسلم]

حضرت عطاء ابن رباح رضى الله عنه خپله يوه کيسه بيانوي چې يو ځلى د کعبې تر څنگ حضرت عباس ﷺ ماته وويل: تا ته يوه جنتې ميرمن دروښيم؟ ما ورته وويل خامخا يې را وښايه، وي ويل ، وگوره دا تکه توره ميرمن چې ده، دا يو کرتې د نبي ﷺ پـه خدمت کې حاضره شوه وي ويل، يا رسول الله ﷺ ! پر ما د ميرگيو داسې څپه راځې چې بدن مې په هوش کې نه پاتې کيږي او زه په داسې حالې کې بيخې لوڅه شم، يا رسول الله ﷺ زما لپاره د الله ﷻ نه دعا وغواړه، نبي ﷺ ورته وويل: که ته دغه تکليف پـه صبر سره زغمې نو الله جل جلاله به تاته جنت در کړي او که غواړې چې زه تا ته دعا وکړم چې الله جل جلاله دي روغه کړي، دا يې چې واوريده دي بې بې وويل يا رسول الله دا تکليف خو به په صبر زغمم، البته دا دعا راته وکړې چې د تکليف په وخت کې نه لوڅيږم، نو نبي ﷺ ورته دعا وکړه، حضرت عطاء رضى الله عنه فرمايي چې ما دغه لوړ قدي ميرمن (ام رفن) د کعبې پر پاټکيو وليدله .

د چا پر مړينه له درې ورځو زيات غم مه کوي، د خپلوانو په مړينه غمجن کيدل او اوښکې بهول فطري خبره ده خو د هغې موده له زياتو نه زياته درې ورځې ده. نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي: د کوم مؤمن لپاره روا نه دي چې تر درې ورځو زيات په غم او ماتم کې کښيني، البته د مړې د کونډې ماتم څلور مياشتې لس ورځې دي په دي موده کې به نه رنگينې جامې اغوندي، نه دي خوشبوي کاروي او نه دي ډول او سينگار کوي [جامع ترمذى].

د حضرت زينب بنت جحش رضى الله عنها ورور وفات شو په څلورمه ورځ خو تنه ښځې د فاتحې لپاره راغلې، حضرت زينب رضى الله عنها د تولو نورو

میرمنو په مخ کې عطر ولګول او ویې فرمایل زه دا وخت خوشبوي لګول ته هیڅ اړتیا نه لرم، ما ځکه دا خوشبوي ولګوله چې د نبي صلی الله علیه وسلم نه مې اوریدلي دي چې له میړه پرته د هیچا لپاره هم تر دری ورځو زیات په غم کیښناستل روا نه دي.

په رنځ او غم او مصیبت کې یو بل ته د صبر او حوصلې تلقین کوي ، پیغمبر اکرم ﷺ چې کله د احد له غزا نه بیرته تشریف راووړ نو بیبیانی د خپلو خپلوانو د حال معلومولو لپاره حاضرې شوي، کله چې حضرت زینب بنت جحش رضی الله عنها د رسول الله ﷺ مخې ته راغله نو هغه ورته د صبر توصیه وکړه او ورته وي ویل پخپل ورور عبدالله صبر وکړه، هغې مبارکې بې بې بیا " انا لله وانا اله راجعون " ولوست او د ببښنی دعا یې وکړه.

د حضرت طلحه رضی الله عنه زوي ناروغ و ، هغه یې د ناروغی په حال کې پریښود او پخپل کار پسې ولاړو د هغه له تلو وروسته یې زوي وفات شو، د حضرت طلحه رضی الله عنه میرمن خلکو ته وویل چې ابو طلحه باید خبر نه شي، هغه ماښام د خپل کار نه بیرته کور ته راغی نو د خپلې میرمنې نه یې وپوښتل چې د هلک حال څنګه دي؟ وي ویل، له مخکې نه زیات آرام دي دا یې وویل ابو طلحه رضی الله عنه ته یې خواړه راوړل،"هغه په جمع زړه خواړه وخواړه او وغځید، چې سهار شو نو خپلې نیکې بې بې په خورا حکیمانه ډول پوښتنه وکړه، که څوک چاته کوم څیز امانت ورکړی او بیا یې تری بیرته وغواړی، نو ایا ده ته دا حق په برخه دي چې هغه څیز تری منع کړي ؟ هغه وویل نه هیڅکله نه، دا حق به څنګه حاصلیږی نو هغې صابری بې بې ورته وویل، د خپل زوي په بیرته اخیستو هم صبر وکړه [صحیح مسلم]

د حق لاری مشکلات په پراخه تنده ومنه او په دي لار کې که څه تکالیف در ورسیږی پر هغي د غمجن کیدو په ځای خوښ شي او د الله جل جلاله شکر ادا کړی چې هغه پخپله لار کې ستاسې قربانې قبولې کړي.

د حضرت عبدالله بن زبیر رضی الله عنهما مور حضرت اسماء رضی الله عنها سخته ناروغه وه، حضرت عبدالله رضی الله عنه یې د حال پوښتلو لپاره ولاړ، مور ورته وویل زویه ! لومړی مې دا هیله ده چې له دوه خبرو نه یوه ونه وینم

الله جل جلاله مې دې ژوندي لرې، یا خو ته د جنګ په ډګر کې شهید شې او زه ستا د شهادت د خبر په اوریدو د صبر سعادت حاصل کړم او یا ته بریـ ومومې او زه تا فاتح ووینم او خپلې سترګې یخې کړم، الله ﷻ کول چې حضرت عبدالله بن زبیر رضی الله عنه د هغې مبارکې پـه ژوندانـه کې د شهادت جام وګوټ ، له شهادت نه وروسته حجاج هغه پر سولې وخیژاوه، حضرت اسماء رضی الله عنها دا مهال ډېره بوډۍ شوي وه، خو د خورا زیاتـې کمزورۍ سره سره یې د دغه غمونکې منظر د لیدلو لپاره تشریف راوړ د خپل زړه د ټوټې د لیدلو پر وخت یې د ژړا او واویلا په ځای حجاج تـه پـه خطاب کې وویل : د دې سپور لپاره اوس هغه وخت نـه دې رارسیدلی چې د اس له شا نـه را کوز شي .

په غم او درد کې یو د بل مرسته وکړی، د دوستانو په درد او غم کې ګډون وکړی او د هغوي د غم غلطولو لپاره هـر ډول کوښښ وکړی ، د رسول اکرم ﷺ لارښوونه ده : ټول مسلمانان په ګډه د یو سړی د بدن په څیر دي چې که د هغه سترګه هم درد منه شي نو ټول بدن یې درد احساسوي او که په سر کې یې درد وي نو ټول بدن یې په درد اخته وي [صحیح مسلم]

حضرت جعفر طیار رضی الله عنه چې کله شهید شـو نو رسول اکرم ﷺ وفرمایل: د جعفر کور ته خواړه ورولیږی ، ځکه چې د زیات غم له امله به د هغه د کور بیبیانې خواړه نشي پخولای [سنن ابو داود].

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې رسول اکرم ﷺ فرمایلي: چا چې د داسې میرمن غم شریکې وکړه چې زوي یې وفات شوي وي هغه به په جنت کې داخلول کیږی او د جنت څادر به ور په سر کیږی [جامع ترمذی]

او نبې صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي دي، چا چې د کوم غمځپلي سره غم شریکې وکړه هغه ته به هماغومره اجر ورکول کیږی، څومره چې پخپله غمځپلي ته ورکول کیږی [جامع ترمذی]

په دې لړ کې نبې ﷺ پر دې هم ټینګار وکړ چې په جنازه کې ګډون وکړی، د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې نبې اکرم ﷺ فرمایلي: څوک چې په جنازه کې شریک شو او د جنازې لمونځ یې ادا کړو هغه ته به د دوه قیراطو په اندازه ثواب ورکول کیږی .

چا ترې پوښتنه وکړه دوه قيراطه به څومره وي، وي فرمايل د دوه غرونو په اندازه [صحيح بخاري ، صحيح مسلم]

د زياتو مصيبتونو او غمونو په وخت کې د الله جل جلاله لورى ته رجوع وکړي او لمونځ ادا کړي، الله جل جلاله ته په عاجزى سره دعا وکړي، په قران عظيم الشان کې دي : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾[1]

(مؤمنانو! په مصيبتونو او ازميښتونو کې د صبر او لمانځه په وسيله (له خدايه) مرسته وغواړى) .

د غم په حالت کې له سترگو نه اوښکى بهيدل او غميدل فطرى خبره ده، البته په چيغو سورو له ژړا نه ځانونه وژغورى، نبې صلى‌الله عليه وسلم به چې ژړل له سره به يې آواز نه اوريدل کيده، ساړه ساړه اسويلى به يې کول، له سترگو مبارکو به يې اوښکى روانى وي او له سينى نه به يې داسې اواز راته لکه هگى چې په اوبو کې خوټيږى او يا ژرنده گرځى، هغه پخپله د خپلي ژړا او غم حالت داسې بيان کړى دي : سترگى اوښکى بهوي ، زړه غمجن کيږى او مونږ له خولى نه هغه کلمات را اوباسو چې زمونږ رب پرى خوشحاليږى .

حضرت ابو هريره رضى الله عنه فرمايې چې نبې صلى‌الله عليه وسلم به کله فکر مند وُ نو د آسمان لورى ته به يې مخه کاوه او فرمايل به يې: سبحان الله العظيم (الله پاک د لوي عظمتونو څښتن دي) او چې کله به په ژړا ، زارى او دعا کې دوبيده نو فرمايل به يې " يا حى يا قيوم " [جامع ترمذى]

د رنج او غم په زياتوالى او تکاليفو په دېرښت کې دا دعا ووايإست حضرت سعد بن وقاص رضى الله عنه وايې چې نبې ﷺ فرمايلى: ذو النون[2] چې د ماهى په نس کې خپل پروردگار ته کومه دعا کړى وه هغه دا وه : ﴿أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾[3]

---

[1] ـ د البقره سورت ۱۵۳ايت

[2] ـ د ماهيانو والا يعنى حضرت يونس عليه السلام .

[3] ـ د انبياء سورت ۸۷ ايت

(له تا پرته هیڅوک معبود نشته ته بې عیبه او پاک یې مونږ ټولو پخپله پر ځان ظلم کوونکي یو).

نو چې هر مسلمان پخپل کوم تکلیف او یا مشکل کې له خدایه دا دعا غواړي، الله ﷻ یې خامخا قبلوي د حضرت ابن عباس رضی الله عنه وینا ده چې نبې اکرم صلی الله علیه وسلم به له کوم تکلیف او مشکل سره مخامخ ؤ نو دا دعا به یې لوستله :

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ رَبُّ السَّمٰوٰاتِ وَرَبُّ الْاَرْضِ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيْمِ [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

(له الله ﷻ پرته هیڅوک د عبادت وړ نه دي هغه د ستر عرش څښتن دي، له الله ﷻ پرته هیڅوک معبود نشته هغه د ځمکې او اسمانونو څښتن دي د عظیم عرش څښتن دي).

د حضرت ابو موسی رضی الله عنه وینا ده چې نبې اکرم ﷺ فرمایلي : لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا مَلْجَاءَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّا اِلَيْهِ .

دا کلمه د نهه نوي ناروغیو دوا ده، تر ټولو لږه خبره یې دا ده چې د دې لوستونکی ی له رنج او غم نه ساتلی وي (١) حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمایې چې نبې اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي هر بنده ته چې هر ډول تکلیف ورسي او هغه دا دعا وغواړي الله جل جلاله ضرور د هغه رنج او غم په خوښي او خوشحالي بدلوي .

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ اَمَتِكَ نَاصِيَتِيْ بِيَدِكَ، مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاءُكَ اَسْئَالُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ اَوْ اَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ اَوْ عَلَّمْتَهُ اَحَدًا مِّنْ خَلْقِكَ اَوِ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِيْ عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ اَنْ

١ ـ له ګناه نه د ځان ساتلو قوت او د نیک عمل توفیق بخښل یوازې د الله ﷻ له لوري دي او د هغه له عذاب نه د بچ کیدلو لپاره هیڅ د پناه ځای نشته، پر ته د هغه له ذات نه یعنې د هغه له قهر نه هغه څوک خلاصیدای شي چې پخپله د هغه د رحمت په لمن کې پناه غواړي .

تجعل القرآن العظیم ربیع قلبي و نور بصري وجلاء حزني وذهاب همي [احمد ، ابن حبان ، حاکم بحواله حصن حصین]

الهی ! زه ستا بنده یم، زما پلار ستا بنده دي، زما مور ستا بنده ده، زما کوچولی د ستا په واک او قدرت کې دي (زه ټول ستا په واک کې یم) هغه ستا حکم زما په باب عملي کیدونکی ډي، زما په باب ستا هر حکم له یوي مخی انصاف دي، زه تا ته ستا هر هغه نوم وسیله کوم چې تا پرې ځان نومولی دي او یا دي پخپل کتاب کې نازل کړی دي، یا دي له خپل مخلوق نه چا ته ښودلی دي، او یا دي له ځان سره د غیبو په خزانو کې پرې ایښی دي، تا ته درخواست ګوم چې قران عظیم زما د زړه پسرلی زما د سترګو نور ، زما د غم علاج او زما د اندیښنو دوا وګرځوي.

که کله الله جل جلاله مکړه د ژوندانه په مشکلاتو کې داسې راګیر شي چې ژوندون ګران وي، او غمونه او تکلیفونه داسې شکل اختیار کړی چې تاسې ته ژوندون عذاب ښکاری، بیا هم هیڅکله د مرګ هیله مه کوي او مه کله پخپله لاس د ځان وژنی شرموونکی حرکت کوي، دا بزدلی هم ده او ډېره بده ګناه او خیانت هم، په داسې حالاتو کې له الله جل جلاله نه پرله پسی دا دعا غواړی :

اللهم احیني ما کانت الحیوة خیرا لي وتوفني اذا کانت الوفاة خیرا لي [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

خدایا! تر څو چې زما ژوندي پاتی کیدل ښه وي ژوندي می وساتې او چې کله زما لپاره مرګ غوره وي مرګ را په برخه کړې.

کله چې څوک په ګناه کې اخته وویني نو دا دعـا وواياست حضرت ابو هریره رضی الله عنه وایې چې رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل : چا چې څوک په هر ډول مصیبت کې اخته ولید او دا دعا یې وغوښتله (انشاء الله) هغه به له دغه مصیبت نه وساتل شي.

الحمد لله الذی عافاني مما ابتلاک به وفضلني علی کثیر ممن خلق تفضیلا [جامع ترمذی]

د الله ﷻ شکر دي چې زه یې له دي مصیبت نه ساتلی یم په کوم کې چې ته اخته یې او پخپلو ډېرو مخلوقاتو یې ماته غوره والی را بخښلی دي.

د ویرې آداب

که د دین دښمنانو د وژلو او لوټلو، تیرې او ناروا او د فتنې او فساد ویره وي، یا د الهی فطری عذابونو د تباه کاریو ویره وي، په هر حال کې د مؤمنانه وراندي لید له مخې د هغې اصلی لاملونه ولټوئ او پر سطحی تدبیرونو د وخت ضیاع کولو په ځای د قرآن او سنت په ښوول شویو لارو چارو خپل ځواکونه ولګوي، په قران عظیم کې دي:

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ[1]

(او پر تاسې چې کوم مصیبتونه راځی هغه ستاسی د کړو نتیجه ده او الله ﷻ ستاسې له ډېرو ګناهونو تیریږی).

او همدي قرانکریم یې داسې علاج ښودلی دي: وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ[2]

(او تاسې ټول په ګډه الله جل جلاله ته توبې وکاږی ، ای مؤمنانو! تر څو چې تاسې خلاصون ومومی)

د توبې معنی ده الله ﷻ ته راګرځیدل، الله ﷻ ته رجوع کول، د ګناهونو په ویره وونکی کنده کې لویدلی امتونه چې کله پر خپلو ګناهونو پښیمانه شي او د الله جل جلاله په لوری بیا د بنده ګې په ولوله رجوع وکړی او د ملامتی په اوښکو د خپلو ګناهونو چتلی ومینځی او بیا د خپل څښتن سره د وفاداری بنده ګې وعده وکړی نو قرآن دغه حالت د "توبې" په لفظ سره تعبیروي او همدا توبه او بخښنه غوښتل د هر ډول فساد او ویری نه د ځان ژغورلو رښتینی وسیله او علاج دي.

د دین دښمنانو د فتنی خپرولو او د ظلم او تیری نه د ویریدلو، د بې همتی ښودلو او له بې رحمو نه د رحم د سوال کولو د ذلت او رسوایی په وسیله

---

[1] ـ د شوری سورت ۳۰ آیت

[2] ـ د النور سورت ۳۱ آیت

هیڅکله خپل ملي ژوندن مه داغمنوئ، بلکې د دي کمزورۍ د له منځه وړلو لپاره خپله د همت ملا وتړئ، د څه له امله چې په تاسې کې بې زړه توب پیدا کیږي، او په دښمنانو کې پر تاسې د ظلم کولو او ستاسې د لاندې کولو جرائت پیدا کیږي ، رسول الله صلی الله علیه وسلم یې دوه لاملونه ښودلي دي :

- د دنیا سره مینه .
- له مرګه کرکه .

هوډ (عزم) وکړئ چې تاسې به نه یوازې له خپل زړه نه بلکې د ټول ملت له زړونو نه د ویرې ترهې په ایستلو ساه اخلي د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده : زما پر امت هغه وخت راتلونکی دي چې کله به نور قامونه پر تاسې د (تیارې مړۍ) په توګه را پریووزي لکه څنګه چې خواړه خوړونکي پر خوړو را پریوزي، چا ترې وپوښتل یا رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا په هغه وخت کې به زمونږ شمیر دومره لږ وي چې زمونږ د لاندې کولو لپاره به قامونه سره یو کیږي او مونږ به لاندې کوي، وي فرمایل نه هغه مهال به ستاسې شمیر لږ نه وي البته تاسې به په سیلاب کې د بهیدونکیو خاشو په څیر بې وزنه یاست او ستاسې د دښمنانو له زړونو به ستاسې ویره ووځي، او ستاسې په زړونو کې به بې همتي او له مخلوقه ویره پیدا شي پر دي یو سړي پوښتنه وکړه یا رسول الله ! دا بې زړه توب به ولې پیدا کیږي ؟ وي فرمایل له دي امله چې تاسې به له دنیا سره مینه کوي او له مرګ به کرکه کوي [سنن ابو داود]

له نیس پالنې مزو چړو، د ښځو له مشرتابه او له ګناهونو نه خپله ټولنه پاکه کړئ ، او خپل ملي یووالي له قوي نه لاپسې قوي کړي د خپل ملي او ټولنیز قوت په وسیله د فتنې او فساد له منځه وړلو او په ملت کې د زړور توب ، ژوندیتوب او حوصلې د پیدا کولو کوښښ وکړي د نبي اکرم ﷺ فرمان دي : کله چې ستاسې حاکمان ښه خلک وي او ستاسې شتمن کسان لاس پراخي او سخیان وي او ستاسې ټولنیزې چارې د خپلمنځي مشورو په وسیله فیصله کیږي نو په رښتیا سره ستاسې لپاره د ځمکې پر مخ (ژوندون) د ځمکې په نس کې (له مرګه) غوره دي او چې کله ستاسې آمران او حاکمان بد کاري وي او ستاسې د ټولنې شتمن زر خوښي او بخیلان وي او ستاسې چارې ستاسې د

ښځو په لاسو کې وي نو بیا ستاسې لپاره د ځمکې نس (مرګ) د ځمکې له مخ نه څو چنده غوره دي [جامع ترمذی]

✔ حالات که هر څومره لړزوونکی وي ، د حق له ملاتړ نه لاس مه اخلی ، د حق پر ملاتړ مرګ ته غاړه ورکول تر دي څو چنده غوره دي چې سړی د بې دینی او بې غیرتی ژوندون تیر کړی .

له ګران نه په ګران آزمیښت او د خورا زیاتې ویرې ترهې په حالت کې د حق لمن مه پرېږدی ، څوک مو چې له مرګه ویروي ورته موسکی شي او که د شهادت وخت راشي نو په مینه او ولوله ورته ښه راغلاست ووایې، د نبې ﷺ فرمان دي: د اسلام ژرنده په ګرځیدو ده، نو چې په کوم لوری د قران مخه وي تاسې هم په هغه لوری وګرځې، او هوښیار اوسي قرآن او اقتدار به په نږدې وختونو کې سره بیل شي (خبر دار) تاسې قران پری نږدي ، په ګانـده (راتلونکی) کې به داسې حاکمان وي چې ستاسې په باب به پریکړه کوي، که تاسې د هغو پیروي کوي، نو هغوي به تاسې له سمې لارې بې لارې کړی او که تاسې د هغوي نافرمانی کوي نو هغوي به تاسې وژنې ، صحابه وویل نو بیا مونږ څه وکړو؟ یا رسول الله ! وي فرمایل هماغه وکړی چې د عیسی علیه السلام ملګرو وکړل، هغوي په اره څیری کړای شول، پر سولې وځړول شول ، د الله ﷻ په نافرمانی کې له ژونـدي پاتې کیدلو نه په کراتو غوره ده چې سړی ﷻ په پیروي کې مرګ تـه غاړه کیږدي .

✔ د هغو ټولنیزو ناروغیو پر خلاف پرله پسې جهاد وکړئ چې په نتیجه کې یې په ټولنه کې د ویري ترهي فضا خپریږې، مفلسي، قحطی او وینی تویول عام کیږدي او د دښمنانو په تیری کوونکیو لاسونو کې ملت بې لاس پښـو پاتې کیږی .

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمایي: په کوم قام کې چې د خیانت بازار ګرم وي، الله ﷻ د هغه قام په زړونو کې د دښمن ویره کښینوي او په کومه ټولنه کې چې د زنا ناروغی خپره وي هغه ملت او قام له منځه ځی ([1]) په کومه

---

[1] ـ د ایدز د سپکی او تباکونکی ناروغی خوریدل د پورتنی حدیث د حکمت او د دی دین د کمال ستر ثبوت دی (مهتمم)

تولنه کې کې چې په گز او تول کې خیانت کیږي هغه خامخا د قحط او ولږې ښکار کیږي او چیرې چې ناحقه فیصلې کیږي هلته به په حتمي ډول وینې تویول عام وي ، او کوم قوم او ملت چې وعده خلافي کوي ، پر هغوي به خامخا دښمن واکوال کیږي [جامع ترمذی]

✓ کله چې د دښمنانو له لورې له خطرې سره مخامخ یاست دا دعا ولولی:
اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَجْعَلُکَ فِیْ نُحُوْرِهِمْ وَنَعُوْذُبِکَ مِنْ شُرُوْرِهِمْ [ابو داود ، نسایې] .
یا الهی ! مونږ د دي دښمنانو په مقابل کې تا خپل ډال کوو او د هغوي له شر او فساد څه له تا ځخه پناه غواړو.

✓ او چې کله د دښمن په واک کې گیر یاست دا دعا لولی: اَللّٰهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِنَا وَاٰمِنْ رَوْعَاتِنَا [احمد بحواله حصین حصن] .
یا الهی! ته زمونږ د پت او حیا ساتونکی شي او له ویرې ترهې امان را کړی.

✓ کله چې سیلی او دوړې گردونه ووینی نو ویره ترهه احساس کړی، حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایی چې ما نبې ﷺ داسې په خټ خټ خندا نه دي لیدلی چې د هغه مبارکه خوله پرې تولـه خلاصه شوي وي ، هغه به یوازې مسکی کیده او چې کله به گردونه دوړې او سیلی راغلی نو هغه به ویریده او په دعا به یې پیل کاوه، د ویرې له امله به کله پاځیده او کښیناسته او چې ترڅو به اوبه نه وي راتوي شوي د هغه به همدا حالت و، ما ترې پوښتنه وکړه یا رسول الله ! زه خلک گورم چې کله هغوي وریځ ووینی نو خوشحاله کیږي چې اوبه به راوه اوری او تاسې چې گورم چې کله تاسې وریځ ووینی نو له مبارکی څیرې نه مو پریشانی او خفگان ښکاره کیږي، رسول الله ﷺ وفرمایل :
عایشې! ځنگه زه ونه ویریږم چې که په دي وریځ کې عذاب وي او د عاد پر قام هم سیلی راغلی وه، د عاد قام چې کله هغه وریځ ولیده نو ویلی یې وو، چې پر مونږ به باران اوری [صحیح بخاری، صحیح مسلم].
او دا دعا لولی : اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا رِیَاحًا وَلاَ تَجْعَلْهَا رِیْحًا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا رَحْمَةً وَلاَ تَجْعَلْهَا عَذَابًا [طبرانی]
(الهی ! ته دا د خیر هوا کړی د شر سیلی یې مه گرزوي ، خدایا! ته یې د رحمت کړی عذاب یې مه کړی) .

او که د سیلۍ سره ډېره تیاره هم وي نو" قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس " هم ولولی [سنن ابو داود] .

حضرت عایشه رضی الله تعالی عنها فرمایی چې نبي ﷺ به چې کله سیلی را روانه ولیده نو دا دعا به یې کوله :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ خَیْرَهَا وَخَیْرَمَا فِیْهَا وَ خَیْرَمَا اُرْسِلَتْ بِهٖ وَاَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّمَا فِیْهَا وَشَرِّمَا اُرْسِلَتْ بِهٖ [صحیح مسلم، جامع ترمذی] .

(یا الهی! زه له تانه د دي سیلی خیر او څه چې په دي کې دي د هغې خېر غوارم او د کوم هدف لپاره چې دا رالیږل شوي ده د هغې خیر غوارم. او د دي سیلی ، تویان له شر نه او څه چې په دي کې دي د هغې له شر نه او د کوم غرض لپاره چې دا رالیږل شوي ده د هغې له شر نه پناه غوارم .

✔ کله چې د باران د زیاتوالی له امله د ورانی اندیښنه وي نو دا دعا ووایاست : اَللّٰهُمَّ حَوَ اَلَیْنَا لَا عَلَیْنَا اَللّٰهُمَّ عَلَی الْاٰکَامِ وَالظِّرَابِ وَبُطُوْنِ الْاَوْدِیَهِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ [صحیح بخاری، صحیح مسلم] .

یا الهی ! زمونږ پر شا و خوا یې وه اوروي پر مونږ یې مه را اوروي ، یا الهی ! پر غرونو، درو، کرنیزو ځمکو او فصلونو یې او د ونو پر راشنه کوونکیو ځایونو یې وه اوروي .

✔ کله چې د وریځو شور او د بریښنا کړسار واوری نو خبرې اترې بندي کړی او د قران عظیم دا ایت لوستل پیل کړی :

وَیُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِکَةُ مِنْ خِیفَتِهٖ[1] (او د وریځو غرهاری د الله ﷻ له حمد سره، د هغه ثنا وایی او ملایکې هم د هغه له ویری لړزیږی او پاکی او لوړاوي یې بیانوي) .

حضرت عبدالله بن زبیر رضی الله عنه چې کله د وریځو غرهاری اوریده نو خبرې اترې به یې بندي کړی او همدا ایت به یې تلاوت کاوه [الادب المفرد] .

---

۱ ـ الرعد سورت ۱۳ آیت

حضرت کعب رضی الله تعالی عنه فرمایی چې څوک د وریځو د غرهــاری پر وخت دری کرتی دا آیت تلاوت کړی ، هغه بــه د تندر له افت نــه پــه امان وي [جامع ترمذی]

نبي اکرم ﷺ به چې کله د وریځو غرهاری او د بریښنا کړساری اوریده نو دا دعا به یې لوستله : اَللّٰهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِکَ وَلَا تُهْلِکْنَا بِعَذَابِکَ وَعَافِنَا قَبْلَ ذَالِکَ [الادب المفرد] .

(یا الهی ! مونږ پخپل قهر مه وژنی پخپل عذاب مو مه هلاکوي او د داسې وخت له راتګ نه مخکې مونږ د خپل امان تر لمنی لاندي راولی) .

✍ کله چې کوم ځای کې اور ولګی د هغه د مړ کولو د زیات کوښښ سره الله اکبر هم ووایې د نبي صلی الله علیه وسلم فرمان دي کله چې اور لګیدلی ووینی نو الله اکبر ووایې تکبیر اور وژنی .

✍ د ویری ترهی د زیاتوالی پر وخت دا دعا لولی که د الله جل جلاله رضا وه نو ویره تر هغه په مو لری شي او د زړه آرام به مو په برخه شي ، حضرت براء بن عازب رضی الله عنه فرمایی ، چې یو سړی نبي ﷺ ته شکایت وکړ چې زه ویریږم، هغه وفرمایل : دا دعا لوله هغه به د دي دعا ګردان کاوه، الله ﷻ یې له زړه نه ویره ترهه لری کړه [معجم الطبراني] .

سبحان اللهِ المَلِکِ القُدُّوسِ رَبِّ المَلَائِکَةِ وَالرُّوحِ جَلَّلْتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بِالْعِزَّةِ وَالجَبَرُوْتِ (الله پاک او تر ټولو لوړ دي، رښتینی بادشاه دي، له عیبونو پاک دي، ای د ملایکو او جبرائیل پروردګاره! هم ستا واک او پرتم پر ځمکو او آسمانونو واکوال دي) .

✳ ✳ ✳

د خوښي او خوشحالي آداب

⇦ د خوښي او خوشحالي په وختونو کې خوشحالي خامخا وکړی ، خوښي د انسان فطري غوښتنه او اړتيا ده، دين ستاسې د فطري اړتيا اهميت احساسوي او له يو څه ګټورو بريدونو او شرايطو سره مو د دغو اړتياو پوره کولو ته ليوالوي، دين هيڅکله دا نه خوښوي چې تاسې د مصنوعي وقار، د ناوړه کلانکاريو هر وخت مړ زړيتوب او مړ ژوانديتوب له امله د خپل سړيتوب په زړه پورې والي پای ته ورسوي، دين د خوښي په ګردو روا وختونو کې د خوښيدلو مکمل حق ورکوي او دا غواړي چې تاسې تل له لوړو حوصلو، تازه ولولو او نويو هيلو سره تر او تازه اوسي، په روا وختونو کې خوشحالي نه ښکاره کول، او خوشحالي نه کول د ديني وقار پر خلاف ګڼل د دين له پوهې نه بې برخې والی دي.

تاسې ته که د کومې فريضې د سرته رسولو برياليتوب در پـه برخه شي، تاسې او يا ستاسې کوم خپلوان په علم او پوهـه کې لوړ مقام تر لاسـه کړي، الله جل جلاله تاسې د مال او دولت پـه نعمت ونازوي، که تاسې له کوم اوږده سفر نه په خير سره کورته راشئ ، يا ستاسې څوک خپلوان له کوم اوږده سفر نه پـه خير سره راورسي ، ستاسې کره کوم عزتمن ميلمه راتلونکی وي، د کوم خپل د روغتيا او خيرت پيغام درته راشي ، يا د صحيح مسلمانانو د برياليتوب خبر واوری يا د کومې خوشحالي ورځ وي، په دي ټولو وختونو کې خوشحالي کول ستاسې فطري حق دي، اسلام نه يوازي د خوشحاليو کولو اجازه ورکوي بلکې پخپله يوه ديني چاره يې ګڼي.

د حضرت کعب بن مالک رضی الله عنه وينا ده چې کله الله تعالی زما توبه قبوله کړه او ماته يې زيری راکړ شو، نو زه په سملاستی توګه د نبي ﷺ په خدمت کې حاضر شوم زه ولاړم سلام مې وکړ، هغه مهال د نبي ﷺ څيره له خوشحالي نه ځليده او همداسې به چې پر نبي ﷺ د کومې خوشحالي زيری کيده، د هغه مبارکه څيره به د سپوږمۍ د يوي ټوټي په څير ځليده او مونږ

به د هغه له خلا او ښکلا نه پوهیدو چې هغه دا مهال بې اندازې خوشحاله دي [ریاض الصالحین] .

⇦ د خوشحالیو د ورځو پر وخت ښه په پراخه زړه خوشحالي وکړی ، او طبیعت یو څه آزاد پرېږدي، نبي اکرم ﷺ چې کله مدینې ته تشریف راووړ نو وي فرمایل: تاسې په کال کې دوه خوشحالي کولی، اوس الله تعالی تاسې ته له هغې نه غوره خوشحالي دربخښلی دی (کوچنی اختر او لوي اختر) نو د کال په دي دوه د خوشحالیو په وختونو کې ښه په پراخه زړه خوشحاله اوسي او یو څه په آزادانه طبیعت، تفریحی مزاج او تفریحی چاری پخپل فطری اندازه سره اختیار کړی ، نو څکه د دي دوه د خوشحالیو په وختونو کې د روژې نیول منع دي، د نبي اکرم ﷺ ارشاد دي : کوچنیانو ته وخت ورکړی چې هغوي په روا ډول لوبو زړونه خوښ کړی او آزادانه خوشحالي وکړی .

د حضرت عایشي رضی الله عنها وینا ده چې د اختر ورځ وه څو تنه پیغلوټی ناستی وي هغو شعرونه یې ویل چې د بعاث (١) د جنګ په اړه انصارو ویلی وه چې په دي دوران کې حضرت ابو بکر صدیق ﷺ تشریف راوړ وي ویل : د نبي اکرم ﷺ په کور کې سندرې ویل: نبي ﷺ وفرمایل: ابو بکره! پرې یې ږده، د هر قام لپاره د خوښي یوه ورځ وي او نن زمونږ د اختر ورځ ده.

یو کرتی د اختر په ورځ څو تنه حبشي لوبغاړو پوځی حیرانوونکی ننداری ښودلې، هغه دغه لوبه پخپله هم ولیدله او حضرت عایشه رضی الله عنها یې هم پخپل څنګ کې ودروله او لوبه یې ولیدله هغه ﷺ به هغو لوبغاړو ته شاباس هم ورکاوه، حضرت عایشه رضی الله عنها یې په لیدو لیدو ستړې شوه هغه ورته وویل ښه نو اوس ولاړه شه [صحیح بخاری] .

⇦ په خوشحالیو کولو کې د اسلامی ذوق او مزاج او د اسلامی لارښوونو او آدابو خامخا خیال وساتي، کله چې تاسې ته خوشحالي حاصله شي نو د خوشحالونکی شکریه ادا کړی د هغه په حضور کې د شکر سجده پر ځای کړی،

---

١ - د بعاث جنګ هغه مشهور جنګ دی چې د جاهلیت په زمانه کې د انصارو د دوه قبیلو (اوس او خزرج) تر منځ پیښ شوی و.

د خوشحالي په جذباتی لمحو کې کوم داسې کار او رویه اختیار نه کړی چې له اسلامی مزاج سره سمون نه خوری او د اسلامی آدابو او لاربښوونو پر خلاف وي، خوبښي خامخا ښکاره کړی، خو د اعتدال په هر حال کې خیال وساتي د خوبښي په ښکاره کولو کې دومره وړاندي مه درومی ، چې کبر او غرور تری ښکاره شي، او د نیازمندي ، بنده ګي او عاجزی ولولی تر لاندي شي، په قران عظیم کې دي: وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ [1]

(او ځان لوړ مه ګڼه په هغه څه چې الله ﷻ در کړی دي الله ﷻ کبرجن او ځان غوره ګڼونکی نه خوښوي).

او په خوشحالي کې دومره مستیږی هم مه چې د الله ﷻ له یاد نه بې پروا شي، د مؤمن خوبښي دا ده چې هغه خوشحالي راوستونکی نور هم وساتي، د هغه په حضور کې د شکر سجده پر ځای کړی او په خپلو کړو او وینا کې د الهی فضل او کرم او عظمت او جلال لا زیاته یادونه وکړئ .

د روژی په ټوله میاشت کې د ورځی روژی نیول او د شپی له تراویحو او د قرانکریم له تلاوت وروسته چې کله تاسې د کمکی اختر میاشت وینی نو په خوشحالي کې ډوب شي چې الله ﷻ چې کوم حکم کړی وُ د هغه په مرسته مو تر سره کړ او تاسې په سملاسی ډول د خپل مال نه د خپلو بې وسی ورونو برخه بیله کړی، او هغوي ته یې ورسوي چې ستاسو په عباداتو کې کومه کوتاهی شوي وي او د بندګی د حق په اداء کولو مو لا پروایی کړی وي چې هغه د دي مالی خیرات په وسیله الله ﷻ په خپل فضل او کرم لری کړی او د الله ﷻ بې وسی بنده ګان هم له تاسې سره د اختر په خوشحالیو کې شریک شي او بیا د اختر د ورځی په سهار تاسې په اجتماعی ډول د الله ﷻ په حضور کې دوه رکعته د شکرانی لمونځ ادا کوي او خپله خوبښي په صحیح ډول ښکاره کوي ، او همدا ډول د لوي اختر په ورځو کې د حضرت ابراهیم او حضرت اسمعیل د بې ساری قربانیو په یادونه پخپله د قربانۍ په ولوله د الله ﷻ په دربار کې د شکر سجدي ادا کوئ .

---

[1] ـ د الحدید سورت ۲۳ آیت

او بیا ستاسې په هر یو کلي، کوڅه، ښارونو او بازارونو کې د الهی ستر توب تکبیرونه پیل کیږي او بیا تاسې د الي شریعت سره سم چې د اخترونو په ورځو کې ښه خواړه خوری، ښې جامې اغوندې او د خوشحالیو د کولو لپاره روا لارې چارې غوره کوي، نو ستاسې دا ټولې چارې الهی یاد ګرځي.

➪ په خپلو خوښیو کې نور هم شریک کړی او د همدا ډول د نورو په ښادیو کې پخپله ګډون وکړی او د هغوي خوشحالي زیاتې کړی او د ښادیو په وختونو کې د مبارکۍ ورکولو ته هم خیال ساتی.

د حضرت کعب بن مالک ﷺ توبه چې کله قبوله شوه او مسلمانانو ته پته ولګیده نو خلک ډلې ډلې هغه ته د مبارکۍ لپاره ورغلل او خوښي به یې ښکاره کوله، ان تر دي چې د حضرت طلحه ﷺ له مبارکۍ ورکولو نه هغه دومره اغیزمن شو چې تر ژونده به یې یادوله، حضرت کعب ﷺ چې کله د بوډا توب په زمانه کې خپل زوي عبدالله ته د خپل ازمیښت او توبې پیښه واوروله نو په خانګړې توګه یې د حضرت طلحه ﷺ د خوښي او مبارکۍ یادونه وکړه او وي فرمایل چې زه د طلحه ﷺ د مبارکۍ او خوښي ولولې هیڅکله نشم هیرولای.

پخپله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم چې حضرت کعب ﷺ ته د توبې قبلیدو زیرې ورکړ نو په خورا ډېره خوشحالي یې ورته وفرمایل : کعبه! دا ستا په ژوندانه کې له ټولو نه زیاته د خوښي ورځ ده [ریاض الصالحین]

که د چا واده وي او یا چا کره اولاد پیدا شي او یا دغه ډول کومه بله خوښي یې په برخه شي نو په خوشحالي کې یې ګډون وکړی او مبارکۍ ورته ووایاست.

حضرت ابو هریره ﷺ فرمایی چې نبي ﷺ به چاته په نکاح کولو مبارکۍ ورکوله نو داسې به یې فرمایل : بارک الله لک وبارک علیکما وجمع بینکما فی خیر [جامع ترمذی].

الله جل جلاله دي تا خوشحاله کړی او پر تاسې دواړو دي برکتونه نازل کړی او په خیر او ښه والي دي ستاسې ژوندون تیر کړی.

یو کرتی حضرت حسین ﷺ چا ته د زوي د مبارکۍ ورکولو طریقه زده کوله ورته وي فرمایل داسې وایه: الله ﷻ دي تا ته په دي بخښښ کې خیر او برکت در

کړي د شکرانی ادا کولو دي تاته توفیق درکړي، زوي دي درته زلمی کړي او هغه دي ستا منونکی زوي را لوي کړي.

⇦ کله چې ستاسې کوم خپل یا پیژندګلو له کوم اوږده سفر نه راستون شي نو هغه ته ښه راغلاست ووایاست او د هغه په خیر راتګ او پخپل مرام کې بریالیتوب خوښي ښکاره کړي او که هغه پخپل پخیر راتګ کوم خیرات وکړي په هغې کې ګډون وکړي ، او که کله تاسې له کوم سفر نه راستانه شي او د خوښي کوم خیرات وکړي ، نو خپل نږدې اوسیدونکي پکی رابلی ، البته له بې ځایه اسراف او ځان ښودنی ځان وژغوری او داسې لګښت هیڅکله مه کوي چې ستاسې له توانه بهر وي .

نبې ﷺ چې کله له تبوک نه تشریف راوړ نو د مسلمانانو نارینه او زنانـه د هغه د ښـه راغلاسـت لپاره ثنیه الوداع تـه ورغلل [سنن ابو داود] .

● او چې کله رسول اکرم ﷺ له مکی نه مدینی ته په هجرت کولو ورسید او د سویل (جنوب) له لوری مدینی منوری ته داخل شو، نو صحیح مسلمانان واړه او زاړه، ښځی او نر ټول د هغه د استقبال لپاره راوتی وو، د انصارو کوچنیو نجونو ل خوشحالي نه دا سندره ویله :

طلع البـــدر علینا من ثنیات الـــوداع
وجب الشکرو علینا ما دعـــا لله داع
ایها المبعـوث فینا جئت باالامر المطاع

نن پر مونږ د څوارلسمی سپوږمی راوختته (له سویلی غرونو) ثنیات الوداع نه ، پر مونږ شکر واجب دي د هغه بلنی او لاربښوونی چې بلونکی مونږ د الله لوری ته وبللو، ای زمونږ په منځ کې رالیږل شوي رسوله! تاسې داسې دین راوړی دي چې مونږ یې اطاعت کوو.

[1] - ثنیه الوداع د مدینی په جنوب کې یوه غونډۍ وه، د مدینی خلک به د خپلو میلمنو د رخصتولو پر وخت تر دی ځایه ورسره راتلل، په همدی خاطر د ثنیه الوداع (د رخصت غونډۍ) په نوم یاد شو.

يو کرتي، نبي ﷺ له کوم سفر نه مديني منوري ته راستون شو، هغه يو اوښ يا غوايي حلال کړ او خلک يې راوبلل [سنن ابو داود]

⇦ د ښادي او ودونو پر وخت هم خوښي کوي او په دي ښـادي کې خپل دوستانو او خپلوانو تـه هـم د گـډون بلنه وركړی ، پـه دي وخت کې رسـول الله صلی الله علیه وسلم يو څه ښو سندرو ويلو او چمبې وهلو ته هم اجازه وركړه، له دي نه د خوښي جذباتو تسکين هم مقصود دي، او د نكاح عام اعلان او مشهورتيا تری هم هدف وُ.

حضرت عايشي رضی الله عنها له خپل کورنی، نه د يوي ښې ښې نكاح له يوه انصار سره وكړه كله چې هغه ښې ښې رخصت كړای شوه، نو نبي اكرم ﷺ وفرمايل: خلكو د هغې سره كومه وينځه ولی ونه ليږله چې چمبه (دايره) يې وهلی او يو څه سندری يې ويلی [صحيح بخاری] .

كله چې د حضرت ربيع بنت معوذ رضی الله عنه نكاح وشوه، نو له هغې سره څو نجونی، ناستی دايره يې وهله او د خپلو هغو لويانو په ستاينه کې يې يو څه اشعار وويل چې د بدر په غزا کې شهيدان شوي وو، يوي پيغلوټی يو بيت ووايه: زمونږ په منځ کې يو داسې نبي دي چې په سبا ته پيښېدونكيو خبرو پوهيږی، هغه چې واوريد نو وي فرمايل چې: دا پريږدي او هماغه سندری ووايې چې لومړی مو ويلی [صحيح بخاری] .

⇦ د واده د ښادي په خوښيو کې له خپل توان سره سم خپل خپلوان، دوستان او گاونډيان خوراك، څښـاك ته راوبولی ، نبي اكرم ﷺ هم پخپل مبارک واده کې وليمه (له نكاح نه وروسته خوړه) كړی وه او نورو ته يې هم لارښوونه كړی ده .

د نبي اكرم ﷺ ارشاد دي : كه نور هيڅ نه وي نو يو سپرلی حلال كړی او وي خوری .

كه په واده کې د گډون وخت کې نه لری نو د مباركی پيغام خامخا ورولیږی ، په نكاح واده او دا ډول نورو وختونو کې په سوغاتونو وركولو اړيكی تازه او ټينگيږی ، او مينه محبت لاپسی زياتيږی ، هو! د دي خبری خيال خامخا وساتي چې سوغاتونه د خپلي وسی سره سم وركوي او له ځان ښودنی ځان وساتی او د خپل اخلاص اظهار خامخا وكړی .

دويم څپرکی (فصل)

د بندګۍ ښکلا او غوره والی

رسول اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

خلکو! د بنده ګي پر ښکلا ځانونه ښکلي کړئ - د آخـــرت د ويری ځــادر پر ځـــان وغـوړوئ - اخرت د خپل ژوندانه مرام وګرځوئ او دلته ځانته د ځای جوړولو لپاره پرله پسی کارو کړئ.

ښه پوه شي! ستاسې له دي ځايه تلل دي او د الله جل جلاله حضور ته رسيدل دي - هلته به دوه شيان ستاسې په کار راځی : يا خو هغه غوره او نيک عمل چې تاسې يې په خپل ژوندانه کې له ځانه مخکې وليږی او يا هغه جاري صدقه چې تاسې يې له ځانه وروسته پريږدي.

[د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم خطبه]

د جومات آداب

د الله ﷻ په نظر کې د ځمکې له ټولو نه غوره برخه هغه ده چې جومات پرې آباد کړای شي، له الله جل جلاله سره د مینه لرونکيو نښه دا ده چې هغو له جومات سره هم مینه لرې ، د قیامت په هیبتناکه ورځ چې هیڅیرې به کوم سیوري نه وي، الله ﷻ به په هغه ورځ خپل هغه بنده د خپل عرش له سیوري لاندې ساتي. چې زړه یې په وجومات کې آرام مومي د نبي ﷺ فرمان دي: او هغه څوک (به د عرش له سیوري لاندې وي) چې زړه یې له جومات سره تړلی وي .

د جومات خدمت وکړی او ودان یې وساتي، د جومات خدمت کول او ودان ساتل د ایمان نښه ده، د الله ﷻ فرمان دي : إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَى أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ [د التوبه سورت ۱۸ ایت]

(د الله د مسجدونو ودانوونکي (مجاوران او خدمتګاران) خوهماغه خلک کیداي شي چې الله اود اخرت ورځ ومني او لمونځ قایم کړي، زکات ورکړي اوله الله نه پرته له بل هیچا څخه ونه ویریږي. لهٔ هماغوي څخه دا توقع ده چې په سمه لاره باندې به لاړشي).

فرض لمونځونه تل په جماعت سره ادا کړی، په جومات کې د جماعت او اذان تر منځ نظم ساتی او د جومات له نظام سره خپل ټول ژوندون منظم کړی ، جومات یو داسې مرکز دي چې د مؤمن ټول ژوندون منظم کوي، جومات یو داسې مرکز دي چې د مؤمن ټول ژوندون د هغې پر شاو خوا څرخي ، نبي ﷺ فرمایلي: په صحیح مسلمانانو کې ځینی کسان داسې دي چې تل په جوماتونو کې وي او له هغه ځایه بل خوانه ځي، ملائکې د داسې کسانو سره په مجلس کې کیني، که دا کسان چیرې ولاړ شي نو ملائکې د هغوی په لټې پسې ګرځي، او که ناروغه شي نو ملایکې یې د ناروغۍ پوښتنه کوي او که کوم کار کوي نو ملایکې ورسره مرسته کوي، په جوماتونو کې ناست خلک د الله د رحمت انتظار کوي [مسند احمد]

ﷻ جومات ته د لمانځه لپاره په مینه ولاړ شي، نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي : د سهار او ماښام جومات تـه د لمانځه لپاره تلل داسې دي لکه جهاد تـه تلل، او دا يې هم وفرمايل: کوم کسان چې په تیاره کې د سهار لمانځه تـه ځي، په قیامت کې به له هغه سره مکمله رڼا وي، او دا يې هسم وفرمایل د جماعت د لمانځه لپاره د تلونکيو هر پل يـوه نيکي واجبوي او يوه ګناه لـه منځه وړي [ابن حبان] .

ﷻ جومات پاک او صاف ساتي ، جومات جارو کړي ، ډکې، ګياوي او دوړې ترې پاکې کړي، عطر پکې وشيندي، په ځانګړي توګه د جمعې په ورځ پـه جومات کې د خوشبويي لګولو او یا د مښکو ډکې بل کړي د نبي اکرم ﷺ فرمان دي : جومات جارو کول، جومات پاک او ښکلي ساتل، له جومات نه ګردونه او دوړې لرې کول او په جومات کې خوشبويي پاشل، په ځانګړې توګه د جمعې په ورځ پاشل جنت ته د تلونکيو کار دي [سنن ابن ماجه]

او نبي صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي دي له جومات نه خلي خاشاک لرې کول د ښکليو سترګو والا حورو مهر دي [طبراني]

ﷻ جومات ته لړزيدونکي او ويريدونکي ځي، د داخليدو پر وخت له السلام عليکم ... ويلو وروسته غلي کيني او د الله ﷻ ذکر داسې کوي چې الهي عظمت او جلال مو پر زړونو خپور وي ، په خندا او خبرو او په بې پروايي سره جومات تـه مه داخليږه، دا د بې ادبو غافلانو کار دي، د چا زړونه چې د الله ﷻ له ويرې خالي دي، ځيني کسان له امام سره په رکوع کې د يو ځای کيدلو او د رکعت لاندي کولو لپاره منډې وهي، دا هم د جومات د درناوي پر خلاف دي .

که رکعت لاندي کړي او که نه په جومات کې په درناوي، وقار او عاجزی سره لاړ شي او له منډو ترړو نه ځان وژغورئ .

ﷻ په جومات کې ارام کيني او د دنيا خبرې مه کوي په جومات کې شور او غوغا جوړول، په قهقهه خندا کول، د بازار نرخونه پوښتل او ويل د دنيا پر حالاتو تبصره کول او د پلورنې اخيستنې بازار ګرمول د جوماتونو بې عزتي ده، جومات د الله جل جلاله د عبادت کور دي، په هغه کې يوازي عبادت وکړي .

جومات ته داسې کوچنيان مه راولی چې د جومات د درناوي شعور نه لري او په جومات کې تشي يا ډکې بولۍ وکړي او يا پکی لاړې توکړي.

له جومات نه د تيريدو را تيريدو لار مه جوړوي، په جومات کې له داخليدو نه وروسته پر تاسې دا حق دي چې لمونځ ادا کړی او يا کينی او ذکر او تلاوت وکړی.

که ستاسې کوم څيز چيری بيرون ورک شي نو د هغې اعلان په جومات کې مه کوي.

د نبي صلی‌الله عليه وسلم په جومات کې به چې چا داسې اعلان کاوه نو هغه به خفه کيده او داسې به يې فرمايل: لَا رَدَّ اللّٰهُ عَلَيْكَ ضَالَّتَكَ [الله ﷻ دي تاته ستا ورک شوي څيز نه پيدا کوي].

په جومات کې د داخليدو پر وخت لومړی ښی پښه کيږدي او پر رسول الله صلی‌الله عليه وسلم درود ووایاست ، بيا دا دعا ولولی د نبي صلی‌الله عليه وسلم فرمان دي چې کله له تاسې نه څوک جومات ته راشي، نو لومړی دي درود ووايی او بيا دي دا دعا ولولی: اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ [الهی ! زما لپاره د خپل رحمت دروازی بيرته کړی] [صحيح مسلم]

په جومات کې له داخليدو نه وروسته دوه رکعته لمونځ ادا کړی دي نفلو ته تحيه المسجد وايی، همدا رنګه کله چې له سفر نه راستانه شي، تر هر څه لومړی جومات ته ولاړ شي نبي ﷺ به چې کله له سفر نه راستون شو لومړی به يې جومات ته تشريف ووړ، لمونځ به يې ادا کاوه او بيا به يې خپل کورته تشريف ووړ.

له جومات نه د راوتو په وخت کې چپه پښه بيرون کړی او دا دعا ولولی: اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ) [صحيح مسلم]

(الٰهی ! زه تا نه ستا د فضل او کرم غوښتنه کوم)

په جومات کې پنځه وخته د اذان او د جماعت د لمانځه پوره پوره خيال ساتی، او هغه څوک امام او موذن کړی چې په دين او اخلاقو کې په مجموعی ډول غوره وي، تر کومه چې امکان لری داسې کسان امام او موذن وټاکی چې مادي بدله يې نه غواړی او پخپله خوښه د اخرت په هيله دغه مسئووليتونه سرته ورسوي.

له اذان نه وروسته دا دعا وواياست ، نبي ﷺ فرمايلي دي : څوک چې اذان واوري او دا دعا ولولي د قيامت په ورځ به زما دعا د هغه لپاره واجب وي [مشکوه] .

اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلٰوةِ الْقَائِمَةِ اٰتِ مُحَمَّدَ نِ الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا نِ الَّذِيْ وَعَدْتَهُ وَارْزُقْنَا شَفَاعَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ (الهي! د دي مکملی بلني او د دي ودريدونکی لمونځ څښتنه ! محمد ﷺ ته خپل نږديوالی، غوره والی او لوړوالی ورو بخښه! او هغه پر هغه ستايلی شوي مقام سر لوړی کړی چې تا يې ورسره وعده کړی ده او مونږ د هغه له شفاعت نه برخمن وګرځوه، بې شکه چې ته هيڅکله د خپلي ودي پر خلاف نه کوي) .

موذن چې کله اذان وايی نو د اذان د کلماتو په اوريدو اوريدو سره يې تاسې هم تکرار کړی، البته چې کله موذن حي علی الصلوة او حي علی الفلاح وايی نو تاسې يې په ځواب کې لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ وواياست او د سهار په اذان کې چې کله موذن "اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ" ووايی نو په ځواب کې يې صَدَقْتَ وَبَرَرْتَ تا رښتيا وويل او د نيکی خبره دي وکړه، وواياست .

اقامت کوونکي چې کله : قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوةُ ووايی نو په ځواب کې يې ووايی : اَقَامَهَا اللهُ وَاَدَامَهَا (الله دي دا تل ولری) .

ښځی دي جومات ته د تللو په ځای په کور کې لمونځ ادا کړی ، يو ځلی د حضرت ابو حميد ساعدي ميرمن رسول الله ﷺ ته عرض وکړو يا رسول الله زما له تاسې سره د لمانځه ادا کولو سره ډېره مينه ده، هغه ورته وفرمايل : ما ته ستا مينه معلومه ده، خو ستا لپاره په کوټه کې لمونځ ادا کول په دالان کې له ادا کولو نه غوره دي او په دالان کې لمونځ ادا کول په غولی (حويلی) کې له ادا کولو نه غوره دي .

هو! مؤمنی بيبيانی بايد د جومات د اړتياو د پوره کولو لپاره د خپلي وسی په اندازه کوښښ وکړی، د لمونځ کوونکيو لپاره د اوبو تيارولو او د خوشبويی او نور سامان ليږلو او له جومات سره د مينی لرلو کوښښ بايد وکړی .

هوښيار کوچنيان له ځانه سره جومات ته بوزی، ميندو ته پکار دي چې هغوي جومات ته تللو ته ليوال کړی او جومات ته يې وليږی ، تر څو په

کوچنیانو کې د جومات مینه پیدا شي او په جومات کې له هغوي سره د ېر نرم او د مینی محبت او شفقت رویه وکړی کوچنیان که په جومات کې کوم ورانی وکړی نو د کنځلو او وهلو پر ځای یې په مینه او محبت پوه کړی او نیکی چاری ور وښایاست.

د لمانځه آداب

◈ د لمانځه لپاره د طهارت او پاکوالې پوره پوره خیال ساتی ، د اوداسه کولو پر وخت د مسواک وهلو هم خیال ساتی، نبي صلی‌الله علیه وسلم فرمایلی: په قیامت کې به زما د امت نښه دا وي چې د هغو کوچولی او د اوداسه غړی به له نوره ځلیږي ، نو چې څوک خپل نور زیاتول غواړی زیات دي کړی .

◈ پاکی ، صافی، ښکلي او درنی جامي واغوندي او لمونځ ادا کړی ، په قران مجید کې دي : يَابَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ [1] (د آدم اولاده د هر لمانځه پر وخت ځان صاف او ښکلي کوي) .

◈ لمونځ په خپل وخت سره ادا کوي .

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا (پر مؤمنانو پخپل خپل وخت لمونځ فرض کړای شوي دي)

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه یو ځلی د نبي صلی‌الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه، یا رسول الله! د الله جل جلاله په وړاندي کوم عمل تر ټولو زیات محبوب دي، هغه وفرمایل: لمونځ پر خپل وخت ادا کول، او نبي اکرم ﷺ دا هم وفرمایل : الله جل جلاله پنځه لمونځونه فرض کړی دي، چا چې د دغه لمونځونو لپاره په ټاکلی وخت په ښه ډول اودس وکړ او په خشو او خضوع سره يې ادا کړل، نو پر الله جل جلاله يې دا حق دي چې وه يې بخښی ، او چا چې په دي لمونځونو کې لټی وکړه نو پر الله جل جلاله يې د بښنی او مغفرت هیڅ مسئوولیت نشته ، که وغواړی وه به يې ښښی او که نه په عذاب به يې کړی [موطا مالک] .

◈ لمونځ تل په جماعت ادا کوي، که کله د جماعت لمانځه ته ونه رسیدي نو بیا هم د فرض لمانځه په جومات کې د ادا کولو کوښښ وکړی، البته سنت لمونځونه په کور کې ادا کول ښه دي، د رسول الله صلی‌الله علیه وسلم لارښوونه

---

[1] ـ د الاعراف سورت ۳۱ آیت

ده " څوک چې تر څلویښت ورځو له اولنۍ تکبیر " سره د جماعت لمونځ ادا کړي ، هغه به له دوزخ او نفاق دواړو نه په امان وي [جامع ترمذی]

او رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم دا هم فرمایلي دي. که خلکو ته د جماعت د لمانځه د ثواب او اجر اندازه معلومه شي، نو هغوي به له زرونو مجبوریو او اړتیاو سره سره د جماعت د لمانځه لپاره په منډو ولاړ شي، د جماعت د لمانځه لومړی صف داسې دي لکه د ملایکو صف. له ځانله لمانځه نه د دوه کسانو د جماعت لمونځ غوره دي ، بیا چې شمیر زیات وي همدومره هغه جماعت الله ﷻ ته ګران وي [سنن ابو داود]

◈ لمونځ په ورو او آرام سره ادا کوي ، او سجده او رکوع په مطمئن زړه سره ادا کوي، د رکوع نه د راپورته کیدو پر وخت سم دریږه ، بیا سجدي ته ولاړ شي، همدا ډول د دواړو سجدو تر منځ لږ څه تم شي او د دواړو سجدو تر منځ دا دعا ووایاست : اَللّٰهُمَّ اغْفِرلی وَارْحَمْنِیْ وَاهْدِنِیْ وَاجْبُرْنِیْ وَ عَافِنِیْ وَارْزُقْنِیْ [سنن ابو داود] ،

یا الهی ! ته مې وبښی ، ته را باندي رحم وکړی ، پر سمه لاری مې روان کړې، زما بد حالي لرې کړې ، روغ رمټ مې وساتي او روزی راوبښی .

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده ، څوک چې په ښه طریقه لمونځ ادا کوي، لمونځ هغه ته دعا کوي چې الله جل جلاله دي ستا همداسې ساتنه وکړی لکه څنګه چې تا زما ساتنه وکړه .

او پیغمبر اکرم ﷺ دا هم فرمایلي دي : بد ترینه غلا د لمانځه غلا ده " خلکو پوښتنه وکړه، یا رسول الله ﷺ په لمانځه کې څنګه غلا کیدای شي؟ وي فرمایل: چې نیمګړی نیمګړی سجدي او رکوع ادا کړي .

◈ د اذان له اوریدو سره سم د لمانځه لپاره تیاری پیل کړی اودس وکړی او تر لمانځه د مخه جومات ته ولاړ شي، په صف کې غلی کیني او د لمانځه انتظار وکړي، د آذان له اوریدو وروسته لتی او وروسته والی کول او بې ولولی لمانځه ته تلل د منافقانو نښه ده .

◈ اذان هم په ذوق او شوق سره ووایاست ، له نبي اکرم ﷺ نه چا وپوښتل یا رسول الله ماته داسې کار وښاست چې جنت ته مې بوزی ، هغه وفرمایل : د

لمانځه لپاره اذان کوه هغه دا هم وفرمایل د موذن غږ چې تر کومه ځایه رسیږي او هر څوک یې چې اذان اوري ، هغوي به د قیامت پر ورځ پر هغه ګواهي ورکوي ، څوک چې په ځنګل کې رمه څروي او د اذان پر وخت په لوړ اواز اذان ووایې نو تر کومه ځایه چې د هغه آواز رسیږي هغه ټول شیان به د قیامت پر ورځ د هغه په باب ګواهي ورکوي [صحیح بخاري] .

◈ که تاسې امام یاست نو د لمانځه د ټولو آدابو او شرایطو سره سره لمونځ ادا کړې ، او د مقتدیانو د اسانتیا و په خیال ساتلو سره په ښه ډول لمونځ ادا کړې، کوم امام چې خپلو مقتدیانو ته په ښه ډول لمونځ ادا کوي او دا ګڼي چې د هغوې د لمانځه مسئوول دي، هغه ته د خپلو مقتدیانو د لمانځه هماغومره ثواب هم ورپه برخه کیږي ، څومره یې چې د مقتدیانو په برخه کیږي، همدومره ثواب یې امام ته هم په برخه کیږي او د مقتدیانو په اجر او ثواب کې هیڅ کمی نه راځي [طبراني] .

◈ لمونځ په داسې خشوع او خضوع سره ادا کړې چې د الله جل جلاله عظمت او هیبت مو په زړونو حاوي وي او ویره ترهه در سره وي، په لمانځه کې له څه سبب پرته لاس پښې خوځول، بدن کږول، په ږیره کې ګوتې وهل، په سپږمو کې ګوتې وهیل، جامې سمول د سختی بې ادبې حرکتونه دي په کلکه ترې ځان وساتې.

◈ د لمانځه په وسیله ځانونه الله جل جلاله ته نږدې کړې، لمونځ داسې ادا کړې چې ګواکې تاسې الله جل جلاله ګورې، او یا لږ تر لږه دومره احساس ولرې چې الله جل جلاله تاسې ويني، نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي بنده خپل رب ته هغه مهال نږدې کیږي چې کله یې په حضور کې سجده کوي نو چې کله تاسې سجده کوي نو په سجده کې ښه دعا وکړې [صحیح مسلم]

◈ لمونځ په شوق او مینه ادا کوي، څو ټونګې وهل په حقیقت کې لمونځ نه دي، یو وخت لمانځه د ادا کولو وروسته په مینه د بل لمانځه د ادا کولو انتظار وکړې، یوه ورځ څو کسانو د ماښام له لمانځه وروسته د ماسختن د لمانځه انتظار کاوه ، نبي اکرم صلی الله علیه وسلم تشریف راوړ او دومره چټک چټک راغی چې مبارکه ساه یې په ډېره چټکتیا سره اخیسته ، هغه وفرمایل :

خلکو! خوشحاله شي ستاسې پروردګار د آسمان یوه دروازه خلاصه کړه او تاسې یې ملایکو ته مخامخ کړې ، او په ویاړ سره یې ورته وفرمایل: وګورئ زما بنده ګانو یو لمونځ ادا کړي او د بل لمانځه انتظار کوي [سنن ابن ماجه]

◈ د غافلانو په څیر په چټکتیا سره د لمانځه پیټی له سر نه مه کوزوي او د زړه او دماغ په حاضرۍ سره لمونځ ادا کړئ، او زړه، دماغ ، احساسات، ولولې افکارو او خیالاتو هر څه سره د الله جل جلاله لورې ته رجوع وکړئ، او په مکمل سکون او آرام سره لمونځ ادا کړئ، لمونځ هماغه لمونځ دي چې الله جل جلاله پرې یاد شي، د منافقانو لمونځ د الله جل جلاله له یادو خالي وي .

◈ له لمانځه نه بیرون هم د لمانځه حق ادا کړئ او خپل ټول ژوندون د لمانځه آئینه وګرزوي، په قرآن مجید کې دي " لمونځ له بې حیایي او نافرمانۍ نه خلک منع کوي، نبې صلی الله علیه وسلم یې ډېر اغیزمن تمثیل داسې وړاندي کړی دي، هغه صلی الله علیه وسلم یوه وچه لښته په زوره زوره وښوروله، د وچې لښتې نه ټولې پاڼې ورژیدي هغه وفرمایل د لمونځ کوونکیو ګناه داسې رژیږي لکه څنګه چې له وچې لښتې پاڼې ورژیدي او له دي وروسته هغه د قرانکریم دا ایت تلاوت کړ:

وَأَقِمْ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ [د هود سورت ۱۱۴ آیت]

(او لمونځ ادا کړئ د ورځې په پیل او پای کې (سهار او ماښام) او یو څه په شپه کې، بیشکه نیکۍ بدي له منځه وړي دا نصیحت دي د پند منونکیو لپاره)

◈ په لمانځه کې د قرانکریم ایتونه ورو ورو ولولئ او د لمانځه نور ذکرونه هم ورو ورو په مکمله پاملرنه، د زړه، دماغ او مزاج په حاضرۍ لولئ ، د لمانځه پر کلماتو له ځان پوهولو سره د لمانځه سره مینه زیاتیږي او لمونځ واقعًا لمونځ کیږي .

◈ لمونځ په پابندي سره اداء کوي او هیڅکله یې مه قضاء کوي، د مؤمنانو اساسي غوره والی همدا دي چې هغوي له قضاء کولو پرته په پابندي سره لمونځونه اداء کوي.

إِلَّا الْمُصَلِّينَ﴿﴾الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ (مګر لمونځ کوونکي هغه څوک دي چې خپل لمونځونه په پابندي سره تل ادا کوي) .

◈ د فرض لمونځونو له پابندي سره سره د نفل لمونځونو هم خيال ساتی او نفل لمونځونه زيات ادا کوی د نبي صلی الله عليه وسلم فرمان دي: څوک چې پر فرض لمونځونو سربيره په شپه او ورځ کې دولس رکعته نفل لمونځ ادا کوي د هغه لپاره يو کور په جنت کې جوړيږی

◈ سنت او نفل لمونځونه کله کله په کور کې هم ادا کوي د رسول اکرم صلی‌الله عليه وسلم لاربنوونه ده: په جومات کې د لمانځه له ادا کولو وروسته يو څه لمونځ په کور کې هم ادا کړی، الله جل جلاله به د دي لمانځه په وسيله ستاسې په کورونو کې خير پيښ کړی [صحيح مسلم]

او نبي اکرم صلی‌الله عليه وسلم به خپل سنت او نفل لمونځونه زياتره په کور کې ادا کول .

◈ د سهار د لمانځه لپاره چې کله له کوره ووځی نو دا دعا لولی:

أَللّٰهُمَّ اجْعَلْ فِيْ قَلْبِيْ نُوْراً وَّفِيْ بَصَرِيْ نُوْراً وَّفِيْ سَمْعِيْ نُوْراً وَعَنْ يَمِيْنِيْ نُوْراً وَعَنْ شِمَالِيْ نُوْراً وَمِنْ خَلْفِيْ نُوْراً وَمِنْ أَمَامِيْ نُوْراً وَاجْعَلْ لِيْ نُوْراً وَفِيْ عَصَبِيْ نُوْراً وَفِيْ لَحْمِيْ نُوْراً وَفِيْ دَمِيْ نُوْراً وَفِيْ شَعْرِيْ نُوْراً وَفِيْ لِسَانِيْ نُوْراً وَاجْعَلْ فِيْ نَفْسِيْ نُوْراً وَأَعْظِمْ لِيْ نُوْراً وَاجْعَلْنِيْ نُوْراً وَاجْعَلْ مِنْ فَوْقِيْ نُوْراً وَمِنْ تَحْتِيْ نُوْراً اللّٰهُمَّ أَعْطِنِيْ نُوْراً [حصن حصين] .

(الهی ! ته زما په زړه کې رڼا پيدا کړی، زما په ليد کې رڼا زما په اوريدو کې رڼا، زما ښی اړخ ته رڼا، زما چپ اړخ ته رڼا، زما شاته رڼا، زما مخی ته رڼا، او زما لپاره رڼا رڼا کړی، زما په پلوکی رڼا کړی، زما په غوښه کې رڼا، زما په وينه کې رڼا، زما په ويښتانو کې رڼا، زما په غوږونو کې رڼا، زما په ژبه کې رڼا او زما په نفس کې رڼا پيدا کړی او ماته ستره رڼا راکړی ، او ما سر تر پايه روښانه کړی او زما له پاسه نور پيدا کړی او زما نه لاندي نور، يا الله ماته رڼا راوښيی) .

◈ د سهار او ماښام له لمانځه نه چې فارغ شي لومړی اووه کرتی دا دعا ووايياست : أَللّٰهُمَّ أَجِرْنِيْ مِنَ النَّارِ (يا الله ! ماته د جهنم له اور نه پناه راکړی)

د نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم فرمان دي: د سهار او ماښام له لمانځه نه وروسته اووه کرتي پورته دعا ولولی که په دي ورځ او یا شپه مړه شوي است نو د جهنم له اور نه به خامخا نجات ومومی [مشکوه] .

◈ له هر لمانځه وروسته دری کرتی " استغفر الله " ووایاست او بیا دا دعا ولولی : اَللّٰهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَالْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ (ای الله ! ته السلام یې، او د سلامتی ښښنه ستاله لوری ده، ته د خیر او برکت ښښتن یې، ای د عظمت ښښتنه او پالونکیه!) [صحیح مسلم]

حضرت ثوبان رضی الله عنه فرمایي چې نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم به چې د لمانځه نه سلام وګرځاوه نو له دری کرتی استغفر الله ویلو نه وروسته به یې دا (پورتني) دعا لوستله [صحیح مسلم]

◈ د جماعت د لمانځه پر وخت د صفونو سم ساتلو خیال ساتی صفونه بیخی مستقیم کړی، او د ودریدو پر وخت اوږی یو تر بله سره ولګوي، چې په منځونو کې خالی ځای نه پاتی کیږی، او تر څو چې لومړی صفونه ډک نه شي بل صف مه جوړوي، یو ځلی یو سړی د لمانځه ودریدو په وخت کې په صف کې داسې ولاړ و چې سینه یې بهر وتلی وه، رسول الله ﷺ چې ولید خبر داری یې ورکړ د الله ﷻ بنده ګانو خپل صفونه خامخا سم وساتي او که نه نو الله ﷻ به ستاسې مخ د یو بل پر خلاف کړی [صحیح مسلم]

په یو بل ځای کې نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل: څوک چې د لمانځه کوم صف سم کړی الله ﷻ به هغه کس سم کړی او څوک چې کوم صف وران کړی، الله جل جلاله به هغه وران کړی [ابو داود] .

◈ د کوچنیانو صف باید خامخا له لویانو وروسته وي او له لویانو سره یې مه ودروي ، البته د اختر په لمانځه کې چې د کوچنیانو له ځانه جلا کول مشکلات پیدا کوي یا د کوچنیانو د ورکیدو اندیښنه وي نو هلته د کوچنیانو د وروسته کولو اړتیا نشته او له ځانونو سره یې درولای شو او د زنانه و صفونه دي یا له نارینه و نه وروسته وي او یا دي بیخی جلا وي که په جومات کې د هغوي لپاره جلا ځای جوړ کړای شوي وي ، همدا ډول د اختر د لمانځه په ځای (عید ګاه) کې د زنانوو لپاره د جلا لمونځ ادا کولو چاره وکړی .

د قرآنکریم د تلاوت آداب

📖 د قرآنکریم تلاوت په ذوق او شوق او د زړه په مینه وکړئ، او دا باور ولرئ چې له قرانکریم سره مینه له الله ﷻ سره مینه ده، نبي اکرم ﷺ فرمایلي:" زما د امت لپاره تر ټولو غوره عبادت د قران تلاوت دي ".

📖 زیاتره وختونه د قرانکریم په تلاوت مشغول اوسئ او هیڅکله د قـرانکریم له تلاوت نه مه مړه خوا کیږئ ، نبي اکرم ﷺ فرمایلي چې د الله جل جلاله لارښوونه ده :

کوم بنده چې د قران په تلاوت کې دومره مشغول وي چې له ما نه د دعا غوښتلو وخت ونه لري نو زه ورته د دعا غوښتونکیو نه له دعا غوښتنې پرته زیاته ورکوم [جامع ترمذی]

او نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم فرمایلي : بنده د قرآنکریم د تلاوت په وسله الله جل جلاله ته نږدیوالی حاصلوي [جامع ترمذی]

او هغه د قـرانکریم تلاوت ته په لیوال کولو دا هم فرمایلي " کوم سړی چې قرانکریم ولوست او هره ورځ یې تلاوت کوي، د هغه مثال داسې دي لکه د مشکو ډک زنبیل چې د هغې خوشبویی څلورو خواو تـه خپریږی او چا چې قرآن لوستی وي او بیا یې تلاوت نه کوي د هغه مثال داسې دي لکه د مشکو ډک بوتل چې سر پوښ پرې لګیدلی او بند کړای شوي وي [جامع ترمذی]

📖 د قرآنکریم تلاوت یوازي د هدایت غوښتنې په خاطر وکړئ، خلک د ځان معتقد کول، خپل ښه آواز په خلکو کې مشهور کول او د خپلې دینداری له شهرت نه په کلکه ځان وژغوری ، دا بې اندازی خراب هدفونه دي او د دي اهدافو لرونکي د قرآن تلاوت کوونکي له هدایت نه محروم او بې برخی وي

📖 له تلاوت د مخه د پاکوالی او نظافت پوره پوره خیال وساتي، له اوداسه پرته په قرانکریم له لاس لګولو نه ځان په کلکه وساتي او په پاک او صاف ځای کې کیښنی او تلاوت وکړی .

د تلاوت په وخت کې قبلې ته مخ کړی د قاعدي په شکل کینی او په ټیټ سر په مکلمه توجه او د زړه په حضور او ادب سره تلاوت وکړی.

د الله جل جلاله ارشاد دي: كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ [1] (کتاب چې مونږ تاسې ته درلیږلی د برکت والا دي، چې هغوي پرې غور او فکر وکړی او د عقل څښتنان ترې پند حاصل کړی).

تر کومه ځایه چې کیدای شي د تجوید او ترتیل هم خیال ساتی، حروف سم او صحیح ادا کړی او په ورو ورو یې ولولی، د رسول اکرم ﷺ فرمان دي " په خپل آواز او لهجه قرانکریم ښکلي کړی [سنن ابو داود].

رسول اکرم ﷺ یو یو حرف واضحه او یو یو ایت به یې جلا جلا لوسته او د نبي اکرم ﷺ لارښوونه ده: قران تلاوت کوونکي ته به د قیامت په ورځ ویل کیږي، په کوم ورو والی او ښه آواز سره چې تا ښکلي او ښایسته قرآن لوسته، هماغسی قرآن لوله او د هر ایت په بدله کې دي یوه درجه لوړیږي، ستا د اوسیدو ځای ستا د تلاوت وروستی آیت ته نږدې دي [جامع ترمذی].

مه ډېر په لوړ آواز تلاوت کوي او مه یې بیخی ورو لولی بلکه په برابره اندازه تلاوت کوي، د الله جل جلاله لارښوونه ده:

وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا [2] (او پخپل لمانځه کې مه په ښکاره (جهر) تلاوت او مه یې ډوب ډوب کوي، بلکې د دواړو په منځ کې لاره غوره کړئ).

دا رنګې چې کله هم وخت پیدا کړی تلاوت وکړی خو د تهجد لمانځه پر وخت د قرانکریم د تلاوت کوښښ وکړی، د دي وخت تلاوت تر نورو ټولو وختونو غوره دي او د مؤمن باید دا هیله وي چې تلاوت تر ټولو غوره مرتبه حاصله کړی.

---

[1] ـ د ص سورت ۲۹ آیت

[2] ـ د بنی اسرائیل سورت ۱۱۰ آیت

🕮 له درې ورځو نه په کم وخت کې د قرآنکريم د ختمولو کوښښ مه کوي، رسول اکرم ﷺ فرمايلي دي : چا چې له درې ورځو نه په کم وخت کې قرانکريم ولوست هغه بيخي قرانکريم ونه پيژانده .

🕮 د قرانکريم د عظمت او لويوالي احساس ولرې او لکه څنګه مو چې د ښکاره چټلتيا د لرې کولو خيال ساتلی همداسې له زړه نه بد خيالونه ، بې کاره ولولې او نا پاکې هيلې اوباسې، کوم زړه چې ناپاک او له بې کاره خيالاتو او وسوسې نه ډک وي، په هغه کې نه د قران عظمت او پاکوالی کيناستلای شي او نه هغه د قران مجيد په حقايقو او معارفو پوهيدای شي، حضرت عکرمه ﷺ به چې کله قران مجيد بيرته کاوه نو زياتره وختونه به بې هوشه کيده او فرمايل به يې دا زما د جلال او عظمت څښتن الله جل جلاله کلام دي.

🕮 د تلاوت پر وخت دا يقين په زړه کې وساتې چې که په مخ د ځمکه انسان ته هدايت په برخه کيدای شي، نو يوازې د همدې کتاب په وسيله، او د همدې ډول تصور له مخې د قران مجيد د لوستو پر وخت فکر وکړې او پر حقيقتونو او حکمتونو يې د پوهيدلو کوښښ وکړی، ژر ژر تلاوت مه کوي ، بلکې د ځان له پوهولو سره سره د قرآن کريم تلاوت خپل عادت وګرځوي ، او د غور او فکر کولو کوښښ وکړی ، حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه به فرمايل چې زه د " القارعه " او " القدر" په څير کوچنی کوچنی سورتونه له پوهې او تدبر سره لوستل تر دې غوره ګڼم چې د " البقره " او " آل عمران " په څير اوږدو سورتونو تلاوت وکړم او پر هيڅ پوه نه شم، نبي ﷺ يو ځلی توله شپه هم دا يو ايت تکرار وه :

إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ [1] (ای الله که ته دوي په عذاب کړې نو دا ستا بنده ګان دي او که ته دوي وبخښې نو ته خورا غالب او بې اندازې د حکمت څښتن يې) .

[1] ـ د المائده سورت ۱۱۸ آيت

له دې عزم سره د قرانکريم تلاوت وکړی چې زه بايد له دې احکامو سره سم خپل ژوندون بدل کړم او د دې د لارښوونو په رڼا کې خپل ژوندون جوړ کړم او بيا چې کومې لارښوونې درته وشوي، له هغې سره د خپل ژوندون سمولو او له ګناهونو نه د خپل ژوندون د پاکولو پرله پسې کوښښ وکړی قرآن مجيد به د آئينې په څير ستاسې هر داغ او خيرې تاسی ته در ښکاره کوي، نو اوس دا ستاسې کار دی، چې تاسې له دې خيريو او داغونو نه خپل ځان پاک کړی.

د تلاوت په دوران کې د قرآن حميد له آيتونو نه د اغيز اخيستلو هم کوښښ وکړي، چې کله د رحمت، مغفرت او د جنت د لازوالو نعمتونو يادونې لولی ښه خوشحاله شي او چې کله د الله جل جلاله د قهر او غضب او د جهنم د عذاب ويرونکي يادونې لولی نو بدن مو ولړزيږی ، اوښکې مو بې اختياره له سترګو را رواني شي او زړه مو د ملامتيا پر توبو وژاړی، چې د مؤمنانو د برياليتوبونو حالات لولی نو څيره مو وغوړيږی او چې کله د قامونو د تباهی او بر بادی حالات لولی نو غمجن ښکاره کيږی، چې د وعيد او ويرې ايتونه لولی نو ويښتان مو پر بدن ودريږی او چې د زيرې او بشارت ايتونه تلاوت کوی نو روح مو د شکر پر ولولو خوشحاله شي.

له تلاوت نه وروسته دعا وکړئ ، د حضرت عمر رضی الله عنه د دعا الفاظ دا دي : اللهم ارزقنی التفکر والتدبر بما يتلوه لسانی من کتابک والفهم له، والمعرفه بمعانيه والنظر فی عجائبه والعمل بذالک ما بقيت ، انک علی کل شي قدير (اې الله زما ژبه چې ستا له کلام نه څه تلاوت کړی ، توفيق را کړی چې زه په کې غور او فکر وکړم، الهی ماته پکې پوهه راکړی، ماته يې د مفهوم او معانيو پيژندنه را په برخه کړی او د عجايباتو د ميندلو سترګی او ليد راکړی، او تر څو چې ژوندي يم توفيق راکړی چې زه پرې عمل وکړم، بې شکه چې ته پرهر څه قادر يې) .

د جمعې ورځې آداب

ﷺ د جمعې په ورځ د پاکوالي او نظافت او د ځان د مینځلو او لمبلو او ښکلا او ښایسته کولو پوره پوره خیال وساتي.

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما وايي چې: کله څوک د جمعې لمانځه ته ځي نو باید غسل وکړي [صحیح بخاري، صحیح مسلم].

د حضرت ابو هریره ﷺ وینا ده چې نبي ﷺ فرمایلي: پر هر مسلمان د الله ﷻ دا حق دي چې په هره هفته کې غسل وکړي او سر او بدن ومینځي.

او حضرت ابو سعید رضی الله عنه فرمايي چې د نبي اکرم ﷺ لارښوونه ده: د جمعې پر ورځ پر هر بالغ او عاقل مسلمان غسل کول لازم دي او مسواک کول او خوشبويي لګول که وسنه يې وشي [صحیح بخاري، صحیح مسلم].

حضرت سلمان ﷺ بیانوي چې نبي ﷺ فرمایلي دي: چا چې د جمعې په ورځ ولمبل او ځان يې ومینځه او پخپل وس سره يې د پاکوالي او نظافت خیال وساته او بیا يې تیل ولګول، خوشبويي يې ولګوله بیا، غرمه وخته مسجد ته ولاړ او په جومات کې په صف کې د کیناستلو پر وخت يې دوه کسان له خپله ځایه لرې نه کړل او بیا يې چې څه تقدیر او لمونځ ادا کړ، او بیا چې کله امام د ممبر خواته راغی نو غلی کیناست او خطبه يې واوریدله نو د دي سړي هغه ټول ګناهونه وبخښل شول، چې له یو جمعې نه تر بلې يې کړي وو. [صحیح بخاري]

ﷺ د جمعې ورځ زیات نه زیات د ذکر او تسبیح، د قران د تلاوت او دعا او د خیرات او ناروغانو د پوښتنې، په جنازه کې د ګډون هڅې ته په تللو او د نورو نیکو کارونو په سر ته رسولو کې ولګوي.

حضرت ابو هریره رضی الله عنه وايي چې نبي اکرم ﷺ فرمایلي دي: د ټولو غوره ورځ په کومه چې لمر راوخوت هغه د جمعې ورځ ده، په همدي ورځ آدم علیه السلام پیدا شو او په همدي ورځ په جنت کې داخل شو او په همدي ورځ له جنت نه راوایستلای شو، (د الله جل جلاله خلیفه وګرځول شو) او په همدي ورځ به قیامت قايمیږي [صحیح مسلم]

حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه وایی چې نبي ﷺ فرمایلي : پنځه کارونه داسې دي چې څوک یې په یوه ورځ کې وکړي الله جل جلاله به یې په جنتیانو کې ولیکي: د ناروغ پوښتنه کول ، په جنازه کې ګډون کول، روژه نیول ، د جمعې لمونځ ادا کول او غلام آزادول [ابن حبان] .

ښکاره خبره ده چې دا پنځه کارونه کول هغه وخت امکان لري چې د جمعې ورځ وي .

ابو سعید خدری رضی الله عنه روایت کوي چې نبي اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي: کوم بنده چې د جمعې پر ورځ سوره کهف تلاوت کوي د هغه لپاره به د دواړو جمعو تر منځ یو نور ځلیږي [سنن نسایی]

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې رسول اکرم ﷺ فرمایلي دي: کوم بنده چې د جمعې په شپه سوره دخان تلاوت کوي، د هغه لپاره اویازره فرښتې استغفار وایې او ټول ګناهونه یې بخښل کیږي [جامع ترمذی]

نبي ﷺ فرمایلي دي: د جمعې په ورځ کې یو داسې مبارک ساعت دي چې بنده په هغې که هره دعا وغواړي هغه قبلیږي [صحیح بخاری] .

دا ساعت کوم یو دي، په دي باب د علماو تر منځ اختلاف دي، ځکه چې په روایتونو کې د بیلا بیلو وختونو یادونه شوي ده، خو علماو ویلي دي چې دوه روایتونه په هغو کې بیخي صحیح دي، یو دا چې خطیب کوم وخت د خطبې لپاره ممبر ته راځي، دویم روایت دا دي چې دا وخت د جمعې د ورځې وروستی ساعت دي، کله چې لمر پریوځي، غوره دا ده چې تاسې په دواړو وختونو کې په خورا عاجزۍ او زاري سره په دعا تیر کړی ، د خپلو نورو دعاګانو سره چې دا دعا هم وغواړئ نو ډیره ښه ده :

اَللّٰهُمَّ أَنْتَ رَبِّيْ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِيْ وَأَنَا عَبْدُکَ وَأَنَا عَلٰى عَهْدِکَ وَ وَعْدِکَ مَا اسْتَطَعْتُ أَبُوْءُ لَکَ بِنِعْمَتِکَ عَلَيَّ وَأَبُوْءُ بِذَنْبِيْ فَاغْفِرْلِيْ فَإِنَّهُ لَایَغْفِرُ الذُّنُوْبَ إِلَّا أَنْتَ أَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ [صحیح بخاری - سنن نسائی]

الله هم ته زما رب یې له تا پرته بل هیڅوک معبود نشته، تا زه پیدا کړی یم، زه ستا بنده یم او تر خپلي وسې له تا سره په کړیو وعدو ولاړ یم، زه ستا د نعمتونو او حساناتو اقرار کوم چې تا پر ما کړی دي او پر خپلو ګناهونو اعتراف

کوم، نو ته ما وبخښه ، ځکه چې له تا پرته بل هیڅوک نشته چې د ګناهونو بخښوونکی وي او د خپلو اعمالو له شر نه په تا سره پناه او امان غواړم) .

☜ د جمعې د لمانځه پوره پوره خیال ساتئ، د جمعې لمونځ پر هر بالغ روغ رمټ، مقیم او هوښیار مسلمان باندي فرض دي ، که کوم ځای کې له امام پرتــه دوه کسان هم وي نو د جمعې لمونځ خامخا ادا کړی ، نبي اکرم ﷺ فرمایلي دي : خلکو ته پکار دي چې د جمعې لمونځ هیڅکله پرې نږدي او که نه نو الله جل جلاله به یې پر زړونو مهر ولګوي بیا به (له هدایت نه محروم شی) او له غافلانو نه به وشمیرل شي [صحیح مسلم]

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه وینا ده چې نبي ﷺ فرمایلي دي چې چا ولمبل او ځان یې ومینځه او د جمعې د لمانځه لپاره جومات ته راغی بیا یې سنت ادا کړل، چې الله جل جلاله یې په نصیب کړي وو، بیا چوپ کیناست (خطبه یې واوریده) تر دي چې له خطبې اوریدلو نه وزګار شو بیا یې له امام سره فرض ادا کړل نو د هغه له یوې جمعې نه تر بلې ګناهونه بخښل کیږي او درې ورځې پر د پاسه .

حضرت یزید بن مریم رضی الله عنه فرمایي چې زه د جمعې لمانځه ته تللم چې په لار کې مې د حضرت عبایه بن رفاعه رضی الله عنه سره خبرې اترې وشوي هغه له مانه پوښتنه وکړه چیرې روان یې ؟ ما ورته وویل د جمعې د لمانځه ادا کولو لپاره ځم، وي فرمایل: بختور دي وي ستا تلل د الله جل جلاله په لار کې تلل دي، نبي ﷺ فرمایلي دي : د کوم بنده پښې چې د الله جل جلاله په لاره کې ګردجنې شوي پر هغو اور حرام دي .

☜ د جمعې د اذان اوریدو سره د جومات په لور روان شي، کارو بار او نورې چارې له یوه سره بندي کړی او په جمع زړه د خطبې اوریدلو او لمانځه ادا کولو لپاره حاضر شي او چې کله له لمانځه نه وزګار شي، بیا د پخپل کارو بار پیل وکړی په قران مجید کې دي :

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجمعه فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُون ()فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا

فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ [۱] (ای مومنانو کله چې د جمعې په ورځ د لمانځه لپاره نداء وشي نو د الله د ذکر خواته وځغلی او پیرل پلورل پریږدي دا ستا سې لپاره ډیره غوره ده که تاسې پوهیږي - بیا کله چې لمونځ تر سره شي نو په ځمکه کې خواره شي او د الله ﷻ فضل ولټوي او د الله ﷻ ډیر ډیر یادونکي اوسی ، ښایي چې تاسې ته فلاح په برخه شي)

له پورته ایتونو نه چې موئمن ته کومې لارښوونې کیږی هغه دا دي :

ا - د موئمن لپاره په پوره فکر او شعور سره په لمانځه کې ګډون کول پکار دي او د آذان له اوریدو سره سم باید هر څه پریږدي او د لمانځه په لور ولاړ شي.

ب - د اذان له اوریدو وروسته د موئمن لپاره روا نه دي چې په نورو دنیوي چارو کې لګیاوي او له الله ﷻ غافل دنیا دار وګرځي.

ج - د موئمن د ښیګنی راز دا دي چې هغه به دنیا کې د الله ﷻ د بنده او غلام په حیثت وي، او چې کله ورته د الله ﷻ په لوری آواز وشي نو هغه د وفادار بنده او غلام په څیر خپل ټول کارونه پریږدي او له خپلو ټولو دنیوي ګټو نه تیر شي او د الله جل جلاله لور ته د آواز کوونکي په لور ولاړ شي او د خپل عمل په وسیله اعلان وکړی چې تباهی او ناکامی دا نه ده چې سړی پر دینی غوښتنو دنیوي ګټې قربانې کړی، بلکې تباهی او ناکامی دا ده چې انسان د دنیا جوړلو په مینه دین او او اخرت قربان کړی.

د دنیا په باب دا نظر صحیح نه دی چې سړی له هغې نه سترګی پټی کړی او داسې دیندار جوړ شی چې د دنیا لپاره بیخی بیکاره ثابت شی، بلکې قران لارښوونه کوی چې د لمانځه نه په وزګاریدو سره د الله جل جلاله په ځمکه کې خواره شی او الله جل جلاله چې پخپله ځمکه کې د رزق کوم وسایل پیدا کړی دی له هغو نه پوره پوره فایده واخلی او خپل ټول استعدادونه په کار واچوی او خپله برخه روزی تر لاسه کړی نو ځکه د موئمن

---

۱ - د الجمعه سورت ۹ - ۱۰ آیتونه

لپاره دا هم صحیح نه ده چې هغه د خپلو اړتیاو د پوره کولو لپاره نورو ته اړوي، او نه دا صحیح ده چې د خپلې کورنۍ د اړتیاو په پوره کولو کې سستي او لټي وکړي او هغوي د پریشاني او لټي ښکار شي.

☜ وروستی مهمه لارښوونه دا ده چې مؤمن په دنیوی چارو او کارونو کې داسې ونښلي چې له خپل الله ﷻ نه بې پروا شي او هغه په هر حال یاد ساتل په کار دي، ځکه چې د مؤمن د ژوندانه اصلي جوهر د الله ﷻ یادول دي د الله ﷻ یادول یوازې دا نه دي چې په ژبه تسبیح او حمد او تکبیر او تهلیل وویل شي، بلکې هر هغه ځوک په الهي ذکر کې مشغول دی چې د الهي اطاعت لاندې د خپل ژوندانه په جوړولو بوخت وي.

☜ د جمعې د لمانځه لپاره ژر تر ژره جومات ته د تللو کوښښ وکړي، او په لومړي سر کې تلل او په لومړي صف کې د ځای نیولو هڅه وکړي. د حضرت ابوهریره رضی الله عنه وینا ده چې نبي ﷺ فرمایلي دي: هر چا چې د جمعې په ورځ داسې ولمبل لکه څنګه چې د پاکوالی لپاره غسل کوي (په مکمل دقت سره خپل ټول بـدن مینځي او خپل بدن پاکوي) او بیا په لومــړي وخت کې ځان جومات ته رسـوي نو ګواکې چې هغه د یو اوښ قربانـي وکړه او څوک چې له هغه وروسته ځان جومات ته رسوي نو هغه ګواکې د غوایې قـرباني وکړه او څوک چې په دریم نمبر کې ځان جومات ته رسوي نو هغه ګواکې د ښکرونو والاپسه قـرباني کړ او څوک چې په څلورم نمبر کې جومات ته ورسید، ګواکې چې هغه د الله ﷻ د رضا لپاره یوه هګۍ ورکړه.

کله چې خطیب د خطبې لپاره راشي نو ملائکې د جومات دروازه پریږدي او راځي د خطبې اوریدلو او لمونځ ادا کولو لپاره کیني [صحیح بخاری ، صحیح مسلم].

حضرت عرباض بن ساریه رضی الله عنه وایې چې نبي ﷺ به د لومړي صف کیناستونکي ته درې کرتې استغفار فرمایه او د دویم صف لپاره به یې یو ځلې [سنن ابن ماجه، سنن نسایې]

حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایی: چې خلکو ته د لومړی صف اجر او ثواب معلوم نه دی، که د لومړی صف اجر او ثواب ورته معلوم شی نو خلک په پر لومړی صف پچه (قرعه) واچوی.

☸ لمونځ په جامع جومات کې ادا کړی او چیری چې ځای وی هلته کینی، د خلکو پر اوږو او سرونو د تیریدلو کوښښ مه کوی، په دی سره خلکو ته بدنی تکلیف هم رسیږی او زړونه یې هم خفه کیږی، او د هغوي په سکون او توجه کې هم خلل پیدا کیږی.

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما فرمایی، چې د نبی ﷺ لار ښوونه ده: کوم سړی چې لومړی صف پریښود او په دویم صف کې ودرید، د دی لپاره چې مسلمان ورور ته یې تکلیف ونه رسی نو الله ﷻ به ورته د لومړی صف والاو نه دوه چنده اجر او ثواب ورکړی [طبرانی].

حضرت سلمان رضی الله تعالی عنه وایی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: چا چې په لومړی برخه ورځ کې ولمبل او ځان یې ومینځه او د خپلی وسی په اندازه یې ځان پاک او صاف کړ بیا یې تیل او خوشبویی ولګوله او له غرمی سره یې ځان جومات ته ورساوه او دوه کسان یې پخپلو کې سره پانه څول یعنی د نورو پر سرونو او اوږو یې پښې وانه ړولی، د صفونو په منځ کې تیر نه شو او یا یې د دوه لمونځ کوونکیو تر منځ د کیناستو غلطی ونه کړه، بلکې چې چیرته ورته ځای پیدا شو همالته یې غلی لمونځ او سنت اداء کړل، هر څه یې چې الله جل جلاله په تقدیر کې لیکلی وُ، بیا چې کله خطیب ممبر ته راغی چوپ کیناست او (خطبه یې واوریده) نو داسې سړی ته هغه ټول ګناهونه وبښل شول چې له یوی جمعی نه یې تر بلې جمعی پوری کړی دی [صحیح بخاری].

☸ خطبه تل د لمانځه په مقابل کې لنډه لولی، ځکه چې خطبه په اصل کې یادونه ده چې تاسې د الله بنده ګان بنده ګې او عبادت ته هڅوی، او لمونځ نه یوازی دا چې عبادت دی بلکې تر ټولو غوره عبادت دی، نو ځکه دا هیڅکله صحیح نه ده چې خطبه دی اوږده او د ډیر وخت لپاه ورکړل شی او لمونځ دی لنډ او ژر ژر اداء کړای شی، د نبی صلی الله علیه وسلم

لارښوونه ده: لمونځ اورېدول او خطبه لنډول د دې خبرې نښه ده، چې خطيب د پوهې او فراست څښتن دی نو تاسې لمونځ اوږد اداء کړی او خطبه لنډه ورکړی [صحيح مسلم]

☋ خطبه ډېره په خاموشي، توجه، پاملرنې او تياري او د منني په جذبه واوري او د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ چې کوم احکام درته معلوم وی پر هغې په رښتيا سره د عمل کولو اراده وکړی، نبی ﷺ فرمايلی دی چا چې غسل وکړ او بيا د جمعې د لمانځه اداء کولو لپاره راغی او پخپله اندازه يې لمونځ ادا کړ بيا غلی کيناست او په پوره توجه او پام سره يې خطبه واوريده ان تر دې چې خطيب له خطبې نه وزګار شو، بيا يې له امام سره فرض لمونځ ادا کړ، نو د ده هغه ټول ګناهونه وبښل شول چې له يوې جمعې نه تر بلې جمعې پورې ترې شوی دی، بلکې د درې نورو ورځو ګناهونه يې هم وبښل شول [صحيح مسلم]

په يو بل روايت کې دی چې کله خطيب د خطبې لپاره راووت نو بيا نه لمونځ کول صحيح دی او نه خبرې کول صحيح دی.

☋ دويمه خطبه په عربي ژبه ولولی، البته په لومړی خطبه کې مقتديانو ته يو څه د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ احکامو له ضرورت سره سم يو څه نصيحتونه او لارښوونې او د ذکر او عباداتو په باب يو څه په خپله ژبه کې هم بيان کړی، نبی صلی الله عليه وسلم چې د جمعې په ورځ کومې خطبې ورکړی دی، له هغو نه همدا معلومېږی چې خطيب دی له حالاتو سره سم يو څه هدايات او لارښوونې وکړی او دا مقصد هغه وخت پوره کيدای شی چې خطيب د اوريدونکيو په ژبه هغوي ته وينا وکړی.

☋ د جمعې په فرضونو کې الاعلی سورت او الغاشيه لوستل او يا د منافقون سوره او جمعه سوره تلاوت کول غوره او سنت دی، نبی ﷺ به زياتره همدا سورتونه د جمعې په لمانځه کې تلاوت کول.

☋ د جمعې په ورځ په خصوصي توګه په نبی ﷺ درود او سلام لېږلو اهتمام وکړی او د نبی ﷺ لارښوونه ده: د جمعې په ورځ پر ما زيات

درودونه ولیږی، په دی ورځ درود لوستلو کې ملائکی حاضری وی او دا درود زما حضور ته وړاندی کیږی [جامع ابن ماجه]

✧
✧✧

د جنازې د لمانځه آداب

◄◄ د جنازې په لمانځه کې باید ګډون وکړې، د جنازې لمونځ د مړي لپاره د ښېګڼې دعا ده او دا د مړي مهم حق دی که دا اندېښنه وي چې د اوداسه په کولو کولو د جنازې لمونځ تېرېږي نو تیمم وکړې او ودرېږې، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د جنازې لمونځ ادا کړې، ښايي چې د دې لمانځه لامله تاسې غمجن شې غمګین انسان د هر نیک کار استقبال کوي [حاکم] .

او رسول اکرم ﷺ دا هم فرمايلي: چې پر کوم مړي درې صفه د جنازې لمونځ اداء کړای شي د هغه لپاره جنت واجبېږي [سنن ابو داود]

◄◄د جنازې د لمانځه لپاره کټ (چارپايی) داسې کېږدی چې سر يې د شمال لورې ته وي او پښې يې د جنوب لورې ته وي او د مړي مخ د قبلې لورې ته کړې[1]

◄◄که تاسې د جنازې د لمانځه امامت کوی نو داسې ودرېږی چې تاسې د مړي سينې ته مخامخ ولاړ واوسی .

◄◄د جنازې په لمانځه کې د صفونو شمير تل طاق ساتی او که لږ کسان وی يو صف جوړ کړی او که نه نو درې، پنځه، اوه څومره چې کسان زيات وی هماغومره صفونه جوړ کړی خو شمير يې بايد طاق وی .

◄◄چې د جنازې لمونځ شروع کوی نو دا نیت وکړی چې مونږ د دې مړي لپاره د ارحم الراحمین ذات جل جلاله نه د ده د ښېګڼې لپاره د جنازې لمونځ ادا کوو، امام دې هم نیت وکړی او مقتدی دې هم همدا نیت وکړی

◄◄د جنازې په لمانځه کې چې څه امام لولی مقتدی به يې هم هماغه لولی، مقتدی باید چپ ولاړ نه وی، البته امام به تکبیرونه په جهر (ښکاره) لولی او مقتدی به يې په پټه لولی.

---

[1] - داسې د کېښودل شي چې په ښي اړخ راړول شي مخ يې قبلې ته وي د هر وطن او اقليم سره برابر (مهتم) .

◄◄د جنازې لمانځه کې څلور تکبيرونه ولولې د لومړي تکبير په ويلو سره لاسونه تر غوږونو يوسی او بيا لاسونه وتړې او ثنا ولولې: سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰى جَدُّكَ وَجَلَّ ثَنَاءُكَ وَلَاۤ إِلٰهَ غَيْرُكَ .

(يا الله! ته پاک يې او تر ټولو لوړ يې د خپل حمد او ثنا سره او ستا نوم د خير او برکت والا دی او ستا لويي او ستر توب ډېر لوړ دی او ستا تعريف ډېر د عظمت څښتن دی او له تا پرته هيڅوک معبود نشته) .

او دويم تکبير ووايا ست، خو په تکبير کې نه لاسونه پورته کړی او نه په سر کومه اشاره وکړی، له دويم تکبير وروسته درود شريف ووايا ست : أَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ أَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ (الهی! ته پر محمد صلی الله عليه وسلم رحمت وکړی او د هغه پر آل رحمت وکړی لکه څنګه چې تا رحمت وفرمايه پر ابراهيم عليه السلام او د ابراهيم پر آل، بيشکه ته د ډېرو ستاينو او عظمت څښتن يې، خدايا! ته برکت نازل کړی پر محمد صلی الله عليه وسلم او د هغه پر آل، لکه څنګه چې تا برکت نازل کړ پر ابراهيم عليه السلام او د هغه پر آل بی شکه د زياتو ستاينو څښتن او د عظمت خښتن يې) .

اوس د لاسونو له پورته کولو پرته دريم تکبير ولولی او د مړي لپاره مسنون دعا ولولی، بيا څورم څلی تکبير ووايا ست او دواړو خواو ته سلام وګرځوی .

◄◄که مړی بالغ سړی او بالغه ښځه وی نو له دريم تکبير وروسته دا دعا ولولی : أَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيْرِنَا وَكَبِيْرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا أَللّٰهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيْمَانِ [ای الله! زمونږ ژوندی، زمونږ مړی، زمونږ حاضر، زمونږ غائب، زمونږ کوچنيان، زمونږ لويان، زمونږ نران، زمونږ ښځې وبښی، خدايه! زمونږ نه چې ته څوک ژوندی ساتل غواړې، پر اسلام يې ژوندی وساتی او څوک کې ته مړ کوی هغه له ايمان سره مړ کړی] .

او که مړی نابالغ هلک وی دا دعا وواياست : اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَّ اجْعَلْهُ لَنَا أَجْرًا وَّ ذُخْرًا و اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا وَّ مُشَفَّعًا (خدايا! ته دا هلک زمونږ لپاره د ښښنی وسيله وګرځوی او دا زمونږ لپاره اجر او د اخرت ذخيره وګرځوی او داسې واسطه يې وګرځوی د چا سپارښتنه چې ومنل شی) .

او که مړی نابالغه نجلۍ وی نو دا دعا وواياست د دی دعا مطلب هماغه دی چې د هلک لپاره لوستل کيږی : اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا فَرَطًا وَّ اجْعَلْهَا لَنَا أَجْرًا وَّذُخْرًا وَّجْعَلْهَا لَنَا شَافِعَةً وَّمُشَفَّعَةً

چې جنازی ته ځی د خپل انجام په باب فکر کوی او دا فکر له ځان سره کوی لکه څنګه چې تاسې د بل چا خاورو ته د سپارلو لپاره ځی، همداسې به يوه ورځ نور خلک تاسې وړی، د دی غم او فکر په نتيجه کې به تاسې لږ تر لږه دومره وخت د اخرت د فکر نيکبختی بياموموی او د دنيا له لانجو نه او نورو چارو به بی غمه ياست .

د مړي آداب

◈ کله چې کوم څوک مرګ ته نږدې انسان ته ورشي نو په یو څه لوړ آواز سره د توحید کلمه (لا اله الا الله محمد رسول الله) لولی، ناروغ ته یې د ویلو مه وایې د نبی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده کله چې د ځنکدن په حالاتو کې ناروغانو سره ناست یاست نو د کلمې ذکر کوی [صحیح مسلم]

◈ د ناروغ د نزع (ساه وتو) په وخت کې سوره یس تلاوت کړی، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده چې: د مرګ په حال کې کسانو سره سوره یس لولی، (عالمګیری سلم مخ لومړی ټوک) هو! له ساه وتلو نه وروسته تر څو چې مړی ته غسل نه وی ورکړای شوی (چې د غسل اړتیا ورته وی) چې ورسره ناست واست تلاوت مه کوی .

او هغه څوک چې غسل ته یې اړتیا وی د حیض او نفاس لرونکی ښځه دی هم مړی ته نه ورنږدی کیږی.

◈ د مرګ د خبر له اوریدو سره (إِنَّا لِلّٰهِ وإِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ) ولولی .

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمان دی څوک چې د مصیبت پر وخت (إِنَّا لِلّٰهِ وإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ) وایی د هغه لپاره دری اجرونه دی .

لومړی دا چې پر هغه د الله جل جلاله له لوری رحمت او سلامتی وی .

دویم دا چې هغه ته د حق د لټی او تلاش اجر او ثواب ورکول کیږي.

دریم دا چې د هغه زیان تلافی کیږی او هغه ته د هر ورک شوی څیز له هغی نه ښه بدله ورکول کیږږی [طبرانی]

◈د مړی په غم کې د چیغو سورو او ستاینو ویلوّ نه ځان وساتی، البته که په غم کې د چا له سترګو اوښکی ولاړی شی دا فطری خبره ده، د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم زوی حضرت ابراهیم چې وفات شو نو د هغه له سترګو اوښکی روانی شوی همدا رنګه کله چې یې لمسی (د حضرت زینب رضی الله عنها زوی) وفات شو نو د هغه له سترګو مبارکو اوښکی روانی وی، پوښتنه تری وشوه یا رسول الله دا څه دی؟ وی فرمایل دا رحمت دی چې الله ﷻ د خپلو بنده ګانو په زړونو کې ایښی دی او الله ﷻ په خپلو

بنده ګانو کې پر هغه چا رحم کوی چې رحم کوونکی دی: او هغه دا هم وفرمایل چې څوک مخ په خپیرو وهی، ګریوان څیری کوی د جاهلیت په څیر ستاینې کوی د هغو زمونږ سره هیڅ اړیکی نشته .

◊ له ساه وتلو وروسته د مړی پښې لاسونه سم کړی سترګی یې پټی کړی، او په یوه چیرړه یې زنه وتړی، او د پښو دواړه غټې ګوتی یې هم په یوه چیرړه وتړی څادر پری وغوړوی او دا وایاست : بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ (شروع کوم په نامه د الله او د رسول الله پر ملت) او خلکو ته د مړی خبر ورکړی او قبر ته د کوزیدو پر وخت هم همدا دعا ولولی .

◊ د مړی نیکی بیانوی او د بدیو یادونه یې مه کوی ، د نبی ﷺ لارښوونه ده: د خپلو مړیو نیکی بیانوی او د هغوي له بدیو نه ژبه بنده کړی [سنن ابو داود]

او نبی صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دی کله چې څوک، مړ شی او د هغه څلور ګاونډیان د هغه پر نیکی ګواهی ورکړی نو د الله جل جلاله فرمایی : ما ستاسې ګواهی قبوله کړه او د کومو خبرو نه چې تاسې خبر نه وی هغه می وبښلی [ابن حبان]

یو ځلی د نبی صلی الله علیه وسلم پر وړاندی صحابه کرامو د یوی جنازی ستاینه وکړه هغه صلی الله علیه وسلم وفرمایل " د ده لپاره جنت واجب شو، خلکو تاسې پر ځمکه د الله جل جلاله ګواهان یاست، تاسې چې چاته ښه وایاست الله جل جلاله هغه جنت ته داخلوی او تاسې چې چا ته بد وایاست الله جل جلاله هغه دوزخ ته لیږی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

او هغه دا هم فرمایلی چې کله د کوم ناروغ پوښتنی ته ولاړ شی او یا د چا په جنازه کې ګډون وکړی تل پر ژبه د خیر کلمات وایاست، ځکه چې ملائکی ستاسې پر خبرو آمین وایې [صحیح مسلم]

◊ تل پر مړیو له صبر او استقامت نه کار اخلی، هیڅ کله په ژبه د ناشکری کلمات مه وایې د نبی ﷺ ارشاد دی : کله چې څوک د خپل زوی پر مړینه صبر کوی نو الله جل جلاله خپلو ملائکو ته فرمایی: آیا تاسې زما د بنده د زوی روح واخیست، فرښتی ځواب ورکوی الهی مونږ ستا حکم پر

ځای کړ، بیا الله ﷻ پوښتنه کوی تاسې زما د بنده د زړه ټوټې روح قبض کړ؟ هغوي وایې هو! بیا الله ﷻ پوښتنه کوی نو زما بنده څه وویل؟ هغوي وایی الهی هغه ستا حمد وایه او " إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ " یې په خوله جاری وُ نو الله ﷻ وایې: زما د دی بنده لپاره په جنت کې یو کور ودان کړی او د هغه نوم بیت الحمد یعنی د شکر کور کیږدی [جامع ترمذی].

◊ د زیات وخت لپاره مړی بی غسله مه پریږدی که د غسل لپاره په اوبو کې د بیری پانې واچوی او ترمې یې کړی نو ښه ده ، مړی په پاکه او صافه تخته باندی واچوی جامې تری اوباسی او لنګ تری تاو کړی، د لاس نه ټوټه تاوه کړی لومړی یې غټه او وړه استنجا ورکړی او خیال کوی چې لنګ تری تاو وی، بیا یې اودس ورکړی، په اوداسه کې په خوله او پوزه کې اوبو تیرولو ته ضرورت نشته ، د غسل ورکولو په وخت کې د مړی په پوزه او غوږونو کې مالوچ کیږدی چې اوبه پکې لاړی نه شی، بیا یې پر سر صابون او یا بل خیز ووهی او ښه یې ومینځی او پاک یې کړی بیا یې په چپه ډډه واړوی او په ښی اړخ یې له سره تر پښو اوبه تیری کړی، بیا یې همداسې چپ اړخ له سره تر پښو ومینځی، اوس لوند شوی لنګ تری لری کړی، او وچ لنګ تری تاو کړی بیا یې پورته کړی په کټ کې یې په کفن باندی کیږدی، نبی ﷺ فرمایلی دی: چا چې مړی ته غسل ورکړ او د هغه عیب یې پټ کړ، الله ﷻ د داسې شخص څلویښت کبیره ګناهونه ښښی او چا چې مړی په قبر کې کیښود ګواکی چې د مړی لپاره یې د قیامت تر ورځی کور جوړ کړ [طبرانی]

◊ کفن د منځنی درجی له سپینی ټوټی نه جوړ کړی چې رخت یې نه ډېر قیمتی وی او نه ډېر خراب، د نارینه و لپاره کفن دری ټوټی کړی یو څادر، یو لنګ او یو د کفن کمیس، د څادر اوږدوال باید د مړی له قد نه زیات وی، چې سر او پښو دواړو خواته وتړل شی او سور یې باید دومره وی چې مړی پکې ښه تاو شی، د ښځو لپاره پر پورته دری ټوټو سربیره یو سربند ونیسی چې د یو ګز نه لږ پلن او له یو ګز لږ څه اوږد وی او له تخرګونو واخله تر زنګونونو پوری یو سینه بند یې هم باید وی.

د نبي ﷺ فرمان دی، چې چا مړی تـه کفن واغوست الله جل جلاله به هغه ته په جنت کې د سندس او استبرق جامې ورواغوندي [حاکم].

◊ جنازه د هدیرې په لور لږ څه په چټک مزله یوسئ، نبي ﷺ فرمایلي دي: په جنازه کې له چټکتیا نه کار اخلئ حضرت ابن مسعود رضی الله عنه له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه یا رسول الله! جنازه په څه ډول رفتار سره یوسو؟ وې فرمایل: چټکه چټکه له منډو وهلو نه لږ څه کمه " که مړی د خیر څښتن وي، نو هغه ژره تر ژر د خیر انجام ته ورسوئ او که د شر څښتن وي نو دغه شر ژر تر ژره له ځانه لرې کړئ [سنن ابو داود].

◊ له جنازې سره پیاده لاړ شئ نبي ﷺ له یوې جنازې سره روان وې لیدل چې څو تنه سپاره روان دي، هغه ورته وویل تاسې ته شرم نه درځي چې د الله جل جلاله ملایکې پیاده روانې دي او تاسې د څارویو پر شا یاست، البته له جنازې تر شاته سپاره راتلای شئ، نبي ﷺ ابو واحدي په جنازه کې پیاده ولاړ او بیرته پر آس سپور راغی.

◊ کله چې تاسې جنازه را روانه وویني نو ودرېږئ بیا مو که ورسره د تللو اراده نه وي نو معطل شئ چې جنازه یو څه وړاندې ولاړه شي، نبي ﷺ فرمایلي دي: چې کله تاسې جنازه ووینئ نو ودرېږئ او کوم خلک چې له جنازې سره ولاړ شي هغوي دې تر هغو نه کیني ترڅو چې جنازه کې نه ښودل شي.

◊ د جنازې د لمانځه د ادا کولو خیال ساتئ او له جنازې سره ځئ هم او پر اوږه کوئ یې هم، د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: پر مسلمان د مسلمان دا هم حق دی چې د هغه له جنازې سره ولاړ شي او رسول اکرم ﷺ دا هم فرمایلي: څوک چې په جنازه کې شریک شو او د جنازې لمونځ یې هم ادا کړ هغه ته به یو قیراط ثواب ورکول کیږي، د لمانځه وروسته چې په ښخولو کې هم ګډون وکړ هغه ته به د دوه قیراطو اومره ثواب ورکول کیږي، چا ترې پوښتنه وکړه، دوه قیراطه به څومره وي وې فرمایل د دوه غرونو اومره [صحیح بخاري، صحیح مسلم]

◈ د مړي قبر د شمال او جنوب لور ته اوږد وکنئ او مړي چې قبر ته کوزوئ نو د قبر په ښي غاړه یې کښې کېږدئ او بیا یې لحد ته کوز کړئ، که د مړي وزن کم وي نو دوه کسان یې کوز کړي او که نه نو د اړتیا په اندازه یې دري یا څلور کسه قبر ته کوز کړي، د کوزولو پر وخت د مړي مخ د قبلې په لور کړئ، او د کفن غوټې خلاصې کړئ.

◈ قبر ته د ښځینه مړي ښکته کولو پر وخت پرده وکړئ.

◈ په قبر کې د خاورو اړولو پر وخت د سر او سینې له لوري پیل وکړئ، او دواړه لاسونه له خاورو ډک کړئ او درې کرتې یې په قبر واچوئ، لومړی ځل د خاورو اچولو پر وخت " مِنْهَا خَلَقْنٰكُمْ (له همدې خاورې مونږ ته پیدا کړئ) دویم ځل د خاورې اچولو پر وخت "وَفِيْهَا نُعِيْدُكُمْ (او همدې ته دې بیا راولو) او دریم ځل چې خاورې اچوئ نو "وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى (او له همدې نه به بیا مونږ تا را پاځوو) ولولئ.

◈ د مړي قبر مه ډېر لوړوئ او نه یې له ځمکې سره برابر کړئ بس همدومره خاوره پر قبر واچوئ څومره مو چې ترې ایستلې وي او له خاورې اچولو وروسته پرې لږ څه اوبه وشیندئ.

◈ د مړي له دفن کولو نه وروسته یو څه وخت له قبر سره ودرېږئ د مړي لپاره د مغفرت دعا وکړئ، یو څه قرآن شریف تلاوت کړئ او ثواب یې مړي ته وبخښئ او د خلکو پام هم را وګرځوئ چې استغفار ووایي، نبي اکرم ﷺ به د مړي له دفن کولو وروسته په خپله استغفار وایه او خلکو ته به یې هم لارښوونه کوله : دا د حساب وخت دی-د خپل ورور لپاره د ثابت قدمۍ دعا وکړئ او (له الله یې) بخښنه وغواړئ [سنن ابو داود].

◈ د خپلو خپلوانو او یا ګاونډیانو کره مو چې مړی واقع شي نو هغوی کره یو دوه وخته خواړه ولیږئ، ځکه چې هغوی به په غم کې غمګین وي، په جامع ترمذي کې دي چې کله د حضرت جعفر رضی الله عنه د شهادت خبر راغی نو رسول الله ﷺ وفرمایل: د جعفر رضی الله عنه د کور خلکو لپاره خواړه تیار کړئ، هغو نن مشغول دي.

◊ له دری ورځو زیات د مړی په غم مه کینی البته که د کومی ښځی میړه وفات شی نو د هغی د غم ناستی موده څلور میاشتی لس ورځی ده کله چې د ام المؤمنین حضرت ام حبیبه رضی الله عنها پلار ابوسفیان رضی الله عنه وفات شو نو بی بی زینب رضی الله عنها یې فاتحی ته ورغله، حضرت ام حبیبه رضی الله عنها خوشبویی را وغوښته په هغې کې د زعفرانو ژیړوالی وُ ام المؤمنین هغه خوشبوی پر خپلی مینځی ومښله او بیا یې پر خپل مخ ووهله او بیا یې وفرمایل : الله شاهد دی ماته د خوشبوی هیڅ اړتیا نه وه خو ما له نبی ﷺ نه اوریدلی چې فرمایل به یې چې کومه میرمن پر الله جل جلاله او د اخرت پر ورځ ایمان لری هغه دی د کوم مړی غم له دری ورځو زیات نه کوی، البته د میړه موده څلور میاشتی او لس ورځی وی [سنن ابو داود]

◊ د مړی له خوا د خپلی وسی سره سم صدقه او خیرات هم ورکړی، خو په دی چار کې غیر مسنون لاری مه غوره کوی .

د هدیرې آداب

له جنازې سره هدیرې ته هم ولاړ شي او د مړي په دفن کولو کې ګډون وکړي او کله هسې هم هدیرې ته ځي او د اخرت یاد پرې تازه کیږي او له مرګه وروسته ژوندانه لپاره د تیارۍ ولوله پیدا کیږي، نبي اکرم ﷺ له جنازې سره هدیرې ته ولاړ، هلته د یو قبر تر څنګ کیناست او دومره یې وژړل چې ځمکه لمده شوه، بیا یې صحابه وُ ته په خطاب کې وویل: ورونو! د دې ورځې لپاره تیاري وکړئ [ابن ماجه]

یو کرتي له قبر سره کیناست او وې فرمایل، قبر هره ورځ په ډېر ویروونکي آواز غږ کوي اې د آدم ځوځاته! آیا تا زه هیر کړی یم! زه د یوازیوالي کور یم، زه د پردیتوب او ویرې ځای یم، زه د چنجیو کور یم، زه د تنګسیا او مصیبت ځای یم، له هغو نیکبختانو پرته د چا لپاره چې زه الله پاک پلن او پراخه کړم، زه د ګردو انسانانو لپاره همداسې تکلیف ورکوونکی یم، او هغه وفرمایل: قبر یا د جهنم له کندو یوه کنده ده او یا د جنت له باغیچو نه یوه باغیچه ده [طبراني]

هدیرې ته ولاړ شي او پند ترې واخلي او د سوچ او فکر قوتونه رایو ځای کړي او له مرګه وروسته د ژوندانه په باب فکر وکړي، یو ځلې حضرت علي رضی الله عنه هدیرې ته تشریف یووړ، له هغه سره حضرت کمیل رضی الله تعالی عنه هم وُ هدیرې ته په رسیدو یې ټولو قبرونو ته وکتل او بیا یې د قبرونو خلکو ته په وینا کې وویل: اې د قبرونو اوسیدونکیو، اې په کنډرو کې اوسیدونکیو اې په وحشت او تنهایي اوسیدونکو وایاست ستاسې د خیر خبر څه دی؟ زمونږ حال خو دا دی چې مال وویشل شو اولاد یتیم شو، کونډو نور میړونه وکړل، دا خو زمونږ حال دی، اوس تاسې هم څپل ووایاست، بیا هغه تر ډېره وخته غلی وُ، له دې وروسته یې د حضرت کمیل رضی الله عنه په لورې وکتل او وې فرمایل: کمیله! که دې قبرونو ته د خبرو کولو اجازه وای، نو دوی به ویلي وو چې : غوره توښه تقوی ده " دا

يې وفرمايل او په ژړا شو، تر ډېره يې وژړل بيا يې وويل کميله! قبر د عمل صندوق دی او د مرګ پر وخت دا خبره معلومېږي.

هديرې ته د رسيدو پر وخت دا دعا ووايا ست: اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللّٰهُ بِكُمْ لَاحِقُوْنَ أَسْئَالُ اللّٰهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ (سلامتي دې وي پر تاسې اې د مؤمنو مسلمانانو د کلي اوسيدونکيو! او مونږ انشاء الله له تاسې سره يو ځای کيدونکي يو او مونږ د ځان او ستاسې لپاره الله جل جلاله ته دعا کوو، چې هغه جل جلاله مو له عذاب او غضب نه وساتي).

په هديره کې د بې پروا او غافلانو په څېر خنداو ټوکي او د نياوې خبرې مه کوئ، قبر د اخرت دروازه ده، د دې دروازې په ليدلو د هغه ځای فکر وکړئ او د وېرې او ژړا کوښښ وکړئ، نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ما به تاسې د هديرې له تللو منع کړې واست (چې د توحيد عقيده ستاسې په زړونو کې په مکمله توګه ځای ونيسي) اوس نو که غواړئ ولاړ شئ ځکه چې قبرونه د اخرت ياد تازه کوي [صحيح مسلم]

د قبرونو له پخو جوړولو او بنايسته کولو نه ځانونه وژغورئ پر نبي صلی الله عليه وسلم چې کله د نزع حالت جاري ؤ، د درد له تکليف نه خورا زيات پريشانه ؤ، کله به يې پر مخ څادر غوړاوه او کله به يې لرې کاوه، په همدې بې اندازې تکليف کې ترې حضرت عايشه رضی الله عنها واوريدل پر مبارکه ژبه يې دا الفاظ وو" پر يهودو او نصاراو د الله جل جلاله لعنت، هغوي د خپلو پيغمبرانو قبرونه عبادت ځايونه کړل".

چې هديرې ته ولاړ شئ، د مړو لپاره د خير دعا وغواړئ او له الله ﷻ د بښنې دعا وغواړئ، حضرت سفيان رحمه الله عليه فرمايي: څه ډول چې ژوندی انسان خوراک او څښاک ته اړوی، همدا رنګه مړی د دعا لپاره بې اندازې محتاج وي.

د طبراني په يو روايت کې دي چې الله ﷻ په جنت کې د يوه نيک بنده درجه لوړوي نو هغه بنده پوښتنه کوي، الهي ماته دا مرتبه له کومه راکړای شوه، الله ﷻ وفرمايي: ستا د زوی له امله چې هغه تاته د بښنې دعا کوله

د کسوف او خسوف آداب

● که لمر یا سپوږمی تندر[1] ونیسی نو د الله تعالی ذکر کوی ، له هغه جل جلاله نه دعا وغواړي، تکبیر او تهلیل او خیراتونه وکړی د دغو نیکو چارو په برکت الله ﷻ مصیبتونه او افتونه ځنډوی، حضرت مغیره بن شعبه رضی الله عنهم فرمایې چې نبی ﷺ فرمایلی: لمر او سپوږمی د الله ﷻ دوه نښی دی، د چا په مړه کیدلو او یا پیدا کیدلو یې تندر نه نیسی، کله چې تاسې وینی چې تندر نیولی دی نو الله ﷻ ته زاری وکړی او له هغه نه دعا وغواړي او لمونځونه ادا کړی، ان تر دی چې لمر یا سپوږمی صافه شی [صحیح بخاری ، صحیح مسلم]

● کله چې لمر تندر ونیسی نو په جومات کې په جماعت سره لمونځ ادا کړی البته د دی لمانځه لپاره اذان او اقامت مه وایاست، همداسې خلک په نورو وسیلو راټول کړی او چې کله سپوږمی تندر ونیسی نو ځانله نوافل ادا کړی، په جماعت سره یې مه کوی .

● د لمر تندر نیولو پر وخت په جماعت سره دوه رکعته لمونځ ادا کړی او د قرانکریم تلاوت اوږد وکړی او تر هغه وخته په لمانځه مشغول اوسی تر څو چې لمر تندر پری نږدی، او په لوړ آواز تلاوت وکړی، د نبی ﷺ په وخت کې لمر تندر ونیو، په اتفاقي ډول په دی ورځ د هغه شیدی خوړونی زوی حضرت ابراهیم وفات شو، خلکو ویل چې څرنګه چې نن حضرت ابراهیم بن محمد ﷺ وفات شوی دی نو ځکه لمر تندر نیولی دی، نو رسول اکرم ﷺ خلک راټول کړل، دوه رکعته لمونځ یې په جماعت سره ادا کړ، په دی لمانځه کې هغه اوږد تلاوت وکړ، د بقره سوره اومره تلاوت یې وکړو اوږدی رکوع او سجدی یې وکړی، د لمانځه نه چې فارغیدو لمر تندر پرینښی و ، له دی نه وروسته یې خلکو ته وویل: لمر او سپوږمی د الله تعالی دوه نښی دی، د چا په مړه کیدلو او پیدا کیدلو یې تندر نــه نیسی، خلکو!

---

[1] - د لمر تندر نیولو ته کسوف وایی او د سپوږمی تندر نیولو ته خسوف وایې

کله چې تاسې له داسې پیښې سره مخ شې نو د الله جل جلاله په یاد مصروف شی، له الله جل جلاله دعا وغواړې او په تکبیر او تهلیل مشغول اوسی، لمونځونه ادا کړی او خیراتونه صدقی ورکړی [صحیح بخاری اوصحیح مسلم].

حضرت عبدالرحمن بن سمره رضی الله عنه وایې چې د رسول اکرم ﷺ په زمانه کې یو ځلی لمر تندر ونیو، ماله مدینی نه بیرون غشی ویشتل، سملاسی می غشی وغورزول چې وګورم نن په دی پیښنه کې نبی اکرم ﷺ څه عمل کوی ، د حضرت محمد عربی ﷺ په خدمت کې حاضر شوم. هغه مبارک لاسونه پورته نیولی وو د الله رب العالمین، حمد، ثنا، تکبیر او تهلیل یې وایه . بیا یې دوه رکعته لمونځ ادا کړ او دوه اوږده اوږده سورتونه یې تلاوت کړل او تر هغه وخت مصروف و چې لمر صاف شو.

صحابه کرامو به هم د خسوف او کسوف پر وخت لمونځ ادا کاوه یو کرتی په مدینه منوره کې تندر واقع شو، نو حضرت عبدالله بن زبیر رضی الله تعالی عنهم د لمانځه امامت وکړ او یو بل وخت تندر واقع شو نو حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهم خلک را ټول کړل او په جماعت سره یې لمونځ ادا کړ.

● د کسوف (لمر تندر) په لمانځه کې په لومړی رکعت کې له فاتحی سورت وروسته عنکبوت سورت تلاوت کړی او په دویم رکعت کې روم سورت تلاوت کړی، د دغو سورتونو لوستل سنت دی، البته ضروری نه دی، نور سورتونه هم لوستل کیدای شی.

● د لمر تندر په جماعت لمانځه کې که زنانه ګډون کول غواړي او د ګډون کولو آسانتیا وی نو خامخا د ګډون اجازه ورکړی او کوچنیان هم لیواله کړی چې له پیله د هغوی پر زړونو د توحید نقش کینی او د توحید پر خلاف بل ډول فکر یې په زړونو کې ځای ونه نیسی.

● په کومو وختونوکې چې د لمانځه ادا کول منع دی یعنی د لمر راختلو، لمر پریوتلو او د زوال (غرمی) په وختونو کې که لمر تندر ونیسی نو لمونځ مه کوی، البته ذکر او تسبیح ووایاست ، غریبانو او مسکینانو ته خیراتونه

ورکړي او که د لمر راختلو او د غرمې (زوال) د وخت تيريدلو وروسته بيا هم تندر پاتې وو نو بيا لمونځ ادا کړي .

د رمضان المبارک آداب

◉ د رمضان المبارک (روژې) له شانه سره سم ښه راغلاست لپاره د شعبان (برات) نه خپل ذهن تیار کړي، او د برات (شعبان) میاشتې له پنځلسمې د مخه روژې ونیسي د حضرت عایشې رضی الله عنها وینا ده چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د برات په میاشت کې تر نورو میاشتو زیاتې روژې نیولې.

◉ په پوره مینه او هیله د روژې مبارکې د میاشتې د لیدلو کوښښ وکړې او د سپوږمې په لیدلو دا دعا ولولې : أَللّٰهُ أَكْبَرُ أَللّٰهُمَّ أَهِلَّهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيْمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، وَالتَّوْفِيْقِ لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى رَبُّنَا وَرَبُّكَ اللّٰهُ [الله جل جلاله تر هر څه لوی يې، الهی! دا میاشت زمونږ لپاره د امن، ایمان، سلامتیا او اسلام میاشت راوخیژوی او د هغو چارو توفیق راکړه چې ستا خوښ دی، ای سپوږمې! زمونږ رب او ستا رب الله جل جلاله دی].

د هرې میاشتې نوی سپوږمې چې وويني همدا دعا ولولي [جامع ترمذی، ابن حبان]

◉ د روژې په میاشت کې په ځانګړې توګه عبادت زیات وکړې، پر فرض لمونځونو سربیره په خصوصي توګه نوافل هم ادا کړې، او د زیات نه زیاتې نیکۍ ګټلو لپاره ملا وتړې، دا د ستر توب او برکت میاشت ده، د الله جل جلاله د ځانګړي بخشش او رحمت میاشت ده، د برات میاشتې په وروستۍ ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم د روژې د برکتونو په یادونه کې وفرمایل : خلکو! پر تاسې د یوه ستر عظمت او برکت میاشت سیوري کیدونکې ده، دا هغه میاشت ده چې پکې یوه شپه (لیل القدر) له زرو میاشتو نه غوره ده، الله جل جلاله د دې میاشتې روژې فرض کړې ، او د شپې یې (مسنون تراویح) نفل مقرر کړي دي، څوک چې په دې میاشت کې د زړه په غوښتنه نیک کار وکړي، د نورو میاشتو د فرضو په اندازه به اجر ومومي او څوک چې په دې میاشت کې فرض ادا کړي، الله جل جلاله به ورته د نورو میاشتو د اویا فرضونو اجر او ثواب ورکړي.

◉ د روژې د میاشتې ټولې روژې په ذوق او مینه ونیسي او که کله د ناروغتیا له امله یا د کوم شرعي عذر له مخې روژې نشي نیولای بیا هم د روژې د درناوی په خاطر په ښکاره له څه خوړلو نه ځانونه وساتي او داسې اوسي چې ګواکې تاسې روژه یاست.

◉ په ځانګړې توګه د قرآن مجید تلاوت زیات کوی د دې میاشتې له قرانکریم سره ځانګړی مناسبت دی، قران مجید په همدې میاشت کې نازل شو او نور آسماني کتابونه هم په همدې میاشت کې نازل شوي دي، حضرت ابراهیم خلیل الله ته د همدې میاشتې په لومړي یا دریمه نیټه صحیفې وربښل شوي وې، حضرت داود علیه السلام ته د همدې میاشتې په دولسمه یا اتلسمه نیټه زبور ورکړای شو، پر حضرت موسی علیه السلام د همدې میاشتې په شپږمه نیټه تورات نازل شو او دا رنګې حضرت عیسی علیه السلام ته هم د دې میاشتې په دولسمه یا دیارلسمه نیټه انجیل ورکړای شو. نو ځکه په دې میاشت کې د قرآن مجید د زیات تلاوت کولو کوښښ وکړی، حضرت جبرائیل علیه السلام به هر کال د روژې په میاشت کې پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم ته قرانکریم اوراوه او ترې اوریده به یې او په وروستی کال کې یې دوه کرتې له هغه سره دور وکړ.

◉ قرآن عظیم ورو ورو او د ځان پوهولو سره سره تلاوت کړی له زیات تلاوت سره سره پرې د ځان پوهولو او ترې د اغیز اخیستلو هم کوښښ وکړی.

◉ په تراویح کې د مکمل قرانکریم د لوستلو کوښښ وکړی؛ په روژه کې یو ځل قرانکریم اوریدل سنت دی.

◉ د تراویح لمونځ په خشوع خضوع او مینه او ولوله سره ادا کړی، ژر ژر د شل رکعتو شمیر مه پوره کوی، بلکې لمونځ د لمونځ په څیر ادا کړی، چې ستاسې په ژوندانه یې اغیز پریوزي او له الله تعالی سره مو اړیکی کلکې شي، او چې الله توفیق در کړی د تهجد لمانځه کولو هم کوښښ وکړی.

◉ خیراتونه او صدقې ورکړی، د غریبانو، کونډو، او یتیمانو له حاله ځان خبر کړی او د بې وسیلې خلکو لپاره د روژه ماتي او پیشمنې (سحری)

انتظام وکړی د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم فرمان دی : دا د مواساتو[1] (همدردی) میاشت ده، حضرت ابن عباس رضی الله عنهما فرمايي چې نبی صلی الله علیه وسلم خو سخی و خو د رمضان په میاشت کې به يې سخاوت او فیاضی نوره هم زیاتیده، کله به چې حضرت جبرائیل علیه السلام هره شپه هغه ته راته او قران کریم به يې لوسته او اوریده، نو په هغو ورځو کې به نبی صلی الله علیه وسلم له تیزی چلیدونکی هوا نه هم زیات سخی وُ.

◉ د قدر په شپه زیات نه زیات نفلونه ادا کړی او د قران مجید تلاوت وکړی، د دی شپی اهمیت دا دی چې په دی شپه قران حمید نازل شوی، په قران مجید کې دی: إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ()وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ()لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ()تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ()سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ(مونږ دا قرآن د قدر په شپه نازل کړ او ته څه پوهیږی، چې د قدر شپه څه شی ده، د قدر شپه له زرو میاشتو بهتره ده په دی (شپه کې) ملایکی او حضرت جبریل د خپل پروردګار په حکم د هر کار د تنظیم له پاره را کوزیږی سلامتی او سلامتی وی ان تر دی چې سهار شی .

په حدیث شریف کې راغلی دی چې د قدر شپه د مبارکی روژی د میاشتی په وروستیو لسو شپو کې طاق شپی وی، په دی شپه دا دعا وواياست : أَللّٰهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّيْ (الهی! هم ته ډیر زیات بخښوونکی يې ځکه چې بخښش کول ستا خوښ دی نو ته ماته معافی وفرمایی [حصین حصین]

حضرت انس رضی الله تعالی عنه فرمايي یو کال د روژی میاشت راتلونکی وه نو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: خلکو پر تاسې یوه میاشت را روانه ده چې یوه شپه پکې له زرو میاشتو غوره ده، څوک چې له

---

[1] - یعنی له غریبانو او حاجتمندانو سره د همدردی میاشت، له همدردی نه مراد مالی همدردی هم ده او ژبنی همدردی هم، له هغوی سره په خبرو او سلوک کې نرمی وکړی، په خپلو نوکرانو اسانتیا راولی او مالی مرسته ورسره وکړی

دی میاشتی بی برخی پاتی شو هغه له ټول خیر نه بی برخی پاتی شو او د دی شپی له خیر او برکت نه هغه څوک بی برخی پاتی کیږی چې واقعی محروم وی [سنن ابن ماجه]

◉ د روژی په وروستیو لسو کې اعتکاف وکړی، نبی ﷺ به د روژی په وروستو لسو کې اعتکاف کاوه.

د حضرت عایشی رضی الله عنها وینا ده چې د روژی د ورستیلسیزه به را ورسیده نو نبی صلی الله علیه وسلم به د شپی زیات نه زیات ویښ وُ او عبادت به یې کاوه او د کور والا و د پاڅیدو خیال یې هم کاوه او په پوره جذبه او یکسویی سره به یې د الله جل جلاله بنده ګی کوله .

◉ د روژی په میاشت کې د خلکو سره په ډیره نرمی او مهربانی رویه وکړی، مزدورانو ته زیات نه زیاتی اسانتیا وی برابری کړی او په پراخه زړه د هغوي اړتیاوی پوره کړی، او د کور خلکو سره هم د مهربانی او سخاوت سلوک وکړی.

◉ په ډېره عاجزی او مینه او ولوله سره زیاتی دعاګانی وکړی په دورمنثور کې دی چې کله به د روژی میاشت راتله نو د نبی ﷺ مبارک رنګ به بدلیده او په لمونځونو کې به یې زیاتوالی راتـه او په دعا کې به یې ډیره عاجزی کوله او ویره به پری ډیره غالبیده.

او په حدیث شریف کې دی چې الله جل جلاله په روژه کې عرض وړونکیو ملایکو ته حکم کوی، چې خپل عبادت پریږدی او د روژه نیوونکیو پر دعاګانو امین ووایاست.

◉ صدقه فطر (سرسایه) د زړه په مینه أو اخلاص سره ورکوی او د اختر د لمانځه نه یې د مخه ورکوی، بلکې دومره یې د مخه ورکوی چې اړ او بی وسی خلک په اسانتیا سره د اختر اړتیاوی پری پوره کړای شی او هغوي هم له ټولو سره یو ځای د اختر د لمانځه ځای (عیدګاه) ته ولاړ شی، او د اختر په خوشالیو کې ګډون وکړای شی .

په حدیث کې دی چې نبی ﷺ د امت لپاره سر سایه په دی خاطر ضروری کړی ده، چې هغه بی ځایه او بدی خبری چې له روژه دار نه په روژه کې

شوي وي، کفاره وګرځي او د بې وسې مسکینانو د خوراک، څښاک چاره وشي [سنن ابو داود] .

◉ د روژې په مبارکو ورځو کې پخپله د زیاتو نیکیو کولو سره سره نور وګړي هم په ډېره نرمۍ، هیله، مینه او حکمت سره د خیر کارونو ته وهڅوي، تر څو په ټوله فضا کې له الله د ویرې خیر خوښونې او نیکۍ ولولې خپرې شي، او ټولنه زیات نه زیات د روژې میاشتې له بې اندازې برکتونو نه ګټه واخلي .

د روژې آداب

☼ د روژې ستر اجرونه او ثوابونه په نظر کې ونیسی او په پوره مینه او ولولو سره د روژې نیولو خیال ساتی، دا یو عبادت دی چې بدل یې بل یو عبادت هم نشی کیدای، همدا علت دی چې روژه پر هر امت فرض شوی ده، رب العلمین فرمایی: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (ای مؤمنانو! پر تاسې روژه فرض کړای شوی ده لکه څنګه چې له تاسې مخکې خلکو باندی فرض کړای شوی وه، ښایی تاسې متقیان او پرهیزګاران شی).

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د روژې دا ستر مقصد داسې بیان فرمایلی دی کوم سړی چې د روژې له نیولو سره سره دروغ ویل او په درواغو عمل کول پری نه ښودل د الله جل جلاله له دی سره هیڅ دلچسپی نشته چې هغه وږی تږی اوسی [صحیح بخاری]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ارشاد فرمایلی: کوم سړی چې له ایمان کیفیت او احتساب ([1]) سره د روژې میاشتی روژې ونیسی نو الله جل جلاله به یې هغه ګناهونه وبخښی چې د مخه تری شوی دی [صحیح بخاری]

☼ د رمضان المبارک روژې په مکمله پاملرنه سره ونیسی او له کومی سختی ناروغی او یا شرعی عذر پرته هیڅکله روژه ونه خوری، د رسول عربی صلی الله علیه وسلم فرمان دی کوم سړی چې د کومی ناروغی او یا شرعی عذر پرته د رمضان یوه روژه هم پریښوده نو د ټول ژوندون په روژو نیولو د دی یوی روژې تلافی نه شی کیدای [جامع ترمذی].

☼ په روژه کې له ځان ښودنی او ریا نه د خلاصون په خاطر د پخوا په خیر تازه او تکړه او هشاش بشاش په خپلو کارونو لګیا اوسی او په خپلو

[1] - له احتساب نه مراد دا دی چې روژه یوازی د الله جل جلاله د خوشحالی او د اخرت د اجر لپاره ونیول شی او له هغو ټولو بی کاره خبرو ځان وساتل شی چې روژه بی روحه کوی.

کړو وړو کې د روژې له امله کمزورتیا مه ښکاره کوي، د حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه وینا ده، سړی چې کله روژه ونیسی نو پکار ده چې د پخوا په څیر تیل ولګوي چې د روژې اغیزه پرې نه ښکاره کیږي.

☼ په روژه کې له خورا زیاتی پاملرنی سره له هرې بدی نه د لرې اوسیدلو کوښښ وکړي، ځکه چې د روژې اساسي هدف ژوندون سپیڅلی کول دي د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښونه ده : روژه ډال دی او چې کله له تاسې نه څوک روژه وي نو له خپلی خولی نه دې کومه د بې شرمی خبره ونه باسی او نه دې شور او نه غوغا جوړه کړي او که څوک ورته کنځلی کوي یا ورسره جنګ ته تیار شي نو روژه نیونکی ته فکر کول پکار دی چې زه خو روژه یم. نو زه څنګه چا ته د ښکنځلی ځواب ورکولای شم [صحیح بخاری ، صحیح مسلم]

☼ په احادیثو کې چې د روژې کوم ستر اجر بیان کړای شوی دی د هغې هیله ولرې او په ځانګړې توګه د روژه ماتی پر وخت الله جل جلاله ته دعا وکړي، چې الله! زما روژې قبولی کړه او ماته هغه اجر او ثواب راکړې چې تا یې وعده کړې ده، د رسول الله صلی الله علیه وسلم لاربښونه ده: روژه دار به په جنت کې په یوه ځانګړې دروازه ننوزي، د دې دروازې نوم " ریان "[1] دی چې کله روژتې پرې ننوزي نو دا دروازه به بنده شي، بیا به هیڅوک په دې دروازه نشي ننوتلی [صحیح بخاری]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دی چې: د قیامت په ورځ به روژه سپارښتنه کوي او وایې به پروردګاره! ما دا سړی د ورځې له خوړو څښلو او نورو خوندونو بچ وساته الهی د دې سړي په باب زما سپارښتنه منظوره کړه او الله جل جلاله به یې سپارښتنه منظوره کړي [مشکوه] .

او نبی صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی چې: د روژه ماتی پر وخت چې روژتی هر څه وغواړي د هغه دعا قبلیږي، ردیږي نه [جامع ترمذی]

---

[1] - د ریان معنی ده سیرابوونکی د نبی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: په باب الریان داخلیدونکی به هیڅکله نه تږی کیږي. (ترمذی).

☼ د روژې تکليفونه په خوښۍ خوشحالي وزغمي او د ولږې تندې د زياتوالي له امله په شکايت کولو د روژې بې قدري مه کوي.

☼ د سفر په دوران يا د ناروغۍ د مشکل له امله که روژه نشي نيولای نو پريږدي او په نورو ورځو کې يې قضا پر ځای کړي، قرآن فرمايي : فَمَنْ كَانَ مِنكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ (که څوک ناروغ او يا په سفر کې وي نو په نورو ورځو کې دې هغه شمير پوره کړي) .

حضرت انس رضی الله تعالی عنه فرمايي: کله به چې مونږ له نبی عليه السلام سره په روژه کې پر سفر وو، نو ځينو خلکو به روژې نيولې او ځينو به نه نيولې، بيا به نه روژه نيوونکي پر روژه پريښودونکي اعتراض کاوه او نه به روژه پريښودونکي پر روژه نيونکي اعتراض کاوه [صحيح بخاری].

☼ په روژه کې له غيبت او بد نظر نه په ځانګړې توګه ځان وساتي د رسول الله ﷺ لارښوونه ده: روژتی له سهاره تر ماښامه د الله جل جلاله په عبادت کې وی، تر څو چې هغه د چا غيبت ونه وکړي او چې کله هغه د چا غيبت کوی نو په روژه کې يې درزونه پيدا کيږي [الديلمی]

☼ د حلالې روزې خوړلو کوښښ وکړي، په حرامه ګټه د لوی شوی بدن عبادت نه قبليږي، د نبی کريم ﷺ لار ښوونه ده: په حرامه ګټه چې کوم بدن را لوی شوی وی هغه هم د جهنم لايق دی [صحيح بخاری]

☼ پيشمنی (سحری) خامخا وخوري، چې روژه نيول پرې آسانيږي او کمزوري اوسستی نه پيدا کيږي، د پيغمبر اکرم ﷺ فرمان دی: پيشمنی خوری.د دی لپاره چې په پيشمنی کې برکت دی [صحيح بخاری]

او نبی صلی الله عليه وسلم دا هم فرمايل: په پيشمنی خوړلو کې برکت دی، که نور څه نه وی څو ګوټه اوبه خو وڅښيي او د الله جل جلاله ملائکې پر پيشمنی کوونکيو سلامونه وايي [احمد]

او رسول اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايلی دی: غرمه د يو څه وخت لپاره آرام وکړی او د شپې د ويښيدو لپاره آسانتيا تر لاسه کړی او پيشمنی وخوری د ورځې د روژې قوت حاصل کړی [جامع ابن ماجه]

او په صحیح مسلم کې دی د نبی عربی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: زمونږ او د اهل کتابو په روژه کې یوازي د پیشمنی خوړلو فرق دی.

☼ له لمر پریوتو وروسته روژه ماتی مه وروسته کوی ځکه چې د روژی اصل هدف د فرمانبرداری ولوله پیدا کول دی نه چې ولږه تنده، د نبی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: مسلمان به په ښه حالت کې وی تر څو چې ژر روژه ماتی کوی [صحیح بخاری].

☼ د روژه ماتی پر وخت دا دعا ولولی: اَللّٰهُمَّ لَکَ صُمْتُ وَعَلٰی رِزْقِکَ أَفْطَرْتُ (الهی! ستا لپاره می روژه ونیوله او هغه ستا په رزق می روژه ماته کړه، او چې کله روژه ماته کړی نو دا دعا ولولی [صحیح مسلم]

ذَهَبَ الظَّمَاءُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْشَاءَ اللّٰهُ (آینده ولاړه ، رګونه ترو تازه شول او اجر به هم ضرور را کړل شی که الله جل جلاله غوښتل) [سنن ابو داود]

☼ چې د چاکره روژه ماته کړی نو دا دعا ولولی : اَفْطَرَ عِنْدَ کُمُ الصَّائِمُوْنَ وَاَکَلَ طَعَامَکُمُ الْاَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَیْکُمُ الْمَلَائِکَةُ [سنن ابو داود].

(الله جل جلاله دی وکړی چې ستاسې کره روژه تیان روژه ماتی وکړی او ستاسې خواړه نیکان خلک وخوری او ملائکی ستاسې لپاره د رحمت دعا ګانی وکړی.

☼ خلکو ته د روژه ماتی ورکولو هم خیال ساتی د دی لوی اجر دی، د نبی ﷺ لاربښوونه ده: څوک چې په روژه کې چاته روژه ماتی ورکړی، نو په بدله کې یې الله جل جلاله ګناهونه بخښی او د جهنم له اوره نجات ورکوی او روژه ماتی ورکوونکی ته د روژه تی اومره اجر ورکول کیږی او د روژه تی په ثواب کې هیڅ کمی نه راځی، خلکو وویل: یا رسول الله! مونږ ټولو سره دومره خواړه کوم دی چې روژه تیانو ته روژه ماتی ورکړو او پر هغوي خواړه وخورو، ارشاد یې وفرمایه: یوازی یوه خرما او یا یو ګوټ اوبه یا شیدی ورکول هم د روژه ماتی لپاره بس دی [ابن خزیمه]

د زکوه او خیرات آداب

⇦ د الله جل جلاله په لاره کې چې هر څه ورکوی یوازې د الله جل جلاله د خوشحالی لپاره یې ورکړی، د کوم بل غرض په خاطر خپل سپیڅلی عمل هیڅکله ضایع نه کړی دا اسره هیڅکله مه کوی چې تاسې چاته څه ورکړی دی هغه دی ستاسې احسان ومنی ، ستاسې شکریه دی ادا کړی او ستاسې پر پرتم دی قانع شی، مؤمن د خپل عمل بدله یوازی له خدایه غواړي په قران مجید کې د مؤمنانو د جذباتو ښکارونه داسې شوی ده: إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا (مونږ یې پر تاسې خاص د الله جل جلاله لپاره خوروو نه له تاسې د بدلی غوښتونکی یو او نه د مننی) [الدهر]

⇦ له ریا او ځان ښودنی ځانونه په کلکه وژغوری، ریا له ښه نه ښه عمل د خاورو سره خاوری کوی.

⇦ زکوه په ښکاره ورکړی، چې په نورو مسلمانانو کې هم د فرض اداء کولو ولوله پیدا شی، خو نور خیراتونه په پټه ورکړی، چې اخلاص په کې لازیات شی، د الله ﷻ پر وړاندی هغه عمل ارزښت لری چې په اخلاص سره شوی وی، د قیامت په ویروونکی ډگر کې هیچیری به سیوری نه وی ، الله جل جلاله به خپل داسې بنده د عرش له سیوری لاندی ساتی، چا چې په ډیر پټه توگه د الله ﷻ په لاره کې لگښت کړی وی، تر دی چې چپ لاس یې له دی نه خبر نه وی چې ښی لاس څه لگولی دی [صحیح بخاری]

⇦ د الله جل جلاله په لار کې له خیرات کولو وروسته مه پر چا احسان کوی او مه هغه کسان خفه کوی چې تاسې څه ورکوی چاته له څه ورکړی وروسته له اړو او محتاجو خلکو سره د حقارت رویه کولو د هغوی خپلواکی ته ضرر رسول، پر هغوي احسان بارول، د هغوي مات زړونه غمول، او دا فکر کول چې هغوي دی ستاسې احسان ومنی، ستاسې پر وړاندی دی سر ټیټ کړی، ستاسې لوړاوی دی ومنی، دا ډیر بد احساسات

دی د مؤمن زړه باید له داسې احساساتو پاک وی، الله ﷻ فرمایی: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسكَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ (مؤمنانو! خپل خیراتونه په احسان بارولو او د غریبانو د زړونو په ځورولو د هغه چا په څیر مه په خاوری کوی چې یوازی د ریا لپاره لګښت کوی) .

⇦ د الله جل جلاله په لاره کې له ورکړی وروسته لوی (غرور) مه کویی، پر خلکو خپل غوره والی مه ثابتوی بلکې دا فکر وکړی چې معلومه نده الله جل جلاله ته زما خیرات منظور هم شو او که نه، د الله جل جلاله فرمان دی : وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ (او د هغوي دا حال دی یې ورکوی هر څه چې ورکوی او زړونه یې له دی فکر نه رپیږی چې د خپل رب لوری ته زمونږ ورګرځیدل دی) .

⇦ له اړو او غریبو خلکو سره نرمه رویه کوی نه هغوي ودګی او مه پری دپکی وکړی، او نه پری خپل لوړاوی ثابت کړی سوالګر تـه که د ورکړی لپاره هیڅ هم نه وی بیا هم ورسره په ښو اخلاقو چلن وکړی ، او بخښنه تری وغواړي چې له څه لاس ته ورتلو پرتـه هغوي تاسې ته دعا وکړی او ولاړ شی، قران مجید لارښوونه کوی : وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا (که ته له هغوي نه پـه مخ اړولـو مجبور شی د خپل الله جل جلاله د مرحمت پـه هیله له هغوي سـره پـه نرمـی خبری وکړه) .

او دا هم د الله فرمان دی: وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ (او سوالګر مه رټی) .

⇦ د الله جل جلاله په لاره کې په پراخه زړه او مینه لګښت وکړی، خیرات تاوان، زور او زیاتی مه ګڼی او په تنګ زړیتوب سره یې مه ورکوی، د خلاصون او بریالیتوب حقدار هماغه کسان وی، چې له بخیلی، تنګ زړیتوب، خسیتوب او نورو بدو ولولو نه خپل زړونه پاک ساتی.

⇦ د الله جل جلاله پـه لاره کې حلال مال ولګوی ، الله ﷻ یوای هماغه مـال قبلوی چې پاک او حلال وی، کوم مؤمن چې د الله جل جلاله په لاره

کې د ورکړې او لګښت جــذبه ولري، نو هغه ځنګه دا منلای شي چې د هغه په ګټه کې دې حرام مال وي، الهي لارښوونه ده: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ (د ايمان څښتنانو! د الله جل جلاله په لار کې خپله پاکه ګټه ولګوی) .

⇦ د الله جل جلاله په لار کې غوره مال ولګوی، الله جل جلاله فرمايي: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (تاسې نيکۍ تــه نشئ رسېدای ترڅو خپل هغــه شيان د الله ﷻ په لار کې ونه لګوئ چې تاسې تــه ګران وي، او څه شی چې تاسې ولګوئ الله ﷻ به ورڅخه ناخبره نه وي).

په خيرات کې ورکړای شوی مال د اخرت د تلپاتې ژوندانه لپاره ذخيره کيږي، نو مؤمن دا ځنګه فکر کولای شي چې هغه دې د خپل دايمی ژوندانه لپاره خراب او بې کاره مال جمع کړي .

⇦ د زکاة د فرض کيدو نه وروسته په ورکړه کې ډيل مه کوی ژر يې د ورکولو کوښښ وکړی او ښه حساب وکړی او ورېې کړی، چې الله ﷻ مه کړه ستاسې پر غاړه څه پاتې نه شي .

⇦ زکوه په ټولنيز ډول ادا کړی او د لګښت لپاره يې هم ټولنيز چــار ولټوی، چيری چې د مسلمانانو حکومت نشته هلته دې مسلمانان خپلمنځی بيت المال جوړ کړي او زکات دې پکی د ټولنيزو ښيګڼو لپاره ورکړي .

د حج آداب

❖د حج په کولو کې ډيل او تاخير هيڅکله مه کوی هر وخت چې الله ﷻ دومره توان درکړی چې دغه په زړه پوری فريضه ادا کړای شی نو په لومړی فرصت کې روان شی، پر ژوندانه هيڅ باور نشته، چې تاسې به دغه فريضه له يو کال نه بل کال ته ټال کوی، قران مجيد لارښوونه کوی:

عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْ الْعَالَمِينَ

(او پر خلکو د الله ﷻ دا حق دی چې څوک يې کور ته د تللو توان ولری هغوي دی حج وکړی او څوک چې د دی حکم له پيروی نه انکار وکړی نو هغه ته دی معلومه وی چې الله ﷻ له ګردو نړيوالو بی نيازه دی) .

د انسان به له دی نه نوره تباهی او محرومی بله کومه وی چې الله ﷻ ورسره د لاپروايی او بې تعلقی اعلان وکړی .

حديث شريف دی څوک چې د حج اراده وکړی، په ادا کولو کې دی له چټکتيا نه کار واخلی، امکان لری چې ناروغه شی. امکان لری چې اوښه يی بی کاره شی، او امکان لری چې کومه داسې اړتيا ورته پيښه شی چې بيا يې ورته حج ادا کول امکان نه لری [جامع ابن ماجه] .

مطلب دا دی چې له شتمن کيدو نه وروسته له ډيل او ټال ورکولو نه کار نه اخيستل کيږی، معلومه نه ده چې په ګانده (آينده) کې به د وسايلو پر اختيا او پريمانی وی او که نه او بيا چې الله ﷻ مکړه سړی د بيت الله له حج نه بی برخی پاتی شی، الله ﷻ دی له دی محرومی نه هر مؤمن بنده وساتی، رسول اکرم ﷺ داسې کسانو ته ډير سخت خبرداری ورکړی دی، په حديث مبارک کې دی څوک چې (له حج ادا کولو نه) کومی ناروغی يا کوم واقعی ضرورت يا کوم ظالم او جابر حکم منع کړی نه وی او بيا هم هغه حج اداء نه کړ نو خوښه يې چې يهودی مړ کيږی او که نصرانی [سنن کبری ۴ توک] .

او له حضرت عمر رضی الله عنه نه اوریدل شوی دی، چې کوم کسان له توان لرلو سره سره حج نه ادا کوی، زما زړه غواړي چې جزیه پری ولګوم، هغه مسلمان نه دی هغه مسلمان نه دی. . .

❖د الله ﷻ د کور زیارت او حج یوازی د الله جل جلاله د رضا او خوشحالولو لپاره وکړی، د کوم دنیوی هدف لپاره دغه سپیڅلی هدف مه کوی، په قرآن عظیم الشان کې دی : وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا (او مه له هغو خلکو سره غرض لری چې د خپل رب او د هغه د خوشحالی لپاره د درناوی ښښتن کور په لور درومی).

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ (حج او عمره یوازی د الله ﷻ د خوشحالی لپاره پوره کړی ...).

او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده چې د مبرور حج ([1]) بدله له جنت نه کمه نه ده [صحیح مسلم، کتاب الحج].

❖ حج ته د تللو پر وخت خلک مه خبروی، غلی ولاړ شی او راشی او د هر هغه دود او دستور نه ځان وساتی چې د ریا او ځان ښودنی څرک پکې وی، هسی خو هر عمل هغه وخت صالح عمل او د قبلیدو وړ وی چې صرف د الله جل جلاله لپاره وی او کومه بله غوښتنه پکې د ذری اومره شامله نه وی‌و خو په ځانګړی توګه په حج کې ورته زیاته پاملرنه ځکه ضروری ده چې دا د نفسی تزکیی او روحانی انقلاب وروستی تدبیر دی او کوم روحانی مریض چې پر دغه جامع علاج روغ نه شی بیا یې د روغتیا هیله د کوم بل علاج په وسیله ډېره لږه کیدای شی.

❖ که حج ته مو د تللو توان نه وی، بیا هم د الهی کور د لیدلو او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پر روضه د سلام کولو او له حج نه د پیدا کیدونکی ابراهیمی ولولو په وسیله خپل زړونه آباد کړی، له دی ولولو

---

[1] - مبرور حج هغه دی چې د الله جل جلاله د رضا لپاره په ټولو آدابو سره ادا کړای شوی وی.

پرته کومه سینه د مؤمن سینه نشي کیدای، بلکې یو وران کنډر به وي، د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: حج او عمرې ته تلونکي د الله ﷻ میلمه وي، هغه که خدای ته دعا کوي الله جل جلاله یې قبلوي او که بخښنه ترې وغواړي نو بخښي یې [طبراني].

❖ د حج لپاره ډېره غوره د لارې خرڅه واخلئ، غوره د لارې توښه تقوی ده د ده سپېڅلي سفر په دوران کې د الهي نافرمانیو نه د ځان ژغورلو او د بیت الله د حج نه د زیاتو برکتونو او ګټو اخیستو والا بنده هغه دی چې په هر حال کې له الله جل جلاله ویرېږي او د هغه د خوشحالولو مینه ناکه ولوله ولري، قران عظیم کې دي : وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِي يَاأُولِي الْأَلْبَابِ (او تر هرڅه ښه د لارې توښه پرهیزګاري ده - نوای هوښیارانو! زما له نافرمانۍ نه ډډه وکړئ) .

❖ د حج له ارادې کولو سره سره ذهني تیاری هم پیل کړي ، د حج تاریخ تازه کړي او د یوه یوه رکن پر حقیقت یې غور وکړي او د الله ﷻ د دین په باب هم غور وکړي، د حج د دې ارکانو په وسیله چې د مؤمن بنده په زړه کې کوم جذبات پیدا کول پکار دي، پر هغې د پوهیدلو کوښښ وکړي او بیا د یوه با شعوره مؤمن په څیر په پوره دقت سره د حج د ارکانو په اداء کولو د دغو حقایقو د جذب او د هغوي سره سم د ژوندون تیرولو په خپل ځان کې د صالح انقلاب راوستلو کوښښ وکړي، د څه لپاره چې الله ﷻ پر مؤمنانو حج فرض کړی دی، الهي لارښوونه ده:

وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ (او الله جل جلاله یاد کړئ، د څنګه یادولو چې تاسې ته لارښوونه شوې ده او دا حقیقت دی چې تاسې تر دې د مخه له دغو حقیقتونو بې لارې شوي یاست) .

د دې مقصد د حاصلولو لپاره د قران مجید د هغو برخو ژوره مطالعه وکړي په کومو کې چې د حج د حقیقت او اهمیت نه د پیدا کیدونکیو ولولو ښکارونه شوې ده. او د دې لپاره د نبي احادیثو او د هغو کتابونو مطالعه

هم ضروري ده چې د حج د تاريخ او ارکانو د حقيقت په باب پکې خبرې شوي دي .

❖د حج په دوران کې چې کومې مسنونې دعاگانې د احاديثو په کتابونو کې دي هغه يادې کړي او د رسول الله ﷺ په وينا کې له الله جل جلاله هماغه څه وغواړي چې د الله څخه رسول الله ﷺ غوښتي وي .

❖د خپل حج پوره پوره ساتنه وکړی او ياد ساتی چې ستاسې حج چيرې د هغو دنيا پالونکيو حج نه شي چې په آخرت کې يې هيڅ برخه نشته، څکه چې هغوي له اخرت نه په سترګو پټولو هر څه په دنيا کې غواړي، هغوي چې کله بيت الله ته رسيږي، نو دعا يې دا وي: رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ (خدايا! مونږ ته چې څه په دنيا کې دي په همدې دنيا کې راکړې، د داسې (دنيا پالونکيو) خلکو په اخرت کې هيڅ برخه نشته) .

تاسې د حج په وسيله د دواړو جهانو نيکبختۍ او برياليتوبونه وغواړي او خداې جل جلاله ته دعا وکړی چې الهی زه ستا حضور ته څکه راغلی يم چې ته مې په دواړو ژوندونو کې کامياب او بريالی کړې او دا دعا پرله پسې کوی : رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (ای ربه! مونږ ته په دې دنيا کې هم ښيگڼې راپه برخه کړې او په اخرت کې هم ښيگڼې را په برخه کړې او د اور له عذابه نه مو وساتې) .

❖د حج په دوران کې د الله ﷻ له نافرمانۍ نه په کلکه ځانونه وژغوری، د حج سفر د الله ﷻ د کور سفر دی، تاسې د الله ﷻ د ميلمنو په حيث تللی ياست، له هغه سره د بنده گی د وعدې تازه کولو لپاره تللی ياست، پر حجر اسود د لاس ايښودلو سره گواکې تاسې د الله ﷻ په لاس کې لاس ورکوی، او وعده کوی او د هغې په مچې کولو گواکې تاسې الهی دربار مچی کوی، هر ځل د تکبير او تهليل د آوازونو په لوړولو سره خپله وفاداری ښکاره کوی، په داسې حالاتو کې غور وکړی کومه معمولي گناه او سهوه به څومره خطرناکه او ويروونکې وی الله ﷻ خپل دربار ته

حاضرې ورکوونکيو بنده ګانو ته د هوښيار اوسيدلو ويلي دي ولا فسوق (د الله جل جلاله د نافرمانۍ خبرې بايد نه وي) .

❖د حج په دوران کې له جنګ جګړو نه په مکمله توګه ځانونه وساتي ، د سفر په دوران کې ځای په ځای د خلکو هجوم وي، مشکلات وي، تکاليف وي، ځای په ځای ګټې له لاسه ورکوي او ځای په ځای مو جذبات مجروح کيږي نو د الله جل جلاله د ميلمه کار دا دی چې هغه له پر اخزيتوب او قرباني نه کار واخلي او له هر چا سره په تيريدنه او د سخاوت رويه وکړي، ان تر دی چې د خدمتګار له رټلو هم ځان وساتي، الله جل جلاله فرمايي: وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ (او د جنګ جګړې خبرې بايد نه وي) .

❖د حج په دوران کې له شهواني خبرو نه د ځان ساتلو پوره پوره خيال وساتي ، د سفر په دوران کې د جذباتو را پاريدلو او هر لورې ته د نظر کولو انديښنه هم يو څه زياته وي، تاسې هم زيات هوښيار اوسئ او د نفس او شيطان له چالونو خپل ځانونه وژغورئ، او که ستاسې ميرمن له تاسې سره وي نو نه يوازې دا چې له هغه سره مخصوصي اړيکې مه ساتئ، بلکې د داسې خبرو نه هم په شعوري توګه ځان وساتي چې د شهواني ولولو راپارونکي کيدای شي. الله جل جلاله ښتيا فرمايلي دي : الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ (د حج مياشتې ټولو ته معلومې دي، څوک چې په دې ټاکليو مياشتو کې د حج نيت وکړي هغه بايد باخبر اوسي چې د حج په دوران کې بايد شهواني خبرې نه وي) .

او د رسول اکرم صلى الله عليه وسلم لارښونه ده: څوک چې د الله ﷻ د کور زيارت ته دلته راغی او له بی حيايی او شهوانی خبرو يې ځان وژغوره او په فسق او فجور کې هم اخته نه شو نو هغه به پاک او صاف بيرته داسې ستنيږي لکه څنګه چې د مور له نس نه پاک او صاف پيدا شوی وي [مسلم، صحيح بخاری]

❖د شعائر الله (الهی نښانو) پوره پوره درناوی وکړي، د کوم روحانی او معنوی حقيقت د احساس کولو او يادولو لپاره چې الله جل جلاله کوم څيز

د نښې په توګه ټاکلې دي هغه ته شعيره وايي شعاير يې جمع ده، د حج په لړ کې هم ټول شيان د الله پالنې د يو نه يو حقيقت د احساسولو لپاره د علامت (نښې) په توګه ټاکلې دي، د هغو ټولو درناوې وکړې په قرآن مجيد کې الهي لارښوونه ده: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا [1] (اى مومنانو! د الله نمانځنې د دغو نښو بې عزتي مه کوى، نه د دغو مياشتو بې عزتي وکړې او نه د قرباني څارويو ته لاس ورورې، نه هغه څارويو ته لاس ورورې چې پر غاړو کې يې د الهي نذر د نښې په توګه پټې پرتې وى او نه د هغو خلکو په لارو کې خنډ شي چې د خپل پروردګار د فضل او خوشحالي په لټه کې د درناوې د کور (کعبې) په لور روان وى)

او په سوره حج کې دي : ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ [2] (او څوک چې د الله جل جلاله نمانځنې د هغو نښانو درناوې وکړې چې الله جل جلاله ټاکلې دي نو دا د زړونو د تقوا خبره ده) .

❖د حج د ارکانو د ادا کولو پر وخت د بې اندازې تواضع او احتياج او د بې څواکي او بې وسى ښکارونه وکړې. چې الله ﷻ ته د بنده بې وسى او عاجزي تر هر څه زياته خوښه ده، له نبي اکرم صلى الله عليه وسلم نه چا پوښتنه وکړه حاجي څوک دى؟ وى فرمايل: د چا ويښته چې ګډ وډوى او سترې ستومانه وى .

❖له احرام تړلو نه وروسته د هر لمانځه نه وروسته پر هر پيچومى دختو پر وخت، پر هر خوړې د کوزيدو پر وخت، له هرى قافلې سره د يو ځاى کيدو پر وخت او هر سهار له خوبه ويښيدو پر وخت په لوړ آواز تلبيه ووایاست، تلبيه دا ده: لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ [مشكوة]

---

[1] - د المايده سورت ۲ آيت

[2] - د الحج سورت ۳۲ آيت

(زه حاضر يم، خدايا! زه حاضم يم، له تا سره هيڅوک شريک نشته، زه حاضر يم بې شکه ټولې ستاينې تا لره دي، نعمتونه ټول هم ستا دي، ټوله بادشاهي هم ستا ده، تا سره هيڅوک شريک نشته)

❖د عرفات په ميدان کې د حاضريدو په وخت زيات نه زيات استغفار او توبه وکړې، د قران مجيد لارښوونه ده : ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (بيا تاسې (مکه والو) را کوز شی له کوم ځايه چې نور خلک را کوزيږي او له الله بخښنه وغواړي، بيشکه الله جل جلاله ډېر زيات بخښونکی او ډېر زيات مهربانه دی) .

د الله ﷻ پر وړاندې د عرفې ورځ له ټولو ورځو نه غوره ده، په دې ورځ الله جل جلاله په ځانګړې توګه د دنيا اسمان ته متوجه شي، د ملايکو پر وړاندې د خپلو حاجيانو بنده ګانو د عاجزۍ او بې وسې په حالت وياړ کوي، ملايکو ته فرمايي: فرښتو! وګورئ زما بنده ستړي ستومانه په ګرمۍ کې زما په حضور کې ولاړ دي، دا خلک له لرې لرې نه دلته راغلي دي. زما د رحمت هيلو دلته راوستي دي حال دا دی چې دوی زما عذاب ليدلی نه دی، له دې وياړ وروسته خلکو ته د جهنم له عذاب آزادولو حکم ورکول کيږي، او د عرفې په ورځ دومره خلک بخښل کيږي چې دومره په بله ورځ نه بخښل کيږي [ابن حبان]

❖ منی ته په رسيدو سره په هماغو ولولو قرباني پوره کړئ له کومو جذباتو سر چې حضرت ابراهيم عليه السلام د خپل ګران زوی حضرت اسمعيل عليه السلام پر غاړه چاړه ايښې وه، او د قربانۍ داسې ولولې په خپل زړه او دماغ کې ولرئ چې د ژوندانه په هر ډګر تاسې د قربانۍ لپاره تيار اوسئ او ژوندون مو په واقعي توګه د دغې وعدې عملي شکل وګرځي چې: قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ() لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ (ووايه، زما لمونځ، زما د عبادت ټول مراسم، زما ژوند او زما مرګ هر څه د الله رب العلمين له پاره دي چې د

هغه هېڅوک شریک نشته، د هماغه امر ماته شویدی او تر ټولو لوړې د اطاعت سر ټیټوونکی زه یم).

❖ د حج په وختو کې پرله پسی د الله جل جلاله په یادو کې مشغول اوسی او یو وخت یې هم له ذکر نه زړه غافل نه کړی، د الله جل جلاله یادونه د ټولو عباداتو اصلي جوهر دی.

الهی لارښوونه ده: وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ (او د الله جل جلاله په یاد کې مشغول اوسئ د شمار په دغو څو ورځو کې).

او همدا رنګه فرمایی: فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا (بیا چې تا د (حج) ټول ارکان ادا کړل نو بیا د الله ﷻ ذکر کوی لکه څنګه چې ستاسې مور او پلار ذکر کاوه بلکې له هغوي نه زیات کوه).

د حج د ارکانو مقصد همدا دی چې تاسې په دی وختونو کې پرله پسي د الله ﷻ په یاد کې ډوب اوسی او په دی ورځو کې مو د هغه یاد داسې په زړونو کې ځای شی چې بیا د ژوندانه مشکلات او اړو پیچ هیڅ شی تاسې د هغه له یاد نه غافل نه کړی د جاهلیت په دوران کې به خلک د حج د ارکانو له ادا کولو نه وروسته د مور او پلار لویی بیانوله او لا پي به یې وهلی، الله ﷻ لارښوونه وکړه چې دا وختونه د الله ﷻ په یاد کې تیر کړئ او د هماغه لویی بیان کړئ چې واقعًا لوی دی.

❖ د الله جل جلاله په کور، د پتنګ په څیر طواف وکړی، الهی لارښوونه ده: او پکار دی چې د بیت الله طواف وکړی.

د نبی اکرم ﷺ لارښوونه ده الله ﷻ هره ورځ د خپلو حاجیانو بنده ګانو لپاره یو سل شل رحمتونه نازلوی: چې له هغو نه شپیته رحمتونه د هغو لپاره وی چې د بیت الله طواف کوی، څلویښت د هغو لپاره چې هلته لمونځ ادا کوی او شل د هغو لپاره چې یوازي کعبه وینی [بیهقی].

او نبی اکرم ﷺ دا هم فرمایلی: چا چې پنځوس کرتی د بیت الله طواف وکړ هغه له خپلو ګناهونو داسې پاک شو لکه چې خپلی مور همدا اوس زیږولی وي [جامع ترمذی]

دریم څپرکی (فصل)

د ټولنیز ژوندانه بڼکل

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا (د الله جل جلاله بنده ګی وکړه څوک ورسره مه شریکوه ، او ښه رویه کوه له مور او پلار سره ، له خپلوانو سره . له یتیمانو سره ، له غریبانو سره . له ګاونډیانو سره چې خپلوان دی وي او له هغه ګاونډی سره چې خپلوان دی نه وي ، له ملګری سره چې ملګرتیا یې د لږ وخت لپاره هم درپه برخه شي ، او له مسافر سره ، او له هغو لاس لاندی خلکو سره چې ستا په واک کې وی - د احسان چار چلند وکړئ، باور ولرئ چې الله ﷻ یو داسي څوک نه خوښوي چې په خپله انګېرنه مغرور وي او په خپله لوړتیا ویاړي) .

[د النساء سورت ۳۶ آیت]

د مور او پلار آداب

⇐ له مور او پلار سره ښه رویه کوئ او دا ښه رویه کول د دوارو جهانو بریالیتوب او سعادت وګنئ، له الله وروسته پر انسان تر ټولو زیات حق د مور او پلار دی، د مور او پلار د حق اهمیت او عظمت له دی اندازه کړئ ، چې قران مجید د مور او پلار حق ځای په ځای د الله ﷻ له حق سره بیان کړی دی او د الله ﷻ له شکر ګذاری سره یې د مور او پلار پر شکر ګذاری تاکید کړی دی:

وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا (او ستا رب پریکړه کړی ده چې ته له الله جل جلاله پرته د بل چا بنده ګې مه کوه او له مور او پلار سره ښه رویه کوه).

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه فرمایی ما له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه کوم دول عمل الله ﷻ ته ډیر ګران (محبوب) دی ؟ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وفرمایل : هغه لمونځ چې پخپل وخت ادا کړای شي، ما بیا پوښتنه وکړه له دی نه وروسته کوم عمل الله ﷻ ته تر نورو ډیر محبوب دی، وی فرمایل: له مور او پلار سره ښه رویه، ما پوښتنه وکړه، له دی نه وروسته، وی فرمایل: د الله ﷻ په لار کې جهاد کول [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

حضرت عبدالله رضی الله عنه فرمایی: چې یو سړی د نبی علیه السلام په خدمت کې حاضر شو او وی ویل: زه ستاسې په لار د هجرت او جهاد لپاره بیعت کوم او له الله یې اجر غواړم، نبی ﷺ تری پوښتنه وکړه ایا ستا له مور او پلار نه څوک ژوندی دی ؟ هغه وویل هو! بلکې د الله ﷻ شکر دی دواړه ژوندی دی، هغه ورته وفرمایل: ایا ته واقعًا له الله ﷻ د خپل هجرت او جهاد بدله غواړي؟ هغه وویل هو! (زه له الله ﷻ اجر غواړم) نبی صلی الله علیه وسلم ورته لارښوونه وکړه نو لاړ شه د خپل مور او پلار په خدمت کې اوسه او له هغوي سره ښه چلن کوه [صحیح مسلم]

حضرت ابو امامه ﷺ فرمایي یو سړی له نبی ﷺ پوښتنه وکړه؟ یا رسول الله د مور او پلار پر اولاد څه حق دی؟ لاربښوونه یې وکړه مور او پلار ستا لپاره جنت دی او هم مور او پلار ستا لپاره دوزخ دی [جامع ابن ماجه].

یعنی که له هغوي سره ښه رویه وکړي نو د جنت مستحق به شي او که د هغوي حقوق د پښنو لاندی کړی نو د جهنم خس به شي.

⇇ د مور او پلار شکریه ادا کوونکي اوسئ ، د چا له تاسې سره د ښه کولو له امله د هغه شکریه ادا کولو او احسان منلو لومړی غوښتنه دا ده او دا حقیقت دی چې زمونږ د وجود احسان سیدونکی لامل مور او پلار دی، بیا د مور او پلار په پالنه او سر پرستی کې مونږ رالوییږو، شعور پیدا کوو او هغوي چې د کومی اندازی قربانی او بی مثاله تکالیفو او له خورا زیات شفقت او مهربانی سره زمونږ سر پرستی کوی، د هغی غوښتنه او تقاضا ده چې زمونږ سینی د هغوي له درناوی او احسان مننی او مینی او محبت نه ډکی وی او زمونږ د زړونو رګ رګ د هغوي احسان وړونکی وی، همدا لامل دی چې الله ﷻ پر بنده د ځان د شکر ادا کولو تر څنګ د مور او پلار د شکر یې ادا کولو تاکید او ټینګار فرمایی: ان اشکرلی ولوالدیک

مونږ لاربښوونه کړی چې زما شکریه ادا کړه او د خپل مور او پلار احسان مند اوسه.

⇇ تل د مور او پلار د خوشحاله ساتلو کوښښ وکړئ او د هغوي له خوښی او مزاج پرته هیڅکله هم کومه داسې خبره ونکړی چې د هغوي خوښه نه وی، په ځانګړی توګه د بوډا توب په وخت کې چې کله د هغوي مزاج یو څه تند او تروش شی او مور او پلار یو څه داسې هیلی او غوښتنی کوی چې د توقع پر خلاف وی، دا مهال هم هره خبره په خوشحالی سره وزغمی او د هغوي کومه خبره چې درباندی ښه ونه لګی په خواب یې کومه داسې خبره هیڅکله ونه کړئ چې د هغوي خوښه نه وی او د هغوي احساساتو ته تری زیان رسیږی.

إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا (كه له هغوي نه يو ياد واړه د بوډا توب عمر ته ورسيږي نو ته هغوي ته اف اومره هم مه وايه او مه هغوي رټه) .

په اصل کې د بوډا توب په عمر کې د خبرې د زغم توان نه پاتې کيږي او د کمزورتيا له امله د ځان د اهميت احساس زياتيږي، نو ځکه کوچنې کوچنې خبره پرې بده لګيږي، نو د همدې نزاکت په نظر کې لرلو په خاطر د خپل کوم قول او فعل په وسيله خپل مور او پلار خفه نکړې .

حضرت عبدالله بن عمرو وايي چې نبي‌اکرم صلى الله عليه وسلم لاربښوونه کړې ده د الله جل جلاله خوشحالي د پلار په خوشحالي کې ده او د الله جل جلاله له نارضائيت د مور او پلار په خفګان کې دی [جامع ترمذی، ابن حبان، حاکم] .

يعنی که ځوک الله جل جلاله خوشحالول غواړي خپل مور او پلار دی خوشحاله کړی، د پلار په ناراضه کولو الله نشی خوشحالولای ځوک چې پلار خفه کوی، هغه الهی غضب راپارول غواړي .

د همدی حضرت عبدالله رضی الله عنه وينا ده چې يو سړی خپل مور او پلار په ژړا پريښودل او د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره د هجرت د بيعت کولو لپاره راغی، نو نبی صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: لاړ شه خپل مور او پلار ته بيرته او هغوي داسې خوشحاله کړه راشه لکه څنګه چې دی په ژړا پريښی راغلی وی [سنن ابو داود]

⇐ د زړه پـه مينه د مـور او پـلار خـدمت وکړئ ، که تاسې تـه الله ﷻ د دی خبری وخت درکړی وی نو په اصل کې دا د دی خبری توفيق دی چې تاسې خپل ځان د جنت حقدار وګرځوي، او د الله ﷻ خوشحالی حاصله کړی، د همدی مور او پلار د خدمت په وسيله د دواړو جهانو بريالیتوب او نيکبختی او عظمت حاصليږی، او انسان د دواړو جهانونو له مشکلاتو په امان وی، د حضرت انس رضی الله عنه وينا ده، چې نبی اکرم ﷺ فرمايلی

دی: څوک چې غواړي چې عمر يې اوږد شي او روزي يې پراخه وي، هغه ته پکار دي چې د خپل مور او پلار سره ښه رويه او نيکي وکړي [الترغيب والترهيب]

او د نبي صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: هغه څوک دی ذليل وی ، بيا دی ذليل وی، بيا دی ذليل وی، خلکو پوښتنه وکړه يا رسول الله کوم سړی؟ هغه وفرمايل: هغه سړی چا چې مور او پلار د زړښت په حالت کې وميندل، يا يې دواړه وميندل او يا يې يو ومينده او بيا د هغوي په خدمت کولو جنت ته داخل نه شو [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

په يو وخت کې خو نبي صلی الله عليه وسلم د مور او پلار خدمت د جهاد په څير له ستر عبادت نه هم لوړ ګڼلی دی او يو صحابي يې له جهاد نه منع کړ او د مور او پلار د خدمت کولو ټينګار يې پری وکړ.

حضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنه فرمايي يو سړی د نبي صلی الله عليه وسلم په خدمت کې په جهاد کې د ګډون لپاره حاضر شو هغه تری پوښتنه وکړه مور او پلار دی ژوندی دی ، هغه ووېل هو! ژوندی دی، لارښوونه يې ورته وکړه ، ولاړ شه او د هغوي خدمت کوه ، همدا جهاد دی [صحيح بخاری صحيح مسلم] .

⇐ د مور او پلار آدب او درناوی وکړی او کومه داسې خبره يا حرکت مه کوی چې د هغوي د درناوی پر خلاف وی، قران عظيم فرمايي: وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمً (او له هغوي سره په احترام خبری کوی).

يو کرتي حضرت عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنه له حضرت ابن عباس رضی الله عنه وپوښتل، آيا ته غواړي چې له جهنم نه لری اوسی او په جنت کې داخل شی؟ ابن عباس رضی الله عنه ورته ووېل ولی نه، پر الله ﷻ سوګند همدا غواړم، حضرت ابن عمر تری وپوښتل، ستا مور او پلار ژوندی دی؟ ابن عباس رضی الله عنه ووېل هو! زما مور او پلار ژوندی دی، ابن عمر رضی الله عنه ورته ووېل که ته له هغی سره په نرمی خبری کوی او د هغی د خوراک څښاک خيال ساتی، نو خامخا به جنت ته ځی، په دی شرط چې ځان له کبيره ګناهونو څخه وساتی. [الادب المفرد]

حضرت ابو هريره رضى الله عنه يو كرتى دوه سړي وليدل له يوه نه يى پوښتنه وکړه دا بل دی څه کیږی؟ هغه ورته وويل : دا زما پلار دی، هغه ورته وويل وګوره نه د هغه نوم واخلی، نه له هغه نه مخکی ولاړ شی او نه کله له هغه نه د مخه کښيني. [الادب االمفرد]

⇆ له مور او پلار سره له عجز او تواضع نه کار اخلی وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ (او د تواضع او انكسار وزرونه د هغوي په مخ کې وغوړوه).

له وزرو غوړولو نه مراد دا دی چې هر وخت د هغوي د مرتبی خیال وساته او هيڅکله د هغو په مخ کې خپله لويی مه بيانوه او مه د هغوي په شان کې بی ادبی کوه.

⇆ له مور او پلار سره مینه وکړی ، هغوي د خپل ځان د اجر او سعادت او د اخرت د نيكبختى لامل وګنی، حضر بن عباس رضى الله عنه وايی چې نبی صلى الله عليه وسلم فرمايلی دی : هر نیک اولاد چې له مينی ډک يو نظر مور او پلار ته ګوری، د هغی په بدل کې الله ﷻ ورته د يو قبول شوی حج ثواب ورکوی، خلکو تری پوښتنه وکړه، ای د الله ﷻ پيغمبره! که څوک په يوه ورځ کې سل کرتی مور او پلار ته له مينی په ډکو نظرونو وګوری؟ هغه صلى الله عليه وسلم وفرمايل هوا که څوک سل ځلی داسې وکړی بيا هم الله جل جلاله (ستاسې له تصور نه) ډېر لوی او د تنګ زړيتوب په څير عيبونو نه بيخی پاک دی [صحيح مسلم]

⇆ د مور او پلار اطاعت په اخلاص سره وکړی او که هغوي يو څه زياتی هم کوی، بيا هم په خوشحاله زړه يې مينه وکړی، او د هغوي عظيم احسانات په نظر کې ولری، د هغوي هغه غوښتنی په خوشحالی سره پوره کړی، چې ستاسې پر ذوق او مزاج درندی وی، په دی شرط چې د دين پر خلاف نه وی.

د حضرت ابو سعيد رضى الله عنه وينا ده، چې د يمن يو سړی د رسول الله په خدمت کې حاضر شو، هغه تری پوښتنه وکړه په يمن کې ستا څوک شته؟ هغه سړی ورته وويل هوا زما مور او پلار شته، هغه تری پوښتنه

وکړه، هغوي تاته اجازه در کړی ده، سړی ورته وویل نه! ما خو له هغوي نه اجازه اخیستی نه ده، حضور صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل نو ښه نو ته بیرته ولاړ شه او له مور او پلار نه اجازه راواخله، که هغوي اجازه در کړي بیانو په جهاد کې ګډون وکړه او که نه نو د هغوي په خدمت کې اوسه او ښه رویه ورسره کوه [سنن ابو داود].

د مور او پلار د اطاعت د اهمیت اندازه له دی نه ولګوی چې یو سړی له لری لری نه راغی او غواړي چې د رسول اکرم ﷺ تر څنګ د دین د سر لوړی لپاره په جهاد کې ګډون وکړی، خو رسول اکرم ﷺ هغه بیرته لیږی او فرمایی چې په جهاد کې ګډون ته په داسې حال کې کولای شی چې مور او پلار دواړه اجازه وکړی.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: پر کوم سړی چې په داسې حال کې سهار شو چې هغه الهی لارښوونې او احکام یې عملی کړل چې د مور او پلار د حقوقو په باب یې نازل کړی دی، نو پر ده په داسې حال کې سهار شو چې د ده لپاره د جنت دوه دروازی بیرته دی او که د مور او پلار نه یو ژوندی وی نو د جنت ورته یوه دروازه بیرته ده او پر چا چې په داسې حال کې سهار شو چې د مور او پلار د حقوقو په باب یې له الهی احکامو غاړه غړولی وه، نو پر ده په داسې حال سهار شو چې د هغه لپاره د دوزخ دوه دروازی بیرته دی او که له مور او پلار نه یې یو ژوندی وی نو د دوزخ یوه دروازه ورته بیرته ده، هغه سړی پوښتنه وکړه ای د الله ﷺ رسوله! که مور او پلار له چا سره زیاتی کوی بیا هم، وی فرمایل هو! که زیاتی ورسره کوی بیا هم که زیاتی ورسره کوی بیا هم که زیاتی ورسره کوی بیا هم [مشکوه].

⇇ مور او پلار د خپل مال خاوندان وګڼې او په خلاص مټ پری لګښت وکړی، په قران عظیم کې دی: يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ (خلک له تانه پوښتنه کوی مونږ څه ولګوو ورته ووایه کوم مال چې ته یې لګوی د هغی لومړنی حقدار مور او پلار دی).

وکړه، هغوي تاته اجازه در کړی ده، سړی ورته وویل نه! ما خو له هغوي نه اجازه اخیستې نه ده، حضور صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل نو بښه نو ته بیرته ولاړ شه او له مور او پلار نه اجازه راواخله، که هغوي اجازه در کړي بیانو په جهاد کې ګډون وکړه او که نه نو د هغوي په خدمت کې اوسه او ښه رویه ورسره کوه [سنن ابو داود].

د مور او پلار د اطاعت د اهمیت اندازه له دې نه ولګوی چې یو سړی له لرې لرې نه راغلی او غواړي چې د رسول اکرم ﷺ تر څنګ د دین د سر لوړی لپاره په جهاد کې ګډون وکړي، خو رسول اکرم ﷺ هغه بیرته لیږي او فرمایي چې په جهاد کې ګډون ته په داسې حال کې کولای شې چې مور او پلار دواړه اجازه وکړي.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: پر کوم سړي چې په داسې حال کې سهار شو چې هغه الهی لارښوونې او احکام یې عملی کړل چې د مور او پلار د حقوقو په باب یې نازل کړي دي، نو پر ده په داسې حال کې سهار شو چې د ده لپاره د جنت دوه دروازې بیرته دي او که د مور او پلار نه یو ژوندی وی نو د جنت ورته یوه دروازه بیرته ده او پر چا چې په داسې حال کې سهار شو چې د مور او پلار د حقوقو په باب یې له الهی احکامو غاړه غړولې وه، نو پر ده په داسې حال سهار شو چې د هغه لپاره د دوزخ دوه دروازې بیرته دي او که له مور او پلار نه یې یو ژوندی وی نو د دوزخ یوه دروازه ورته بیرته ده، هغه سړي پوښتنه وکړه ای د الله ﷺ رسوله! که مور او پلار له چا سره زیاتی کوی بیا هم، وی فرمایل هو! که زیاتی ورسره کوی بیا هم که زیاتی ورسره کوی بیا هم که زیاتی ورسره کوی بیا هم [مشکوه].

⇐ مور او پلار د خپل مال خاوندان وګڼې او په خلاص مټ پرې لګښت وکړې، په قران عظیم کې دي: يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ (خلک له تانه پوښتنه کوی مونږ څه ولګوو ورته ووایه کوم مال چې ته یې لګوی د هغې لومړنی حقدار مور او پلار دي).

يو ځلې د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم حضور ته يو سړی راغی او له خپل پلار نه يې په شکايت کولو شروع وکړه، چې هغه کله وغواړي زما نه مال اخلي، نبی ﷺ د هغه سړي پلار راوغوښت، يو بوډا سړی چې همسا يې لګوله حاضر شو ، هغه بوډا سړي نه تحقيق پيل کړ، هغه وويل: د الله جل جلاله رسوله! يوه زما نه وه چې دی کمزوری او بی وسی و او په ما کې توان وْ زه مالدار وم او دی خالی لاس وْ، ما دی هيڅکله د خپل څيز له اخيستلو منع نه کړ، اوس زه کمزوری يم او دی تکړه او قوی دی، زه تش لاس يم او دی شتمن دی، اوس دی له مانه خپل مال بچ بچ ساتی، د بوډا سړي د دی خبرو په اوريدو رسول اکرم ﷺ په ژړا شو او د بوډا زوی ته يی وويل ته او ستا مال ستا د پلار دی .

⇐ که مور او پلار مو نا مسلمان وی بيا هم ښه چلن ورسره وکړی، د هغوي عزت او درناوی کوی او په ښه شان سره يې خدمت وکړی، هو! که د شرک او ګناه حکم درته کوی، له اطاعت نه يې انکار وکړی او خبره يې هيڅکله ونه منی .

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا (که مور او پلار دربانديی فشار راوړل چې زما (الله) سره څوک شريک کړه چې تاسې ته يې هيڅ علم نشه، نو هيڅکله د هغوي خبره مه منه او په دنيا کې له هغوي سره ښه چلن کوه) .

حضرت اسماء رضی الله عنها فرمايی چې د نبی ﷺ په زمانه کې زما مور چې هغه مهال مشرکه وه راغله، ما نبی صلی الله عليه وسلم ته عرض وکړ، چې ما کره زما مور راغلی ده او هغه له اسلام نه کرکه کوی، ايا زه د خپلی مور سره ښه چلن وکړم؟ هغه وفرمايل هو! ته له خپلی مور سره صله رحمی کوه [صحيح بخاری]

⇐◊ د مور او پلار لپاره هميشه دعا کوی او د هغوي د نيکيو په يادولو د الله جل جلاله په حضور کې ودريږئ او په خورا زړه سوی او د زړه په ولوله د هغوي لپاره د رحم او مهربانئ غوښتنه وکړی، الهی لارښوونه ده:

وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا [او دعا کوه چې پروردګاره! پر هغو دواړو رحم وکړه، لکه څنګه چې هغوي دواړو په کوچنیوالی زما پالنه کړی وه].

یعنی ای پروردګاره! د کوچنیتوب په بی وسی کې چې په کومه مهربانی او قربانی او مینه او شفقت سره دوی زما پالنه کړی وه او زما په خاطر یې خپلی خوشحالی قربان کړی وی، پروردګاره! اوس دوی بوډاتوب، کمزوری او بی وسی په حال کې زما نه زیات پخپله رحمت او شفقت محتاج دی، الهی زه د دوی هیڅ بدله نشم ورکولای هم ته د هغوي پالنه وکړی او د هغوي پر مشکل حالت رحم وکړی.

⇇ د مور د خدمت په خاصه توګه خیال ساتی، مور په فطری توګه کمزوری او ډېره حساسه وی او ستاسې د خدمت او ښی رویی ته اړه هم وی، بیا د مور احسانات او قربانی هم د پلار په نسبت څو چنده زیاتی وی، نو ځکه په دین کې د مور حق زیات دی، او له مور سره په ښه چلن کولو هم ټینګار شوی دی، په قران مجید کې لارښوونه ده: وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا (او مونږ انسان ته د مور او پلار سره د ښی رویی کولو ټینګار کړی، د هغه مور په تکلیف زغملو زغملو هغه په نس کې ګرځولی او په تکلیف یې زیږولی او په غیږ کې د ګرځولو او شیدو ورکولو دا تکلیف ورکوونکی موده دوه نیم کاله یعنی دیرش میاشتنی ده).

قران مجید له مور او پلار سره د ښه چلن پر کولو ټینګار کړی، او د دی تر څنګ یې په ځانګړی توګه د مور پرله پسی تکالیفو زغملو او مشکلاتو تیرولو نقشه یې په ډېر اغیزمنه توګه وړاندی کړی ده او په خورا ښه طریقه یې په سیکالوژیکی دود سره د دی حقیقت په لور اشاره کړی، چې قربانی ورکوونکی مور د پلار په پرتله ستا د خدمت او ښه چلن ډېره حقداره ده او بیا همدا حقیقت د الله جل جلاله پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم په ښکاره ښکاره بیان کړی دی.

ابوهریره رضی الله عنه وایی چې یو سړی د نبی صلی الله علیه وسلم حضور ته راغی او پوښتنه یې وکړه، ای د الله پیغمبره! زما د ښه چلن تر

تولو زيات حقدار څوک دی؟ هغه وفرمايل ستا مور، هغه پوښتنه وکړه بيا څوک دی؟ هغه صلی الله عليه وسلم وفرمايل. ستا مور، بيا يې پوښتنه وکړه بيا څوک دی؟ لاربښوونه ورته وشوه ستا مور، هغه سړی وويل بيا څوک دی، نو هغه وفرمايل : ستا پلار [الادب المفرد]

حضرت جاهمه رضی الله عنه د نبی ﷺ په خدمت کې حاضر شو او وی ويل : يا رسول الله! زما اراده ده چې زه له تاسره جهاد کې ګډون وکړم او د همدی لپاره راغلی يم چې تاسره په دی باب مشوره وکړم (وفرماياست څه حکم دی؟) نبی صلی الله عليه وسلم تری پوښتنه وکړه، ستا مور ژوندی ده ؟ جاهمه رضی الله تعالی عنه وويل هو! ژوندی ده نبی ﷺ ورته لاربښوونه وکړه نو بيا لاړ شه او د هماغی خدمت کوه ځکه چې جنت د هماغی په قدمونو کې دی [جامع ابن ماجه او سنن نسايی]

حضرت اويس رحمه الله عليه د نبی اکرم صلی الله عليه وسلم پـه زمانه کې موجود وُ، خو له هغه سره يې د ملاقات شرف حاصل نه کړای شو، د هغه يوه زړه مور وه، شپه ورځ به يې د هغی خدمت کاوه، د نبی ﷺ د ليدلو يی ډېره هيله وه او کوم مؤمن به وی چې دا هليه يې په زړه کې توپونه نه وهی چې د هغه سترګی پـه نبوی ديدار روښانه نه شی لکه چې حضرت اويس راتلل هم وغوښتل، خو نبی صلی الله عليه وسلم منع کړ، د حج د فريضی د ادا کولو يې هم په زړه کې ډېـره هيله وه، خو تر څو چې د هغه د مور بی بی ژوندی وه، د هغی د ځانله پاتـی کيدو له امله يې حج ونه کړ، او د هغی له وفات وروسته يې دا هيله تر سره شوه .

له رضاعی مور سره هم ښه رويه وکړی، د هغی خدمت وکړی او په ادب او درناوی ورسره چلن وکړی، حضرت ابو طفيل ﷺ فرمايی، ما په جعرانه (يو ځای دی) کې نبی ﷺ وليده چې غوښه ويشی، په دی وخت کې يوه ښځه راغله او نبی ﷺ ته نږدی راورسيده، هغه ورته خپل څادر وغوړاوه، هغه پری کيناسته ما له خلکو نه پوښتنه وکړه دا کومه صاحبه ده ؟

خلکو وويل دا د رسول اکرم ﷺ هغه مور ده چې شيدی يې پری خـوړولی وی [سنن ابو داود].

⇐ د مور او پلار له مړینې وروسته هم د هغوي خیال ساتې او له هغوي سره د ښه چلن کولو لپاره لاندې خبرې په نظر کې ولرئ:

⇐ مور او پلار ته تل د ښېگڼې دعا کوي .

قرآن مجید مؤمنانو ته دا دعا زده کړې ده: رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ (پروردگاره! ماته بښنه وکړې او زما مور او پلار ته او ټولو مؤمنانو ته په هغه ورځ بښنه وکړې کله چې حساب کتاب پیل شي) .

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې کله د مړي مرتبې لوړیږي هغه په حیرانتیا سره پوښتنه کوي، دا ولې وشول؟ د الله جل جلاله له لوري ورته ویل کیږي چې ستا اولاد ستا لپاره د ښېگڼې دعا کوله (او الله ﷻ هغه قبوله کړه) .

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې نبی ﷺ فرمایلي دي : کله چې څوک مړ شي د هغه د عمل وخت پای ته رسي، یوازې درې شیان داسې دي چې له مرگه وروسته ورته هم گټه رسوي ، یو جاري خیرات (صدقه جاریه) دویم د هغه خپور شوی علم چې وگړي ترې گټه اخلي ، دریم هغه صالح اولاد چې د هغه لپاره د ښېگڼې دعا کوي .

⇐ د مور او پلار کړې وعدې او وصیتونه پوره کړئ، مور او پلار به مو پخپل ژوندانه کې د خلکو سره ډېرې وعدې کړې وي، د خپل الله ﷻ سره به یې څه وعده کړې وي، کوم نذر به یې منلی وي، چاته به یې د څه مال د ورکولو وعده کړې وي، د هغه پر غاړه به د چا پور پاتې وي او د ورکولو وخت به یې مېندلی نه وي ، له مرگ نه مخکې به یې څه وصیتونه کړې وي، تاسې د امکان تر حده د دې ټولو کارونو د پوره کولو کوښښ وکړئ .

د حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه وینا ده چې حضرت سعد ابن عباده رسول الله ﷺ ته عرض وکړ، یا رسول الله! زما مور نذر منلی و، خو هغه د نذر له ورکولو د مخه وفات شوه، آیا زه د هغې له لوري نذر پوره کولای شم، نبی ﷺ ورته لارښوونه وکړه: ولې نه، ته خامخا د هغې له لوري نذر پوره کړه .

⇇ د پلار او مور له دوستانو سره هم ښه رویه کوی، د هغو درناوی کوی، هغوي پخپلو مشورو کې د خپلو مشرانو په څیر شریک کړی، د هغوي د رایو او مشورو درناوی وکړی، یو ځلی نبی ﷺ لارښوونه وکړه: تر ټولو ښه چلن دا دی چې سړی د خپل پلار له دوستانو سره ښیګڼه وکړی.

یو ځلی حضرت ابو درداء رضی الله عنه ناروغ شو او ناروغتیا یې زیاته شوه ان تر دی چې د روغیدو هیله یې نه وه، نو حضرت یوسف بن عبدالله رضی الله تعالی عنهما له لری ځایه سفر راوکړ او د هغه د پوښتنی (عیادت) لپاره ولاړ، حضرت ابو الدرداء رضی الله عنه چې هغه ولید په ډېره حیرانتیا یې تری پوښتنه وکړه ته دلته له کومه؟ یوسف بن عبدالله وویل: زه دلته یوازی د دی لپاره راغلی یم چې ستا پوښتنه (عیادت) وکړم، ځکه چې زما له محترم پلار سره ستاسې ژوری اړیکی وی.

حضرت ابو برده رضی الله عنه فرمایی چې: زه کله مدینی منوری ته راغلم نو حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ماته راغی او وی ویل ابو برده ته پوهیږی، زه تا ته ځنګه راغلی یم؟ ما ورته وویل: زه خو نه پوهیږم چې تاسې ځنګه تشریف راوړی دی، پر دی حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما وویل: ما له نبی اکرم ﷺ نه اوریدلی چې فرمایل یې چې څوک په قبر کې د خپل پلار سره ښه رویه کول غواړي هغه ته په کار دی چې د پلار له مرګ وروسته د هغه دوستانو سره ښه رویه وکړی او بیا یې وفرمایل: وروره زما د پلار حضرت عمر رضی الله عنه او ستاسې د پلار تر منځ ډېره ژوره دوستی وه، زه غوارم چې هغه دوستی وپالم او د هغی دوستی حقوق اداء کړم [ابن حبان]

⇇ د مور او پلار له خپلوانو سره پرله پسی ښه چلن کوی او د رحم او مهربانی د خپلویو په مکمله توګه خیال وساتی، ځکه چې له دغو خپلوانو بی پروایی په اصل کې له مور او پلار نه بی پروایی ده، نبی ﷺ فرمایلی دی: تاسې له خپلو پلرونو او نیکونو هیڅکله مه بی پروا کیږی، له مور او پلار نه بی پروا یې په اصل کې د الله جل جلاله ناشکری ده.

⇐ الله مه کړه که په ژوندانه کې له مور پلار سره له ښه چلن کولو او د هغوي د حقوقو په ادا کولو کې درنه کوتاهي شوې وي، نو بیا هم د الله ﷻ له رحمت نه مه نهیلی کیږه، له مرګ وروسته تل د هغوي په باب له خدایه د ښېښنی دعا غواړي، هیله ده چې الله ﷻ به ستاسې سهوه دروپېښی او پخپلو صالحو بنده ګانو کې به مو وشمیری.

د حضرت انس رضی الله عنه وینا ده چې نبی اکرم ﷺ فرمایلی دی: که کوم د الله ﷻ بندهٔ په ژوندانه کې د مور او پلار منونکی نه وی او له مور او پلار نه یې یو یا دواړه وفات شول، نو اوس هغه ته په کار دی چې خپل مور او پلار ته تل د ښښنی دعا وکړی او له الله ﷻ د هغوي ښښنه وغواړي او تر دی چې الله ﷻ یې خپل رحمت سره په نیکانو بنده ګانو کې وشمیری.

د کورنیز ژوندانه آداب

اسلام چې د کوم تهذیب او تمدن په لوړ بلنه ورکوي، هغه، هله منځته راتلای شي چې کله مونږ د یوې سپیڅلې ټولنې په جوړولو کې بریالي شو او د پاکې او سپیڅلې ټولنې د جوړولو لپاره ضروري ده چې تاسې د کورنۍ ژوندنيز نظام زیات نه زیات مستحکم او بریالی کړی، د کورنۍ ژوندانه پیل د میړه او میرمنې د پاکیزه ازدواجي ژوندانه له اړیکو پیل کیږي، او د دغو اړیکو ښه والي او دوام پیدا کول هغه وخت امکان لري چې ښځه او میړه دواړه د ازدواجي ژوندانه له اړیکو او آدابو او مسئولیتونو نه په ښه توګه خبر هم وي، او د دغو آدابو او فرایضو د پر ځای کولو لپاره په پوره زړه سوی او اخلاص سره کار هم وکړي، لاندې مونږ لومړی هغه آداب او فرایض بیانوو چې په میړه (خاوند) پورې اړه لري او بیا به هغه آداب بیان کړو چې په ښځې (میرمن) پورې اړوند دي:

له میرمنې سره په ښه توګه او نیکه رویه ژوندون تیر کړی، د هغې حقوق په پراخه زړه ادا کړی او په هره چار کې د احسان او ایثار لاره خپله کړی، الهي لارښوونه ده: وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ (او له هغې سره په ښه طریقه ژوند تیر کړه).

نبي صلی الله علیه وسلم په حجة الوداع کې کې یوې لویې غونډې ته په وینا کې لارښوونه وکړه، خلکو واورئ! له میرمنو سره ښه رویه کوی، ځکه چې هغوي له تاسې سره د بندیانو په ډول دي، تاسې له هغوي سره د بد چلنې هیڅ حق نه لرئ او پرته له دې چې د هغوي له لوري په ښکاره نافرماني وګوری، که هغوي داسې وکړي نو بیا په خوب ځایونو (بستر) کې له هغوي نه بیل شی او وه یې وهی، خو داسې یې ونه وهی چې سخت زخم وروړسیږي، او بیا چې کله هغوي ستاسې خبرې منلو ته غاړه کیږدي، نو بیا ورته خامخا هیلې بانې مه لټوی، ګوری، واورئ! ستاسې یو څه حقوق مو پر میرمنو دي او ستاسې د میرمنو یو څه حقوق پر تاسې دي، پر هغوي چې ستاسې خوښ نه وي او ستاسې کورونو ته داسې کسان هیڅکله

را دننه نه کړی چې راتګ يې ستاسې خوښه نه وی، او واوری د هغوي پر تاسې دا حق دی چې تاسې پر هغوي ښه خواړه وخوری او ښې جامې ورته واغوندی [رياض الصالحين] .

يعنی د هغوي د خوراک څښاک داسې چاره وکړی چې د ښځې، خاوند د بې ساری ګرانښت، د زړه مينې او د ملګرتيا له شانه سره مناسبه وی.

۩ تر کومه ځايه چې امکان لری پر ميرمن ښه ګمان ساتی او په ژوندانه تيرولو کې ورسره له صبر، تحمل او پراخزړيتوب نه کار اخلی، که په ميرمن کې مو د شکل او ښکلا يا د عاداتو، اخلاقو او يا د پوهې او هنر په اعتبار کومه کمزوری وی، نو په صبر سره يې وزغمی او د ښو صفاتو په نظر کې نيولو ورسره له سخاوت، تيريدنی، قربانی او مصالحت نه کار اخلی، الهی لارښوونه ده : والصلح خير [مصالحت په خپله خير دی] .

او منانو ته لارښوونه شوی ده : فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا [د النساء سورت ۱۹آيت]

(بيا که هغه ستاسې (په څه وجه) خوښې نه وی نو کيدای شی چې يو شي ستا خوښ نه وی خو الله جل جلاله په هغې کې ستاسې لپاره ډېر څه ښيګنه ايښې وی)

همدا مفهوم نبی اکرم ﷺ په يو حديث کې داسې واضح کړی دی هيڅ مؤمن دی له خپلې مؤمنې ميرمنې نه کرکه نه کوی د ميرمنې کوم عادت يې که خوښ نه وی نو کيدای شی چې بل خوی يې خوښ شی .

حقيقت دا دی چې په هره ميرمن کې د يوه نه يو لوری له خوا يوه کمزوری خامخا وی او که ميړه د هغې په ليدلو له هغې نه سترګې بل لوری ته اړوی او زړه بدوی نو بيا به يوه کورنۍ کې هم خوشحالی نه وی، د حکمت لاره دا ده چې سړی له تيريدنی (ګذشت) نه کار واخلی، او پر الله ﷻ توکل وکړی او د خپلې ميرمنې سره په ښه شان ګذاره وکړی، کيدای شي چې الله جل جلاله د دې ميرمنې په وسيله سړی ته داسې ښيګڼې ورپه برخه کړی چې د هغه لنډ نظر ورته نه رسيږی د مثال په توګه

په میرمن کې د دین او ایمان او سیرت او اخلاقو په لحاظ یو څه داسې غوره صفتونه وي، د څه له امله چې هغه د کردی کورنۍ لپاره رحمت ثابت شي، یا د هغې له نس نه الله ﷻ داسې نیک روح وزیږوي، چې عالم ته ترې ګټه ورسي او د کرد ژوندانه لپاره د پلار لپاره جاري خیرات وګرځي، یا میرمن د میړه د حالاتو د سمون لامل شي او د هغه جنت ته د بیولو وسیله وګرځي، او یا د هغې له قسمته الله ﷻ سړي د پراخې روزۍ څښتن کړي، په هر حال د میرمنې د کوم ښکاره عیب په لیدلو ژر تر ژره خپل ازدواجي ژوندون ګډ وډ نه کړي، بلکې په حکیمانه ډول ورو ورو د کور فضا هواره او خوشحاله کړي او په دې کار کې پر له پسې کوښښ کوي.

د عفوې او بخشش لار غوره کړي او د میرمنې له سهوې، ناپوهۍ او خپلسرۍ نه سترګې پټې کړي، ښځه د عقل او پوهې په اعتبار کمزورې او ډېره جذباتي وي، نو څکه په صبر او آرام او مهربانۍ او زړه سوی سره د هغې د سمولو کوښښ وکړي او له صبر او استقامت نه په کار اخیستلو ورسره ګذاره وکړي، الهي لارښوونه ده:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ [د التغابن سورت ۱۹آیت]

(مؤمنانو! ستاسې ځینې میرمنې او ځینې اولاد ستاسې دښمن دي، نو له هغو نه ځانونه وساتئ او که تاسې له عفوې، مهربانۍ، تیریدنې او سترګو پټولو نه کار واخلئ نو یقین ولرئ چې ﷻ ډېر مهربانه دی) .

د رسول اکرم ﷺ لارښوونه ده: له میرمنو سره ښه رویه کوئ، ښځه له چپې پښتۍ نه پیدا کړای شوې ده او په پښتیو کې تر ټولو زیاته برنۍ برخه کږه ده، که سموې یې نو ماتیږي او که پریږدې یې نو کږه به وي، نو له میرمنو سره ښه رویه کوئ [صحیح بخاري، صحیح مسلم]

له میرمنې سره په ښو اخلاقو سره ګذاره کوئ او په مینې او محبت ورسره ژوند وکړئ، د نبي ﷺ لارښوونه ده: د پوره ایمان څښتن مؤمن هغه

دی، چې پخپلو اخلاقو کې تر ټولو غوره وی، په تاسې کې تر ټولو غوره خلک هغه دی چې د خپلو میرمنو په حق کې تر ټولو ښه وی [جامع ترمذی]

ستاسې د ښو اخلاقو او نرم خویی د ازمیښت اصلی دګر کورنی ژوندون دی هر وخت ستاسې د کور له خلکو سره ناسته ولاړه وی او د کور په بی احتیاطه ژوندانه کې د اخلاقو هر اړخ مخی ته راځی او دا رښتیا ده چې هماغه مؤمن پخپل ایمان کې کامل دی چې د کور د خلکو سره، په ښو اخلاقو، پراخه تندی او مهربانی سره چلن کوی، د کور خلکو زړونه ساتی او په مینه او محبت ورسره ژوند تیروی .

حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایی چې زه به د نبی صلی الله علیه وسلم کره له ګوډیانو (نانځکو) سره لوبیدم او زما ملګری به هم را سره لوبیدی، کله به چې نبی صلی الله علیه وسلم تشریف راوړ، نو هغوي ټولی به یوه خوا بله خوا پټیدی، هغه به لټولی او یوه یوه به یې ما ته رالیږله چې زما سره ولوبیږی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

یو ځلی د حج پر وخت د حضرت صفیه رضی الله عنها اوښ لټ شو او هغه له ټولو نه وروسته پاتی شوه، نبی ﷺ ولیده چې هغه په زوره زوره ژاړی، هغه ودرید او پخپلو مبارکو لاسونو یې د څادر په پیځکی د هغی اوښکی وچی کړی، هغه به یې اوښکی وچولی او هغی به بی اختیاره ژړل .

په پراخه زړه د خپل ژوندانه د ملګری اړتیاوی پوره کړی او په لګښت کې هیڅکله تنګی مه کوی، د خپل کار او زیار ګټه چې پر خپلو میرمنو ولګوی نو سکون او آرام احساس کړی، خواړه او جامی د میرمنی حق دی او دا حق په خوشحاله زړه او په پراخه تندی ادا کولو لپاره د ښښتن منډی تړی وهل ډیر په زړه پوری مسئوولیت دی، په پراخه زړه د دی فریضی له ادا کولو نه یوازی د په زړه پوری ازدواجی ژوندانه نعمت په دنیا کې لاس ته راځی بلکې مؤمن په اخرت کې د اجر او ثواب وړ ګڼل کیږی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: یو دینار خو هغه دی چې تا د الله جل جلاله په لاره کې ولګاوه، یو دینار هغه دی چې تا د کوم غلام په آزادولو کې مصرف کړ، یو دینار هغه دی چې تا کوم فقیر ته په خیرات کې

ورکړ او يو دينار خو هغه دی چې تا پر خپلی ميرمن مصرف کړ، په دی ټولو کې زيات اجر او ثواب د هغه دينار د خرڅ کولو دی چې تاسې پخپلو ميرمنو لګولی وی.

میرمنی ته دینی احکام او اخلاق ورزده کړی، د دین زده کړه ورته وکړی، په اسلامی اخلاقو يې سمباله کړی او د هغی د روزنی او ښوونی لپاره د امکان تر حده کوښښ وکړی تر څو چې هغه يوه نيکه ميرمن، غوره مور او د الله جل جلاله نيکه بنده شي او خپل مسئووليتونه په ښه توګه ادا کړی شی، الهی لارښوونه ده: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا (مؤمنانو! خپل ځانونه او خپل کور او اولاد دوزخ له اوره بچ کړی).

نبی صلی الله علیه وسلم به چې څنګه له کوره بيرون په تعليم او تبليغ مصروف و، همداسې به يې کور کې هم دا فريضه ادا کوله، همدی لوری ته په نغوته (اشاره) قرآن مجيد د نبی صلی الله عليه وسلم بيبيانو ته په خطاب کې ويلی دی: او ستاسې په کورونو کې چې د الله جل جلاله ايتونه لوستل کيږی او د حکمت خبری اوريدل کيږی هغه يادی وساتی.

په قران مجيد کې د نبی صلی الله عليه وسلم په وسيله مؤمنانو ته ښوونه شوی ده: وامر اهلک بالصلوه واصطبر عليها (او خپلو د کور ميرمنو ته په لمانځه ټينګار وکړی او پخپله يې هم تل ادا کوی).

د رسول الله صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: کوم سړی چې د شپې خپله ميرمن راوېښوی او هغوي دواړه په ګډه دوه رکعته لمونځ ادا کوی نو د خاوند نوم يې په ذکر کوونکيو سړو او د ميرمنی نوم يې په ذکر کوونکيو بيبيانو کې ليکل کيږی [سنن ابو داود].

دويم خليفه سيدنا حضرت عمر فاروق رضی الله عنهم به د شپې ولاړ وُ د الله جل جلاله عبادت به يې کاوه، بيا به چې سهار شو نو خپله بی بی به يې راويښوله او ورته ويل به يې پاڅه لمونځ ادا کړه او بيا به يې دا ايت تلاوه کاوه: وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا (خپلې کورنی ته دلمانځه توصيه وکړه اوپه خپله هم دهغه پابند اوسه).

که څو میرمنې (له یوې زیاتې تر څلورو پورې) مو وې له ټولو سره مساوي رویه وکړې، نبي ﷺ به له خپلو مبارکو میرمنو سره د مساویانه رویې کولو ډېر خیال ساته، سفر ته به یې چې تشریف وړو نو پچه (قرعه) به یې اچوله او چې د کومې بي بي پچه به راووته، هماغه به یې له ځانه سره په سفر بیوله .

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې نبي اکرم ﷺ لاربښوونه فرمایلې: که د کوم سړي دوه میرمنې وې او له هغوي سره یې د انصاف او برابرۍ رویه نه وي کړې، نو د قیامت پ ورځ به هغه سړی په داسې حال کې راشي چې نیم تن به یې پریوتی وي [جامع ترمذي]

له انصاف او برابرۍ نه مراد په معاملاتو او رویه کې مساوات کول دي، پاتې شوه دا خبره چې د یوې میرمنې په باب د زړه مینه او ولولې زیاتې وي نو دا د انسان د واک او وس خبره نه ده او پر دې یې الله نه نیسي.

په خورا پراخه زړه د خپل میړه اطاعت وکړی او په دې اطاعت کې خوشحالي او آرام احساس کړې ځکه چې دا د الله جل جلاله حکم دی او کوم بنده ګان چې د الله جل جلاله حکم عملي کوي، هغوي خپل الله جل جلاله راضي کوي، په قرآن مجید کې دي : فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ (نیکې میرمنې [د خاوند] اطاعت کونکې وي) .

د نبي ﷺ لاربښوونه ده: یوه میرمن دې هم د میړه له اجازې پرته روژه نه نیسي.[سنن ابو داود]

د میړه د اطاعت او فرمانبرداري د اهمیت د څرګندونې په ترڅ کې نبي صلی الله علیه وسلم ښځو ته خبرداري ورکړی :

دوه ډوله خلک هغه دي چې لمونځونه یې له سرونو پورته نه ځي هغه غلام چې د خپل مالک نه وتښتي او تر څو بیرته ورغلی نه وي او د هغه میرمنې لمونځ چې د میړه نافرماني وکړي تر څو چې له نافرمانۍ نه منع نه شي [الترغیب والترهیب]

د خپلې ابرو او پاک لمنتوب د ساتنې خیال ساتي او له هغو ګردو خبرو څخه لرې اوسي، چې د پاکوالي پر لمن موټرې داغ ولګي او یا یې

لګیدلو اندیښنه پیدا شي، د الهي هدایت غوښتنه همدا ده او د ازدواجي ژوندانه د خوشحاله ساتلو لپاره هم دا ډېره ضروري ده ځکه چې که د میړه په زړه کې داسې کوم شک پیدا شي، نو بیا د ښځې یو خدمت او اطاعت او یوه نیکي هم میړه د ځان په لور مایل کولای نه شي او په دې لړ کې د کوچنۍ شان سهوې له امله هم د میړه په زړه کې شیطان په شک پیدا کولو بریالی کیږي، نو په دې خاطر بشري کمزوري په نظر کې ونیسی او بې اندازې احتیاط وکړي.

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده ښځه چې کله پنځه وخته لمونځ ادا کړي، د خپلې حیا ساتنه وکړي او د خپل میړه اطاعت کوونکې وي، نو هغه چې جنت ته په کومه دروازه غواړي داخله دې شي [الترغیب والترهیب].

د ښځتن (میړه) له اجازې پرته له کوره بیرون مه ځې او مه داسې کورونو ته ځې چیرې چې ښځتن ستاسې تلل نه خوښوي او مه داسې کسانو ته خپل کوړ ته د راتللو اجازه ورکوی چې راتګ یې ستاسې د خاوند خوښ نه وي.

حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه وایی چې رسول الله ﷺ فرمایلی دي:
پر الله ﷻ ایمان لرونکې ښځې ته دا روا نه دي چې هغه د خپل میړه کورته د داسې سړي د راتلو اجازه ورکړي چې راتلل یې د هغه خوښ نه وي او یا له کوره په داسې حال کې ووځي چې وتل یې د ښځتن خوښ نه وي او ښځه دې د میړه په چارو کې د بل چا خبره منې [الترغیب والترهیب].

یعنی د ښځتن په معامله کې د میړه خوښه او د هغه د سترګو په اشاره عمل وکړي او د هغه پر خلاف هیڅکله د نورو مشورې وانه وري.

تل په خپلو خبرو، عمل او خوی خاصیت سره د خپل ښځتن د خوشحاله ساتلو کوښښ وکړي، د بریالي ازدواجي ژوندانه راز هم دا دی او د الله جل جلاله د رضا او د جنت حاصلولو لار هم دا ده.

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایي: هره ښځه چې په داسې حال کې وفات شوه چې د هغې ښځتن ترې راضي او خوښ وي نو هغه په جنت کې داخله شوه. [جامع ترمذي]

او نبی صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي: کله چې کوم سړی خپله میرمن د جنسی اړتیا لپاره راوبولي او هغه ورنشي او په دې اساس ټښتن توله شپه له هغې نه خفه وي، نو په داسې ښځه ملایکې تر سهاره لعنت وايي [صحیح بخاري ، صحیح مسلم]

د خپل میړه سره مینه کوي او د هغه د ملګرتیا قدر وکړي، چې میړه د ژوندانه ښکلا ، د ژوندانه تکیه ځای او د ژوندانه د لارې ستر مرستندوی او مددګار دی، د الله جل جلاله پر دې ستر نعمت د هغه جل جلاله شکر ادا کړي او د دې نعمت په زړه او ځان قدر وکړي .

نبی صلی الله علیه وسلم یو ځای فرمایلي له نکاح نه غوره شیز د دوه محبت کوونکیو لپاره میندل شوی نه دی .

د حضرت صفیه رضی الله تعالی عنها له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم سره ډېره زیاته مینه وه، نو چې کله هغه ناروغ شو نو هغې په ډېر افسوس سره وویل، کاشکی چې ستاسې پر ځای زه ناروغه وایی .

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم نورو بیبیانو د مینې د دومره زیاتې له ښکاره کونې سره په حیرانتیا د هغې په لور وکتل نو نبی ﷺ وفرمایل : ځان ښودنه (ریا) نه ده بلکې ربښتیا وایی .

د څښتن احسان ومنې او د هغې شکریه ادا کړئ ، ستاسې تر ټولو لوی محسن ستاسې څښتن دی چې په هر ډول ستاسې د خوشحالولو کوښښ کوي، ستاسې هره اړتیا پوره کوي، او تاسې ته د هر ډول آرام په رسونه آرام احساسوی .

حضرت اسما رضی الله عنها وایي چې: یو کرتی نبی ﷺ زما تر څنګه تیر شو، زه د خپلو ګاونډیانو ملګریو نجونو سره وم، هغه مونږ ته سلام وکړ او لاربښوونه یې وکړه، پر تاسې چې د چا احسان دی د هغه له ناشکرۍ ځان وژغورئ، له تاسې نه هره یوه د مور او پلار کره د واده تر ورځو پورې ناستې وي بیا الله جل جلاله څښتن (میړه) در کړي، بیا مو پر اولاد ونازوي له دې ټولو ښیګنو سره سره که کله په کومه خبره له میړه نه خفه شي نو بیا وایي چې ما خو هیڅکله له تانه خوشحالي لیدلې نه ده [الادب المفرد]

ناشکره او احسان هیرونکې ته په خبرداري سره نبي صلی الله علیه وسلم فرمايي: الله جل جلاله به د قیامت پر ورځ د هغه میرمن په لور نظر هم وانه روی، چې د میړه ناشکره وي، حال دا دي میرمن هیڅکله هم له خاوند نه بې نیازه کیدای نه شي [سنن نسائي]

د ښځې په خدمت کولو خوشحالي احساس کړي او تر کومه چې کیدای شي پخپله تکلیف تیر کړي او ښځې ته آرام ورسوي، او په هر ډول خدمت کولو یې زړه لاس ته راولي.

حضرت عايشه رضی الله عنها په پخپل لاس د نبي اکرم ﷺ جامې مینځلې، پر ویښتانو به یې ورته تیل لګول او ورته ګومنځ کول به یې، عطر به یې ورته لګول او همدا حال د نورو صحابیه میرمنو هم و.

یو ځلی نبي اکرم ﷺ لارښوونه وکړه: هیڅ انسان ته دا روا نه دي چې بل انسان ته سجده وکړي ، که د دې اجازه وای نو میرمنې ته به حکم شوی وو چې خپل ښځې ته سجده وکړي ، د ښځې پر میرمنې ستر حق دی دومره ستر حق چې که ښځې یې په ټول بدن زخمي شي او میرمن یې د ښځې ټول زخمي تن په ژبه وڅټي بیا هم د ښځې حق نشي ادا کیدای [مسند احمد]

د ښځې د کور د مال او سامان ساتنه وکړي، له واده نه وروسته د میړه کور خپل کور وګڼي او د هغه مال د کور په ښایسته کولو، د هغه په عزت زیاتولو او د هغه د اولاد په روزنه کې په حکمت او تدبر سره ولګوي، د ښځې ترقي او خوشحالي د ځان وګڼي، د قریشو میرمنو به ستاینه کې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي : د قریشو میرمنې څومره ښې ښځې دي ، پر اولاد ډیرې مهربانه دي او د ښځې د کور ډیرې غوره ساتونکې دي [صحیح بخاري]

نبي اکرم صلی الله علیه وسلم د نیکې میرمنې د غور والي په بیان کې فرمایلي دي: د مؤمن لپاره د الله جل جلاله له ویرې وروسته تر ټولو ډیر ګټور او د خیر او نعمت باعث نیکه میرمن ده، چې کله ورته کوم کار وایي نو په خوشحاله زړه یې سرته ورسوي او چې کله ورته وګوري نو خوشحاله یې کړي او چې کله پر هغې د باور سوګند یاد کړي نو د خپل ښځې سوګند

تر سره کړي او چې کله هغه چيري ولاړ شي نو دا (ميرمن) يې په غياب کې د پت او عزت ساتنه وکړي، او د څښتن د مال متاع په ساتنه کې د هغه خير خواه او وفاداره وي [جامع ابن ماجه]

د ښکلا، ښايست او پاکوالي او نظافت پوره پوره خيال وساتي، کور هم پاک او صاف وساتي او هر څيز په ترتيب او سليقې سره کيږدي او په سليقې سره يې وکاروي، پاک او صاف کور، ښکلې او ښايسته جوړې کړای شوی کوټې، په کورنيو چارو کې سليقه او ترتيب او د ښکلې او سينګار شوي ميرمن په ناز موسکا نه يوازې کورنۍ ژوندون له مينې محبت او خير او برکت نه ډکوي بلکې د يوې ميرمنې لپاره د خپل اخرت جوړولو او د الله جل جلاله د خوشحالولو همدا وسيله ده .

يو ځلې د عثمان بن مظعون رضي الله عنه له ميرمن سره د حضرت عايشې رضي الله عنها ملاقات وشو، نو هغې رضي الله تعالى عنها چې وليده چې د عثمان ميرمن په ډېرو ساده جامو کې ده او ځان يې جوړ کړی او سينګار کړی نه دی، نو حضرت عايشه رضي الله عنها ډېره حيرانه شوه او پوښتنه يې تری وکړه: بی بی! ايا عثمان رضي الله عنه چيرته په سفر تللی دی؟ له دی تعجب نه اندازه ولګوی چې د ميروښو ښځو لپاره خپل ميړه ته ځان سينګارول څومره غوره کار دی .

يو کرتي يوه صحابيه ښځه د نبي ﷺ په خدمت کې حاضره شوه، د هغې په لاسونو کې د سرو زرو بنګړي وو، نبي ﷺ هغه ميرمن د سرو زرو بنګړو په لاس کولو نه منع کړه نو هغې ورته وويل: يا رسول الله ! که ښځه د ميړه لپاره ځان سينګار نه کړي نو د هغه له نظره پريوځي [سنن نسايي]

Download From: Aghalibrary.com

اولاد د روزنې آداب

اولاد د الله جل جلاله انعام وګڼئ، د هغو په پیدا کیدو خوشحالی وکړئ یو بل ته مبارکی ورکړئ د خیر او برکت په دعاګانو ورته ښه راغلاست ووایئ او د الله جل جلاله شکر ادا کړئ، چې هغه تاسې ته د خپل یوه بنده د روزنې توفیق در کړ او دا وخت یې در کړ چې تاسې له ځانه وروسته د خپل دین دنیا جانشین پریږدئ.

که اولاد مو نه وي له الله جل جلاله د صالح اولاد لپاره دعا وکړئ، لکه څنګه چې د الله جل جلاله پیغمبر حضرت زکریا علیه السلام د صالح اولاد لپاره دعا کړې وه:

رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ [ال عمران: ۳۸]

(زما پالونکیه! ته له خپله لوري ماته پاک اولاد راکړه، بې شکه ته دعا اوریدونکی یې).

د اولاد په پیدا کیدو هیڅکله زړه مه تنګوئ، د اقتصادي کمزورۍ، د ناروغتیا او یا د کوم بل لامله د اولاد په پیدا کیدو خفګان مه کوئ او یا یې د ځان لپاره د مصیبت ګڼلو نه په کلکه ځان وژغورئ.

اولاد هیڅکله ضایع نه کړئ، له پیدا کیدو نه د مخه یا له پیدا کیدو نه وروسته اولاد ضایع کول بد ترین سخت زړېتوب، بې حده ظلم او بې اندازې بې زړه توب او د دواړو جهانو تباهي ده، الهي فرمان دی:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ (هغه کسان په بې اندازې زیان کې دي چا چې خپل اولاد په ناپوهۍ کې د خپل حماقت له امله وواژه).

او الله جل جلاله د بشري لنډ نظرۍ په زړه پورې ځواب کړی او په کلکه یې د دې کار ممانعت کړی دی، چې خپل اولاد مه وژنئ:

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا (او خپل اولاد د فقر او ولږې له ویرې مه وژنئ، مونږ به هغوي ته هم

روزی ورکوو او تاسی ته یې هم در کوو، رښتیا دا ده چې د اولاد وژل ډېره لویه ګناه ده) .

یو صحابی پوښتنه وکړه یا رسول الله تر ټولو لویه ګناه کومه ده؟ وی فرمایل: شرک، پوښتنه یې وکړه له شرک نه وروسته، وی فرمایل: د مور او پلار نافرمانی، بیا یې پوښتنه وکړه له دی نه وروسته، وی فرمایل چې ته خپل اولاد د دی ویری نه ووژنی چې هغه به یی ستا سره خوری .

د ولادت پر وخت له زیږوونکی میرمن سره آیت الکرسی او د اعراف ، سوره دوه وروستی ایتونه تلاوت کړی او هم د سوره فلق او الناس سورتونه تلاوت کړی او پری دم یې کړی ایت الکرسی: اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ () لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (له الله جل جلاله ، هغه ژوندي ابدي ذات نه پرته چې ټول کائنات یې تنظیم کړیدي بل هېڅ خدای جل جلاله نشته - هغه نه ویده کېږي او نه پریشاني پرې راځي- په ځمکي او اسمانونو کې چې هرڅه دي د هغه دي - څوک دی چې د هغه په وړاندې د هغه له اجازې پرته سپارښت وکړای شي؟ څه چې د بندګانو په وړاندې دي پر هغو هم خبر دی او څه چې له هغو نه پټ دي پر هغو هم خبر دی او د هغه له معلوماتو نه هېڅ شی د هغو په ادراک کښې نشي ایساریدای مګر دا چې د کوم شي علم ورکول هغه په خپله وغواړي - د هغه حکومت پر اسمانونو او ځمکه خور شویدی او د دغو ساتنه د هغه له پاره کوم ستومانوونکی کار ندی یوازې هاغه یو لوی او لوړ ذات دی) .

د دین په چارو کښې څه زور او مجبورول نشته- سمه خبره له غلطو مفکورو څخه جدا کړای شوېده - اوس چې څوک له کوم طاغوت نه منکر شي او په

الله جل جلاله ایمان راوړي هغه يوه داسې کلکه اسره ونيوله، چې هېڅکله ماتېدونکی نده، او الله جل جلاله (چې هغه خپله اسره نيولی) د هر څه اورېدونکی او په هرڅه پوهېدونکی دی]

د اعراف سوره دوه ایتونه : إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَ النُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ () ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (رښتيا دا ده چې همدا الله جل جلاله ستاسې پروردګار دی، چا چې ځمکه او آسمانونه يې په شپږو ورځو کې پيدا کړل، بيا د خپل حکومت پر تخت وځليد ، همدی شپه پر ورځی پوښی او بيا ورځ د شپی پسی په منډو راځی، همدی (الله) سپوږمی او ستوری پيدا کړی دی، چې د هغه په حکم کار کوی، واوری! د همدی (الله) کار دی پيدا کول او د همدی (الله) حق دی حکم کول نو ډومره د برکت څښتن دی الله جل جلاله د ټولو جهانونو څښتن او پالونکیٰ خپل پالونکی رابولی په پټه او زاری سره، بيشکه چې (الله) له حده تيری کوونکی نه خوښوی) .

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ(۱)مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ()وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ() وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ()وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ() (ووايه زه پناه غواړم د سباوون په رب ، د هر هغه څه له شر څخه چې هغه پيدا کړيدی او د شپې د تروږمی له شر څخه چې کله هغه خوره شي ، او په غوټو کې د پوکوونکو (نارينه وْ يا ښځو) له شر څخه او د رخه ناک له شر څخه چې کله هغه رخه وکړی) .

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ()مَلِكِ النَّاسِ()إِلَهِ النَّاسِ()مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ()الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ()مِنْ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ (ووايه زه پناه وروړم د انسانانو رب ، د انسانانو باچا ، د انسانانو حقيقی معبود ته د هغه وسوسه اچوونکی له شر څخه چې په وارو وارو راځي ، هغه چې د خلکو په زړونو کې وسوسې اچوي ، که هغه له پېريانو څخه وي که له انسانوانو څخه) .

▲ له زیږیدو وروسته کوچني ولمبوی په ښی غوږ کې آذان او په کیڼ غوږ کې یې اقامت وواياست، کله چې حضرت حسین رضی الله عنه وزیږید، نو نبی صلی الله علیه وسلم د هغه په غوږونو کې آذان او اقامت ووایه [طبراني].

او نبی صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي دي چې که د چا کره اولاد وزیږید او په ښی غوږ کې یې ورته آذان او په کیڼ غوږ هغه کې اقامت ووایه، نو هغه کوچنی به له ام الصبیان (مرگو) نه په امان وی [ابو یعلی بن سنی]

له پیدا کیدو سره د کوچني غوږونو ته د الله جل جلاله او رسول په نوم رسولو کې ستر حکمت دی علامه حافظ ابن قیم پخپل کتاب تحفه الودود کې لیکی: د دی مطلب دا دی چې د انسان غوږونو ته تر ټولو لومړی د الله جل جلاله د عظمت او کبریایی آواز ورسیږی، او پر کومه گواهی چې په شعوری ډول په اسلام کې داخلیږی، د هغی تلقین ورته د زیږیدو په ورځ وکړای شی، لکه څنگه د مرگ پر وخت ورته د توحید کلمی تلقین کیږی، د آذان او اقامت دویمه گټه دا هم ده چې شیطان چې په مرچل کې ناست وی او غواړي چې له زیږیدو سره سم انسان په ازمیښت کې ککړ کړی، د آذان له اوریدو سره تښتي او د شیطان له بلنی د مخه کوچنی ته د اسلام او الهی بنده گی بلنه ورکول کیږی.

▲ له آذان او اقامت وروسته په کوم نیک سړی یا نیکه ښځه خرما وژوی او د کوچني له تالو سره یې ولگوی او د خیر او برکت دعا ورته وکړی، حضرت اسماء رضی الله عنها فرمایی چې حضرت زبیر ﷺ چې کله وزیږید نو ما هغه د نبی صلی الله علیه وسلم په غیږ کې ورکړ، هغه خرما را وغوښتی او وی ژوولی او مبارکی لاړی یې د عبدالله بن زبیر په تالو پوری کړی او خرما یې په خوله کې ورکړه او د خیر او برکت دعا یی ورته وفرمایله د حضرت عایشه رضی الله عنها وینا ده چې نبی ﷺ ته به کوچنیان راوړل کیدل، هغه به یی تحنیک (ژول شوی خرما وی په خوله کې ورکول) کاوه او د خیر او برکت دعا به یې ورته فرمایله [صحیح مسلم]

د حضرت امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه کره کوچنی وزیږید نو هغه یې د تحنیک لپاره د مکې معظمې خرما وې راوغوښتې چې د هغه په کور کې موجودې وې او له یوې نیکې بی بی (ام علی) نه یې د تحنیک لپاره غوښتنه وکړه ۰

✍ د اولاد لپاره ښه نومونه وټاکی چې یا د پیغمبرانو په نامه وی او د الله جل جلاله د کوم اسم یا صفت د مخه د عبد لاحقه (مختاړی) راوړی، لکه عبدالله او عبدالرحمن او نور.

د رسول اکرم ﷺ لارښوونه ده د قیامت په ورځ بـه تاسې ته په خپل خپلو نومونو غږ کیږی، نو څکه ښه ښه نومونه کیږدی [سنن ابو داود]

او د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه دا هم ده چې د الله جل جلاله ستاسې په نومونو کې عبدالله او عبدالرحمن تر ټولو خوښ دی او هغه دا هم فرمایلی چې د پیغمبرانو په نومونو نوم کیږدی .

او په صحیح بخاری کې دی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی زما په نامه نومونه کیږدی، زما پر (کنیت) یې مه ږدی .

✍ که کله مو په ناخبرتیا کې غلط نوم ایښی وی نو هغه بدل کړی او ښه نوم کیږدی، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به غلط نومونه بدلول، د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د یوی لور نوم (عاصیه) وه هغه بدل کړ او جمیله نوم یې پری کیښود [صحیح مسلم]

حضرت زینب د حضرت ابو سلمه رضوان الله علیهم اجمعین لور ده، د هغې نوم (بره) وُ، د بره معنی پاکباز ده، نبی صلی الله علیه وسلم چې واورید نو وی فرمایل ، پخپله ځانته پاکبازه وایی، خلکو ورته وویل نو بیا څه نوم کیږدی، هغه وفرمایل زینب نوم کیږده [سنن ابو داود]

✍ په اوومه ورځ عقیقه وکړی د هلک له لوری دوه ګډوری (څیرلی) او نجلی له لوری یو ګډوری حلال کړی، خو د هلک په زیږیدو سره دوه ګډوری حلالول ضروری دی، یو هم کولای شی، او د کوچنی ویښتان کل کړی او له وزن سره سم یې سره یا سپین زر خیرات کړی .

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: په اوومه ورځ د ماشوم لپاره نوم وټاکی او د هغه ویښتان وخریی او د هغه له لوری عقیقه وکړی، د عقیقی دعا به وروسته راشی [جامع ترمذی]

په اوومه ورځ ختنه (سنت) هم وکړی خو که د څه لامله یی ونه کړی نو د اوو کلونو په عمر کې دننه دننه یې خامخا سنت کړی، ختنه (سنت) اسلامی شعار دی.

کله چې کوچنی په خبرو پیل کوی تر ټولو لومړی ورته " لَا اِلٰهَ اِلَّا الله " زده کړی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: کله چې ستاسی اولاد په خبرو پیل کوی نو لومړی ورته (لَا اِلٰهَ اِلَّا الله) زده کړی، بیا پرواه مه کوی چې کله مری او چې کله یی د شیدو غاښوونه وغورزی نو د لمانځه حکم ورته وکړی [ابن سنی]

او په حدیث کې دا هم دی چې د حضور صلی الله علیه وسلم په کورنی کې به د چا ژبه په خبرو خلاصیده نو هغه به ورته د الفرقان سوره دویم ایت زدکاوه چې د توحید مکمله زده کړه پکی په ډېره ښه توګه راټوله کړای شوی ده.

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا (هغه الله جل جلاله چې د اسمانونو او ځمکی د پادشاهی څښتن دی چې نه یی څوک په زوی ولی نیولی، په پادشاهی کې ورسره هیڅوک شریک نشته، هغه هر څیز پیدا کړ او بیا یی د هغو هر یو لپاره خپله اندازه وټاکله).

اولاد ته خپل شیده هم ورکړی پر مور باندی د اولاد شیدی، حق دی، قران اولاد ته د همدی احسان په وریادولو له مور سره په بی اندازی ښه رویه کولو ټینګار کړی دی، د مور فرض او مسئوولیت دا دی چې هغه خپل اولاد ته ذ شیدو ورکولو سره سره د توحید درس، د رسول الله ﷺ عشق او د دین محبت هم ور زده کړی، او دغه ډول محبت د هغه په زړه او روح کې د ځای کولو کوښښ وکړی، د پالنی مسئوولیت پر بوډی خدمتګاره مه باوری

او خپل پیټی مه سپکوی، بلکې دا خوندوره دینی فریضه پخپله تر سره کړی او روحانی سکون او آرام حاصل کړی.

د کوچنیانو له ویرولو ځانونه وژغوری د کوچنی والی دا ویره تر پای پوری په دماغ حاکمه وی او داسې کوچنیان په عمومی توګه په ژوندانه کې د کومی ستری کارنامی د سر ته رسولو ور نه پاتی کیږی.

د اولاد پر خبره له د ګلو (رټلو) او اوله بدو ردو ویلو نه ځان په کلکه وژغوری او د هغوي له غلطیو نه د نهیلی کیدو په ځای او د کرکی ښکاره کولو په ځای له پوهی او حکمت سره هغوي ته د روزنی او ښوونی کوښښ وکړی او د خپلو کړو په وسیله د کوچنیانو په ذهن دا ویره په هر حال کې غالبه وساتی چې د هغوي کوم وران او د شرعی خلاف کار به تاسې هیڅکله ونه زغمی.

تل اولاد سره د مهربانی، شفقت او مینی او نرمی رویه وکړی او د خپل توان په اندازه د هغوي اړتیاوی پوره کړی او خوشحاله یې وساتی او د مننی او اطاعت ولولی یې ژوندی وساتی.

یو ځلی حضرت معاویه رضی الله عنه له احنف بن قیس رضی الله عنه نه پوښتنه وکړه ووایه چې د اولاد په باب باید څه ډول روي وکړای شی، احنف بن قیس وویل: امیر المؤمنین! اولاد زمونږ د زړونو میوه ده، د ملاتیر دی، زمونږ حیثیت د هغوي لپاره د ځمکی په څیر دی چې خورا نرم او بی ضرره دی او زمونږ شته د هغوي لپاره د سیوری لرونکی آسمان په څیر دی او مونږ د هغوي په وسیله د سترو سترو کارونو، سر ته رسولو همت کوو، نو که هغوي له تاسې نه څه وغواړي نو وریی کړی، او که کله خفه وی نو د لاسه یې کړی، په نتیجه کې به یې هغوي له تاسې سره مینه کوی او ستاسې پلرنی کوښښونه به خوښوی او هیڅکله د هغوي لپاره له توانه بیرون بار مه جوړیږی، چې هغوي ستاسې په ژوندانه ستړی شی او ستاسې د مرګ غوښتونکی وی، تاسې ته له نږدی راتګ نه کرکه وکړی.

حضرت معاویه رضی الله عنه چې دا حکیمانه خبری واوریدی ډېر متاثر شو او وی فرمایل: احنف! پر الله جل جلاله سوګند کوم وخت چې ته ماته

راغلی او کیناستی، زه د یزید پر خلاف ډیر په غوسه وم، بیا چې کله احنف بن قیس ولاړ نو د حضرت معاویه غوسه سړه شوه او له یزید نه راضی شو او هماغه وخت یې یزید ته دوه سوه درهمه او دوه سوه جوړی جامی ورولیږلی، یزید ته چې کله دا سوغاتونه ورسیدل، نو یزید هغه دوه څایه برابر وویشل او سل درهمه او سل جوړی جامی یې د احنف بن قیس په خدمت کې ولیږلی.

 د کوچنیانو پر سرونو په مهربانی لاسونه راکاږی، په غیږ کې یې اخلی مینه ورسره کوی او له هغوي سره د خوش طبعی چلن کوی، تل بدخویه او حاکمان کیږی مه، د دغه ډول کړو وړو سره د کوچنیانو په زړونو کې د مور او پلار د مینی ولولی نه پیدا کیږی او په هغوي کې پر ځان باور هم نه پیدا کیږی او د هغوي پر فطری وده هم ښه اغیز نه پریباسی.

اقرع ابن حابس د نبی صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو دا مهال حضور اکرم صلی الله علیه وسلم له حضرت حسن رضی الله عنه سره مینه کوله، اقرع چې ولیده حیران شو او وی ویل یا رسول الله تاسی هم له کوچنیانو سره مینه کوی، زما خو لس زامن دی مګر ما خو هیڅکله له یوه سره هم مینه نه ده کړی نبی صلی الله علیه وسلم د هغه په لوری وکتل او ویی فرمایل: چې الله جل جلاله ستا له زړه نه رحمت او مهربانی ایستلی دی نو زه څه کولای شم.

د حضرت عمر فاروق ﷺ په زمانه کې حضرت عامر ﷺ د کومی ستری عهدی څښتن و، یوه ورځ د حضرت عمر ﷺ د لیدو لپاره د هغه کورته ورغی ګوری چې حضرت عمر ﷺ پروت دی او اولادونه یې پر سینه ناست دی لوبی کوی، د حضرت عامر ﷺ دا خبره خوښه نه شوه، امیر المؤمنین یې د تندی له ترش والی وپوهیده او له حضرت عامر ﷺ نه یې وپوښتل وایاست ستاسي له کوچنیانو سره څه چلن وی؟

عامر ته وخت په لاس ورغی وی ویل امیر المومنین ! کله چې زه کورته ننوزم، نو د کور پر خلکو سکوت جاری کیږی او هر څوک پخپل ځای چوپ چاپ پاتی شی، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په ډیر درد او سوز

ورته وویل: عامره! ته په محمدي امت کې له داخلیدو سره سره پردې نه پوهیږې چې مسلمان باید د خپل کور له خلکو سره څه ډول چلن وکړي؟

د اولاد پاک ساتلو او ښوونې او روزنې په ګانه د ښکلې کولو لپاره خپل ټول کوښښونه وکړی او په دې لاره کې هیڅ ډول قربانی ونه سپموی، دا ستاسې مسئوولیت هم دی او له اولاد سره ستر احسان هم، او د خپل ځان سره تر ټولو ستره ښیګڼه هم، قران عظیم فرمایی: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا (مؤمنانو! خپل ځانونه او خپل کور او اولاد دوزخ له اوره بچ کړی).، د جهنم له اور نه د ساتل کیدو یوازینی لاره دا ده چې سړی د دین په ضروری زده کړه سمبال وی او ژوندون یې د الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم په اطاعت او فرمانبرداری کې تیریږی).

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: پلار چې اولاد ته څه ورکولای شی په هغو کې تر ټولو غوره ورکړه د اولاد ښه تعلیم دی [مشکوه].

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی چې کله انسان مړ کیږی نو د هغه اعمال پای ته رسیږی، خو دری ډوله کارونه داسې دی چې د هغې اجر او ثواب له مړینې وروسته هم ورکول کیږی، یو دا چې جاری خیرات یې کړی وی، دویم دا چې داسې علم تری پاتی وی چې خلک تری ګټه واخلی، دریم صالح اولاد چې د پلار لپاره دعا کړی [صحیح مسلم]

په اصل کې صالح اولاد ستاسې نه وروسته ستاسې د اخلاقي روایاتو، دینی زده کړو د توحید د پیغام د ژوندی ساتلو وسیله ده، او مؤمن د نیک اولاد هیله ځکه کوی، چې تر هغه وروسته د هغه پیغام ژوندی پاتی شی.

کوچنیان مو چې کله اوه کلن شی نو لمونځ ورته زده کړی او د لمانځه ادا کول ور وښایی او له ځان سر یې جومات ته بوزی چې مینه یې پیدا شی او چې کله د لسو کلو شی او لمونځ تری قضا کیږی نو مناسبه سزا هم ورکړی او د خپلې وینا او عمل په وسیله ورته ښکاره کړی، چې د لمانځه قضا کول یې تاسې زغملای نه شی.

ٹ کله مو چې اولاد لس کلن شي د هر يوه بستره جدا جدًا کړی او بيل بيل يې ويده کړی، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: اولاد ته په اووه کلنی کې لمونځ وښایاست په لس کلنی کې د لمانځه په نه کولو سزا ورکړی او په همدی عمر کې د هغه بستره بيله کړی .

ٹ کوچنيان تل پاک او سپیڅلی ساتی، د هغوي د پاکوالی سپیڅلتیا او لمبولو خيال ساتی، جامی يې پاکی ساتی، هو! له ډېر ښکلی ساتلو يې ځان وساتی، د نجونو جامی هم ډېری ساده جوړی کړی، په پرکنده جامو د کوچنيانو خويونه مه خرابوی .

ٹ د نورو په مخ کې د کوچنيانو عيبونه مه بيانوی او د چا په وړاندی يې مه شرموی او د هغوي عزت او پرتم ته له ضرر رسولو هم ځانونه وژغوری .

ٹ د کوچنيانو په وړاندی هيڅکله د هغوي له اصلاح نهيلی (نا اميدی) مه ښکاره کوی، بلکې د هغو د همت د زياتوالی لپاره د هغوي لږ شان ښه والی هم په واز کومی وستايی، تل په هغوي کې د جرائت، پر ځان باور او حوصلی پيدا کولو کوښښ وکړی چې په ژوندنيزو هسکو تيټو کې له هسکو هسک مقام تر لاسه کړای شی .

ٹ اولادونو ته د نبيانو تاريخی قصي د صالحانو پيښی او د صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم مجاهدانه پيښی خامخا واوروی، د روزنی او اخلاقو جوړونی او له دين سره د مينی د پيدا کيدو لپاره دا کار ډېر ضروری وګڼی، او له زړونو مسئوليتونو سره سره د دی کار له پاره وخت ورکړی، زياتره وختونه هغو ته په خواږه آوازه سره قران کريم ولولی او وخت په وخت ورته د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم اغيزمنی خبری هم وکړی او د ژوندانه له لومړيو ورځو د هغوي په زړونو کې د الهی مينی او نبوی عشق د پيدا کولو کوښښ وکړی .

ٹ کله کله د کوچنيانو په لاس غريبانو ته څه خواږه يا پيسی او نور شيان هم ورکړی چې په هغوي کې له کوچيتوبه له غريبانو سره د ښی رويی او د سخاوت او خيرات ولوله پيدا شی، او ځينی وختونه داسې حالات هم

برابر کړي، چې د خوراک څښاک شیان خوېندي وروڼه پخپلو منځو کې وویشي، چې د یو بل د حقوقو احساس او د انصاف خوی پکې پیدا شي.

ـــ د کوچنیانو هر په ځای او بې ځایه ضد پوره نه کړي، بلکې په حکمت او تدبر سره د هغوي د دې عادت پرېښوولو کوښښ وکړي، کله کله مناسبه سختي هم وکړي، په بې ځایه نازولتوب یې ضدي او خپلسري نه کړي.

ـــ په بد آواز، د خبرو کولو او په زوره زوره له چیغو وهلو نه پخپله هم ځان وساتي او هغوي ته هم لارښوونه وکړي چې، په منځنی آواز سره په نرۍ خبرې کوي او پخپلو منځونو کې هم له یو بل سره په زوره خبرې کولو نه ځانونه وساتي.

ـــ کوچنیان عادت کړي چې کار پخپل لاس وکړي، په هر کار کې په نوکرانو تکیه ونکړي، د دې سره کوچنیان لټ او بېکاره آموخته کیږي، کوچنیان زیار ګالونکي کار کوونکي او کوښښ کوونکي وروزي.

ـــ که د کوچنیانو خپلو منځو کې جګړه پیښه شي د خپل ماشوم بې ځایه ملاتړ ونه کړي، د دې خبرې خیال ساتي چې د خپل اولاد لپاره چې ستاسې په سینو کې کوم جذبات دي همدا جذبات د نورو په سینو کې د خپلو اولادونو لپاره دي، تاسې تل د خپلو اولادونو پر ګناهونو نظر ساتي او په هره ناوړه پیښه کې د خپل زوی د سهوو او خطاګانو پته ولګوی او په حکمت او پرله پسې پاملرنې سره یې د لرې کولو کوښښ وکړي.

ـــ د اولاد تر منځ تل مساوات او برابري قایمه وساتي او په دې لړ کې د بې عدالتۍ نه په کلکه ځان وژغوري، که په فطري ډول مو د کوم اولاد په لور میلان زیات وي نو معذوري ده خو په چلن او راکړه ورکړه کې تل د انصاف او عدالت نه کار اخلي، او هیڅکله هم د کوم یوه سره داسې امتیازي چلن ونه کړي چې نور کوچنیان یې احساس کړي،له دې سره په نورو کوچنیانو که د کمترۍ احساس، کرکه، نهیلي، او بالاخره بغاوت او سر غړاوي پیدا کیږي، او دا ناوړه جذبات د فطري استعدادونو په پر مختګ کې کلک بندیز او د اخلاقي او روحاني پر مختګ په مخکې زهر قاتل دي.

د حضرت نعمان پلار حضرت بشیر رضی الله تعالی عنه خپل زوی له ځان سره کړ او د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو او وی ویل یا رسول الله! زما سره یو غلام و، هغه ما خپل زوی ته وباښه، نبی صلی الله علیه وسلم تری پوښتنه وکړه ایا تا هر یو زوی ته یو یو غلام ښنلی دی؟ بشیر رضی الله عنه وویل نه! نو پیغمبر اکرم ﷺ ورته وویل: دا غلام تری بیرته واخله او وی فرمایل، له الله وویرېږه او د خپل اولاد سره د برابری او مساوات رویه کوه، اوس نو حضرت بشیر رضی الله تعالی عنه کورته بیرته راغی او له حضرت نعمان رضی الله تعالی عنه نه یې خپل غلام بیرته واخیست، په یو روایت کې داسی دی چې هغه ورته وویل نو بیا ما پرګناه مه ګواه کوه زه د ظلم ګواه کیږم نه.

او په یو بل روایت کې دا دی چې نبی صلی الله علیه وسلم تری پوښتنه وکړه چې ایا ستا خوښه ده چې ټول زامن دی له تاسره ښه رویه وکړی؟ حضرت بشیر رضی الله تعالی عنه ورته وویل ولی نه ! نبی صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل بیا داسې کار مه کوه [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

تل د کوچنیانو پر وړاندی غوره عملی نمونه وړاندی کړی، ستاسې ژوندون ستاسې د اولاد لپاره چپه خوله استاذی دی، چې کوچنیان هر وخت ورځنی لولی او زده کړه تری کوی، د کوچنیانو پر وړاندی کله په ټوکو کې هم درواغ مه وایاست.

حضرت عبدالله بن عامر رضی الله عنه خپله یوه قصه بیانوی چې یوه ورځ نبی ﷺ زمونږ په کور کې تشریف فرما و، زما مور زه راوغوښتم او وی ویل، دلته راشه زه څه شیز درکوم، حضور صلی الله علیه وسلم چې ولیدل تری پوښتنه یې وکړه، ته هلک ته څه ورکول غواړی؟ مور می وویل زه ورته خرما ورکول غواړم، هغه زما مور ته وویل، که تا د ورکړی په بهانه دی راوغوښته او له راتګ وروسته دی هیڅ نه ورکولای نو ستا په عمل نامه کې دروغ لیکل کیده [سنن ابو داود]

د نجلی د زیږیدو پر وخت هم همدومره خوشحالی وکړی لکه د هلک د زیږیدو پر وخت یې چې کوی، هلک وی که نجلی دواړه الهی ښښنه ده او

الله ﷻ ښه پوهيږي چې ستاسې لپاره نجلی غوره ده او که هلک، د نجلی په زيږيدو پوزه بړوڅول، او ځان خفه کول د يوه فرمانبرداری مومن لپاره په هيڅ شان ښه نه دی دا نا شکری هم ده او د عليم او کريم الله جل جلاله سپکاوی هم.

په حديث شريف کې دی چې کله له چا کره نجلی وزيږی، نو الله ﷻ د هغه کره ملائکی ليږی، په ور رسيدو سره ورته وايی، ای د کور خلکو! پرتاسې د سلامتيا وی، هغوي نجلی د خپلو وزرونو په سيوری کې اخلی او پر سر يې لاس راکاږی او وايی دا ناتوانه روح دی، چې له يوه کمزوری بدن نه پيدا شوی دی څوک چې د دی کوچنی پالنه کوی، تر قيامته به الهی مرسته د هغه په حال شامله وی [طبرانی].

د نجونو روزنه او پالنه په خورا خوشحاله زړه، روحانی خوښی او دينی احساس سره وکړی او په بدل کې يې له الله جل جلاله د جنت هيله ولری، د نبی اکرم صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: کوم سړی چې د دری لوڼو يا دری خويندو پالنه وکړه هغوي ته يې ضروری ښوونه روزنه زده کړه او د مهربانی چلن يې ورسره وکړ، ان تردی چې الله جل جلاله له هغوي بی نيازه کړی، نو د داسې سړی لپاره الله جل جلاله جنت واجب کړ، پر دی خبره يو سړی وويل: که دوه وی، نبی صلی الله عليه وسلم وفرمايل د دوه نجونو د پالنی همدا بدله ده حضرت ابن عباس رضی الله عنه فرمايی، که خلکو د يوی نجلی په باب پوښتنه کړی وای نبی صلی الله عليه وسلم به همدا زيری ورکاوه [مشکوة]

حضرت عايشه رضی الله تعالی عنها فرمايی چې يوه ورځ يوه ښځه د دوه لوڼو سره ماته راغله او څه يې وغوښتل، ما سره يوه خرما وه، ما د هغی په لاس کې کيښوده، هغی ښځی خرما دوه ځايه کړه او نيمه نيمه يې دواړو لوڼو ته ورکړ او پخپله يې ونه خوړه، له دی وروسته هغه پاڅيده او بيرون ووته، همدا وخت نبی صلی الله عليه وسلم کورته راغی، ما هغه ته دا ټوله پيښه واوروله هغه چې واوريده وی ويل، هر څوک چې د نجونو د پيدايښت په وسيله و ازمايل شی او هغه ورسره ښه چلن وکړی او په ازميښت کې

بریالی شي، نو دغه نجونی به د قیامت په ورځ د هغه لپاره د جهنم له اوره (د ساتنی لپاره) ډال شي [مشکوة]

☝ نجلی سپکه مه ګڼی او نه هلک ته پر نجلی لوړاوی ورکړی له دواړو سره یو ډول مینه ښکاره کړی او یو شان چلن ورسره وکړی، د نبی ﷺ لاربښوونه ده: د چا په کور کې چې نجلۍ پیدا شوه او د جاهلی دود په څیر یې ژوندی ښخه نه کړه او نه یې سپکه وګڼله او نه یې هلک ته د هغی په مقابل کې لوړاوی ورکړ نو داسې سړی به الله جل جلاله په جنت کې داخل کړی [سنن ابو داود].

☝ په شتمنی او جایداد کې د نجلی برخه په ښه طریقه او پراخه زړه ورکړی دا د الله جل جلاله فرض شوی برخه ده، په دی کې د کمی زیاتی واک هیڅوک نه لری، د نجلی په برخه ورکولو کې حیلی جوړول او یا د خپلی خوښی سره سم څه ورکول او پری مطمئین کیدل د یوه اطاعت کوونکی مؤمن کار نه دی، داسې کول خیانت هم دی او د الله جل جلاله د دین سپکاوی هم.

☝ د دی ټولو عملی تدبیرونو سره سره په خورا زړه سوی او د زړه په مینه د اولاد لپاره دعا هم وکړی له رحیم او رحمن الله جل جلاله نه هیله ده چې هغه به د مور او پلار د زړه له تل نه راوتی له سوزه ډکه دعا ضایع نه کړی.

د دوستۍ آداب

له دوستانو سره مینه وکړی او د دوستانو لپاره د محبت مرکزونه شی هغه سړی بی اندازی نیکمرغه دی چې دوستانو او ملګرو ته ګران وی او ده ته دوستان او ملګری ګران وی .

او هغه څوک ډیر بی برخی دی چې خلک تری بیزاره وی او دی له خلکو تښتی، مفلس هغه نه دی چې دولت ورسره نه وی، بلکې په حقیقت کې مفلس هغه څوک دی چې دوست یې نه وی، دوست د ژوندانه ښکلا، د ژوندنیز سفر دمه ځای او الهی انعام دی .

دوستان د ځان لپاره ونیسی او د خلکو لپاره دوستان شی، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده مؤمن له سره تر پښو مینه او محبت دی او په هغه سړی کې له سره کوم خیر او برکت نشته چې نه له نورو سره مینه کوی او نه نور له ده سره مینه کوی (مشکوه باب الشفقه) .

قران مجید فرمایی: وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ (مؤمنان سړی او مؤمنانی ښځی پخپلو منځو کې یو د بل دوستان او معاونان دی) .

نبی صلی الله علیه وسلم به له خپلو ملګریو سره بی اندازی محبت کاوه او هر یوه به دا احساس کاوه چې نبی صلی الله علیه وسلم ته تر ټولو ګران دی .

حضرت عمروبن العاص رضی الله عنه وایی چې نبی ﷺ به زما سره دومره په مینه او پاملرنه خبری کولی او دومره خیال به یې ساته چې زما دا خیال شو چې ښایی زه پخپل قوم کې تر ټولو غوره سړی یم، او یوه ورځ ما له نبی صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه چې یا رسول الله ! زه افضل یم که ابوبکر؟ نبی ﷺ وفرمایل : ابوبکر صدیق افضل دی ، بیا می پوښتنه وکړه زه افضل یم او که عمر رضی الله عنه ؟ وی فرمایل عمر ، ما بیا پوښتنه وکړه یا رسول الله ﷺ زه بهتر یم او که عثمان رضی الله عنه ؟ وی فرمایل : عثمان ، بیا می له نبی اکرم ﷺ نه په وضاحت سره د حقیقت معلومولو پوښتنه وکړه او هغه پرته له مخ روښی خبره سپینه کړه بیا نو زه پخپل دی

حرکت ډېر وشرمیدم او په زړه کې مې خیال راغی چې ښه نو ماته د داسې پوښتنې څه اړتیا وه !

له دوستانو سره په تلو راتلو او مینه محبت ژوندون تیر کړی او په اخلاص د اړیکو جوړولو او ساتلو کوښښ وکړی، له دوستانو نه د کرکې ، نفرت او اخیستو را اخیستو رویه پرېږدی، کله چې سړی له دوستانو سره په ګډه ژوندون تیروی او په هره چاره کې له هغوي سره شریک وی نو په نتیجه کې یې هغوي ته ډول ډول تکلیفونه رسیږی، کله یې جذباتو ته صدمه رسیږی، کله یې پرتم ته زیان رسیږی، کله یې په آرام کې خلل واقع کیږی، کله یې ورځنی چاری اغیزمنې شی، کله یې د هیلو او غوښتنو پر خلاف څه داسې خبری را منځته کیږی، کله یې صبر او حوصله آزمایل کیږی ، کله ورته مالی زیان رسیږی لنډه دا چې ډول ډول تکلیفونه او ضررونه ورته رسیږی، خو چې کله سړی دا تکالیف زغمی نو په زړه کې یې تری ځلا پیدا کیږی، ښه رویه او غوره اخلاقی یې وده کوی او د روزنې او تزکیې د فطری پوړیو نه په تیریدو مې روحانی او خلاقی رویه پر مختګ کوی، په هغه کې صبر او زغم، ایثار او مهربانی، همدردی او خواخوږی ، وفاداری او خوانی، د خیر غوښتنې او مرستې، د اخلاص او محبت ، د سخاوت او زړورتوب، او د ترحم او دوستی لوړ ترین جذبات پیدا کیږی او د بشری ټولنې لپاره سر تر پایه خیر او برکت ګرځی، په هر زړه کې د هغه عزت او ستر توب ولولی وی او هر څوک د هغه شته والی د خپل ځان لپاره د رحمت سیوری ګڼی، د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده : هر مسلمان چې د خلکو سره ټولنیز ژوند کوی او د هغوي له لوری رسیدلی تکالیف زغمی هغه له داسې سړی نه څو چنده غوره دی چې له خلکو ځانله او جلا اوسی او د خلکو له لوری په رسیدلو تکالیفو خوا بدی کیږی [جامع ترمذی]

تل له نیکو او صالحو خلکو سره دوستانه وکړی، د دوست په ټاکلو کې د دی خبری په ټینګه خیال وساتی چې له کومو کسانو سره چې تاسې د زړه مینه زیاتول غواړي هغوي د دین او اخلاقو له پلوه ستاسې لپاره تر کومې اندازې ګټور کیدای شی او یو مشهور متل دی چې که د چا اخلاقی

حالت معلومول غواړي نو د هغه د دوستانو اخلاقي حالت معلوم کړه، او د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده سړی د خپل دوست پر دین وي ځکه هر څوک باید غور وکړي چې له چا سره دوستي کوي. [مسند احمد، مشکوه]

د دوست پر دین د کیدلو معنی دا ده چې کله هغه د دوست په مجلس کې کیني نو هماغه ولولې او افکار او هماغه مینه او میلان په ده کې هم پیدا کیږي چې په دوست کې یې دي او د خوښي او نه خوښیداني هماغه معیار د ده هم کیږي چې په دوست کې یې دي، او د خوښي او نه خوښیداني هماغه معیار د ده هم کیږي چې د ده د دوست وي، ځکه باید سړی د دوست په ټاکلو کې له خورا غور او فکر نه کار واخلي او د زړه مینه له هغه چا سره زیاتول پکار دي، د چا مینه او میلان او د چا افکار او خیالات او منډې تړې چې د دین او ایمان له غوښتنو سره سمې وي، نبي ﷺ تینګار فرمایلی چې هم له مؤمن سره د مینې اړیکې قایمې کړه او له همده (مؤمن) سره خپل خوراک څښاک کوه، د هغه لارښوونه ده: د مؤمن په مجلس کې اوس او ستا پر دسترخوان دې له خدایه ویریدونکي خواړه وخوري، پر یوه دستر خوان ناسته او خوړل، څښل د قلبي تعلق اصلي محرک دی، او دا اړیکې باید له هغه مؤمن سره وي چې متقي او له خدایه ویریدونکي وي، له خدایه د غافلو بې مسئولیته، بې عمله او بد اخلاقه خلکو لرې اوسې، نبي صلی الله علیه وسلم له ښه او بد دوست سره د اړیکو څرنګوالي په یوه مکمل تمثیل کې داسې بیان کړی دی :

د ښه او خراب دوست مثال د مشک خرڅوونکي او بنې وهونکي آهنګر (پښ) په څیر دی، د مشک خرڅوونکي له صحبت نه به یو څه ګټه تا ته ضرور ورسیږي، یا به ترې مشک واخلې او یا به د مشکو بوی حس کړې، خو د آهنګر بنې به دې کور یا جامې وسیزي او یا به دې دماغ ته بد بوی ورسیږي [صحیح بخاري، صحیح مسلم]

او په سنن ابو داود کې د حدیث الفاظ داسې دي: د نیک دوست مثال داسې دی لکه د مشک پلورونکي دکان چې که نوره یې هیڅ ګټه نه وي نو خوشبویي خو په یې خامخا در ورسیږي او بد دوست داسې دی لکه د پښ

آهنگر بنی، که اور دی وانه خیست نو په لوګو خو به دی جامی خامخا توری شی.

۞ له دوستانو سره یوازی د الله لپاره مینه وکړی، د الله جل جلاله محبوب بنده ګان هماغه دی چې د الله جل جلاله د دین پر بنسټ یو تر بله سره جوړیږی او له اوږی سره اوږه او له زړه سره د زړه په یو ځای کولو داسې د الله جل جلاله د دین د لوړاوی او ساتنی فریضه سر ته رسوی چې د یوه مستحکم دیوال په څیر ښکاره کیږی، په قرآن مجید کې دی:

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ (په حقیقت کې د الله جل جلاله محبوب هغه څوک دی چې د هغه جل جلاله په لاره کې داسې په کلکه جنګیږی ته به وایی چې یو مستحکم دیوال دی).

او د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د قیامت په ورځ به الله جل جلاله فرمایی چې هغه خلک چیری دی چې یوازی زما لپاره یې له خلکو سره محبت کاوه، نن به زه هغوي ته پخپل سیوری کې ځای ورکوم [صحیح مسلم]

او د قیامت په ورځ به داسې خلک چې د بی اندازی شان او پرتم څښتنان وی د هغوي د یادونی په لړ کې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایی: د الله جل جلاله بنده ګانو کې څو (داسې نیکبختان) دی چې نبیان او شهیدان خو نه دی خو د قیامت په ورځ به یې الله جل جلاله پر داسې مرتبو سر لوړی کړی چې انبیا او شهیدان به هم د هغوي په مرتبو رخه کوی، صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم پوښتنه وکړه دا به کوم نیکمرغه وی یا رسول الله! لارښوونه وشوه: دا به هغه خلک وی چې پخپلو منځو کې یې یو تر بله سره یوازی د الله جل جلاله د دین پر بنیاد مینه کوله، نه دوی پخپلو کې سره خپلوان وو او نه د دوی تر منځ د کومی مالی راکړی ورکړی اړیکی وی، پر الله سوګند چې د قیامت په ورځ به د دوی څیری له نوره ځلیږی، بلکې سر تر پښو به نور وی او کله چې به ټول خلک د الله جل جلاله له ویری لړزیږی نو له دوی سره به هیڅ ویره نه وی او چې کله چې به ټول خلک په غم اخته وی، دا مهال به دوی هیڅ ډول غمجن نه وی او

هغه د قرآن مجید دا آیت تلاوت کړ: أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ [یونس]

[خبر اوسی! له الله جل جلاله سره مینه کوونکیو لپاره به د هیڅ خبری ویره نه وی او نه (به ورسره د تیر شوی ژوندانه په باب) څه ډول غم وی].

د حضرت ابو الدردا رضی الله عنه وینا ده چې نبی ﷺ فرمایلی دی: د قیامت په ورځ به یو شمیر خلک له خپلو قبرونو راوځی او د هغوي څیری به له نوره ځلیږی، هغوي به د مرغلرو په ممبرونو کینول شی، خلک به د هغوي پر پرتم او شان رخه کوی دا خلک به نه نبیان وی او نه شهیدان یو غرنی سړی پوښتنه وکړه یا رسول الله! دا کوم خلک دی مونږ ته یې راوپیژنی، وی فرمایل: دا هغه خلک دی چې پخپلو منځو کې د الله ﷻ لپاره مینه او محبت کوی [طبرانی].

له نیکانو خلکو سره محبت په اخرت کې د خلاصون او د الله ﷻ د خوشحالی وسیله وګنی او الله جل جلاله ته دعا وکړی، چې الله د نیکانو خلکو مینه راکړی او په نیکانو کې می شامل کړی، حضرت عبدالله بن مسعود بیانوی چې یو سړی د نبی صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو او ویلی یې یا رسول الله! یو سړی له کوم نیک سړی سره د هغه د نیکی پر اساس مینه کوی، خو پخپله له کوم نیک سړی سره د هغه د نیکی پر اساس مینه کوی خو پخپله د هغه سړی په څیر ښه اعمال نه کوی، هغه صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هیڅ ګرانه خبره نه ده دغه، سړی به د قیامت په ورځ له هماغه چا سره وی له چا سره چې مینه کوی [صحیح بخاری]

یوه شپه نبی صلی الله علیه وسلم الهی دیدار وکړ، الله جل جلاله ورته وفرمایل وغواړه، نو نبی صلی الله علیه وسلم دا دعا وغوښته: اللهم انی اسئلک فعل الخیرات وترک المنکرات وحب المساکین وان تغفرلی وترحمنی واذا اردت فتنه فی قوم فتوفنی غیر مفتون و اسئلک حبک وحب من یحبک وحب عمل یقر بنی الی حبک [مسند احمد]

[خدایا! زه له تانه د نیکو کارونو توفیق غواړم او له بدو کارونو د بچیدو توان غواړم او د مسکینانو مینه غواړم او دا چې ته ماته ببښنه وکړې او په ما رحم وکړې او چې کله ته څوک په عذاب اخته کول غواړې نو ماته داسې حال کې د فتنې نه په امن کې مرګ راکړه، چې زه ترې محفوظ یم، او زه له تانه ستا سره د مینې سوال کوم او هغه چا د مینې سوال کوم چې تا سره مینه کوي او د هغه عمل توفیق غواړم چې ستا د نږدیوالي وسیله وي] .

حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه وایي چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: الهي لاربنوونه ده: پر ما واجب دي چې زه له هغو خلکو سره مینه وکړم کوم خلک چې زما په خاطر په خپلو منځو کې مینه او دوستي کوي او زما د یادولو لپاره یو ځای ته راټولیږي او زما د محبت له امله یو د بل سره خبرې اترې کوي او زما د خوښې غوښتنې لپاه له یو بل سره ښه چلن کوي [مسند احمد - جامع ترمذي]

نبی صلی الله علیه وسلم د دوه دوستانو د ملاقات ایمان روښانه کوونکې نقشه داسې کاږي او فرمایي: یو سړی د خپل دوست د لیدو لپاره چې په بل کلي کې و ولاړو الله جل جلاله ورته په لاره کې یوه ملائکه کېنوله، ملایکې ترې پوښتنه وکړه کوم ځای ته دي اراده ده ؟ هغه ځواب ورکړ په دې کلي کې د خپل ورور د ملاقات لپاره ځم ، ملائکې ورته وویل : آیا په هغه باندې ستا څه حق شته چې د غوښتلو لپاره ه لته ورځې؟ هغه ورته وویل : نه ! د دې مقصد لپاره د هغه کره ځم چې له هغه سره د الله جل جلاله لپاره مینه کوم ، ملائکې ورته وویل نو واوره ! زه الله جل جلاله تاته رالیږلی یم او دا زیرې یې راکړی دی، چې هغه هم تا سره داسې محبت کوي لکه څنګه چې ته د هغه په خاطر له خپل دوست سره مینه کوي [صحیح مسلم]

دوستي له داسې خلکو سره وکړې چې د اسلام له نظره د دوستي لایق وي او بیا د ژوند تر پایه ورسره دوستي پاللو کوښښ هم وکړې، لکه څنګه چې دا ضروري ده چې د دوستي لپاره دې ښه وګړې وټاکل شي، همدا رنګه دا هم ضروري ده چې د دوستي د پاللو او قایم ساتلو هم کوښښ وکړې .

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده چې: د قیامت په ورځ چې به له الهی عرش پرته هیڅیری سیوری نه وی، په دی ورځ به اوه ډوله خلک د الهی عرش د سیوری لاندی وی، په هغو کې یو ډول یې هغه دوه کسان وی چې خاص د الله جل جلاله لپاره یو د بل دوستان وی، د الله محبت سره یو ځای کړی وی او پر همدی اساس یو تر بله سره جدا کیږی یعنی د هغوي دوستی د الله جل جلاله په خاطر وی او په ټول ژوندانه کې د دغه دوستی د قایم ساتلو او پاللو کوښښ کوی، او چې کله له هغوي نه یو جدا کیږی او د اخرت په لور رخصتیږی نو په داسې حال چې د هغوي دوستی قایمه وی یو تر بله سره جدا کیږی.

۞ پر دوستانو باور وکړی، د هغوي په منځ کې تر او تازه اوسی، له غمجن اوسیدلو او د دوستانو له غمولو ځان وژغوری، د دوستانو په مجلس کې بی تکلفه اوښه خویه اوسی له غوسی کولو او سوټ بوټ کیناستلو ځان وساتی، له دوستانو سره د یوه ښه ملګری، ښه خویه هم مجلسی او ښه مزاجی ملګری جوړیدو کوښښ وکړی، ستاسې له مجلس نه باید د دوستانو زړونه ماړه نه شی، بلکې خوښی او تازه ګی احساس کړی.

حضرت عبدالله بن حارث رضی الله تعالی عنه فرمایی: چې د نبی ﷺ په مجلس کې له سل کرتی زیات ناست یم، په دی مجلسونو کې به صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم شعرونه هم ویل او د جاهلیت د زمانی قصی او داستانونه به یې هم اورول، نبی صلی الله علیه وسلم به په خاموشی سره ټولی اوریدلی، بلکې کله کله به پخپله هم په خندا کې ورسره شریکیده [جامع ترمذی]

حضرت شرید رضی الله عنه وایی چې زه یو ځلی له نبی اکرم سره پر سورلی شاته ناست وم همداسی د سپرلی په شا می هغه ته د امیه بن الصلت سل شعروه واورول پر هر شعر به هغه وفرمایل یو څه نور واوروه یو څه نور واوروه او ما به اورول [جامع ترمذی]

همدا ډول به نبی علیه السلام په خپل مجلس کې پخپله کله کله قسی اورولی، حضرت عایشه رضی الله عنها وایی چې یو کرتی هغه د کور خلکو

ته یوه قصه واوروله یوی ښځی وویل دا عجیبه او غریبه قصه خو بالکل د خرافه د قصو په څیر ده، نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل : د خرافه صحیح قصه هم راته معلومه ده او بیا یې پخپله د خرافه اصلی قصه په تفصیل سره واوروله، همدا ډول یې یوه ورځ حضرت عایشه رضی الله عنها ته د یوولسو ښځو یوه ډېره په زړه پوری قصه واوروله .

حضرت بکر بن عبدالله د صحابه کرامو د ښه خویی او خوش طبعی د حال بیانولو په لړ کې فرمایی: صحابه کرامو به د ټوکو او تفریح په توګه د یوه بل لوری ته د هندوانی پوټکی ورګذارول چې کله به د جنګیدلو او دفاع کولو وخت راته، نو د دغه ډګر شهسواران هم وو [الادب المفرد]

حضرت محمد بن زیاد رحمه الله علیه فرمایی: ما سلف صالحین لیدلی چې د هغوي څو څو کورنۍ به په یوه حویلی کې اوسیدلی، ډېر ځلی داسې شوی دی، چې له هغوي نه به د یوه میلمه راغی او د کوم کاله په نغری به دیګ باندی وُ نو د میلمه خاوند به له نغری دیګ را کوز کړ او میلمه ته به یې راوړ بیا به د دیګ خاوند خپل دیګ لټاوه او له خلکو به یې پوښتل زمونږ دیګ چایووړ؟ هغه د میلمه خاوند به ورته وویل چې وروره د خپل میلمه لپاره مونږ وړی و، دا وخت به د دیګ خاوند ویل: الله جل جلاله دی ستاسې لپاره برکتی کړی، او محمد بن زیاد رحمه الله علیه فرمایی، چې هغوي (تیرو نیکانو) به چې کله خوراک پخوله هم همدا حال بـه یې و [الادب المفرد]

د حضرت علی کرم الله وجهه وینا ده زړه آزاد هم پریږده او خوشحالونکی نکتی هم زده کوه، ځکه چې زړه هم د بدن په څیر ستړی کیږی .

❁ تند مزاجه او مرزړی مه اوسی، ښه خویه او تر تازه اوسی خو د دی خبری احتیاط خامخا وکړی چې ستاسې ټوکی ټکالی او ظرافت له حده زیات نه شی .

له خوش مزاجی او تفریح سره سره د دینی وقار، پرتمم او غیرت او د توان او اعتدال هم خیال ساتی.

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم صحابی حضرت عبدالرحمن فرمایی چې: د نبی صلی الله علیه وسلم صحابه نه بد خویه وو او نه یې د مړیو په

ځیر حرکت (مزل) کاوه، هغوي به پخپلو غونډو کې شعر و شاعری کوله او د جاهلیت د زمانی کیسی او داستانونه به یې هم اورول، خو چې کله به په کومه معامله کې د حق پر خلاف د کومی خبری غوښتنه وه، نو د هغوي په سترګو کې به له قهره اوښکی داسې رغړیدی، لکه د لیونتوب حالت چې پری راغلی وی [الادب المفرد]

مشهور محدث حضرت سفیان بن عیینه رحمه الله علیه ته چا وویل چې ټوکی هم یو آفت دی، هغه ځواب ورکړ نه بلکې سنت دی، خو د هغه چا لپاره چې ځای یې پیژنی او ښی ټوکی کولای شی [شرح شمایل جامع ترمذی]

تاسې چې له چا سره مینه کوی هغه ته خپله مینه خامخا ښکاره کړی، د دی سیکالوژستکی " روحی" اغیز به دا وی چې هغه به هم د نږدیوالی احساس وکړی او له دواړو لوریو به د مینی په زیاتوالی کې بی اندازی اضافه وشی، او بیا به محبت یوازی د زړه حالت نه وی، بلکې غوښتنی به یې په عملی ژوندانه هم اغیز پریباسی، او دارنګی په ځانګړیو چارو کې یو له بله سره په مرسته کولو به د نورو نږدی کیدو وخت په لاس درشی .

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: کله چې د چا په زړه کې د خپل ورور لپاره د اخلاص او مینی ولولی وی نو هغه ته پکار دی چې خپل دوست هم له هغو ولولو نه خبر کړی او ورته ووایی چې مینه ورسره کوی [سنن ابو داود]

یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مخه کې یو سړی تیر شو، یو شمیر خلک له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم سره ناست وو له هغوي نه یوه وویل: یا رسول الله! زما د دی سړی سره خاص د الله جل جلاله لپاره مینه ده، د دی خبری له اوریدو سره سم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پوښتنه وکړه، تا هغه سړی ته دا خبره کړی ده؟ هغه سړی وویل نه، نو پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل، ولاړ شه او هغه ته ښکاره کړه چې ته ورسره د الله جل جلاله لپاره مینه کوی، هغه سړی په سملاستی ډول پاځید او ولاړ هغه سړی ته یې خپلی ولولی ښکاره کړی ، د دی په ځواب کې هغه سړی ورته وویل : ستا سره دی هغه ذات مینه وکړی د چا په خاطر چې ته زما سره مینه کوی [جامع ترمذی، سنن ابو داود]

د دوستانه اړیکو د زیاتی محکمتیا او نتیجه ورکولو او دوستانو ته د لانړدی کیدو لپاره ضروری ده چې ته د دوستانو په شخصی او ځانګړیو چارو کې تر معلوم حده دلچسپی واخلی او له هغوي سره د خپل نږدیوالی او خاصو اړیکو ښکارونه وکړی د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده:

کله چې یو سړی له بل سره د دوستی او ورور ولی اړیکی جوړی کړی نو له هغه نه دی د هغه نوم، د پلار نوم او د کورنی حالات معلوم کړی چې په دی سره د خپلمنځی مینی جوړی ټینګیږی [جامع ترمذی]

د مینی په ښکاره کولو او د اړیکو په ځرنګوالی کې تل له میانه روی نه کار واخلی، مه داسې سړه رویه کوی چې ستاسې مینه او اړیکی شکمنی ښکاره شی او نه د مینی په جوش کې دومره مخکی کیږی چې ستاسې مینه او محبت د لیونتوب شکل غوره کړی، او الله جل جلاله مه کړه چې کوم وخت تاسې پیښمان شی، د توازن او اعتدال خیال تل ساتی او پخپل طبعیت داسې برابر چلن غوره کړی چې تاسې يې پرله پسی وپاللای شی، د حضرت اسلم رضی الله تعالی عنه وینا ده چې حضرت عمر رضی الله عنه فرمایلی: ستاسې مینه دی د لیونتوب شکل غوره نه کړی او ستاسې دښمنی دی د شر رسولو لامل (سبب) نه کیږی، ما ورته وویل جناب هغه څنګه؟ هغه وفرمایل هغه داسې چې: کله مینه کوی نو د کوچنیانو په څیر طفلانه حرکتونه کوی، او چې کله له چانه خفه کیږی نو د هغه د مال او ځان په تباهی پسی کیږی [الادب المفرد]

حضرت عبید کندی رحمه الله علیه فرمایي: ما له حضرت علی رضی الله عنه څخه اوریدلی فرمایل يې: له خپل دوست سره په دوستی کې نرمی او میانه روی اختیار کړی، کیدای شی چې هغه کوم وخت ستاسی دښمن شی ، همدا رنګه له دښمن سره په دښمنی کې د نرمی او اعتدال چلن خپل کړی، کیدای شی چې هغه کوم وخت ستاسې دوست شی [الادب المفرد]

له دوستانو سره د وفاداری او خیر غوښتنی چلن وکړی او دوست سره تر ټولو لویه خیر خواهی دا ده چې د هغه د اخلاقو د لا لوړولو کوښښ وکړی او د هغه د دنیا له جوړولو د اخرت جوړولو ته زیاته پاملرنه وکړی،

نبي علیه السلام فرمایلي: دین سر تر سره خیر غوښتنه ده، د خیر غوښتنې اصلي معیار دا دی چې تاسې د خپل دوست لپاره هماغه څه خوښ کړی چې د ځان لپاره یې خوښوی، ځکه چې انسان هیڅکله د ځان بدی نه غواړي.

د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: پر هغه ذات جل جلاله مې دی سوګند وی چې زما روح یې په واک کې دی، یو بنده هم مؤمن کیدای نه شي، تر څو چې د ورور لپاره هماغه څه خوښ نه کړی چې د ځان لپاره یې خوښوی او د یو مسلمان د شپږو حقوقو د یادلو په لړ کې د نبي اکرم ﷺ ارشاد دی چې: د خپل ورور خیر غوښتنه وکړی، که هغه غایب وی او که موجود او هغه دا هم فرمایلي: بې شکه الله جل جلاله پر هغه سړی اور واجب کړی دی او جنت یې پرې حرام کړی دی چا چې په سوګند خوړلو د کوم مسلمان حق وخوړ په صحابه وُ کې چا ورځنی وپوښتل که څه هم هغه معمولي شان څیز وی؟ وی فرمایل هو! که څه هم هغه د مسواک د ونې یوه لخته وی.

د دوستانو په درد او غم کې ګډون وکړی او همدا ډول د هغوي په خوښیو کې مکمله برخه واخلی، د هغوي په غم کې د ګډون پر وخت یې د غم غلطولو کوښښ وکړی ، او په خوشحالیو کې د ګډون پر وخت د هغوي د خوشحالیو د زیاتوالي کوښښ وکړی هر دوست پخپل ځای له خپلو دوستانو هیله لری چې په مصیبت کې به یې یوازې نه پریږدی او د مصیبت راتګ په شیبو کې به تری نه جدا کیږی، همدا ډول دوست له دوست نه دا هیله هم لری چې دوست یې په خوشحالیو کې زیاتوالي وکړی او د ټولنیزو محفلونو ډول او ښکلایی زیاته کړی.

د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: یو مسلمان د بل مسلمان لپاره د عمارت په څیر دی چې یو بل ته قوت رسوی او پرې تکیه کوی، لکه څنګه چې د عمارت یوه خښته پر بله تکیه کوی او قوت ورکوی، له دی وروسته هغه د یو لاس ګوتی د بل لاس په ګوتو کې ورکړی او په دی ډول یې د مسلمانانو خپلمنځی نږدیوالی او اړیکی واضح کړی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

☜ له دوستانو سره په خوشحاله زړه نرم خوی او خوښی او اخلاص سره روغبړ وکړی او په خورا پاملرنه او پراخه تنده ورته ښه راغلاست ووای، له بی پروایی، بی نیازی او بی مینی توب نه ځان وساتی، دا د زړونو د بیلتانه بدی دی، د ملاقات پر وخت تل د خوښی، ښه باور او د شکر او ستاینی خبری وکړی د نهیلی، غمجنتیا او مړ زړیتوب خبری هیڅکله له خولی ونه باسی، د ملاقات پر وخت ځان داسې کړی چې ستاسې دوست خوښی او تازګی احساس کړی، په هغسی غمجنه څیره ورته ستړی مه شی ورنه کړی چې د هغه زړه مړ شی، او ستاسې ملاقات خپله ګناه وګڼی .

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: په نیکیو کې یوه نیکی هم سپکه مه ګڼی، که څه هم هغه دومره وی چې د خپل ورور سره په پراخه تنده روغبړ وکړی [صحیح مسلم]

او یو بل وخت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د خپل ورور په لیدلو ستاسې موسکا هم خیرات دی [جامع ترمذی]

له نرم خوی، ښو اخلاقو او نرمی نه په زړنو کې مینه او محبت پیدا کیږی او د همدی صفاتو په شته والی ښه تړلنه منځته راځی.

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایی: زه تاسې ته د هغه سړی ښنه وایم پر چا چې د جهنم اور حرام دی او څوک چې پر اور حرام دی، دا هغه سړی دی چې نرم مزاجه، نرم طبیعته او نرم خویه وی [جامع ترمذی]

صحابه کرام رضوان الله علیهم اجمعین فرمایی چې: نبی صلی الله علیه وسلم چې به د مخامخ کیدو پر وخت د چا په لور پام شو نو تول تن مبارک به یې ورته متوجه کیده او چې کله به چا ورسره خبری کولی نو هغه به په پوره توجه سره د هغه خبره اوریده .

یو ځلی هغه په جومات کې ناست و یو سړی راغی نو نبی ﷺ خپل بدن ته حرکت ورکړ او یو څه را تول شو، هغه سړی وویل یا رسول الله ځای خو پراخه دی، نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د مسلمان دا حق دی چې کله یې ورور ووینی نو هغه ورته خپل بدن یو څه راتول کړی [بیهقی]

د مؤمن په پیژندلو کې قران فرمایي: اذله علی المؤمنین [هغه د مؤمنانو لپاره ډېر نرم خویه وي]

مومن صابر او نرم زړی وي د هغه اوښ په څیر چې په پوزه کې یې پیزوان وي، که راکاږي یې نو راکښول کیږي او که پر ډبره یې چوکوي نو پرتیږه چو شي. [جامع ترمذي]

که کله مو له خپل ملګري سره په څه خبره اختلاف راشي په سملاسي توګه روغه جوړه وکړی د معافی په غوښتلو او پر خپلی ګناه اعتراف کولو کې له ملګری د مخه اوسی .

حضرت ابو الدردا رضی الله عنه وایی چې یو ځلي د حضرت عمر ﷺ او ابوبکر رضوان الله علیهم اجمعین په څه معامله خبری واوښتی، وروسته حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه ته ډېر افسوس ورغی او ډېر غمجن د رسول اکرم ﷺ په خدمت کې حاضر شو او وی فرمایل: یا رسول الله! زما او د عمر تر منځ په څه اختلاف راغی او ماته غوسه راغله او یو څه سختی خبری رانه وشوی، زه وروسته ډېر وشرمیدم او ماله عمر رضی الله عنه نه معافی وغوښته، خو یا رسول الله ! هغه بخشش کولو ته تیار نه شو، زه خفه ستاسې په خدمت کې حاضر شوم ، نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل : الله جل جلاله به تا معاف کړی او تا ته به بخښنه وکړی، په همدی وخت کې حضرت عمر رضی الله عنه ته هم خپله غلطی معلومه شوه او په منډو منډو د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه کورته ولاړ، هلته معلومه شوه چې حضرت ابوبکر رضی الله تعالی عنه د نبی اکرم ﷺ حضور ته تللی دی، نو دی هم په همدی وخت کې د پیغمبر اکرم ﷺ حضور ته ورغی، د حضرت عمر رضی الله عنه په لیدو د نبی اکرم ﷺ په څیره د غوسی نښی ښکاره شوی د دی حالت په لیدو حضرت ابوبکر رضی الله عنه ډېر په ویره په ګونډو کیناست او نبی ﷺ ته یې عرض وکړ یا رسول الله! د عمر رضی الله عنه هیڅ ګناه نه ده، ټوله ګناه زما ده، ما ورته بدی ردی ویلی وی ، د دی حالت په لیدو حضرت رسول اکرم ﷺ وفرمایل: الله جل جلاله زه تاسې ته پیغمبر رالیږلی یم او چې کله په لومړیو وختونو کې تاسې زه دروغجن

ګڼلم، هغه مهال حضرت ابوبکر زه ریښتونی وګڼلم او په مال او ځان هر ډول زما ملګری شو، نو آیا تاسې به اوس زما ملګری خفه کوی ؟

د روغی جوړی په کولو کې هیڅکله وروسته والی مه کوی، څومره چې ورسته کیږی همدومره بدی خپلی جرړی ټینګوی او په زړنو کې فاصله پیدا کیږی، په انجیل کې د حضرت عیسی علیه السلام دا نصیحت دهر ایمان رڼوونکی دی: نو که ته د قربانی په ځای کې خپل نذر ورکوی او هلته تاته درياد شی چې زما ورور له مانه ګیله من دی، نو همالته د قربانی په ځای کې خپل نذر پریږدی او ولاړ شئ خپل ورور پخلا کړی او بیا نذر ورکوئ.

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د خلکو اعمال په هفته کې دوه ورځې یعنی هره دوشنبه او پنج شنبه وړاندی کیږی او هر مؤمن بخښل کیږی پرته له هغه چا چې د چا په زړه کې د خپل مؤمن ورور سره دښمنی وی ویل کیږی چې دی پریږدی چې دوی پخپلو منځو کې روغه وکړی.

چاته معلومه ده چې راتلونکی وختونه د ژوندانه دی او که د مرګ او څوک پوهیږی چې بیا به د دوشنبی یا پنجشنبی ورځ وګوری او که نه نو بیا د زړه په پاکوالی او د دوستانو د ګیلو په لری کولو کې وروسته والی ولی او په څه امید باید وشی؟ آیا د آخرت پر ورځ ایمان لرونکی کوم هوښیار انسان دی ته تیار دی چې هغه دی له بغض او کینو نه ډک، تیاره او بی رحمه زړه د الله جل جلاله حضور ته ولاړ شی.

له دی سره سره دا خبره هم په ذهن کې ولری چې کله ستاسې دوست د خپلی غلطی اعتراف وکړی او معافی وغواړي نو د هغه عذر ومنی او بخښنه ورته وکړی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: چا چې مسلمان ورور تـه پـه خپله غلطی عذر وکړ او هغه یې عذر ونه مانه، پردی سره هغه دومره ګناه وکړه لکه د یوه ناروا څیز په اخیستلو کې چې په چا د تیری ګناه وی.

۞ د دوستانو له لوری که کومه خبره ستاسې د مزاج پر خلاف هـم وی نو تاسې خپله ژبه په واک کې وساتی او په ځواب کې هیڅکله بده خبره یا بد ژبی مه کوی، بلکې په حکمت او نرمی سره خبر وځنډوی.

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: حضرت موسی علیه السلام له الله جل جلاله نه پوښتنه وکړه، ای زما ربه! تاته پخپلو بنده ګانو کې څوک تر ټولو زیات محبوب دی، الله جل جلاله ځواب ورکړ: هغه څوک چې د انتقام اخستلو د توان لرلو سره سره بخښنه وکړی [مشکوه] .

نبی صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دی چې: د مؤمن په تله کې به چې د قیامت په ورځ کوم څیز تر ټولو زیات وزن دار کیښودل کیږی هغه به یې ښه اخلاق وی، او هغه څوک د الله جل جلاله ډېر بدیشی چې په ژبه بې‌حیا خبری کوی او بد ژبی کوی .

حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله علیه د ښو اخلاقو تعریف په دری خبرو سره کړی دی :

(۱) چې کله له چا سره مخامخ شی نو په خندا او موسکا ورسره مخ شی.
(۲) د الله جل جلاله په محتاجو او اړو خلکو لګښت وکړی.
(۳) او چاته تکلیف ونه رسوی .

د حضرت عایشه رضی الله عنها وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی : د الله جل جلاله په نظر کې به د قیامت په ورځ تر ټولو بد هغه څوک وی د چا د بد ژبی او بدو خبرو له امله خلک ورسره ناسته ولاړه پریږدی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

د خپلو دوستانو له اصلاح او روزنی هیڅکله بی پروا نه شی او په خپلو دوستانو کې هغه ناروغی هیڅکله پیدا کیدوته پری نه ږدی چې د اصلاح او سمون په لاره کې تر ټولو ستر خنډوی (ځان خوښونه او کبر) دوستان تل دی ته تیار کړی چې خپلی سهوی او خطاګانی احساس کړی او د خپلو غلطیو به منلو کې له زړورتوب نه کار واخلی او دا حقیقت تل په نظر کې ونیسی چې د خپلو ګناهونو په احساس نه کولو او د ځان په بی ګناه ګڼلو نفس ته بد ترینه غذا ورکول کیږی .

په اصل کې د ښودانی (ریاء) لپاره ځان عاجز او بی وسی ښودلو، په خبرو کې ځان وړوکې ګڼل او په کړو وړو کې تواضع کول دا ډېر آسان کارونه دی، خو پخپل نفس سختی منل خپل ګناهونه او سهوی په ساړه

دماغ اوريدل او منل او د خپل ځان پر خلاف د دوستانو تنقيدونه زغمل ډېر ګران کار دی، خو رښتوني دوست هغه دی چې له ريښتيا سره سره يو د بل ژوندون تر نظر لاندې وساتي او له دې لارې د يو بل په اصلاح کولو له کبر او ځان خوښوني ځانونه وژغوري.

پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايي‌دري خبرې په هلاکت کې غورځوونکې دي:

(۱) داسې غوښتنه چې انسان يې تابع او غلام شي.

(۲) داسې حرص چې لارښود وګڼل شي او سړی يې پيروي وکړي.

(۳) ځان خوښونه ... او دا ناروغي په دې درې واړوکې زياته خطرناکه ده [بهيقي، مشکوه]

تنقيد او د ځان حساب کول دا يو داسې نشتر دی چې د اخلاقي وجود ټولې بدې بيرون وباسي او په اخلاقي قوتونو کې د په زړه پورې زياتوالی کولو د وکړې او ټولنې په ژوندانه کې نوی روح پوه کوي، د دوستانو په احتساب او تنقيد برړوسيدل، پوزه مو نجول او ځان ترې بې پروا ګڼل هم هلاکت دی او د دغه په زړه پورې فريضې په ادا کولو کې سستي کول هم هلاکت دی.

د دوستانو پر لمن مو چې تور داغونه ښکاره شي نا آرامي احساس کړی او د لرې کولو لپاره يې حکيمانه لارې چارې غوره کړی او همدا رنګه پخپله هم دوستانو ته په پراخه زړه او تواضع سره د دې وخت ورکړی چې هغوي ستا نور داغونه درته ښکاره کړي او چې کله هغه دا ترخه تجربه سرته ورسوي، نو د خپل ځان د غټ ګڼلو پر ځای په ډېره سړه سينه پراخه زړه او احسان مننې په ولولو د هغه تنقيد ومنې او د اخلاص او مهرباني يې شکريه ادا کړی، نبی صلی الله عليه وسلم د مثالي دوستی دغه ځرنګوالی په يوه بليغ تمثيل سره داسې واضح کړی دی: له تاسې هر يو (د خپل ورور ائينه) ده نوکه پخپل ورور کې کومه خرابي وګوری هغه لرې کړی [جامع ترمذی]

په دې مثال کې پنځه داسې روښانه نښې ښکاری د کومو په نظر کې نيولو سره چې تاسې خپله دوستی واقعي او مثالي دوستۍ ګرزولای شی.

(۱) آئینه ستاسې داغونه هغه وخت تاسې ته در ښکاره کوي چې کله تاسې د خپلو دغونو د لیدلو په خاطر د شیشې مخې ته ودریږې، او چې کله تاسې له مخې را دیخوا کیږې نو هغه هم مکمله چوپتیا غوره کوي. دارنګې تاسې هم د خپل دوست عیبونه ورښکاره کړې چې کله هغه خپل ځان ستاسې مخې ته د تنقید لپاره وړاندې کړي او په پراخه زړه د تنقید او احتساب وخت درکړي او تاسې هم احساس کړې چې دا مهال د ده ذهن د تنقید او اوریدو لپاره تیار دی او په زړه کې یې د اصلاح منلو ولولې موجونه وهي او که تاسې پورته ډول حالت نه وینې نو په حکمت سره خپل خبره د کوم بل وخت لپاره وساتې او چوپتیا غوره کړې او د هغه (دوست) په نشتوالي کې دومره احتیاط وکړې چې ستاسې پر ژبه داسې کومه خبره رانشي، چې د هغه د کوم عیب په لوري اشاره پکې وي ځکه دا غیبت دی او په غیبت سره زړونه یو ځای کیږي نه بلکې جدا کیږي .

(۲) آئینه د مخ هغه داغونه سم سم ښيي چې په واقعي ډول پرې موجود وي، نه یې لږ ښایي او نه یې شمیر زیاتوي، بیا آئینه د مخ هغه عیبونه ښکاره کوي چې هغې ته مخامخ وي هغه پټ عیبونه نه لټوي او نه یې په لټولو لټولو د عیبونو کومه خیالي عکاسي وړاندې کوي، دا رنګې تاسې هم خپل دوست ته د هغه عیبونه پرته له کموالي او زیاتوالي بیان کړې، نه خو یې بې ځایه چاپلوسي سره عیبونه پټ کړې او نه د خپلې وینا په زور هغه زیات کړې او بیا یوازې هماغه عیبونه بیان کړئ چې په عام ژوندانه کې تاسې پکې لیدلي وي، لټه او تجسس ورپسې مه کوئ، پټ عیبونه لټول کوم اخلاقي خدمت نه دی، بلکې یو تباه کوونکی او اخلاق سوزوونکی عیب دی .

نبي صلی الله علیه وسلم یو ځلې ممبر ته وخوت او په ډېر لوړ اوازې یې حاضرینو ته خبرداري ورکړ: د مسلمانانو په عیبونو پسې مه کیږې، ځوک چې د خپل مسلمان ورور په پټو عیبونو پسې وي، نو بیا الله جل جلاله د هغه پټ عیبونه ښکاره کوي او د چا عیبونه چې الله جل جلاله ښکاره کوي نو هغه جل جلاله به یې رسوا رسوا پریږدي، که ځه هم هغه پخپل کور کې دننه کښیني [جامع ترمذی]

(۳) آئینه د هر ډول غرض او مقصد پرته خپل فرض ادا کوی او هر څوک چې د هغې په مخ کې خپله څیره وړاندی کړی، هغه له کوم لالچ پرته د هغې صحیح صحیح نقشه د هغه مخې ته ایږدی، نه له چا سره بغض او کینه کوی او نه له چا نه انتقام اخلی، تاسې هم له ځانګړیو اهدافو د بدل اخیستلو له ولولوو حسد او کینې او هر ډول بدنیتی نه په پاکوالی سره بې لالچه احتساب وکړی او څکه دا کار وکړی چې ستاسې دوست خپل ځان سم او برابر کړی لکه څنګه چې آئینې ته په کتو سړی ځان جوړوی او سینګاروی.

(۴) په آئینه کې خپل د صحیح عکس په لیدلو نه څوک له چا سره خبری ترخې کوی او نه له غوسې نه بې واکه کیږی چې د آئینې ماتولو حماقت وکړی بلکې په فوری ډول د خپل ځان په جوړولو او سینګارولو اخته کیږی او په خپل زړه کې د آئینې د ارزښت په احساس کولو د حال ژبه د هغې شکریه ادا کوی او وایی چې واقعًا آئینې زما په جوړولو او سینګارولو له ما سره ډیره مرسته وکړه او خپله فطری دنده یې سرته ورسوله او بیا په خورا احتیاط سره د بل وخت لپاره هغه په محفوظ ځای کې ساتی، دغه رنګی که ستاسې دوست د خپلو خبرو په ائینه کې ستاسې صحیح عکس ستاسې په وړاندی کیږدی، نو تاسې په غوسه کې پر خپل دوست خوابی حمله ونکړی، بلکه د هغه شکریه ادا کړی چې هغه ستاسې د دوستی حق ادا کړ او نه یوازی دا چې په ژبه بلکې له زړه نه د هغه د شکر یې په ادا کولو له همدی ګړی نه د ځان اصلاح او روزنې لپاره فکر وکړی او په خورا پراخ زړیتوب او احسان منني سره د دوست د قدر او ارزښت په احساس کولو له هغه غوښتنه وکړی چې په راتلونکی کې هم تاسې ته خپلی ارزښتناکی مشوری درکړی.

(۵) او اخري اشاره دا ده چې له مسلمانانو هر څوک د خپل ورور آئینه ده او ورور د ورور لپاره د اخلاص او محبت مجسمه وی، وفادار او خیر خواه یې وی همدرد او غم شریک یې وی، ورور چې په تکلیف کې ووینی مړاوی کیږی او چې خوښ یې وګوری تر او تازه کیږی، نو څکه چې ورور او دوست

کوم تنقید کوی، په هغې کې به بی اندازی زړه سوی او غم خوری وی، محبت او اخلاص به وی، بی اندازی دردمندی او خیر غوښتنه به وی او د خیر خبره به یې د اصلاح آئینه وی، او له داسې تنقید نه د ژوندانه جوړولو او د زړونو د یو ځای کیدلو هیله کیدای شی.

له دوستانو سره د اخلاص او محبت د ښکاره کولو او د مینی محبت د لازیاتولو لپاره یو بل ته سوغاتونه ولیږی، د سوغاتونو په را کړی ورکړی سره زړونه نږدی کیږی او مینه زیاتیږی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: یو بل ته سوغاتونه ولیږی، په خپلو منځو کې به مو مینه پیدا شی او د زړونو خیری او لریوالی به مو له منځه ولاړ شی [مشکوة]

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم به پخپله صحابه کرامو ته سوغاتونه ورکول او د هغه صحابه و به هم پخپلو منځو کې یو بل ته سوغاتونه ورکول.

د سوغات او هدیی ورکولو پر وخت خپل حیثیت په نظر کې ولری او دا فکر مه کوی چې تاسې چاته تحفه ورکوی هغه دی ارزښتناکه او قیمتی وی، هر څه چې مو په وس کې وی وریی کړی ارزښتمنتیایی ستاسې په اخلاص پوری اړه لری او همدا اخلاص او ولولی زړونه سره نږدی کوی، د سوغات ارزښت یې نه یو ځای کوی، همدا ډول د دوست سوغات هم سپک مه گڼی، د هغه اخلاص او مینه په نظر کې ولری.

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: که ماته څوک په تحفه کې د سپرلی یو پښه هم راکړی نو زه به یې خامخا قبوله کړم او که څوک رابانـدی د ډوډی په بلنه کې یوه پښه وخوری نو زه به خامخا د هغه بلنی ته ورځم[جامع ترمذی]

د تحفی په بدله کې تحفه خامخا ورکړی، نبی صلی الله علیه وسلم به همداسې کول، د هغه په نظر کې غوره سوغات د خوشبویی وه، تاسې هم دغه تحفه غوره وگڼی او په اوسنیو حالاتو کې کتاب هم غوره تحفه ده.

په دی لړ کې کله کله یو ځای د خوراک څښـاک انتظام کوی، دوستان خپل کور ته د خوړو لپاره راوبولی، دوستان او ملگری مو چې وغواړي په ډېره خوښی ورکره لاړ شی، په دی سره د مینی او اخلاص ولولی زیاتیږی او ټینگیږی،

البته په دغه ډول وختونو کې د بې اندازې او بې شمیره طعامونو د تیارولو په ځای تاسې د اخلاص او محبت د ولولو د زیاتوالي کوښښ وکړئ.

د دوستانو پوښتنه کوی او خبر یې اخلئ، د اړتیا په وخت‌کې یې په کار شئ او له هر ډول مالي او ځاني مرسته یې وکړئ، د اصفهاني په یو روایت کې دی چې حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ته یو سړی راغی او پوښتنه یې وکړه چې په خلکو کې الله جل جلاله ته تر ټولو محبوب څوک دی؟ هغه څواب ورکړ، په ګردو خلکو کې الله جل جلاله ته ډېر محبوب هغه څوک دی، چې انسانانو ته زیاته ګټه رسوونکی وی او په اعمالو کې د الله جل جلاله تر ټولو زیات خوښ عمل دا دی چې ته کوم مسلمان خوشحاله کړې، داسې چې د هغه تکلیف او مصیبت لرې کړې، یا د هغه ولږه پای ته ورسوې او دا خبره چې زه له کوم ورور سره د هغه د کومې اړتیا د پوره کولو لپاره ولاړ شم، زما تر دې زیاته خوښه ده چې زه د نبی صلی الله علیه وسلم په جومات کې اعتکاف وکړم، او کوم سړی چې خپله غوسه په داسې حال وزغمله چې که هغه غوښتی وای نو پوره کولی یې شوه نو د قیامت په ورځ به الله جل جلاله د دې سړی زړه له خپلې خوشحالۍ نه ډک کړي، او څوک چې د خپل ورور سره د هغه د اړتیاو د پوره کولو لپاره تللی وی او د هغه ضرورت یې پوره کړی وی الله جل جلاله به د هغه دواړه قدمونه په هغه ورځ ثابت کړي چې کله به قدمونه لړزېږي.

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: څوک چې د خپل ورور اړتیا پوره کوی نو الله جل جلاله د هغه د اړتیاوی پوره کوی او څوک چې له کوم مسلمان نه کوم مصیبت لرې کړی نو الله جل جلاله له هغه نه د قیامت په مصیبتونو کې مصیبت لرې کوی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

او هغه دا هم فرمایلي: الله جل جلاله خپل بنده سره تر هغه وخته مرسته کوی تر کومه چې بنده د خپل ورور سره مرسته کوی [جامع ترمذی] .

حضرت عبدالله ابن عباس وایی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلي: د کوم مسلمان د اړتیا پوره کولو ثواب له لس کاله اعتکاف نه هم زیات دی [طبرانی]

د حضرت انس رضی الله عنه وینا ده چې نبی اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي: کوم سړی چې خپل مسلمان ورور ته د خوښي او خوشحالي کومه خبره رسولې وی او په هغه خبره يې هغه خوشحاله کړی وی، الله جل جلاله به د قیامت په ورځ هغه بنده خوشحاله کړی [طبرانی]

ترڅو تولو غوره راز ساتونکی شی، چې دوست مو پر تاسې باور وکړی او که د زړه خبره درته ووایی نو هغه وساتی او هیڅکله د دوست باور ته زیان مه رسوی، خپله سینه د رازونو خزانه کړی، چې دوستان مو در څخه له ویری ترهی پرته مشوره واخلی او تاسې دوستانو ته ښې مشوری ورکړای شی او مرسته ورسره وکړای شی.

حضرت عمر رضی الله عنه فرمایی چې حفصه رضی الله عنها چې کونډه شوه نو زه عثمان رضی الله عنه ته ولاړم او ورته می وویل چې که ستا خوښه وی نو چې د حفصه رضی الله عنها نکاح درته وتړم، عثمان رضی الله عنه وویل زه به په دی باب غور وکړم، ما تر څو شپو پوری انتظار وکړ بیا عثمان رضی الله عنه ماته راغی او وی ویل زما اوس د واده کولو خیال نشته، زه بیا حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه ته ورغلم او ورته مې وویل چې که ستاسې خوښه وی نو حفصه رضی الله عنها په خپله نکاح کې اخیستلای شی هغه چپ پاتی شو او هیڅ ځواب یې رانکړ، ماته د هغه چوپتیا ټوکی ښکاره شوی بلکې تر عثمان رضی الله عنه زیاتی ټوکی راته ښکاره شوی او په دی ډول څو ورځی تیری شوی، بیا نبی ﷺ د حفصه رضی الله عنها پیغام راوه لیږه او ما له نبی صلی الله علیه وسلم سره د حفصه رضی الله عنها نکاح وکړه، له دی نه وروسته یوه ورځ حضرت ابوبکر رضی الله عنه راغی او وی فرمایل: تا ماته د حفصه رضی الله عنها یادونه کړی وه او ما چوپتیا اختیار کړی وه کیدای شی زما په چوپتیا تاسې ته تکلیف رسیدلی وی؟ ما ورته وویل هو! تکلیف خو را رسیدلی وۀ، وی فرمایل ماته معلومه وه چې د رسول الله ﷺ پخپله دا ډول فکر دی او دا د هغه راز و، چې ما يې ښکاره کول نه غوښتل که نبی اکرم صلی الله علیه

وسلم د حفصه رضی الله تعالی عنها یادونه نه وای کړی نو ما به خامخا ستا خبره قبوله کړی وای [صحیح بخاری]

حضرت انس رضی الله عنه وایی یوه ورځ په هلکانو کې لوبیدم چې په دی کې نبی صلی الله علیه وسلم تشریف راووړ او پر مونږ یې سلام واچولو، بیا یې زه په یوه کار پسی ولیږلم، ما په هغه کار کې ناوخته کړ، د کار نه چې فارغ شوم او کورته ولاړم، نو مور راځخه پوښتنه وکړه دومره وخت دی چیری تیر کړ! ما ورته وویل نبی صلی الله علیه وسلم پخپله یو ضرورت پسی لیږلی وم، وی ویل: څه ضرورت و؟ ما ورته وویل: هغه د راز خبره ده، مور راته وویل، ګوره د رسول الله صلی الله علیه وسلم راز چاته مه وایه [صحیح مسلم]

په تولنیزو اخلاقو کې داسې پراختیا، هر اړخیزتوب، صبر او حوصله پیدا کړی چې د هر ډول ذوق او طبیعت او هر فکر او میلان لرونکی په تاسې کې بی اندازی کشش احساس کړی او تاسې د هر یوه ځانګړی ذوق او میلان او د ځانګړی مزاج په خیال ساتلو داسې حکیمانه رویه وکړی چې د چا ولولو ته تری ضرر ونه رسیږی.

په خپل ځانګړی مزاج سره هر څوک مه تلی ، مه دا کوښښ کوی چې نور خلک د خپل طبیعت په قالب کې واچوی، د ذوق او میلان اختلاف یوه فطری ښکلا ده، د فطرت ښکلا د مصنوعی ښکلا په بی ځایه هیلو مه مسخ کوی، هر دوست ته د هغه فطری مقام ورکړی او له هغه سره هماغه دول مینه وکړی او د هغه درنښت او درناوی وکړی او د خپلو هر اړخیزو اخلاقو په وسیله د هغه خپل ځان ته دیوال کولو کوښښ وکړی.

د نبی ﷺ هر اړخیز نبوغ همدا کمال وْ چې د هر ذوق او مواج انسان به د هغه په مجلس کې آرام مینده او د خپل طبیعت په حکیمانه خیال ساتلو به یې لږ کوتی پردیتوب نه احساس کاوه، د هغه په مجلس کې به د ابوبکر صدیق رضی الله عنه په څیر شفیق او مهربان هم و او د عمر فاروق رضی الله عنه په څیر د ښکلی توری څښتن هم وْ او د حسان بن ثابت رضی الله عنه په څیر له جنګه لړزیدونکی به هم و او د حضرت علی کرم الله وجهه په څیر د خیبر فاتح هم،

د ابوذر غفاری ﷺ په څیر فقیر ډوله به هم و. د عبدالرحمن بن عوف ﷺ په څیر د مال او جمال څښتن هم، خو د نبی ﷺ غوره اخلاق، سپیڅلی کړه وړه ، رسا فکر او کمال تدبر و چې دی ټولو د هغه له ذات سره بې ساری عاشقانه مینه لرله او نبی صلی الله علیه وسلم هم د هغوي هر یوه دومره خیال ساته، چې هر یوه دا ګڼله چې ښایي نبی صلی الله علیه وسلم ته تر ټولو زه ګران یم، او د همدی پراخو اخلاقو غوره فکر او تدبر او د بې اندازې ایثار له امله هغه له صحابه کرامو هغه مثالی ډله جوړه کړه چې پکې له فطری اختلافاتو سره سره هغه بې ساری یو اړخیزتوب، کلک اتحاد او تعاون او د قدر وړ مینه او الفت و، چې بشری تاریخ خپلی دغه صفحی پخپل ځای د خپل اوږده عمر حاصل ګڼي: ستاسې دوستی او ملګرتیاوی هغه وخت پر رښتیا سره ټینګی او دوام کیدای شی چې پخپلو ټولنیزو اخلاقو کې حکیمانه نرمی او خلا او بې اندازې صبر او تحمل پیدا کړی او په دوستانه اړیکو کې پیرزوینه ، بخښنه او تیریدنه ، سخاوتمندانه رویه او جذباتی قربانی، خپلمنځی مرستی او تواضع او عاجزی او د یو بل د ولولو خیال ساتل او د یو بل د جذباتو تر وروستی حده خیال وساتی، د نبی اکرم ﷺ له څو پیښو نه اټکل وکړی چې هغه په څومره لوړ اندازو پراخه زړه، صبر او زغم او پیرزوینی سره د خلکو د فطری اړتیاو، ولولو او کمزوریو لحاظ کاوه :

زه چې لمانځه ته راځم او زړه می غواړي چې اوږد لمونځ ادا کړم، بیا می د کومی ژړا آواز غوږو ته راځی نو زه لمونځ لنډوم، ځکه چې پر ما دا خبره درنده تمامیږی چې زه د لمانځه په اوږدولو د ماشوم مور په تکلیف اخته کړم [صحیح بخاری]

حضرت مالک بن الحویرث فرمایی چې: مونږ څو تنه همزولی ځوانان د دینی علم د زده کړی لپاره نبی صلی الله علیه وسلم ته ورغلو، مونږ شل ورځی له هغه سره پاتی شو، نبی صلی الله علیه وسلم ډیر مهربان او بې اندازې نرم معامله کوونکی و (کله چې له هغه سره زمونږ شل ورځی تیری شوی نو) هغه محسوس کړه چې مونږ کور ته لیواله یو، نو هغه زمونږ څخه

پوښتنه وکړه، تاسې پخپلو کورونو کې څوک پريښې او راغلی یاستی مونږ ورته د کور حالات ووېل: نو هغه وفرمایل: ولاړ شی، خپلو میرمنو او کوچنیانو ته ولاړ شی او د هغوي تر منځ په اوسیدو هغوي ته هم هغه څه ورزده کړی چې دلته مو زده کړی دی او هغوي ته په ښو کارونو ټینګار وکړی، پلانی لمونځ په پلان وخت او پلانی لمونځ په پلانی وخت ادا کړی او کله چې د لمانځه وخت راشي نو له تاسې نه دی يو اذان ووايی او چې څوک په تاسې کې علم او اخلاقو په لحاظ ښه وی هماغه دی د امامت لمونځ ادا کړی [صحیح بخاری اوصحیح مسلم]

حضرت معاویه بن حکم سلمی رضی الله عنه خپله قصه اوروی چې ما له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم سره لمونځ ادا ګاوه چې په دی کې یو سړی ته پرنجی راغی، په لمانځه کې زما له خولی نه يرحمک الله ووتلو نو خلکو ماته برګی برګی کتلو ما ویل الله جل جلاله دی تاسې روغ رمټ لری ماته ولی برګی برګی ګوری! بیا چې ما ولیدل چې هغوي ماته د چوپ اوسیدلو وایی نو زه چوپ شوم، چې کله نبی اکرم صلی الله علیه وسلم له لمانځه څخه فارغ شو، (زما مور او پلار دی له هغه نه ځار شی) ما له خاتم الانبیاء حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نه غوره ښوونکی او روزونکی نه لومړی لیدلی او نه وروسته، هغه نه زه ورټلم، نه يې ووهلم او نه یې راته بد رد ووېل، یوازی دومره يې راته ووېل دا لمونځ دی، په لمانځه کې خبری اتری کول ښه نه دی، لمونځ خو د الله جل جلاله د پاکی بیانولو نوم دی، هغه د لويی بیانولو او د قران عظیم د لوستلو [صحیح مسلم]

۞ په خصوصی ډول دعاګانی وکړی، پخپله هم دوستانو ته دعاګانی وکړی او له هغوي نه هم د دعا کولو غوښتنه وکړی دعا د دوستانو په مخ کې هم وکړی او د هغوي په غیر حاضری کې هم د غیر حاضری پر وخت د دوستانو خیال وساتی او د هغوي د نوم اخیستلو سره هم ورته دعا وکړی.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه وایی ما له پیغمبر اکرم ﷺ نه د عمری اجازه وغوښته، هغه ماته د اجازی راکولو سره سره وفرمایل ای زما وروره! مونږ پخپلو دعاګانو کې مه هیروه، حضرت عمر رضی الله عنه وایی زه په

دی خبره دومره خوشحاله شوم چې که د دی په بدله کې ماته ټوله دنیا راکړل شوی وای نو دومره خوشحاله شوی به نه وم.

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایی، چې کله کوم مسلمان د خپل مسلمان ورور لپاره غایبانه دعا کوی، نو الله جل جلاله هغه قبلوی او د دعا کوونکی لپاره یوه مخکښنه ملایکه مقرر وی چې کله هغه سړی د خپل ورور لپاره ښه دعا کوي نو پرښته آمین وایی او وایی چې ستا لپاره هم هماغه څه دی چې ته یې د خپل ورور لپاره غواړې [صحیح مسلم]

په خپلو مخلصانه دعا ګانو کې له الله جل جلاله وغواړي چې الهی! زمونږ زړونه، له کینی حسد او تیارو له ګردونو ومینځی او زمونږ سینی په مینه اخلاص روغی کړی او زمونږ اړیکی پخپل منځی ورورولی او مینه ښکلی کړی د قران مجید دا دعا هم په ترتیب سره تلاوت کړی:

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ

(ای زموږ پروردګاره! زما او زما د هغو وروڼو بخښنه وکړی چې په ایمان راوړو کې زمونږ نه د مخه وی او زمونږ په زړونو کې د یو بل پر خلاف کینه او دښمنی مه پریږده، ای ربه! ته ډېر مهربان او خورا رحم کوونکی یی).

د کوربه توب آداب

د میلمه په راتلو مینه او خوشحالي ښکاره کړی او په ډیره پراخه تنده، پراخ زړه او عزت درناوی سره ورته ښه راغلاست ووایی، تنګ زړیتوب، سره وضعه او په تروه تنده ورسره هیڅکله مه مخ کیږی.

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده څوک چې پر الله ﷻ او اخرت ایمان لری هغه باید د خپل میلمه قدر او عزت وکړی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

په زړه رغاونه (خاطر تواضع) کې هغه ټولی خبری شاملی دی چې د میلمه د عزت او درناوی آرام او راحت، سکون او د ولولو د تسکین لپاره وی، په ښو اخلاقو او پراخه تنده ښه راغلاست ویل، د ټوکو ټکالو په خبرو یې زړه خوشحالول، په عزت او درناوی یې د ناستی ولاړی انتظام کول، د خپلو معززو دوستانو سره یې پیژندګلوی کول، د هغه د اړتیاو خیال ساتل، په ډېره خوشحالی او پراخ زړه یې د خوراک ښناک شیان ترتیبول او پخپله یې په قدر او درناوی کې مشغولیدل دا ټولی خبری د میلمه په قدر (اکرام ضیعف) کې شاملی دی.

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم ته به چې کوم قدرمن میلمنه راته هغه به یې پخپله قدر او درناوی کاوه.

کله به چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم میلمه ته پر خپل دسترخوان خوراک ورکوله نو هر څلی به یې ورته فرمایل: خوری نوره وخوری، کله به چې میلمه ښه موړ شو او انکار به یې کاوه بیا به هغه ټینګار نه کاوه

د میلمه په راتګ سره تر ټولو لومړی هغه ته سلام وکړی او د خیر خیریت پوښتنه تری وکړی، په قران مجید کې دی

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ () إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنكَرُونَ

(ایا تاسې ته د ابراهیم علیه السلام د قدرمنو میلمنو حکایت هم رسیدلی دی، چې کله هغوي ورکره راغلل نو له راتګ سره یې سلام وکړ، ابراهیم علیه السلام یې په ځواب کې سلام وکړ) .

ﷺ په پراخه زړه د میلمه زړه رغاونه (خاطر تواضع) وکړی او چې له ښو نه ښه خواړه چې مو په توان کې وی د میلمه مخی ته کیږدی، د حضرت ابراهیم علیه السلام میلمه چې کله راغی، نو حضرت په سملاسی توګه د هغه د خوراک ښناک په ترتیب پیل وکړ او کوم چاغ خوسکی یې چې لاره د هماغی غوښه یې سره کړه او په مخ کې یې ورته کیښوده په قران مجید کې دی: فَرَاغَ إِلَى أَهْلِه فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ فَقَرَّبَهُ (نو په منډه کورته ولاړ یو څو رب خوسکی یې حلال کړ او سور یې کړی رایی ووړ او د میلمنو مخی ته یې وړاندی کړ) .

فَرَاغَ إِلَى أَهلِهِ یو مفهوم دا هم دی چې هغه علیه السلام شان کور ته د میلمنو د زړه رغاونی (خاطر تواضع) لپاره ولاړ ځکه چې میلمنو ته د ښودانی او احسان بارونی له مخی چې د میلمنو د قدر کولو لپاره مندی تړی وی، نو هغه له شرمه کوربه له تکلیف کولو نه منع کوی، او دا نه خوښوی چې د هغه له امله کوربه د بی اندازی تکلیف سره مخ شی او بیا د میلمه لپاره وخت نه وی چې په زړه پوری قدر یې وکړی .

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم چې د میلمنو د زړه رغاونی لپاره مؤمنان څومره هڅولی د هماغه نقشی په کښلو حضرت ابو شریح ﷺ وایی: زما دی دوه سترګو لیدلی او دی دوه غوږونو اوریدلی چې کله نبی ﷺ دا لارښوونه کوله ، کوم وګړی چې پر الله جل جلاله او د اخرت په ورځ ایمان لری، هغوي باید د خپلو میلمنو درناوی وکړی د میلمه د انعام لومړی وخت لومړی شپه او ورځ ده [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

په لومړی شپه او ورځ میلمه د کوربه کره په انعام سره د تعبیر مفهوم دا دی، چې لکه څنګه چې انعام ورکونکی د زړه په بی اندازی خوښی او د مینی نه په ژورو ولولو سره د انعام د ورکړی په وخت روحانی خوښی احساسوی، همدا ډول کیفیت باید په لومړی شپه او ورځ د کوربه هم وی او

لکه څنګه چې انعام اخستونکی د خوښۍ او خوشحالۍ ته په ډکو ولولو د انعام ورکوونکی د احساساتو په قدر کولو انعام اخيستل خپل حق ګڼي او اخلي يې، بس همدا پورته دول عمل بايد په لومړي شپه او ورځ ميلمه هم وکړي او له شک او شرم پرته د خپل حق ګڼلو تر څنګ د خوښۍ او نږديوالی په ولولو د کوربه پيشکش بايد قبول کړي.

د ميلمه له راتګ سره د هغه د بشري اړتياو احساس وکړي د رفع حاجت لپاره تری پوښتنه وکړي، د لاس پښو او مخ مينځلو چاره يې وکړي، که اړتيا يی وی د غسل کولو چاره يې هم وکړي، د خوراک څښاک وخت وی او که نه بيا هم تری پوښتنه وکړي او په داسې ښه طريقه چې ميلمه ستاسې په تکليف انکار ونه کړي، په کومه کوټه کې چې د ميلمه د ناستی او ملاستی ترتيبات مو نيولی وی هغه وښايی ميلمه ته ووايا‌ست.

د تل لپاره له ميلمه سره مه کښينئ او همدا رنګه يې تر توله شپه په ناسته مه خفه کوی، تر څو ميلمه ته د آرام کولو وخت په لاس ورشی او د خفګان احساس ونه کړي، حضرت ابراهيم عليه السلام ته چې کله ميلمه راغی، نو د هغوي د خوراک څښاک د انتظام کولو لپاره يو څه وخت له هغوي نه جلا شو.

د ميلمنو په خوراک څښاک خوښی احساس کړي، تنګ زړيتوب، کړاو او سوز مه احساسوی ميلمه زحمت نه بلکه رحمت دي او د خير او برکت وسيله ګرځی، او الله جل جلاله چې څوک تاسې کره راولی، د هغه د رزق هم تاسې ته درکوی، هغه ستاسې پر دسترخوان ستاسې برخه نه خوری، خپله برخه خوری او ستاسې په عزت او درناوی کې د زياتوالی لامل کيږي.

د ميلمه د پت او حيا هم خيال ساتی او د هغه حيا او پت خپله حيا او پت وګڼی، ستاسې د ميلمه پر ناموس که څوک حمله وکړي نو دا د خپل پت او ناموس پر خلاف حمله وګڼی.

قران مجيد فرمايی: چې کله د حضرت لوط عليه السلام پر ميلمنو د کلی خلکو په بدنيتی سره حمله وکړه نو هغه عليه السلام د دفاع لپاره ودريده او وی ويل دا خلک زما ميلمانه دی، له دوی سره په بدة رويه کولو ما مه

رسوا کوی د دوی رسوایی زما رسوایی ده : قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ()وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ (لوط وویل: (خلکو)! دا زما میلمانه دی، ما رسوا نه کړی له الله وویریږی او زما له بی پتی نه منع شی) .

تر دری ورځو پوری په ډېره مینه د میلمنو غوښتنی پوره کړی، تر دری ورځو میلمستیا د میلمه حق دی او د حق په ادا کولو کې باید د مؤمن زړه پراخه وی، لومړی ورځ یې په خاص ډول زړه رغاونه وشی، نو څکه په لومړی ورځ د میلمستیا ځانګړی خیال وساتی، په وروستیو ورځو کې که هغه خاص انتظام نه و څه بده خبره نه ده، د نبی ﷺ لارښوونه ده.

وَالضِّيَافَةُ ثلاثَةُ أيَّامٍ فَمَا بَعْدَ ذَالِكَ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ [صحيح بخاري، صحيح مسلم]

میلمستیا تر دری ورځو ده له دی وروسته چې کوربه څه کوی هغه د هغه لپاره خیرات دی .

د میلمنو خدمت کول خپل اخلاقی مسئوولیت وګڼی او میلمانه خپلو نوکرانو یا اولادونو ته د سپارلو په ځای پخپله د هغه د خدمت او آرام لپاره ملا وتړی، نبی ﷺ به د معززو میلمنو قدردانی پخپله کوله، حضرت امام شافعی رحمة الله علیه چې د امام مالک رحمة الله علیه کره ولاړ او میلمه شوو نو امام مالک رحمة الله علیة په ډېر عزت او درناوی په یوه کوټه کې ویده کړ، د سهار پر وخت امام شافعی رحمة الله علیه واوریدل چې چایې دروازه وټکوله او په ډېره مهربانی یې ورته غږ کړ، پر تاسې دی د الله ﷻ رحمت وی د لمانځه وخت شویدی، امام شافعی رحمة الله علیه ژر پاسید، ګوری چې امام مالک رحمة الله علیه په لاس کې د اوبو ډکه کوزه نیولی ولاړ دی، امام شافعی څخه یو څه وشرمیدو امام مالک رحمة الله علیه پری پوه شو او په ډېره مهربانی سره یې ورته وویل: وروره! هیڅ فکر مه کوه د میلمه خدمت کول خو پکار دی .

میلمانه له ځانه سره له دیره کولو نه وروسته هغه ته بیت الخلاء وښاست د اوبو کوزه ورکړی، د کعبی لوری ورته وښایاست، د لمانځه ځای او مصلی ورته برابره کړی، امام شافعی رحمة الله علیه ته د امام مالک

رحمة الله علیه نوکر په یوه کوټه کې له دمه کیدو وروسته وویل: جناب د کعبې لورې دا دی، د اوبو لوښې دلته ایښودل شوی دی. بیت الخلاء دی لورې ته ده.

د خوړو لپاره چې کله لاسونه مینځې نو لومړی خپل لاسونه ومینځی او پر دسترخوان کینې او بیا د میلمنو لاسونه ومینځې امام مالک رحمة الله علیه چې کله همداسې وکړل، نو امام شافعي رحمة الله علیه یې ترې د لامل پوښتنه وکړه، نو وی فرمایل: له خوړو د مخه باید کوربه لاسونه ومنځې او پر دسترخوان کینې او میلمنو ته ښه راغلاست ووایې، او له خوړو وروسته باید د میلمه لاسونه لومړی مینځې او تر ټولو وروسته دی کوربه لاسونه مینځې، کیدای شی چې په پاځیدو کې بل میلمه راشی.

⊕ پر دسترخوان د خوراک ښناک وسایل او لوښې د میلمنو له شمیره زیات کیږدی کیدای شی چې د خوړو په دوران کې بل څوک راشی، او بیا د هغه لپاره منډې ترړې وهل پیښې شی، او که لوښې او سامان له لومړی سره نه موجود وی، نو راتلونکی هم د سپکتیا په ځای درناوی احساسوی.

⊕ د میلمنو لپاره د قربانی نه کار واخلی، پخپله تکلیف وزغمی او میلمنو ته آرام ورسوی.

یو ځلې یو سړی د نبی ﷺ په خدمت کې حاضر شو او وی ویل محترما! زه له ولږې ناتوانه یم، هغه کومی میرمنی ته خبر ولیږه چې د خوړو لپاره چې څه موجود وی راوه یې لیږی، ځواب راغی پر هغه الله جل جلاله سوګند چې ته یې پیغمبر رالیږلی یې، دلته خو له اوبو پرته بل هیڅ نشته. بیا هغه د بلې میرمنی رضی الله عنها کره ځواب ولیږه او له هغې هم دغه ځواب راغی، ان تر دی چې هغه د ټولو میرمنو کره ځوابونه ولیږل او د ټولو څخه هم دا یو ځواب راغی، بیا هغه خپلو صحابه رضی الله عنهم ته متوجه شو او وی فرمایل: د نن شپې لپاره دغه میلمه څوک قبلوی، یوه انصاری صحابی وویل: یا رسول الله! زه یې قبلوم، انصاری میلمه خپل کورته بوته او کورته ولاړ میرمنی ته یې وویل: زما سره دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم میلمه دی، د ده احترام او درناوی وکړه، میرمنی یې وویل: زما سره

خو یوازې د کوچنیانو د خوراک لپاره خواړه شته) صحابي ورته وویل : پر بل څه تیر یې باسه ویده یې کړه او چې کله د میلمه په مخ کې خواړه کیږدې نو په څه بهانه چراغ مړ کړه او په خوړو به د میلمه سره کینو، چې هغه دا احساس ونکړي چې مونږ ورسره په خوړو کې شریک نه یو.
په دې ډول میلمه په مړه ګیډه خواړه وخوړل او د کور خلکو شپه په ولږه تیره کړه، سهار چې کله دغه صحابي د نبي صلی الله علیه وسلم په خدمت کې کې حاضر شو، نو هغه صلی الله علیه وسلم یې په لیدو سره وفرمایل: تاسې دواړو چې بیګاه له میلمه سره کومه ښه رویه کړې هغه د الله جل جلاله ډېره خوښه شوه [صحیح بخاري، صحیح مسلم]
که ستاسې میلمه په کوم وخت کې له تاسې سره نا څوانی او وچ سترګی کړې وی بیا هم تاسې ورسره د خورا پراخ زړیتوب، سخاوت، او ځوانمردی نه کار واخلی.
حضرت ابو الاحوص حبشي رضی الله عنها د خپل پلار په باب قصه کوی، چې یو ځلی هغه له نبي صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه، که زه د چا په خای تیریږم او هغه زما د میلمستیا حق ادا نه کړی او بیا څو ورځی وروسته هغه زمونږ پر ځای تیریږی نو ایا زه د هغه د میلمستیا حق ادا کړم؟ او که د ناځوانی او نامردی بدله ترې واخلم ؟ نبي صلی الله علیه وسلم ورته لارښوونه وکړه، بلکې ته په هر حال کې د هغه د میلمستیا حق ادا کړه [مشکوٰة]
له میلمه نه د ځان لپاره د خیر او برکت د دعا غوښتنه وکړی، په ځانګړی توګه که میلمه دیندار نیک او عالم وی، حضرت عبدالله بن بسر رضی الله تعالی عنه وایی چې نبي صلی الله علیه وسلم زما د پلار کره میلمه شو، مونږ هغه ته هریسه [1] وړاندی کړه، هغه لږ شان وخوړه بیا مونږ ورته خرما وی کیښودی هغه خوړی او زړی به یې د شهادت د ګوتی او

---

[1] - هریسه : یو ډول خواړه دی چې د کوچ له شړومبو او له یخنی ښوروا او له شیدو نه جوړیږی.

منځنی ګوتی په منځ کې نیول او ګزارول به یې، بیا مو ورته د ښنبلو لپاره یو څه وړاندې کړل هغه وښنبل او خپل ښی لوری ته ناستو خلکو ته یې ورکړل کله چې هغه روانیدو نو زما پلار یې د سپرلۍ واګې ونیولی او غوښتنه یې تری وکړه چې ای د الله رسوله! زمونږ لپاره دعا وکړه نبی صلی الله علیه وسلم ورته دعا وکړه : اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيمَا رَزَقْتَهُمْ وَاغْفِرْلَهُمْ وَارْحَمْهُمْ (یا الهی ! تا چې ده ته کوم رزق ورکړی دی ، هغه برکتی کړه. دوی ته ببښنه وکړه او پر دوی رحم وکړه) [جامع ترمذی]

د میلمستیا آداب

۱) چې د چا کره میلمانه ولاړ شی نو د خپلی وسی سره سم د کوربه یا د کوربه د کوچنیانو لپاره یوه څه سوغات یوسی او په سوغات کې د کوربه د ذوق خیال وساتی د تحفو او سوغاتونو په راکړی ورکړی سره د مینی او محبت ولولی زیاتیږی او د سوغات ورکوونکی لپاره په زړه کې ځای پیدا کیږی .

۲) د هر چا کره چې په میلمستیا ولاړ شی، کوښښ وکړی چې له دری ورځو زیاتی تیری نه کړی، مګر دا چې جلا حالت وی او کوربه زیات ټینګار وکړی.

د پیغمبر اکرم ﷺ لارښوونه ده: میلمه لپاره روا نه دی چې د کوربه کره دومره وه اوسیږی چې هغه په خفګان اخته کړی [الادب المفرد]

په صحیح مسلم کې دی چې د مسلمان لپاره روا نه دی چې هغه د خپل ورور کره دومره وه اوسیږی چې هغه ګنهګار کړی، خلکو پوښتنه وکړه یا رسول الله! ګنهګاروی به یې څنګه؟ وی فرمایل: داسې چې هغه ورکره دومره وه اوسی چې د کوربه کره د میلمستیا هیڅ پاتی نه شی .

۳) تل د نورو میلمانه کیږی مه، نور هم خپل کورته رابولی او په اخلاص زړه یې قدر او درناوی وکړی.

۴) چې میلمستیا ته ځی د موسمی حالاتو سره سم بستره او سامان له خان سره واخلی د یخنی په موسم کې له بستری پرته هیڅکله ولاړ نه شی، او که نه نو کوربه ته به له زغمه پورته تکلیف ورسی او دا هیڅکله مناسبه نه ده چې میلمه د کوربه په ځان عذاب شی .

۵) د کوربه د کارونو او مسئوولیتونو هم خیال ساتی او دی ته مو پام وی چې د هغه کارونه ستاسې له امله ګډ وډ نه شی، او مسئوولیتونو ته یې زیان ونه رسی .

۶) له کوربه نه ډول ډول غوښتنی مه کوی هغه چې ستاسې د زړه رغاونی او قدر دانی لپاره پخپله څه وکړی، پر هماغی د کوربه شکریه ادا کړی، او بی ځایه تکلیف ورته مه رسوی .

۷) که تاسې د کوربه زنانه و لپاره غیر محرم نه یاست نو د کوربه په نشت والی کې د څه لامله پرته ورسره خبری اتری ونکړی او نه د هغوی خپله منځی خبرو ته غوږ ونیسی، او په داسې انداز کې و اوسی چې ستاسې له خبرو اترو او کړنلاری نه هغوی ته خفګان ونه رسی او کوم وخت بی پردی توب رامنځته نه شی .

۸) او که د څه لامله تاسې له کوربه کره خواړه نه خوری او یا روژه یاست، نو په ډېر ښه ډول ورته عذر وکړی او د کوربه لپاره د خیر او برکت دعا وکړی .

کله چې حضرت ابراهیم علیه السلام د خپلو قدرمنو میلمنو مخی ته خوندور او ارزښتناک خواړه کیښودل او هغوی لاسونه ونیول نو حضرت ابراهیم علیه السلام تری غوښتنه وکړه تاسې محترم یې ولی نه خوری؟ په ځواب کې ملایکو حضرت ابراهیم علیه السلام ته په ډاډ ورکولو وویل: تاسې یې بده ونه ګڼی په اصل کې مونږ خوړلای نه شو، مونږ یوازی تاسې ته د یوه لایق زوی د زیږیدو د زیری لپاره راغلی یو.

۹) چې کله د چا میلمستیا ته ولاړ شی نو له خوراک څښاک وروسته د کوربه لپاره د پراخه روزی خیر او برکت او د ښښنی او رحمت دعا وکړی، حضرت ابو شهیم بن تیهان رضی الله عنه چې کله نبی علیه السلام او د هغه صحابه رضی الله عنهم میلمانه کړلو کله چې هغوی له خوړونه وزګار شول، نو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: خپل ورور ته بدله ورکړی، صحابه رضی الله عنهم تری پوښتنه وکړه څه بدله ورکړو؟ یا رسول الله؟ وی فرمایل: کله چې سړی د خپل ورور کره ولاړ شی، او هلته وخوری وڅښی نو د هغه لپاره دی د خیر او برکت دعا وکړی دا یې بدله ده [سنن ابو داود]

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم یو کرتی د حضرت سعد ابن عباده کره تشریف یووړ، حضرت سعد رضی الله تعالی عنه ورته ډوډی او زیتون وړاندی کړل، هغه وخواړه او دا دعا یې وفرمایله :

افطر عندکم الصائمون و اکل طعامکم الابرار وصلت علیکم الملائکه (تاسې کره دی روژه نیوونکی روژه ماتی وکړی ، نیکان دی ستاسې خواړه

۷) که تاسې د کوربه زنانه و لپاره غیر محرم نه یاست نو د کوربه په نشت والي کې د څه لامله پرته ورسره خبرې اترې ونکړی او نه د هغوی خپله منځی خبرو ته غوږ ونیسی، او په داسې انداز کې و اوسی چې ستاسې له خبرو اترو او کړنلارې نه هغوی ته خفګان ونه رسی او کوم وخت بی پردی توب رامنځته نه شی.

۸) او که د څه لامله تاسې له کوربه کره خواړه نه خوری او یا روژه یاست ، نو په ډېر ښه ډول ورته عذر وکړی او د کوربه لپاره د خیر او برکت دعا وکړی.

کله چې حضرت ابراهیم علیه السلام د خپلو قدرمنو میلمنو مخی ته خوندور او ارزښتناک خواړه کیښودل او هغوی لاسونه ونیول نو حضرت ابراهیم علیه السلام ترې غوښتنه وکړه تاسې محترم یې ولی نه خوری ؟ په ځواب کې ملایکو حضرت ابراهیم علیه السلام ته په ډاډ ورکولو وویل : تاسې یې بده ونه ګڼی په اصل کې مونږ خوړلای نه شو، مونږ یوازې تاسې ته د یوه لایق زوی د زیږیدو د زیری لپاره راغلی یو.

۹) چې کله د چا میلمستیا ته ولاړ شی نو له خوراک څښاک وروسته د کوربه لپاره د پراخه روزی خیر او برکت او د بښنی او رحمت دعا وکړی ، حضرت ابو شهیم بن تیهان رضی الله تعالی عنه چې کله نبی ﷺ او د هغه صحابه رضی الله عنهم میلمانه کړلو کله چې هغوی له خوړونه وزګار شول ، نو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل : خپل ورور ته بدله ورکړی، صحابه رضی الله عنهم ترې پوښتنه وکړه څه بدله ورکړو؟ یا رسول الله؟ وی فرمایل: کله چې سړی د خپل ورور کره ولاړ شی، او هلته وخوری وڅښی نو د هغه لپاره دی د خیر او برکت دعا وکړی دا یې بدله ده [سنن ابو داود]

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم یو کرتی د حضرت سعد ابن عباده کره تشریف یوور، حضرت سعد رضی الله عنه ورته ډوډی او زیتون وړاندی کړل، هغه وخواړه او دا دعا یې وفرمایله :

أَفْطَرَ عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ وَ اَكَلَ طَعَامَكُمُ الأَبْرَارَ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَة

(تاسې کره دی روژه نیوونکی روژه ماتی وکړی ، نیکان دی ستاسې خواړه

وخوري، او ملائکي دی ستاسي لپاره د رحمت او مغفرت دعا گانی وکړی) [سنن ابو داود]

❀❀
❀

د مجلس آداب

تل د ښو خلکو په مجلس کې د ناستی کوښښ وکړی.

په مجلس کې چې کومی خبری اتری کیږی په هغوی کې برخه واخلی، د مجلس په خبرو اترو کې ګډون نه کول او ګونځی تندی کیناستل د غرور ښنبه ده، په مجلس کې به چې صحابه کرام په کومو خبرو اترو کې مشغول و، نبی صلی الله علیه وسلم به هم په هماغو خبرو کې شریک و، په مجلس کې غمجن او پریشانه مه کینی، له موسکا نه په ډک مخ سره تر او تازه کینی.

کوښښ وکړی چې ستاسې کومه غونډه د الله جل جلاله او اخرت له یادونه خالی نه وی، او چې کله تاسې احساس کړی چې د غونډی ګډون کوونکی په دینی خبرو کې دلچسپی نه لری، نو د خبرو اترو مخه د نیوی مسئلو په لور راوګرځوی، او بیا چې کله متاسبه موقع په لاس درشی، نو د خبرو اترو مخه په حکمت سره د دینی موضوعاتو په لور د راګرزولو کوښښ وکړی.

په غونډه کې چې چیری ځای پیدا کړی همالته کینی، په مخکی ځای کې په زوره د کیناستلو کوښښ مه کوی، په داسې کولو سره لومړیو راغلیو او ناستو کسانو ته هم تکلیف رسی، او په داسې کوونکیو کې هم د لویی او ستر توب احساس او غرور پیدا کیږی.

په مجلس کې د چا د پاځولو او د هغه پر ځای د کیناستلو کوښښ مه کوی دا ډیر بد عادت دی له دی نه د نورو په زړونو کې حسد او کینه پیدا کیږی او د خپل ځان د ستر توب غرور او احساس هم پیدا کیږی.

که په مجلس کې وګړی د دایری په شکل ناست وی نو د هغوی په منځ کې مه کینی دا ډیره بد تمیزی او مسخره توب دی، نبی ﷺ پر داسې کوونکی لعنت ویلی دی.

په مجلس کې که څوک د څه احتیاج لپاره له خپل ځایه پاځی، د هغه پر ځای قبضه مه کوی، د هغه لپاره ځای وساتی، هو! که دا پته درته ولګی چې هغه سړی بیرته نه راځی نو بیا بی تکلیفه د هغه پر ځای کینی.

☜ که په مجلس کې دوه کسان یو بل ته نږدې سره ناست وي نو د هغوی له اجازې پرته هغوی دواړه سره جلا نه کړې، ځکه چې د خپلمنځي آزادي او یا مینې او یا مصلحت په خاطر به ناست وي، او د هغوی په سره جداوالي به یې زړونه په تکلیف شي.

☜ په مجلس کې د کوم غوره ځای له ناستې نه ځان وژغوری، که له چا کره ولاړ شي، هلته هم د هغه په در من ځای د کیناستو کوښښ مه کوی، هو! که هغه پخپله ټینګار وکړي، نو کیناستل بد نه دي، په مجلس کې تل په ادب سره کیني، په غزولو پښو یا پلتې وهلو سره مه کیني.

☜ دا کوښښ مه کوی چې تاسې دې په هر حال کې د غونډې مشر ته نږدې کیني، بلکې هر چیرته چې ځای وموميٰ کیني، او داسې کیني چې وروسته راتلونکیو ته د ځای په پیدا کیدلو او کیناستلو کې هیڅ تکلیف نه وي، او چې کله خلک زیات راشي، نو راټول کیني او راتلونکیو ته په پراخه زړه سره ځای وکړي.

☜ په مجلس کې د چا مخې ته یا چا پیره دریدل نه دي پکار، د درناوي دا طریقه د اسلام د مزاج پر خلاف ده.

☜ په مجلس کې دوه کسان پټې پټې خبرې مه کوی له دې نه نورو ته دا احساس هم کیږي چې دوی مونږ د خپل راز په خبرو کې د ګډون حقدار ونه ګڼلو او دا بدګمانی هم تری کیږي چې ښایي زمونږ په باب به څه خبره کوی.

☜ په غونډه کې چې څه وایاست د غونډې د رئیس په اجازه یې ووایی او په خبرو اترو یا سوال او ځواب کې داسې انداز اختیار نه کړی چې تاسې پخپله د مجلس رئیس معلوم شی، دا ځان ښودانه هم ده او د مجلس له مشر سره زیاتی هم.

☜ په یو وخت کې باید یو سړی خبری وکړی او د هر چا خبره باید په غور سره واریدل شی، د خپلی خبری د کولو لپاره باید داسې بی حوصلی نه اوسی چې ټول په یو وخت خبری پیل کړی او مجلس مو په ټوکو مسخرو بدل شی.

☜ په مجلس کې چې کومې خبرې د راز وی هغه ځای پر ځای مه بیانوی، د مجلس دا حق دی چې د هغې د رازونو ساتنه وکړی.

☜ په غونډه کې چې د څه موضوع په باب خبرې اترې کیږی، تر څو چې د هغې په باب پریکړه ونه شی، دویمه موضوع ونه څیړی، او نه د بل چا خبره بنده او خپله شروع کړی، او که کله داسې کومه اړتیا پیښه شی چې ستاسې لپاره سملاسی خبری کول ضروری وی، نو له خبری کوونکی نه لومړی اجازه واخلی.

☜ د غونډی مشر ته پکار دی چې پر مسایلو د خبرو اترو پر وخت د ټولو حاضرینو په لور پاملرنه وکړی او ښی او کیڼ هر لوری ته مخ واړوی او خبری باید وکړی، او په آزادی سره هر چاته د خبرو کولو وخت ورکړی.

☜ د ونډی له پای ته رسیدو د مخه باید دا دعا ولولی او بیا غونډه پای ته ورسوی.

اَللّٰهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَاتَحُوْلُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعْصِيَتِكَ وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّتَكَ وَمِنَ الْيَقِيْنِ مَا تُهَوِّنُ بِهِ عَلَيْنَا مَصَائِبَ الدُّنْيَا، اَللّٰهُمَّ مَتِّعْنَا بِاَسْمَاعِنَا وَاَبْصَارِنَا وَقُوَّتِنَا مَا اَحْيَيْتَنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا، وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلَى مَنْ ظَلَمَنَا وَ انْصُرْنَا عَلٰى مَنْ عَادَانَا وَلَاتَجْعَلْ مُصِيْبَتَنَا فِىْ دِيْنِنَا وَ لَاتَجْعَلِ الدُّنْيَا اَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مِنْ لَّا يَرْحَمُنَا

(الهی مونږ ته خپله ویره او ترس راپه برخه کړه چې زمونږ او ګناه تر منځ بندیز شی، او هغه فرمانبرداری راپه برخه کړه چې مونږ ستا جنت ته ورسوی، او مونږ ته هغه پوخ یقین راوبښه چې دنیوی زیانونه پری مونږ ته هیڅ وی الهی! تر کومه چې مونږ ژوندی ساتی! مونږ ته زمونږ د اوریدو، او لیدو له قوتونو او بدنی قوتونو نه د ګټی اخیستلو وخت راکړی او دا څیز زمونږ نه وروسته هم بر قرار وساتی او څوک چې پر مونږ ظلم وکړی له هغه نه زمونږ بدله واخله او څوک چې زمونږ سره دښمنی وکړی پر هغوی مونږ ته غلبه راکړه، او مونږ د دین په ازمیښت کې مه راولی او دنیا زمونږ ستر هدف مه ګرځوی او نه دنیا زمونږ د علم او بصیرت اخری پوړی وګرځوی او

نه پر مونږ هغه څوک بر لاسي واکمن کړي چې پر مونږ رحم ونکړي) [جامع ترمذی] .

❖

ꕥ

د سلام آداب

✧ کله چې د کوم مسلمان ورور سره مخامخ شی نو د هغه سره د خپلو اړیکو د ښکاره کولو او د هغه په لیدو د خوشحالی له امله السلام علیکم وایاست.
په قران مجید کې دی :
وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ [الانعام : ۵۴]
(ای نبی! چې کله تاته هغه خلک راشی چې زموږ پر آیتونو ایمان لری نو هغوی ته السلام علیکم ووایه).
په دی آیت کې نبی صلی الله علیه وسلم ته په وینا کې په غیر مستقیم ډول امت ته دا زده کړل شوی چې مسلمان کله هم له مسلمان سره مخامخ شی نو دواړه دی د خوښی د ولولو ښکارونه وکړی، او غوره لاره یې دا ده چې یو د بل لپاره د سلامتی او عافیت دعا وکړی، یو السلام علیکم و وایی نو دویم دی په ځواب کې وعلیکم السلام ووایی، دا الفاظ د خپلمنځی مینی او محبت د زیاتوالی او قایمولو وسیله ده.
د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده :تاسی خلک جنت ته نشی تللای تر څو چې مؤمنان نه شی او تاسی مؤمنا کیدای نه شی تر څو چې یو د بل سره مینه ونه کړی، زه تاسې ته هغه لاری چاری ولی ونه ښایم، د کومو په غوره کولو چې به تاسې پخپلو منځو کې یو تر بله سره محبت کوی، پخپلو منځو کې سلام خپور کړی [مشکوة]
✧ تل په اسلامی طریقه سلام وکړی، چې له چا سره خبری کوی او یا ورته وایاست تل د کتاب الله او سنت ښوول شوی الفاظ استعمال کړی، د دی اسلامی لاری په پریښودلو په ټولنه کې دود شوی لاری چاری غوره نه کړی، د اسلام دغه ښوول شوی د وینا نداز ډیر ساده، معنی لرونکی او اغیزمن دی، او د سلامتی او عافیت یوه جامع دعا هم کله چې تاسې د مسلمان ورور په لیدلو السلام علیکم وایاست نو د دی معنی خو دا ده چې الله جل جلاله دی تا په هر ډول سلامتی سره ونازوی، الله جل جلاله دی ستا مال او ځان سلامت لری، کور او کهول دی سلامت اوسه، ال اولاد او

خپلوان دی روغ رمټ اوسه، دین او ایمان دی سلامت اوسه، دنیا دی هم په امان اوسه او اخرت دی هم، الله جل جلاله دی هغه عافیتونه هم درکړی چې زه پری پوهیږم او هغه دی هم درکړی چې زما په پوهه کې نه راځي، زما په زړه کې ستا لپاره د نصیحت او خیر غوښتنې د مینې او اخلاص او د سلامتی او عافیت ډېری ژوری ولولی دی، نو ځکه ته زما له لوری هیڅکله څه اندیښنه احساس نه کړی، زما له کړو وړ به تاته هیڅکله څه درد او غم نه رسیږی، د سلام پر کلمه چې الف، لام) داخل شی، او السلام علیکم وویل شی نو د مخاطب لپاره د سلامتی او روغتیا ګردی دعا ګانی پکی راجمع شی تاسی اندازه وکړی چې که دغه الفاظ له پوهی او شعور سره سره له خپلی خولی نه را اوباسی نو د مخاطب سره په خبرو اترو کولو د زړه خوښی او د اخلاص، مینی، خیر غوښتنی او وفاداری د ولولو د ښکاره کولو لپاره تر دی غوره الفاظ نور کوم کیدای شی، د السلام علیکم په الفاظو د خپل ورور په استقبال کولو تاسی وایی چې تا دی هغه ذات جل جلاله په سلامتیا سره ونازوی چې د سلامتیا سرچینه او ګرده سلامتی ده، چې نوم یی اسلام دی او هماغوی سلامتیا او عافیت موندلی شی، څوک چې هغه سلامت وساتی او څوک چې هغه له سلامتیا نه بی برخی کړی، هغه په دواړو جهانو کې له سلامتیا نه بی برخی دی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده : السلام د الله جل جلاله له نومونو څخه یو نوم دی چې الله جل جلاله په ځمکه کې د ځمکی والاو لپاره ایښی دی نو السلام پخپلو منځونو کې ښه خپور کړی [الادب المفرد]

حضرت ابو هریره رضی الله عنه وایی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: الله جل جلاله چې کله آدم علیه السلام پیدا کړ نو هغه ته یې د ملائکو یو ټولی ته د لیږلو په وخت وفرمایل: چې ولاړ شه او له ناستی د مخه ملائکو ته سلام ووایه او هغوی چې د سلام په ځواب کې کومی دعاګانی درته وکړی هغه په غور سره واوره او یادی کړه) ځکه چې همدا به ستا او ستا د اولاد دعا وی، څرنګه چې حضرت آدم علیه السلام ملائکو ته ورسید او وی ویل: السلام علیکم، ملایکو په ځواب کې وویل:

السلام علیک ورحمة الله یعنی د ورحمه الله په زیاتولو سره یې ځواب ورکړ [بخاري ، مسلم]

په قران حکیم کې دی کومی ملائکی چې د مؤمنانو د روح اخیستلو لپاره راځی نو له راتګ سره السلام علیک وایی :

كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ [النحل : ۳۱- ۳۲]

(همداسی جرائت ورکوی الله متقیانو خلکو ته، د هغو متقیانو خلکو روحونه چې کله ملایکی د سپیځلتیا په حالات کې قبض کوی نو وایی، سلام علیکم زه جنت ته داخل شه د خپلو نیکو اعمالو په بدله کې) .

د جنت دروازو ته چې کله دا متقیان ورسیږی، نو د جنت مسؤلین هم په همدغو الفاظو د هغوی شاندار استقبال کوی .

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ [الرمز : ۷۳]

(او کومو خلکو چې د سپیځلتیا او فرمان منني ژوندون تیر کړ، د هغوی ډلی به د جنت په لور لیږل کیږی او کله چې هغوی هلته رسیږی، نو د هغې جنت) دروازی به له اول نه د هغوی د استقبال لپاره خلاصی وی، د جنت مسئولین به ورته وایی سلام علیکم ډیر ښه واست داخل شی دی جنت ته د تل له پاره) .

لا که چې دا خلک جنت ته داخل شی نو فرښتی به د جنت له هری دروازی نه راځی او دوی ته به السلام علیکم وایی .

يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم مِّن كُلِّ بَابٍ سَلَامٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ [النحل : ۲۳-۲۴]

(او ملایکی به د جنت) له هر وره نه د هغوی د ښه راغلاست لپاره راځی او ورته به وایی سلام علیکم) دا ستا د صبر، استقامت او ښی رویی بدله ده، نو څومره ډیر ښه دی دا د اخرت کور)

او اهل جنت به هم پخپلو کې یو د بل استقبال په همدی کلماتو سره کوی:
دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [یونس : ۳۱-۳۲]

(هلته به د دوی جنتیانو) په ژبو دا آوازونه وی، چې ای الله ته پاک او ډېر لوړ یی او د هغوی خپلمنځی دعا په دا وی چې سلام دی وی پر تا) او دهغوی هره وینا به پدې سره پای ته رسېږي چې" توله ثنا ستاینه یوازی دالله رب العلمین له پاره ده) .

او د الله جل جلاله له لوری به هم د جنتیانو لپاره د سلام او رحمت آوازونه وی .

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ [یس : ۵۵-۵۸]

(د جنت خاوندان به په دی ورځ د عیش او خوشحالی په کارونو کې مشغول وی، دوی او د دوی میرمنی به [په داسې حال کې وی] چې د گڼو سیورو لاندی به یې په داسې چپرکټونو کې تکیه وهلی وی، چې څادری به پری غوړېدلی وی او [خوشحاله به] ناست وی د دوی لپاره به په جنت کې هر ډول خوږې میوی وی او هغه هر څه به وی چې ویې غواړی ، د رحیم رب له لوری به د دوی لپاره د سلام آواز وی) .

لنډه دا چې په جنت کې به د مؤمنانو لپاره له څلورو خواو د سلام سلام آواز وی .

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا [الواقعه : ۲۱]

(نه به دوی جنتیان هلته بی ځایه خبری اوری او نه د گناه خبری بس له هر لوری به د سلام سلام اوازونه وی) .

د قران او سنت د دی واضحو او ښکاره گواهیو په شته والی کې د مؤمن لپاره په هیڅ ډول روا نه دی چې هغه د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ښوول شوی لاری چاری پرېږدی د مینی او خوښی د ښکاره کولو لپاره نوری لاری غوره کړی .

✧ هر مسلمان ته سلام وکړی که هغه د مخه پیژنی او که نه، د اړیکو او پیژندګلوی لپاره دا بیخې بس ده چې هغه ستا مسلمان ورور دی او د مسلمان لپاره د مسلمان په زړه کې باید د مینی او اخلاص، د خیر غوښتنی او وفادارئ ولولی وی، یو سړی له نبی صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه په اسلام کې تر ټولو غوره عمل کوم یو دی، هغه وفرمایل : پر غریبانو خواړه خوړل او هر مسلمان ته سلام کول، که ته له هغه سره پیژنی او که نه [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

✧ کله چې تاسې خپل کور ته ننوزی نو د کور خلکو ته سلام وکړی قران مجید فرمایی : فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً [النور : ۶۱]

(نو چې تاسې کله خپلو کورو ته ننوزی نو خپل کوروالو ته سلام وکړی، د الله جل جلاله له لوری د خیر د دعا ښوونه شوی چې ډېر برکتناکه او پاکه ده)

د حضرت انس رضی الله عنه وینا ده چې ما ته پیغمبر اکرم ﷺ ټینګار وکړ چې ګرانه زویه ! کله چې ته خپل کور ته ننوزی نو لومړی د کور خلکو ته سلام وکړه دا ستا او ستا د کور د خلکو لپاره د خیر او برکت خبره ده [جامع ترمذی]

دغه رنګی تاسې چې کله د بل چا کورته ځی، نو کور ته له داخلیدو د مخه سلام وکړی، له سلام اچولو پرته کور ته مه ننوزی .

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا [النور : ۲۷]

(ای مؤمنانو! له خپلو کورو پرته د نورو کورونو ته مه ننوزی، تر څو چې د کور له خاوندانو اجازه ونه خلی او د کور خلکو ته سلام ونه کړی) .

حضرت ابراهیم علیه السلام ته چې ملائکی د قدرمنو میلمنو په شکل راغلی نو هغوی له راتګ سره سلام وکړ او ابراهیم علیه السلام هم په ځواب کې سلام وکړ .

✧کوچنیانو ته هم سلام وکړی، دا کوچنیانو ته د سلام زده کولو غوره طریقه ده او د نبی ﷺ سنت هم ، حضرت انس رضی الله عنه د کوچنیانو تر څنګ تیر شو نو هغوی ته یې سلام وکړ او وی فرمایل: نبی ﷺ هم همداسی کول [بخاری ، مسلم]

او حضرت عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما به کوچنیانو ته په خط کې سلام لیکه [الادب المفرد]

✧ زنانه نارینه وته سلام کولای شی او نارینه زنانه وته سلام کولای شی، حضرت اسماء انصاریه رضی الله عنها فرمایی چې: زه د خپلو ملګریو سره ناسته وم چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم زمونږ تر څنګ تیریده، نو هغه مونږ ته سلام وکړ [الادب المفرد]

او حضرت ام هانی رضی الله تعالی عنها فرمایی چې زه د نبی علیه السلام په خدمت کې حاضره شوم، هغه دا وخت غسل کول، ما هغه ته سلام وکړ، نو هغه پوښتنه وکړه څوک یي؟ ما وویل : ام هایی یم، وی فرمایل ښه! په خیر راغلی [الادب المفرد]

✧ د زیات نه زیات سلام کولو عادت زده کړی او په سلام کولو کې هیڅکله بخیلی ونکړی پخپلو منځو کې زیات نه زیات سلامونه کوی، په سلام کولو سره مینه زیاتیږی او الله جل جلاله انسان له هر درد او غم نه ساتی

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: زه تاسی ته داسی تدبیر ښایم چې په اختیارولو یې ستاسې په منځ کې مینه او دوستی زیاتیږی په خپلو منځو کې زیات یو بل ته سلام کوی [صحیح مسلم]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی: سلام ښه خپور کړی الله جل جلاله به تاسې سلامت ساتی .

حضرت انس رضی الله عنه وایی چې د نبی صلی الله علیه وسلم صحابه و به ډیر زیات سلام کاوه، د سلام د زیاتوالی حال دا و چې که کوم وخت به د هغوی ملګری له ونی نه پناه کیده او بیا به مخامخ کیده نو بیا به یې سلام کاوه او د هغه دا هم لارښوونه ده :

څوک چې د خپل مسلمان ورور سره مخامخ شي نو سلام دې ورته ووايي، او که ونه، بيا ديوال يا تيږه په منځ کې راشي او بيا سره مخامخ شي نو بيا دې ورته سلام وکړي [رياض الصالحين]

حضر طفيل ﷺ وايي چې زه به زياتره د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ په خدمت کې حاضريدم او له هغه سره به بازار ته تلم نو کله به چې مونږ دواړه بازار ته ولاړو نو حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه به چې د هر چا تر څنګ تيريده هغه ته به يې سلام کاوه، هغه به د لږې سودا والا دکاندار و او د زياتې سودا دکاندار به و او که کوم غريب او مسکين به و، هغه به ورته ضرور سلام کاوه، يوه ورځ زه د هغه خدمت ته راغلم نو هغه راته وويل زه چې بازار ته ځو، ما ورته وويل: محترما! بازار ته چې لاړ شو څه به وکړو، تاسي خو نه د کومې سودا د اخيستو لپاره دريږی نه د کوم مال په باب معلومات کوی نه د نرخ او قيمت معلومات کوی، نه د بازار په مجلسونو کې کينی، راځی همدلته کينو او يو څه خبرې اترې وکړو، حضرت راته وويل، ای ابو بطن (د ګيډې پلاره) مونږ خو يوازې د سلام کولو په غرض بازار ته ځو چې څوک په مخ راشي هغه ته سلام وکړو [موطا امام مالک]

✧ سلام د خپل مسلمان ورور حق تصور کړی او د دی حق په ادا کولو کې د پراخزړيتوب ثبوت ورکړی، په سلام اچولو کې هيڅکله بخيلي ونکړی .

د نبی صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده چې د يو مسلمان پر بل مسلمان دا حق دی چې کله د خپل مسلمان ورور سره مخامخ شی هغه ته سلام وکړی [صحيح مسلم]

حضرت ابو هريره رضی الله تعالی عنه فرمايی چې تر ټولو ستر بخيل هغه دی چې سلام کې بخل وکړی [الادب المفرد]

✧ په سلام اچولو کې تل ځان د مخه کوی او که کله مو لله جل جلاله مه کړه له چا سره په څه ورانه راشی بيا هم په سلام کولو او روغه جوړه کولو کې د مخه اوسی .

د نبی صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده : هغه سړی الله جل جلاله ته ډير نږدی دی چې په سلام کولو کې لومړيتوب کوی [سنن [سنن ابو داود]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي: د هیڅ مسلمان لپاره دا خبره روا نه ده چې هغه د خپل مسلمان ورور سره له درې ورځو زیاتي اړیکي پریږدي چې کله دواړه سره مخامخ شي نو یو، یو خوا مخ واړوي او بل بله خوا مخ واړوي په دوی کې غوره هغه څوک دی چې په سلام کولو کې مخکې والی کوي [الادب المفرد]

له نبي اکرم صلی الله علیه وسلم نه چا پوښتنه وکړه چې کله دوه سړي یو تر بله سره مخامخ شي، نو له دوی دواړو کوم یو د مخه سلام وکړي هغه وفرمایل: څوک چې په دوی دواړو کې الله جل جلاله ته زیات غوره وي [جامع ترمذی]

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما په سلام مخکې والي کې دومره احتیاط کاوه چې هیچا به پر هغه سلام د مخه نشو اچولای.

✧ تل په خوله السلام علیکم په ویلو سلام وکړی او یو څه په لوړ آواز سلام وکړی، تر څو چې هغه څوک یې واوري چې تاسې پرې سلام وایاست، البته که په ځینو ځایو کې په ژبه د السلام علیکم د ویلو سره سره د لاس یا سر اشارې ته اړتیا وی نو څه بده نه ده، مثلاً تاسې چې پر چا سلام وایاست هغه له تاسې وړاندې وي او ستاسې په فکر ستاسې آواز هغه ته نه رسی او یا څه ډول شور دی چې ستاسې غږ اوریدلای نه شي نو په داسې حالت کې اشاره هم وکړی .

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما فرمایي چې کله چاته سلام کوی نو خپل سلام هغه ته واوروی، ځکه چې سلام د الله جل جلاله له لوري ډېره سپیڅلې او برکتي دعا ده [الادب المفرد]

حضرت اسماء رضی الله عنها بنت یزید فرمایي یوه ورځ نبي ﷺ د جومات تر څنګ تیریده، هلته یو څه زنانه ناستې وې، نو هغه هغوی ته د خپل لاس په اشاره سلام وکړ [جامع ترمذی]

مطلب دا دی چې نبي صلی الله علیه وسلم د السلام علیکم له ویلو سره سره د لاس په اشاره هم سلام وکړو د همدې خبرې تائید له دې روایت نه کیږي چې په سنن ابو داود کې دی :

حضرت اسماء رضی الله عنها فرمايي چې نبی صلی الله علیه وسلم زمونږ تر څنګ تیریده نو مونږ ته یی سلام وکړ. نو ځکه صحیح خبره دا ده چې سلام په ژبه سره وکړی هو! که چیری اړتیا وی نو د لاس یا سر په اشاره سره هم سلام کولای شی.

✧ خپلو لویانو ته د سلام کولو خیال ساتی، چې کله تاسې پیاده روان یاست او یو څه خلک ناست وی، نو ناستو خلکو ته سلام وکړی او چې کله تاسې له یوی کوچنی ډلی سره یاست او د یوی لوی ډلی سره مخامخ شی نو په سلام کولو کې رومبی والی وکړی.

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: کوچنیان دی لویانو ته، روان دی ناستو، او لږ کسان دی ډېرو ته په سلام کولو کې مخکی والی وکړی [الادب المفرد]

✧ که تاسې په سپرلی سپاره روان یاست نو پیاده تلونکیو او په لاره کې ناستو خلکو ته سلام وکړی، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده:

په سپرلی سپاره روان دی پیاده روانو ته او پیاده تلونکی دی په ناستو خلکو او لږ کسان دی زیاتو کسانو ته په سلام کولو کې مخکی والی وکړی [الادب المفرد]

✧ که د چا لیدو لپاره ولاړ شی یا د چا د یری یا حجری ته ورسیږی یا د کومی غونډی له څنګ تیریږی، یا کومی غونډی ته ورسیږی نو د رسیدو په وخت کې هم سلام وکړی او چې کله له هغه رخصتیږی هم سلام وکړی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: چې تاسې کله کوم مجلس ته ورسیږی نو سلام وکړی او چې کله له هغه ځایه رخصتیږی نو بیا هم سلام کوی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: کله چې تاسې کوم مجلس ته ورشی نو سلام وکړی او چې له هغه ځایه رخصتیږی نو بیا سلام وکړی او یاد ساتی چې لومړی سلام د دویم سلام نه د زیات اجر مستحق نه دی، چې د ورتلو په وخت کې تاسی د سلام ډېر خیال ساتی او چې کله رخصتیږی نو بیا سلام ونه کړی او د رخصتی سلام ته هیڅ اهمیت ورنکړی [جامع ترمذی]

✧ چې مجلس ته ورشي نو بيا ټول مجلس ته سلام وکړي، په خاص ډول د چا په نامه اخيستلو سره سلام مه کوي. يوه ورځ حضرت عبدالله په جومات کې ؤ چې يو سوالګر راغي او هغه د حضرت عبدالله رضی الله عنه نوم واخيست او سلام يې کړ، هغه ورته وفرمايل الله جل جلاله ربښتيا فرمايلي او رسول الله صلی الله عليه وسلم د تبليغ حق ادا کړی دی او بيا هغه کورته ولاړ، خلک په انتظار کې ناست وو چې د هغه د فرمايلو مطلب څه دی، خير چې کله هغه حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما راغی نو حضرت طارق تری پوښتنه وکړه محترما! مونږ ستاسې د خبری پر مطلب پوه نه شو نو دی وفرمايل : د نبی صلی الله عليه وسلم لاربښوونه ده چې قيامت ته نږدی به خلک په مجلسونو کې خاص کوی او سلام به ورته کوی [الادب المفرد]

✧ که خپل کوم مشر او دوست ته د کومی بلی وسيلی له لاری د سلام ويلو وخت وی، يا چاته په خط کې د سلام ليکلو وخت وی، نو د دی وخت نه خامخا ګټه واخلی او سلام ورته ووایاست .

حضرت عايشه رضی الله تعالی عنها وايی چې نبی صلی الله عليه وسلم ماته وفرمايل عايشه! جبريل تاته سلام وايی ما وويل: وعليکم السلام ورحمه الله وبرکاته! [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

✧ که تاسی کوم داسی ځای ته ورسېږی چې خلک ويده وی نو په داسی آواز سره سلام وکړی چې ويښ کسان يې واوری او د ويدو کسانو خوب خراب نه شی .

حضرت مقداد رضی الله عنه فرمايی چې مونږ به د نبی ﷺ لپاره يو څه شيدی ساتلی چه کله به هغه يو څه تيره شپه تشريف راووړ نو هغه به داسې سلام کاوه چې ويده به پری نه پاځيده او ويښو به اوريده، نو نبی ﷺ راغی او د معمول په څير يې سلام وکړ [صحيح مسلم]

✧ د سلام ځواب په ډېر پراخه زړه او پراخه تندہ ورکړی، دا د مسلمان ورور حق دی، د دی حق په ادا کولو کې هيڅکله بخل ونکړی .

د نبي ﷺ لاربنوونه ده د مسلمان پر مسلمان پنځه حقونه دي: د سلام ځواب ورکول، د ناروغ پوښتنه کول، له جنازې سره تلل، دعوت قبلول د پرنجي ځواب ورکول [صحيح بخاري ، صحيح مسلم]

او نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي چې په لارو کې له کيناستو ځانونه وساتي، خلکو وويل، يا رسول الله! زمونږ لپاره خو په لارو کې له کيناستو لاچاري ده، نو نبي صلى الله عليه وسلم وفرمايل: که ستاسې لپاره داسې په لارو کې کيناستل ضروري وي نو کيني، خو د لارې حق خامخا ادا کړئ، خلکو وويل: د لارې حق څه شی دی يا رسول الله؟ وی فرمايل نظرونه ټيټ ساتل، څوک نه خفه کولو دسلام ځواب ورکول، او د نيکيو تلقين کول او له بديو منع کول [صحيح بخاري، صحيح مسلم]

✧ د سلام په ځواب کې پر وعليکم السلام بسنه مـه کوئ بلکې د ورحمه الله وبرکاته الفاظ ورسره زيات کړئ .

پــه قران کريم کی دی : وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا [د النساء سورت : ۸۶ آيت]

(او چې کله څوک تاسې ته دعا سلام وکړي نو ته ورته له هغې غوره دعا وکړه او يا بيا هماغه الفاظ ووايه) .

مطلب دا دی چې د سلام په ځواب کې بخل مه کوئ، د سلام په الفاظو کې يو څه زياتوالی وکړئ له هغې يو څه غوره دعا ورته وکړئ.

او که نه نو لږ تر لږه هماغه الفاظ تکرار کړئ، په هر حال ځواب خامخا ورکړئ د حضرت عمران بن حصين رحمة الله عليه وينا ده چې نبي ﷺ تشريف فرما ؤ، چې يو سړی راغی او له راتلو سره يې السلام عليکم وويل هغه د سلام ځواب ورکړی او وی فرمايل لس يعنی ده ته لس نيکی ورکړای شوی، بيا يو بل سړی راغی او هغه السلام عليکم ورحمة الله وويل هغه يې د سلام ځواب ورکړ او وی فرمايل شل يعنی ده ته شل نيکی ورکړای شوی، له دی نه وروسته دريم سړی راغی او وی ويل السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته! هغه يې د سلام ځواب ورکړ او وی فرمايل ديرش يعنی ده ته ديرش نيکی ورکړی شوی [جامع ترمذی]

حضرت عمر رضی الله عنه وایی یو ځلی زه د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه پسی په سپرلی وم، مونږ چې پر کوموکومو خلکو تیریدو ابوبکر صدیق رضی الله عنه به هغوی ته سلام کاوه او هغوی به ځواب ورکاوه، وعلیکم السلام ورحمة الله! او ابوبکر صدیق رضی الله عنه به ویل: السلام علیکم ورحمه الله! نو خلکو به ځواب ورکاوه وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته، پر دی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه وفرمایل نن تاسې په فضیلت کې زمونږ نه زیات یاست [الادب المفرد]

✧ چې کله مو له چا سره خبری اتری وی تر ټولو د مخه السلام علیکم، ووایاست له یوی مخی خبرو پیل کولو نه ځان وساتی که خبری اتری هم وی له سلام وروسته یی وکړی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: څوک چې له سلام نه د مخه خبری کوی د هغی ځواب مه ورکوی.

✧ په دی لاندی حالاتو کې له سلام اچولو ځانونه وساتی.

ا } چې کله خلک د قران په لوستلو، ښوولو او یا اوریدلو مشغول وی.

ب } چې کله څوک په خطبه ورکولو مشغول وی.

ج } چې څوک تکبیر او یا اذان وایی.

د } چې کله په کوم مجلس کې پر کومه دینی موضوع بحث کیږی یا څوک چاته دینی احکام ورزده کوی.

هـ } چې کله استاد تدریس کوی.

و } چې کله څوک قضای حاجت لپاره ناست وی.

او په لاندینو حالاتو کې نه یوازی دا چې له سلام اچولو ځان وساتی بلکې د خپلی بی تعلقی او روحانی خفګان ښکارونه هم په حکمت سره وکړی.

ا } کله چې څوک په فسق، فجور او د شریعت پر خلاف چټیاتو او عیش عشرت په خبرو کې اخته وی او د دین سپکاوی کوی.

ب } کله چې څوک ښکنځلی، چټیات، شور غوغا، دروغ بی ځایه او بدی ټوکی کوی او دین بدناموی.

ج } کله چې څوک د دين او شريعت پر خلاف تبليغ کوی او خلک له دين نه بيزاره کوی او بدعت او بی دينی اختيارولو ته يې هڅوی .

د } کله چې څوک د دينی عقايدو او شعايرو بی حرمتی کوی او د شريعت د اصولو او احکامو پوری ټوکې کوی او پخپل ځان کې مرداری او منافقت ثابتوی .

✧ يهود او نصاراو ته لومړی سلام مه کوی قران ګواه دی چې يهود د خپلې بد ديانتی، حق دښمنی، ظلم او وحشت، دوکې او فريب او د نفس په چټلتيا کې بدترين قام دی، الله جل جلاله پری بی اندازی نعمتونه واورول، خو دوی تل ناشکری وکړه او خپله بد عملی يې ثابته کړه، دا هماغه قام دی چې د الله جل جلاله راليږل شوی پيغمبران يې ووژل، نو ځکه بايد مؤمن له هرو هغوی کړو نه ځان وژغوری چې د يهودانو د درناوی څرک هم پکی وی بلکې داسې چلن بايد خپل کړای شی چې هر ځلی هغوی احساس کړی چې د حق د بدترينو مخالفينو انجام تل ذلت او خواری وی .

نبی صلی الله عليه وسلم فرمايي: يهود او نصاراو ته لومړی سلام مه کوی او چې کله تاسې له هغوی سره په لاره مخامخ شی نو هغوی په يوی خواته کيدو مجبور کړی [الادب المفرد]

يعنی په دومره وقار او پرتم سره پری تير شی چې هغوی ځان د لاری يوی خواته کړی او ستاسې لپاره لار پريږدی .

✧ چې کله په کوم مجلس کې مسلمانان او مشرکان دواړه راټول وی، نو هلته سلام وکړی نبی صلی الله عليه وسلم يو ځلی په داسې يو غونډی تيريده چې مسلم او مشرک دواړه پکی شريک وو، نو هغه ټولو ته سلام وکړ [الادب المفرد]

✧ که کوم نامسلمان ته د سلام کولو اړتيا پيښه شی نو السلام عليکم و نه وايی بلکې آداب عرض، احترامونه او نور ډوله الفاظ ووايياست، او په لاس يا سر سره هم کومه اشاره ونکړی، چې د اسلامی عقيدی او اسلام ځانګړی پر خلاف وی .

د هر قل په نامه چې نبی صلی الله علیه وسلم کوم مکتوب لیږلی و په هغی کې د سلام الفاظ دا وو: سلام علی من اتبع الهدی (پر هغوی سلام دی چې د هدایت پیروی وکړی) .

✧ له سلام وروسته د مینی او درناوی په توګه روغبړ هم وکړی ، نبی صلی الله علیه وسلم به پخپله هم روغبړ کاوه او چې صحابه کرام به هم پخپلو کې سره مخامخ کیدل روغبړ به یې کاوه هغه صحابه کرامو ته د روغبړ کولو ټینګار کړی، او د فضلیت او اهمیت په باب یې ډول ډول رڼا اچولی حضرت قتاده رضی الله عنه له حضرت انس رضی الله عنه نه پوښتنه وکړه ایا په صحابه وکې د روغبړ کولو رواج و؟ حضرت انس رضی الله عنه ځواب ورکړ، هو! وُ [صحیح بخاری]

حضرت سلمه بن وردان رحمة الله علیه وایی چې ما حضرت مالک بن انس رحمه الله علیه ولیده چې د خلکو سره روغبړ کوی، له مانه یې پوښتنه وکړه ته څوک یی؟ ما ورته وویل، د بنی لیث غلام یم، هغه زما پر سر دری کرتی لاس راکش کړ او وی فرمایل الله جل جلاله دی خیر او برکت درکړی.

یو ځلی چې کله د یمن یو څو تنه راغلل، نو پیغمبر اکرم ﷺ صحابه و ته وویل تاسې ته د یمن خلک راغلی دی او په راتلونکیو کې دوی د روغبړ ډیر حقدار دی [سنن ابو داود]

حضرت حذیفه بن یمان رضی الله عنه وایی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چې کله دوه مؤمنان سره مخامخ کیږی او له سلام وروسته د روغبړ لپاره یو د بل لاسونه پخپلو لاسو کې نیسی، نو د دواړو ګناهونه داسې رژیږی لکه د ونی نه وچی پاڼی رژیږی [طبرانی]

حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله عنهما وایی چې نبی ﷺ فرمایلی دی مکمل سلام دا دی چې د روغبړ لپاره لاسونه هم وراوړده کړای شی .

✧ که څوک دوست ، خپلوان او ملګری مو له سفر نه راشی نو په غیږ روغبړ هم ورسره وکړی حضرت زید بن حارثه رضی الله عنه چې کله مدینی ته راغی نو د نبی صلی الله علیه وسلم کره ورسید دروازه یې وټکوله، هغه

خپل څادر په ځان پسې راکشاوه دروازې ته راغې له هغه سره يې غيږه ورکړه او پر تندي يې مچ کړ [جامع ترمذی]

د حضرت انس رضی الله عنه وينا ده چې کله به صحابه کرام پخپلو کې سره مخامخ کيدل نو روغبړ به يې کاوه او چې څوک به له سفره راته نو په غيږه روغبړ به يې ورسره کاوه [طبرانی]

د ناروغ پوښتنې (عیادت) آداب

د ناروغ پوښتنه خامخا وکړې، د ناروغ د حال پوښتنې حیثیت یوازې دا نه دی چې د ټولنیز ژوندانه یوه اړتیا ده او یا د خپلمنځې مرستو او غمخوارۍ د ولولو راویښولو یوه وسیله ده بلکې دا پر مسلمان د بل مسلمان ورور حق دی او د الله جل جلاله سره د مینې حتمي غوښتنه ده، د الله جل جلاله سره اړیکې لرونکې د الله جل جلاله له بندګانو سره بې اړیکې نشي پاتې کیدای، د ناروغ له غمخوارۍ او دردمندۍ او مرستې څخه بې پروایي کولو په اصل کې له الله جل جلاله بې پروایي ده.

د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د قیامت په ورځ به الله جل جلاله فرمایي ای د آدم زویه! زه ناروغ وم او تا زما پوښتنه ونکړه. بنده به وایي الهي! ته د ټولو کائناتو پالونکې یې نو زه څنګه ستا د حال پوښتنه کولای شم! الله جل جلاله به وایي زما فلانی بنده ناروغ پروت وُ تا د هغه د ناروغۍ پوښتنه ونکړه، که ته د هغه پوښتنې ته تللې وایې، زه به دې هلته میندلی وم ته به زما د رحمت او بښنې حقدار شوی وې [صحیح مسلم]

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: د یو مسلمان پر بل مسلمان ورور شپږ حقونه دي، پوښتنه ترې وشوه یا رسول الله! هغه کوم کوم دي وې فرمایل: چې کله تاسې له مسلمان ورور سره مخامخ شي هغه ته سلام وکړې.

چې کله هغه تاسې ته بلنه دعوت درکړي د هغه بلنه قبوله کړې.

کله چې هغه له تانیکه مشوره غواړي ته د هغه خیر وغواړه او نیکه مشوره ورکړه.

کله چې هغه ته پرنجې راشي او هغه اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وایي نو ته یې په ځواب کې یَرْحَمُکَ الله ووایه.

چې کله ناروغه شي پوښتنې ته یې ورشه او چې کله هغه مړ شي له جنازې سره یې ولاړ شه او نبي صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي دي: چا چې د

خپل مسلمان ورور د ناروغی پوښتنه وکړه هغه بــه د جنت پــه شیگری (بالاخانه) کې وی [الادب المفرد]

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: کله چې کوم بنده د خپل مسلمان ورور د ناروغی پوښتنه کوی یا له هغه سره د ملاقات لپاره ځی، نو یو آواز کوونکی له آسمانه آواز کوی، ته ښه اوسی ستا تلل دی ښه وی، تا د خپل ځان لپاره په جنت کې کور جوړ کړ [جامع ترمذی]

د ناروغ بالښت ته کینی د هغه پر سر یا بدن لاس راکاږی او د تسلی او روغیدو خبری ورته وکړی، چې ذهن یې د اخرت د اجر او ثواب په لور متوجه شی، او بی صبری او شکایت کومه خبره یې په ژبه رانشی.

حضرت عایشه رضی الله عنها بنت سعد وایی چې زما پلار خپله قصه واورولـه چې زه یو کرتی په مکه کې سخت ناروغ شوم ، پیغمبر اکرم ﷺ زما د پوښتنی لپاره تشریف راوړ، نو ما تری پوښتنه وکړه یا رسول الله ﷺ زما نه پوره مال پاتی کیږی، او زما یوازی یوه لور ده، ایا زه له خپل مال نه د دوه برخو وصیت وکړم او یوه برخه خپلی لورته پریږدم ؟ وی فرمایل نه ما ورته وویل د نیم مال وصیت وکړم او نیم د لور لپاره پریږدم ؟ وی فرمایل نه نو ما عرض وکړ یا رسول الله ! نو بیا د یوی برخی وصیت وکړم ؟ وی فرمایل، هو! د یوی برخی وصیت وکړه یوه برخه ډیره ده، له دی نه وروسته نبی صلی الله علیه وسلم خپل لاس زما پر تندی کیښود او زما پر خوله او گیډه یې کش کړ او بیا یی دعا وکړه: ای الهی د سعد شفا وفرمایی ! او د ده هجرت مکمل کړی، له دی وروسته تر اوسه چې کله خیال راځی نو د نبی صلی الله علیه وسلم د مبارکو لاسونو یخوالی په خپل ځیگر احساسم [الادب المفرد]

حضرت زید بن ارقم رضی الله عنه وایی چې یو ځلی زه د سترگو په ناروغی اخته شوم نبی صلی الله علیه وسلم زما پوښتنی ته تشریف راوړ او وی ویل زیده! ستا سترگی په تکلیف دی ، نو ته څه کوی؟ ما عرض

وکړ چې صبر او زغم کوم، هغه وفرمایل، تا د سترګو په دی تکلیف کې له صبر او زغم نه کار واخیست نو تا ته به په بدل کې جنت درکړل شی.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم به د کوم مریض پوښتنی ته تشریف وړو، نو د هغه بالښت ته به کیناسته، له دی وروسته به یې اوه ځلی فرمایل : اَسْأَلُ اللهَ الْعَظِيْمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ اَنْ يَّشْفِيَکَ [زه له عظیم الله نه چې د عظیم عرش رب دی سوال کوم چې هغه تاته شفا دروبښی].

او نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی چې د دی دعا اوه کرتی لوستو سره ناروغ شفا مومی، مګر دا چې مرګ یی راغلی نه وی .

حضرت جابر رضی الله عنه فرمایی چې حضور صلی الله علیه وسلم د یوی بوډی ښځی ام السائب د پوښتنی له پاره راغی، ام السائب د تبی له زوره لړزیده، پوښتنه یی تری وکړه څه حال دی؟ بوډی وویل، الله دی دا تبه پوه کړی ګیره کړی یی یم، د دی خبری په اوریدو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل تبی ته بد رد مه وایه دا د مؤمن ګناهونه داسی پاکوی لکه څنګه چې د اور بټی له اوسپنی زنګ لری کوی [الادب المفرد]

⊕ چې ناروغ ته ورشی د طبعیت د حال پوښتنه تری وکړی او د روغیدو دعا ورته وکړی، پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم به چې ناروغ ته ورته نو پوښتنه به یی کوله: کیف تجدک [طبیعت دی څنګه دی؟ بیا به یی ډاډینه ورکوله او فرمایل به یی : لَابَاسَ طَهُوْرٌ اِنْ شَاءَ اللهُ [د ویری هیڅ خبره نشته د الله جل جلاله دا ناروغی به ولاړه شی] او دا مرض به د ستا له ګناهونو نه د پاکیدو وسیله وی او د درد او تکلیف پر ځای به یی لاس سیده راکش کاوه او دا دعا به یی فرمایله : اَللّٰهُمَّ اَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِهِ وَاَنْتَ الشَّافِيْ لَاشِفَاءَ اِلَّا شِفَاءُکَ شِفَاءً لَّايُغَادِرُ سَقَمًا

(الهی! دا تکلیف لری کړی، ای د انسانو ربه ! ده ته شفا ورکړی، هم ته شفا ورکوونکی یی، له تا پرته له هیچا نه د شفا هیله نشته، داسې شفا ورکړی چې د ناروغی نوم او نښان پاتی نشی) [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

له ناروغ سره تر ډېره وخته مه کښېنې او نه شور او غوغا جوړه کړې هو! که ناروغ ستاسې کوم دوست او یا خپلوان وی او هغه پخپله ستاسې تر ډېره د کيناستو هيله من وی، نو تاسې خامخا د هغه د جذباتو درناوی وکړی.

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمايی چې له ناروغ سره تر ډېره نه کيناستل او شور غوغا نه جوړول سنت دی.

د ناروغ له خپلوانو هم د ناروغ د احوال پوښتنه وکړی او همدردی ورسره ښکاره کړی اؤ چې کوم خدمت او مرسته کولای شی، خامخا يی وکړی، لکه ډاکټر ته ښودل حال ويل او دوايی درمل راوړل او که اړتيا وی نو مالی مرسته يی کول.

حضرت ابراهيم بن جبله رحمة الله عليه وايی يو کرتی زما ميرمن ناروغه شوه، زه په هغو ورځو کې حضرت ام الدردا رضی الله عنها ته راتلم، چې زه به کله هغی ته ورغلم نو فرمايل به يی، ووايه ستا د ميرمن طبيعت څنګه دی؟ ما به ځواب ورکاوه لاتر اوسه ناروغه ده، بيا به هغی خواړه راغوښتل او زه به له هغی سره کيناستم او خواړه به می خوړل او بيرته به راتلم، يوه ورځ چې زه کله ورورسيدم او هغوی د حال پوښتنه وکړه نو ما ورته وويل چې د الله جل جلاله په فضل او کرم سره اوس لږه لږه ښه شوی ده، کله به چې تا ويل چې ميرمن می ناروغه ده، نو مابه ستا لپاره د خوراک انتظام کاوه، اوس چې هغه روغه شوی نو د دی انتظام څه اړتيا ده.

د نامسلمانو ناروغانو د پوښتنی لپاره هم ولاړ شی او د مناسب وخت په ميندلو د هغوی پام د حق دين په لور راوګرځوی، په ناروغتيا کې د انسان د الله جل جلاله لوری ته زيات پام وی او د منلو جذبه يی هم په عمومی توګه زياته راويښږی.

د حضرت انس رضی الله عنه وينا ده چې يو يهودی هلک به د نبی ﷺ خدمت کاوه ، يو ځلی هغه ناروغه شو، نو هغه يی پوښتنی ته تشريف يووړ، هغه يی بالښت ته کيناست، نو هغه ته يی د اسلام بلنه ورکړه، هلک

د خپل پلار لوری ته وکتل چې همالته موجود و چې د پلار مې څه خیال دی؟ پلار يې زوی ته وویل: (زویه!) د ابو القاسم خبره ومنه، په دې ډول هلک مسلمان شو، اوس نبی صلی الله علیه وسلم له هغه ځایه د دې خبرې په کولو راووتو هغه او ویې ویل الله جل جلاله ته شکر دی چا چې دغه هلک د جهنم له اوره وساته [صحیح بخاری]

☜ د ناروغ کور ته چې د پوښتنې لپاره ولاړ شې، نو د اخوا دیخوا کتونه ځان وساتې او په احتیاط سره په داسې حالت کې کینې چې د کور پر زنانه و مو سترګې پرې نه ووزې، حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله تعالی عنه یو کرتې د کوم ناروغ پوښتنې ته ولاړ له هغه سره یو څو تنه نور هم وو، په کور کې یوه زنانه هم موجوده وه، د حضرت له ملګرو نه یوه هغې میرمنې ته په ځیر ځیر وکتل، حضرت عبدالله رضی الله تعالی عنه چې احساس کړه نو وی فرمایل که تا خپلې سترګې اړولې وای نو دا به ستا په حق کې غوره وای.

☜ کوم خلک چې په ښکاره په بدو کارو کې اخته وی او په ډېره بې شرمی او سرتمبه توب سره د الله جل جلاله نافرمانی کوی، د هغوی د پوښتنې لپاره مه ځې.

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه فرمایی چې شرابیان چې ناروغه شی د هغوی پوښتنې ته مه ورځې.

☜ د ناروغ پوښتنې ته چې ورشې نو له ناروغ نه هم د ځان لپاره د دعا غوښتنه وکړی، په ابن ماجه کې دی، چې کله ته د کوم مریض پوښتنې ته ورشې نو له هغه نه د ځان لپاره د دعا غوښتنه وکړه، د ناروغ دعا داسې ده لکه د ملایکو دعا یعنی ملایکې د الله جل جلاله په رضا میندلو دعا کوی او د هغوی دعا منظورېږی.

د ملاقات (لیدنی کتنی) آداب

۱) د ملاقات پر وخت په موسکا سره خپل مقابل لوری ته ښه راغلاست ووایاست مینه او خوښی ښکاره کړی ، لومړی سلام وکړی چې د دی ډیر اجر دی .

۲) د سلام او دعا لپاره هغه دغه الفاظ مه کار وی، د رسول الله ﷺ ښوول شوی الفاظ السلام علیکم استعمال کړی، بیا که وخت وی روغبړ وکړی، د مزاج پوښتنه وکړی او که مناسبه وی نو د کور ودانی پوښتنه تری وکړی ، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم ښوول شوی الفاظ السلام علیکم ډیری جامع دی، په دی کې د دین دنیا ټولی سلامتی او هر ډول خیر او عافیت شامل دی، دی ته هم خیال ساتی چې نبی ﷺ به د روغبړ پر وخت خپل لاس ژر نه وروسته کاوه انتظار به یی کاوه چې دویم کس یې لاس پخپله پریږدی .

۳) چې کله د چا د لیدو لپاره ځی نو پاکی او صافی جامی واغوندی ولاړ شی، په خیرنو او چټلو جامو کې مه ځی او نه په دی نیت ولاړ شی چې تاسې پخپلو قیمتی جامو پر هغه خپل رعب قایم کړی .

۴) کله مو چې د چا د لیدو اراده وی نو لومړی له هغه نه وخت واخلی"، همداسی وخت بی وخته د چا کره تلل مناسب نه دی، د دی سر د نور وخت هم ضایع کیږی او ملاقات کوونکی هم ځنی وختونه له نظره پریوزی .

۵) کله چې څوک ستاسې د لیدو لپاره راشی نو له مینی په ډکه موسکا سره ورته ښه راغلاست ووایاست، په درناوی سره یې کینوی او له وخت سره مناسب څه پړی وخوروی هم .

۶) چې چا کره ولاړ شی نو د کار خبری وکړی، په بی ځایه خبرو د هغه او خپل وخت ضایع نه کړی او که نه نو ستاسې تلل راتلل به خلکو ته بد ښکاری .

۷) چې چا کره ولاړ شی نو په دروازه کې اجازه واخلی او د اجازی په اخیستلو السلام علیکم ووایی او دننه ولاړ شی که له دری کرتی السلام علیکم په ویلو ځواب درنه کړای شو نو په خوښی خوښی بیرته ولاړ شی .

۸) د چا کره تللو پر وخت کله کله مناسب سوغات هم له ځانه سره یوسی په سوغاتونو ورکولو سره مینه زیاتیږی .

۹) کله چې کوم محتاج ستاسې لیدو ته راشی، نو تر کومه ځایه چې امکان ولری د هغه اړتیا پوره کړی، که د سپارښتنی غوښتنه وکړی نو سپارښتنه یی وکړی او که د هغه اړتیا پوره نه کړای شی نو له مینی په ډکه ژبه یی رخصت کړی، خامخا یی په هیلو کې مه ساتی .

۱۰) تاسی چې چاته د څه اړتیا لپاره ولاړ شی نو په مهذب انداز کې خپله اړتیا بیان کړی، که پوره شوه نو شکریه یې ادا کړی، او که پوره نه شوه نو په سلام کولو تری بیرته په خوشحالی راستانه شی .

۱۱) تل دا هیله مه لری چې خلک دی ستاسې لیدو ته راشی، پخپله هم د نورو لپاره ولاړ شی په خپلو منځو کې تلل راتلل زیاتول او یو د بل په کار راتلل ډیره غوره خبره ده خو پام ساتی چې د مؤمنانو تلل راتلل تل د نیکو اهدافو لپاره وی .

۱۲) د ملاقات پر وخت که وګوری چې د مقابل لوری پر مخ یا ږیره او یا جامو کوم خاشاک یا کوم بل څیز پروت دی لری یی کړی او که بل څوک تاسې سره دا ښه رویه وکړی نو شکریه یی اداء کړی او دعا ورته وکړی: مَسَحَ اللهُ عَنْكَ مَاتَكْرَهُ (الله دی تاسی نه هغه شیان لری کړی چې ستاسی خوښ نه وی) .

۱۳) د شپی مو چې له چا کره د تللو ضرورت وی نو د هغه د ارام خیال وساتی، تر ډیره مه کینی او که له ورتلو وروسته درته معلومه شوه چې هغه ویده شوی دی نو له خفګان پرته بیرته خوشحاله راشی .

۱۴) چې څو کسه د چا د ملاقات لپاره ولاړ شی، نو خبری کوونکی باید په خبرو کې د ټولو نماینده ګی وکړی، په خبرو کې خپل غوره والی ښکاره کول، خپل اهمیت زیاتول او منل او خپل ملګری له نظره غورځول، او چا ته چې وایاست هغه یوازی له ځان ته متوجه کولو نه په سختی سره ډډه وکړی .

خبرو اترو آداب

تل رښتیا وایی ، په رښتیا یلو کې د ویری ترهی احساس مه کوی، که څه هم هر څومره زیان تری پیښیږی .

د اړتیا په وخت کی خبره وکړئ او چی کله هم خبره کوی د کار خبره کوی، هر وخت او بی ضرورته خبری کول د وقار او درنښت پر خلاف دی او خدای جل جلاله ته د هری خبری ځواب ورکول دی، سړی چی هره خبره له خولی نه باسی، الهی پرښتی هغه فوراً لیکی: مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ (کومه خبره یی چی په ژبه راځی، یوه نګرانه ملایکه د هغی ساتلو لپاره) تیاره ولاړه وی) .

چی کله هم خبره کوئ په نرمی سره یی کوئ، په موسکا سره په خوږه ژبه یی وکړی تل په منځنی اواز سره خبره کوی، مه دومره په ورو خبره کوی ، چی اودیدونکی یی وانه وری او مه دومره په زوره چیغی وهی، چی په اوریدونکی ته یی د ویری راتلو خطره وی، په قران عظیم کی دی إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ (تر ټولو زیات بد او خراب آواز د خره دی)

هیڅکله په کومه بده خبره ژبه مه ګنده کوی، نورو ته بد مه وایی، چغلی مه کوی، شکایتونه مه کوی، د نورو پیښنسی مه کوی، په دروغو وعدی مه کوی په چا پوری مه خاندی، خپله لویی په خلکو مه باروی، خپله ستاینه پخپله مه کوی، د چا په خبرو کی مه رالویږی، د ریا خبری هم مه کوی، خبره مه ژوي، په چا پوری ټوکی مه کوی څوک د ذلت په نامه سره مه یادوی، پر هره خبره سوګند مه یادوی .

تل په انصاف سره خبره وکړی، سره له دی چی ستاسی خپل او یا د خپلوانو زیان پکی وی .

وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى (او چی کله په ژبه څه وایاست نو د انصاف خبره وکړي که څه هم ستاسی د خپلوانو پر خلاف وی) .

- نرمی په زړه پوری او معقولی خبری وکړی، بی خونده، بی ځایه او ضرر رسوونکی خبری مه کوی.

- زنانه که کله سړو سره خبرو ته اړی شی، نو سمی، سیده او په کره لهجه باید خبری وکړی، په خبرو کې باید نزاکت او نخریی ونکړی، چې اوریدونکی یی کوم بد خیال وکړی.

- ناپوهه خلک مو که په خبرو خبرو له کاره باسی نو په مناسب انداز سره سلام وکړی او له هغه ځایه رخصت شی، بی ځایه خبری کوونکی او په چټیاتو کې اخته خلک د امت له بدترینو خلکو نه دی.

- اوریدونکی په خبره د ښه پوهولو لپاره یا د کومی خبری د اهمیت پیدا کولو لپاره د مخاطب ذهن او فکر په نظرکې ونیسی، او هماغسی انداز غوره کړی او که مخاطب ونه پوهیدای شی، یا یی وانه وریدلای شی نو بیا خپله خبره تکرار او د دی اومره کړ او احساس نه کړی.

- تل لنډی او د مطلب خبری وکړی، د څه لامل پرته خبری اوږدول ښه نه دی.

- کله چې د چا په ذهن یا ذهنونو کې د دین خبره کینول وی، یا د تقریر په وسیله یو څه احکام بیانول وی، نو په ډېر سوز سره خپله خبره ښکاره کړی.

د تقریر په وسیله مشهورتیا غوښتل، په خپله خوږه ژبی سره خلک تر تاثیر لاندی راوستل، خلک د ځان تابع ګرزول، فخر او ویاړ کول، یا یوازی د زړه خوشحالولو او تفریح لپاره تقریرونه کول هغه بدترین عادت دی چې زړه پری توریږی.

- هیڅکله د تملق او چاپلوسی خبری ونه کړی، د خپل عزت تل خیال وساتی او هیڅکله د خپلی مرتبی نه ټیټه خبره ونکړی.

- چې دوه کسان پخپلو کې سره خبری کوی له اجازی پرته مداخله ونکړی، او نه کله د کومی خبری په پریکولو د خبرو کوښښ وکړی، که خبری کول ضروری هم وی نو اجازه واخلی خبری وکړی.

- په ورو ورو او وقار سره خبری وکړی، په تیزی او چټکتیا سره خبری مه کوی، مه تل ټوکی او خندا کوی، د دی سره د سړی درنښت له منځه ځی.

☙ که څوک د کوم څيز پوښتنه کوي، نو لومړي د هغه خبره ښه په غور سره واوري، او ښه سوچ پرې وکړي او ځواب ورکړي ، له سوچ کولو پرته د (بيني بوځي لنډ ګنډ) ځواب ورکول ډېره ناپوهي ده او که څوک د بل چا نه پوښتنه کوي نو تاسې پخپله د ځواب ورکولو کوښښ مه وکړي .

☙ که څوک تاسې ته څه وايي نو لومړي ورته دا ونه واياست چې ما ته معلومه ده کيداى شي چې د هغه له ويلو سره کومه نوى خبره هم ترى واورى، يا د کومى ځانګړى خبرى اغيز مو پر زړه وشى، ځکه چې له خبرى سره سره د خبرى کوونکى اخلاص او نيکى هم اغيزه کوى .

☙ له هر چا سره چې خبرى کوى د هغه عمر، رتبه او له هغه سره خپلى اړيکى په نظر کې ولرى، او خبرى ورسره وکړى، له مور، پلار، استاذ، او نورو لويانو سره د ملګرو په څېر خبرى اترى مه کوى، همدا رنګه چې له کوچنيانو سره خبرى کوى ، نو خپل ځان ته په خيال کولو سره د مهربانى ، شفقت او لويانو خبرى وکړى .

☙ د خبرو اترو پر وخت اشارى مه کوى، چې نور بد ګومانه شى او خامخا يى په زړونو کې شک پيدا شى، د نورو خبرى په چوپتيا سره واورى، او د چا خبرو ته پټ مه کينى (غوږ ورته مه نيسى) .

☙ د نورو خبرى زياتى اورى، او پخپله لږى خبرى وکړى او چې کومه د راز خبره وى، هغه چاته بيان نه کړى، خپل راز نورو ته ويل او له هغه نه د حفاظت هيله لرل بيخى ناپوهى ده .

د لیک را لیک آداب

✍ د لیک پیل تل په بسم الله الرحمن الرحیم سره وکړی، که په لنډ ډول یې غواړی نو باسمه تعالی ولیکی، نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی د کوم کار په پیل کې چې بسم الله الرحمن الرحیم نه وی، هغه نیمګړی او بې برکته وی ځینی کسان د الفاظو پر ځای ۷۸۶ لیکی، له دی نه ځان وساتی ځکه چې د الله جل جلاله په ښوول شویو الفاظو کې برکت دی.

✍ خپله پته (آدرس) په هر لیک کې خامخا ولیکی، په دی فکر سره د خپلی پتی په لیکلو کې هیڅکله سستی مه کوی تاسی چې چاته لیک ورلیږی، هغه ته مو خپله پته د مخه لیږلی ده یا به هغه ته زده وی، دا ضروری نه ده چې ستاسې ادرس دی هغه له ځانه سره ساتلی وی او دا هم ضروری نه ده چې مکتوب الیه ته دی ستاسې پته زده وی.

✍ خپل آدرس ښی لوری ته د پاکټ په یو څه برخه (حاشیه) پریښودولو ولیکی

✍ آدرس تل په ښه خط سره ولیکی او د پتی په صحیح والی او املا یې صحت خپل باور ښه راولی.

✍ د خپل آدرس لاندی یا کیڼ لوری ته د لیکی په سر نیټه خامخا ولیکی.

✍ د تاریخ لیکلو وروسته په ادب او درناوی سره مکتوب الیه مخاطب کړی، د احترام او درناوی کلمات تل لنډ او ساده ولیکی، چې ریا او ځان ښودونه تری نه ښکاره کیږی، د درناوی له الفاظو سره او یا په دویمه کرښه کې مسنون سلام ولیکی ، د اداب، درناوی، مننی او نوری کلمی مه لیکی.

✍ که نا مسلمان ته لیک لیکی نو د السلام علیکم یا مسنون سلام پری ځای اداب مننی او درناوی الفاظ ولیکی.

✍ له ادب او درناوی وروسته خپل هغه هدف ولیکی، د څه لپاره چې تاسې لیک لیږل غواړی، د خپل هدف او له لیکلو وروسته خط لیږونکی د

مینې او منني د کلماتو د خبرو د لیکلو سره سره خپل نوم او پته هم ورته ولیکې او د مینې او منني په کلماتو یې پای ته ورسوی .

✍ لیک ډېر ساده او په ښه خط سره ولیکې چې په اسانې سره ولوستل شي او مطلب ترې تر لاسه شي او د لیک لیږونکي په زړه کې یې درناوی وی .

✍ په لیک کې ډېرې روانې، ساده او په زړه پورې جملې استعمال کړې .

✍ خط لنډ لیکې او هره خبره پکې لنډه او واضحه لیکې، د اشارو نه کار مه اخلې .

✍ د نوې پاراگراف سرلیک په پیل کیدو سره د کرښې سرته د یوې کلمې د لیکلو ځای پریږدی .

✍ په ټول لیک کې د القابو او ادابو نه واخله د لیک تر پای پورې د مخاطب مرتبې خیال وساتې.

✍ لیک تل په ادبي جملو سره ولیکې له بې ادبۍ او بې نزاکتۍ نه ځان وژغورې .

✍ لیک هیڅکله په غصه کې ونه لیکې، او نه کومه بده خبره ولیکې، لیک تل په نرمه لهجه سره ولیکې.

✍ په لیک کې د راز خبره مه لیکې.

✍ د غونډل جملې په پای ته ډیش -- کش کړې.

✍ د چا لیک له اجازت پرته مه لولې، دا ډېر بد عمل دی، هو! د کور د لویانو او مشرانو مسئوولیت دی چې هغوی کوچنیانو ته خطونه ولولي او د هغوی روزنه وکړي او هغوی ته مناسبې مشورې ورکړي، د نجونو لیکونه باید په خصوصي ډول تر نظارت لاندې وساتل شي .

✍ دوستانو او خپلوانو ته د خیر خیریت لیکونه تل ولیکې .

✍ که څوک ناروغه شي، یا الله جل جلاله مه کړه څه پیښه وشي یا په کوم بل مصیبت کې څوک ونښلي نو د همدردۍ لیک ورته خامخا ولیکې.

✍ که د چا سره د خوشحالۍ غونډه وي، یا یې څوک خپلوان راغلی وي او یا پرې د خوښۍ کوم بل ساعت راغلی وي، نو د مبارکۍ خط ورته خامخا ولیکئ.

✍ لیکونه تل په شنه، ابي او یا تور رنګ سره ولیکئ، په پنسل او یا سره رنګ یې مه لیکئ.

✍ څوک چې درته پر پوسته کې د لیک اچولو لپاره پاکټ درکړي نو په تینګه سره یې پخپل وخت پوسته کړئ، بې پروایي او وروسته والی هیڅکله ونه کړئ.

✍ له چا سره مو چې اړیکي نه وي له هغو نه د ځواب غوښتلو لپاره ورته ځوابي لفافه یا ټکټ ورو لیږئ.

✍ چې خپل لیک ورانول غواړئ نو نرئ کرښه پرې راکاږئ.

✍ په لیک کې یوازې د خپل مزاج او خپل مطلب خبرې مه لیکئ، بلکه د مخاطب د ولولو او احساساتو خیال هم وساتئ، یوازې خپل خیر او عافیت په خط کې مه لیکئ، بلکې د مخاطب او د خپلوانو یې د خیر خیریت پوښتنه هم ولیکئ او یاد ساتئ په لیکونو کې له چا نه زیاتې غوښتنې مه کوئ، په زیاتو غوښتنو سره د سړي درناوی کمیږي.

د کار او زیار آداب

◈ په مینه او زیار ګالنې سره خپل کارو بار وکړی، ځانته روزی پخپله وګټی او پر چا باندې بار کیږی مه، یو کرتی د نبی صلی الله علیه وسلم حضور ته یو سړی راغی او هغه له نبی صلی الله علیه وسلم نه د څه سوال وکړ، هغه صلی الله علیه وسلم تری پوښتنه وکړه، ستا په کور کې څه سامان هم شته او که نه؟ صحابی وویل یا رسول الله ! یوازې دوه شیان شته ، یوه د تراټ بستره ده چې مونږ یې اغوندو هم او غوړوو او آروو) یې هم، او یوه د اوبو څښلو پیاله ده نبی صلی الله علیه وسلم ورته وویل دا دواړه شیان ماته راوړه، صحابی دواړه شیان راوړل حاضر شو، هغه دواړه شیان په دوه درهمه نیلام کړل او دواړه درهمه یې هغه ته ورکړ او ورته وی فرمایل ولاړ شه په یوه درهم د کور لپاره د خوراک څښاک څه راوړه او په یوه ذرهم تبرګی واخله راوړه، بیا په تبرګی کې نبی صلی الله علیه وسلم په خپلو مبارکو لاسونه لاستی واچاوه او ورته وی فرمایل ولاړ شه له ځنګله لرګی مړیکوه او راوړه یی، او په بازار کې یې خرخوه، پنځلس ورځی وروسته ماته راشه احوال راته ووایه پنځلس ورځی وروسته چې هغه صحابی حاضر شو نو لس درهمه یې جمع کړی وو هغه خوشحاله شو او وی فرمایل دا په زیار ګټل شوی تاته له هغی څو چنده غوره ده چې ته یی ، خلکو غواړې، او د قیامت په ورځ ستا په څیره د سوال کولو داغ وی .

◈ په ټینګ عزم سره کارو بار کوی او شه ډېره ګټه وکړی، چې خلکو ته محتاج نه شی له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم نه خلکو یو ځلی پوښتنه وکړه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم ! تر ټولو غوره ګټه کومه ده ؟ وی فرمایل د خپل لاس ګټه او هر هغه کارو بار چې په هغی کې دروغ او خیانت نه وی ، حضرت ابو قلابه رحمه الله علیه به فرمایل ، په بازار کې په ټینګ عزم سره کارو بار کوی ، تاسي په پر دین په کلکه ولاړ پاتی شی او له خلکو به بی پروا اوسی .

◈ د کارو بار د پر مختګ لپاره تل د رښتیا لاری چاری غوره کړی، له درواغو قسمونو نه په کلکه ځان وژغوری، نبی اکرم صلی الله علیه وسلم

فرمایلي فرمایلي د قیامت په ورځ به الله جل جلاله له هغه سړي سره نه خبرې کوي او نه به ورته ګوري او نه به هغه ته پام کوي او نه به یې جنت ته لېږي، چې په دروغو قسمونو خوړلو خپل کارو بار ته پرمختګ ورکول غواړي [صحیح مسلم]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي، چې خپل مال د خرڅولو لپاره له زیاتو دروغینو سوګندونو نه ځان وساتئ، دا ځیز هم په مهالیزه توګه د پراختیا وسیله ښکاري، خو په اخر کې په کارو بار کې برکت ختميږي.[صحیح مسلم]

◈ په کارو بار کې تل امانت او دینداري غوره کړئ او هیڅکله چاته د خراب مال په ورکولو او یا د زیاتي ګټي په لاسته راوړو خپله حلاله ګټه مه حراموئ د الهي پیغمبر صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده ، رښتیني او امانتدار سوداګر به د قیامت په ورځ د نبیانو، صدیقیونو او شهداو سره یو ځای وي [جامع ترمذی]

◈ اخیستونکیو ته له ښو نه د ښه مال تیارولو کوښښ وکړئ، پر کوم مال چې ستاسې باور نه وي، هغه هیڅکله پیرودونکي ته ورنکړئ، او که کوم پیرودونکي له تاسې نه مشوره وغواړي، نو مناسبه مشوره ورکړئ .

◈ د اخیستونکیو پر ځان د باور راوستلو کوښښ وکړئ. چې هغوی تاسې خپل خیر خواه وګڼي، پر تاسې باور وکړي او د هغه مکمل زړه جمعه وي چې هغه به له تاسره هیڅکله نه دوکه کیږي، نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : چا چې پر پاکه او سپیځلي ګټه ګذاره وکړه، زما پر سنتو یې عمل وکړ، او خلک یې له خپل شر نه وساتل نو دا سړی جنتي دی، په جنت کې به داخل شي، خلکو عرض وکړ یا رسول الله! په اوسني وخت کې خو داسې کسان زیات دي، هغه وفرمایل: زما نه وروسته به هم داسې خلک وي [جامع ترمذی]

◈ په کارو بار کې د وخت په کلکه پابندي اوسئ، پخپل وخت ځانونه دوکان ته ورسوئ او په عزم او صبر سره کینئ، رسول اکرم ﷺ فرمایلي دي: د روزۍ په تلاش او حلالي ګټې پسې سهار وختي ولاړ شئ، ځکه د سهار په کارونو کې برکت او پراخي وي [طبراني]

◈ پخپله هم زیارکښ اوسی او نوکران مو هم زیار کښان عادت کړی، هو! د نوکرانو حقوق په سخاوت او قربانی سره ادا کړی، او تل ورسره د نرمی او سخاوت رویه کوی .

په خبره خبره له غوسه کیدلو او شک کولو نه ځانونه وساتی ، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښونه ده : الله جل جلاله هغه امت په پاکوالی سره نه نازوی د چا په چاپیریال کې چې کمزور یو ته د هغوی حق وانه خیستلای شی .

◈ له اخیستونکیو سره تل د نرمی رویه کوی او له پور غوښتونکیو سره سختی مه کوی، نه هغوی نهیلی (نامیده) کړی او نه له هغوی نه د پور په غوښتلو کې تینګار وکړی .

◈ د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: الله جل جلاله دی پر هغه سړی رحم وکړی چې په پلورلو پیرودلو او غوښتلو کې له نرمی او ښو اخلاقو نه کار اخلی [صحیح بخاری]

او رسول الله صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دی: د چا چې دا غوښتنه وی چې الله جل جلاله یی د قیامت په ورځ له غم او تکلیف نه وساتی نو هغه ته پکار دی، چې تنګ لاسیو پوروړیو ته وخت ورکړی او یا تری د پور بوج لری کړی [صحیح مسلم]

◈ د مال له عیب پټولو او اخیستونکیو ته له دوکی ورکولو نه ځانونه وساتی، د مال خرابوالی او عیب اخیستونکی او پیرودنکی ته ښکاره کړی، یو کرتی نبی صلی الله علیه وسلم د غلی پر یوی ډېری راشه) تیریده، هغه په هغه راشه کې خپل لاس وواهه نو په ګوتو کې یې لوندوالی احساس کړ، هغه غلی خرڅونکی نه پوښتنه وکړه دا څه دی؟ دوکاندار وویل: یا رسول الله! پر دی (راشه) باران شوی وٌ، هغه ورته وویل، بیا نو تالنده غله ولی پری د پاسه کوله نه چې خلکو لیدلای، څوک چې دوکه ورکوی له ما سره یې هیڅ اړیکی نشته .

◈ د قیمتونو د لوړیدو په هیله د خوراک ښناک شیان نه خرڅلاو نه بندولو او د الله جل جلاله د مخلوق د پریشان کولو له په کلکه ځانونه وژغوری، نبی اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی ذخیره کوونکی ګناه

کار دی، په یو بل وخت کې هغه فرمایلی ذخیره کوونکی خومره بد سړی دی، چې کله الله جل جلاله شیان ارزانه کوی نو دی له غمه ویلی کیږی، او چې کله قیمتونه لوړیږی نو د ده زړه باغ باغ کیږی [مشکوه]

◈ خریدار ته د هغه حق پوره پوره ورکړی، په گز او تول کې په ټینگه د دیانتداری خیال ساتی، د اخیستلو او خرڅولو اندازه پوره وساتی، نبی ﷺ، گز او تول کوونکیو سودا گرو ته په خطاب کې ویلی دی: تاسې د دوه داسې کارونو مسئوول گرځول شوی یاست د څه له امله چې له تاسې د مخه قامونه هلاک شوی دی.

په قران مجید کې دی : وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ)وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (په ناپ تول کې د کمی کوونکیو لپاره هلاکت دی څوک چې له خلکو نه گز یا تول کوی نو پوره پوره یې کوی او چې خلکو ته گز یا تول کوی نو کم کوی، ایا دا خلک نه پوهیږی چې دوی به بیا را ژوندی کیږی او را پورته کیږی په یوه ډېره سخته ورځ، په کومه ورځ به چې ټول انسانان د خپل رب په حضور کې ولاړ وی).

◈ د تجارتی گناهونو کفاره خامخا ادا کړی او د الله جل جلاله په لار کې په خلاص زړه خیراتونه او صدقی ورکړی، نبی صلی الله علیه وسلم سوداگرو ته لارښونه وکړه چې: ای کارو بار کوونکیو! په مال پلورلو کې د بی ځایه خبرو او په دروغو د قسم (سوگنده) خوړلو ډېر زیات امکان وی نو تاسې له خپلو مالونو نه خیرات خامخا ورکړی [سنن ابو داود]

◈او هغه تجارت او سوداگری هیڅکله له زړه نه ونه باسی چې له دردناک عذاب نه نجات ورکوونکی دی او گټه یی فانی دنیا نه ده، بلکې تل پاتی بریالیتوب او له منځه نه تلونکی مزی چړچی دی.

په قران عظیم کې دی: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ - تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ

وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ [1] (ای مؤمنانو! آیا زه تاسی ته داسې تجارت دروښیم؟ چې تاسې ته له دردناک عذاب نه نجات درکی (دا چې) تاسې پر الله او د هغه پر رسول ایمان راوړی او د الله په لاره کې پخپل مال او ځان سره جهاد وکړی، دا ستاسې له پاره ډېر غوره دی که تاسې له پوهی کار واخلئ).

[1] - د سوره الصف ۱۱ آیت

خلورم څپرکی (فصل)

دین ته بلنه

ښه نو له هغوی سړی نه ښې خبری کوونکی بل څوک کیدای شی چي د الله جل جلاله لوری ته بلنه ورکوی - پخپله نیک عمل کوی- او په ژبه ښکاره وایی چي زه خو د الله جل جلاله له فرمان منونکیو څخه یم .

قرآن حکیم

داعیانه د (بلنوالی) آداب

د خپل منصب رښتوني شعور پیدا کړی، تاسې د نبی اکرم ﷺ جانشین یاست، او دین ته د بلنی، حق شهادت ، د تبلیغ او هغه فریضی سرته رسول پر تاسې دی کوم چې د الله جل علی شانه حضرت محمد ﷺ سر ته رسولی وه، نو د هماغه اوچتوالی هیلی او ولولی د پیدا کولو کوښښ وکړی، چې د نبی صلی الله علیه وسلم یوازینی او غوره صفت وُ.

د قرآن مجید لارښوونه ده : هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ (هغه تاسې غوره کړی یاست او د دین په چارو کې یې په ستاسې کومه سختی نه ده ایښی، پیروی وکړی د هغه دین چې ستاسې د پلار ابراهیم علیه السلام دین دی، هغه له لومړی سر نه تاسې د مسلم په نامه نومولی واست او په دی لړ کې، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ستاسې لپاره پر حق دین گواهی ورکړی، او تاسې د ټولی دنیا د انسانانو په وړاندی پر حق دین گواهی ورکړی)

یعنی مسلمان امت د رسول اکرم ﷺ وارث دی او باید هماغه کار سرته ورسوی، چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سرته ورساوه، لکه څنګه چې وروستی نبی صلی الله علیه وسلم پخپله وینا او عمل او د شپی ورځی په منډو ترړو د الهی دین د واضح کولو حق ادا کړو بس همدغه ډول امت ته هم د نړۍ د ټولو انسانانو په وړاندی د الله جل جلاله دین واضح کول دی .

او د همدی فریضی په احساس او بلنوالی جذبی سره د حق دین د گواه په حیث ژوند کول دی .

خپل اصلی حیثیت تل په نظر کې ولری او له شانه سره سم یې د خپل ژوندون جوړولو پرله پسی کوښښونه وکړی، تاسې د نړۍ د نورو امتونو په څیر امت نه یاستو بلکې تاسې ته الله جل جلاله امتیازی شان بخښلی دی، تاسې ته د نړۍ په ګردو قامونو کې د مشرانو په څیر د لارښوونی مقام

حاصل دی او تاسې له هر ډول افراط او تفریط نه پاک د الله جل جلاله په صحیح لاره په اعتدال سره ولاړ یاست.

په قران عظیم کې دی :

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا (او همدا رنګه مونږاو تاسې یې یو منځګړی امت ګرزولی یاستو چې د ټولو انسانانو لپاره د حق دین ګواهان شی او زمونږ رسول الله پر تاسې ګواه وی) .

د خپل مرام او منشور واقعی پوهه حاصله کړی، او په پراخه حوصله او زغم سر یې د خپلولو کوښښ وکړی ، د الله جل جلاله په نظر کې د مسلمان امت مرام او هدف په واقعی توګه دا دی چې هغه په پوره اخلاص او صداقت سره هغه مکمل دین قایم او نافذ کړی چې حضرت محمد ﷺ راوړی او په عقایدوو عباداتو، اخلاقو او ټولنیز ژوند او په اقتصاد او سیاست لنډه دا چې د ژوندانه په ټولو اړخونو کې په اسمانی لارښوونو ولاړ دی ، نبی اکرم صلی الله علیه وسلم په خپل مبارک دوران کې دغه دین د خپلو ټولو اړخونو سره نافذ او عملی کړ، هغه د عقایدو او اخلاقو زده کړه هم ورکړه، د عباداتو لاری چاری یې هم وښودی، د دین پر بنسټونو ولاړه ټولنه یې هم آباده کړه او د بشری ژوندانه د منظم کولو او له خیر او برکت نه ډکوونکی یو برکتناک حکومت یې هم قایم کړ.

الهی لارښوونه ده : شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ (مسلمانانو! الله جل جلاله ستاسې لپاره د دین هماغه طریقه ټاکلې ده د کومې وصیت یې چې نوح ته کړی وُ او د څه وحی چې ای پیغمبره مونږ تاته درلیږلې ده او د څه لارښوونه چې مونږ ابراهیم موسی او عیسی ته کړی وه، همدغه دین قایم او په همدی کې تفرقه مه پیدا کوی) .

د بدیو له منځه وړلو او د نیکیو د قایم ساتلو لپاره تل ملا تړلی اوسی، همدا ستاسې د ایمان غوښتنه ده او همدا ستاسې د ملی شته والی

هدف دی، د همدی مقصد او مرام لپاره ژوندی اوسی او د همدی لپاره خپل روح قربان کړی ، د همدی کار د سرته رسولو لپاره الله جل جلاله تاسې خیرامت (غوره امت) په عظیم نامه سره سر لوړی کړی یاست.

كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ [1] (تاسی غوره امت یاست چې د ګردو انسانانو لپاره شته شوی یاست، تاسې د نیکی حکم ورکوی او له بدیو یی منع کوی او پر الله جل جلاله کامل ایمان لری).

د نبی اکرم ﷺ لارښوونه ده: پر هغه ذات می دی سوګند وی د چا په واک کې چې زما روح دی چې تاسې خلک خامخا د نیکی حکم ورکوی او له بدیو منع کوی او که نه ژر ده چې الله جل جلاله به پر تاسې داسې عذاب راولیږی چې بیا به تاسې ناری وهی او څوک به یې نه اوری [جامع ترمذی]

د الهی پیغام رسولو او د الله جل جلاله بنده ګان د جهنم له اوره د بچ کولو لپاره بلنواله جذبه او مثالی درد او سوز پیدا کړی، د نبی اکرم ﷺ د بی ساری جذبی او بی اندازی درد مننه قران مجید په دی الفاظو کوی.

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا [2] (ښایی تاته په هغو خلکو پسی خپل ځان ووژنی، که هغوی د هدایت پر دی کلام ایمان رانه وړی).

او نبی صلی الله علیه وسلم خپل دغه څرنګوالی په دی الفاظو بیان کړی دی: زما مثال د هغه سړی په څیر دی، چا چې اور بل کړ او چې کله شاو خوا چاپیریال یې د اور په رڼا روښانه شو، نو ماشی او پتنګان پری راپریوتل او هغه سړی په ټول توان سره دغه ماشی او پتنګاتن منع کوی، خو پتنګان دی چې د هغه دغه کوښښ ناکاموی او په اور کې ورپریوځی همداسی) زه

---

[1] - د ال عمران سورت ۱۱۱ آیت

[2] - د کهف سورت ۶ آیت

تاسې له ملا په رانيولو رانيولو له اوره منع کوم او تاسې ياست چې په اور کې وربريووزی [مشکوه المصابيح]

يو کرتی حضرت عايشی رضی الله عنها له انحضرت ﷺ نه پوښتنه وکره يا رسول الله! پر تاسی د احد له ورځی نه هم سخته ورځ تيره شوی ده، وی فرمايل هو! عايشی! زما په ژوندانه کې تر تولو مشکله ورځ د عقبه ورځ وه دا هغه ورځ وه چې کله هغه له مکی والو نهيلی (نا اميده) شوی و او د طايف خلکو ته يې د الهی پيغام رسولو لپاره تشريف وری وٌ، د هغه ځای سردار عبدياليل، په هغه پسی بدمعاشان کړل او د هغوی د رحمت د پيغام په بدل کې يې پر هغه کاڼی وه اورولو هغه په وينو سور شو او بيهوشه راپريووت بيا هغه ډېر پريشان او غمګين له هغه ځايه راغی، کله چې مرن الثعالب ته راورسيد نو غم يې يو څه سپک شو، الله جل جلاله د عذاب ملائکه د هغه خدمت ته راوليږله د عذاب ملاتکی وويل يا رسول الله که تاسې اجازه راکړی چې زه ابو قيس او جبل احمر پخپلو کې سره ووهم؟ او د دغو دوارو غرونو په منځ کې دوی بدبختان چيت شی او خپل انجام ته ورسيږی، رحمت عالم ورته وفرمايل نه! نه! ما پريږده چې زه خپل قام د الله جل جلاله له عـذابه وويـروم، ښايی چې الله جل جلاله د هغوی زړونه د هدايت لپاره خلاص کړی او يا بيا د هغوی په اولاد کې داسې کسان پيدا شی چې هدايت قبول کړی [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

رسول اکرم صلی الله عليه وسلم په مکه کې دی او د مکی خلک د هغه صلی الله عليه وسلم پر خلاف سازش کوی څوک وايی چې له ښاره يې باسو، څوک وايی وژنو يې، په همدی ورځو کې په ناڅاپی ډول مکه وال د قحط سره مخامخ شول، داسې قحط چې د قريشو خلک د ونو پاڼو او پوټکو خوړو ته مجبور شول، کوچنيانو له ولږی چيغی وهلی او چې لوېانو به ليدلی زړونه به يې غمجن کيدل.

رحمت عالم چې دغه خلک په دی لړزوونکی مصيبت کې اخته وليدل نا آرامه شوو د هغه مخلصو ملګرو هم چې د هغه خفګان وليد پريشانه شول، هغه دغه دښمنانو ته چې د دوی په لاسو ور رسيدلی زخمونه يې لا تر اوسه

تازه وي، د خپل زړه نه د همدردي پیغام ورولیږه او ابو سفیان او صفوان ته یې پنځه سوه دیناره ورولیږل او ورته وی ویل چې دغه دینارونه په قحط ځپلیو وویشي.

رښتیا دا ده چې د بې لارې بنده ګانو په غم کې ویلې کیدل او د هغوی په بې لارې توب او تکلیف غمیدلو هغوی د الهي عذاب نه د خلاصون غوښتنه، د هغوی د تکلیف په لیدلو نا ارامه کیدل او د هغوی د هدایت او لارښوونې لپاره بې اندازې حرص لرل همدا د یوه داعي (بلونکي) هغه جوهر دی د څه په وسیله چې د هغه ژوندون بې اندازه زړه راښکونکی او بې اندازې اغیزمنوي.

د قام بې لالچه خدمت وکړي او د خپل کوم خدمت بدله له چانه مه غواړې چه څه کوې یوازې د الله جل جلاله د خوشحالي لپاره یې وکړې، او له هماغه نه د اجر او ثواب هیله داسې محرک دی چې د سړي په خبره کې اغیز پیدا کوي، او انسان پرله پسې پخپل کار کې مشغول ساتي، الله جل جلاله تل دی او تل به وي، نه ویده کیږي، او نه پرې پریشانی راځي، د هغه له نظره د بنده یو عمل هم پټ نه دی، هغه د خپلو مخلصانو اجر هیڅکله نه ضایع کوي، هغه جل جلاله ته د محنت نه څو چنده زیاته ورکوي، او څوک بې برخې کوي نه، هر پیغمبر به خپل قوم ته ویل: زه له تاسې د کوم اجر او بدلې غوښتنه نه کوم، زما اجر خو د رب العلمین پر غاړه دی.

په اسلام کې ژور بصیرت پیدا کړي او یقین وساتي چې د الله ﷻ په وړاندې دین بس یوازې اسلام دی، د دغه دین په پریښوولو چې د بنده ګې هر ډول لارې چارې غوره کړای شي، له الله ﷻ سره به یې هیڅ قدر او ارزښت نه وي، الله ته خو هماغه دین مقبول دی چې په قران کې دی او عملي تفسیر یې حضرت رسول لله صلی الله علیه وسلم په خپل عملي ژوندانه سره وړاندې کړ، په قران مجید کې رسول عربی الله ﷺ ته ویل شوي دي چې خلکو ته په ښکار ښکاره ووایه ما چې هره لاره هم اختیاره کړې ده، له سوچ، فکر او بصیرت سره مې خپله کړې ده: قُلْ هَٰذِهِ سَبِيلِي

أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنْ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنْ الْمُشْرِكِينَ[۱] (ای رسول! ته دوی ته ښکاره ووایه، چې زما خو دا لاره ده، زه او زما تر شا تلونکی له پوره بصیرت سره د الله جل جلاله په لور بلنه ورکوی، او الله جل جلاله له هر عیب نه پاک دی، او زما له هغوی سره هیڅ اړیکی نشته چې د الله جل جلاله سره شرک کوی) .

او د الله جل جلاله ښکاره او واضحه لارښوونه ده: وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنْ الْخَاسِرِينَ[۲] (او هر څوک چې له اسلام پرته بل دین غوره کول غواړی، د هغه، دغه دین به هیڅکله قبول نکړای شی او په اخرت کې به ناکام او نامراد وی) .

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ[۳] (او د الله جل جلاله په نزد دین بس اسلام دی)

د خپل هدف او مرام سترتوب او اهمیت تل په نظر کې ولری او خیال ساتی چې دا هغه ستر کار دی د څه لپاره چې تل د الله جل جلاله لوری انبیاء علیهم السلام رالیږل کیدل، او یقین ولری چې الله جل جلاله چې تاسې ته د دین کوم دولت دربښلی دی، همدا د دواړو جهانو د سترتوب او سر لوړی پانګه ده، نو د دی په مقابل کې د دنیوی شان او پرتم او دولت څه قیمت ارزښت کیدای شی چې یو څو ورځی به دلته وی، په قران عظیم کې دی: مونږ تاسې ته اوه تکراریدونکی ایتونه او د عظمت څښتن قران ښښلی دی نو تاسې د دی فانی متاع په لور سترګی هم راپورته نکړی، چې مونږ بیلو بیلو طبقو ته ورکړ دی، او اهل کتاب ته په وینا کې ویل شوی دی : قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ

---

[۱] - د یوسف سورت ۰۰ آیت
[۲] - د ال عمران سورت ۸۵ آیت
[۳] - د ال عمران سورت ۱۹آیت

مِنْ رَبِّكُمْ [۱] (ای اهل کتاب! تاسې هیڅ نه یاست، تر څو چې تاسې په توراه، انجیل او نورو کتابونو عمل ونکړی، چې ستاسې ته رب نازل کړی دی)

د دین د صحیح پوهې حاصلولو او د دین پر حکمتونو د پوهیدلو لپاره پرله پسې کوښښ وکړی، د نبی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده : الله جل جلاله چې څوک په خیر سره نازوی ، هغه ته د خپل دین صحیح پوهه او حکمت ورښي [صحیح بخاري، صحیح مسلم]

رښتیا دا ده چې د دین صحیخح پوهه او د دین پر حکمتونو پوهیدل د ټولو نیکیو سرچینه ده او څوک چې د دې خیر نه بې برخې وی، هغه د دواړو جهانو د سعادتونو (نیک بختیو) څخه بې برخې دی، نه د هغه په ژوندانه کې توازن او یو شان والی پیدا کیدای شی او نه هغه د ژوندانه په هر ډګر کې د دین صحیح نماینده ګی کولای شی .

څه چې د (دعوت او بلنې په لړ کې) نړیوالو ته وړاندی کوی، د هغې مخاطب تر ټولو لومړی خپل ځان وګرځوی ، نورو ته له ویلو لومړی یې خپل ځان ته ووایی او څه چې له نورو غواړی، لومړی یې پخپله نمونه خلکو ته وښایی، د حق دین د بلونکی غوره والی دا دی چې هغه به د خپلی بلنې رښتونې نمونه وی چې څه وایی خپل عمل او کردار پری ګواه کوی د کومو حقیقتونو په منلو کې چې هغه د نیوی ښیګڼه ګوری، په خپله د هغې تر ټولو زیات حریص وی‌ او پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې کله د قام په مخ کې د بلنې لپاره پاځید ، نو هغه اعلان یې وکړ:

وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ (زه پخپله تر ټولو لومـړی مسلمان یم) .

تاسې په ژبه او قلم سره ګواهی ورکړی چې حق هماغه څه دی چې تاسې یې وړاندی کوی، او پخپل ځانګړی کردار ، کورنیو اړیکو، ټولنیزو چارو او سیاسی او وطنی کړو وړو سره دا هم ثابته کړی چې د حق دین په خپلولو سره پاکیزه عمل په بدن کې راځی، مستحکمه کورنی جوړیږی، ښه ټولنه تشکیلیږی، او د تهذیب او تمدن یو داسې نظام تری جوړیږی چې بنسټ به

---

[۱] - د المائده سورت ۶۸ آیت

يې پر عدل او انصاف ويو څوک چې د ځان له روزنې او اصلاح نه غافل شي او د نورو د اصلاح او روزنې خبرې کوي، هغوی بې اندازې ناپوهان دي، هغوی خپل کور د سوزيدو په حال کې ګوري بې فکره دي او د اوبو ستلونه په لاس ګرځي چې که د بل چا کور اور واخلي چې هغه مړ کړي، داسې کسان په دنيا کې هم ناکام دي او په اخرت کې به هم ناکام وي، دلته خو به د هغوی بې عملي د هغوی پند او نصيحت بې وزنه او بې اغيزه کوي او په اخرت کې به درد ناک عذابونه تيروي، يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ() كَبُرَ مَقْتًا عِندَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ [1] (اې مؤمنانو ، تاسې ولې هغه څه وايئ چې کوئ يې نه ، د الله په وړاندې دا ډير ناوړه حرکت دی چې تاسې هغه څه ووايئ چې کوئ يې نه) .

نبی صلی الله علیه وسلم داسې بې عمله بلونکی له بې اندازې ويروونکی عذاب نه ويرولی دی، نبی صلی الله علیه وسلم فرمايلی دی: د قيامت په ورځ به يو سړی راوړل شي او په اور کې به واچول شي د هغه کولمې به په اور کې بيرون راوځي بيا به هغه سړی د دې کولمو سره داسې ګرځي لکه څنګه چې خر د خپل پړی سره ګرځي، د ده په ليدو به نور دوزخيان ورته راټول شي او پوښتنه به تری کوي اې فلانيه! دا ستا څه حال دی؟ ايا تا مونږ ته په دنيا کې د نيکيو تلقين نه کاوه؟ او له بديو دې نه منع کولو؟ د دومره نيکو کارونو له کولو سره سره ته دلته څنګه راغلی؟ هغه سړی به ورته وايي ما خو تاسې ته د نيکيو درس درکاوه خو پخپله د نيکيو په لور نږدې هم نه ورتلم، تاسې مې له بديو منع کولې خو پخپله مې پرې عمل کاوه [صحيح بخاري، صحيح مسلم]

د معراج د شپې چې کوم پند اخيستونکې منظرې رسول اکرم ﷺ د خلکو مخې ته ايښې دي د هغې يو مهم مقصد دا هم دی، چې بد کاره خلکو ته خبرداری ورکول شي او هغوی د خپل ځان د اصلاح لپاره فکر وکړي، نبی صلی الله علیه وسلم فرمايل ما د معراج په شپه يو شمير خلک وليدل چې

[1] - الصف سورت ۲، ۳ آيتونه

د هغوی شونډې د اور په قیچیګانو پرې کیدې ما له جبریل علیه السلام نه پوښتنه وکړه چې دا څوک دی جبریل علیه السلام وویل: دا ستا د امت مقررین دی، دوی به خلکو ته د نیکی او تقوی تلقین کاوه او ځانونه یې هیر کړی وو [مشکوه المصابیح] .

صحابه کرامو رضی الله عنهم به هم دغسی بد کارانو ته او بی عمل ته سخت خبرداری ورکاوه، یو ځلی حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما ته یو سړی وویل، محترما: زه غواړم چې خلکو ته د نیکی حکم وکړم او له بدیو یې منع کړم او د بلنی (دعوت) او رسونی (تبلیغ) کار وکړم - هغه ورته وفرمایل چې ته هغه مرتبی ته رسیدلی یې چې مبلغ شی، هغه سړی ورته وویل هو! هیله ده، حضرت ابن عباس ﷺ وفرمایل چې که تاته دا اندیښنه نه وی چې د قرآن عظیم دری ایتونه به تا رسوا کړی، نو په شوق سره د دین د تبلیغ کار وکړه، هغه سړی وویل ښاغلیه! هغه کوم دري ایتونه دی، حضرت ابن عباس رضی الله عنه وفرمایل: أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ [1] (آیا تاسې خلکو ته په نیکی امر کوی او خپل ځانونه مو هیر کړی دی) .

ابن عباس رضی الله عنه ورته وویل آیا پردی آیت دی ښه عمل کړی دی؟ هغه وویل ن ، دویم آیت دا دی : لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ (تاسې ولی هغه څه وایی کوی چې کوی یې نه یعنی عملی پرې نه کوی) .

نو تا پردی ایت په ښه توګه عمل کړی دی ؟ هغه وویل نه او دریم ایت دا دی: وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ [2] (حضرت شعیب علیه السلام د خپل قوم خلکو ته وویل: له کومو بدو خبرو چې زه تاسې منع کومو چې هغه زه پخپله وکړم، زما دا غوښتنه نه ده بلکی زه به له دی خبرو ځان ډېر لری ساتم) .

---

[1] - د البقره سورت ۴۴ آیت

[2] - د هود سورت ۸۸ آیت

وواپه تا پردی ایت په ښه شان سره عمل کړی دی، هغه سړی وویل نه نو حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنه ورته وفرمایل، ولاړ شه لومړی ځان ته د نیکی حکم وکړه او له بدیو نه منع شه.

☜ لمونځ د خپلو ټولو شرایطو او ارکانو او توضع سره ادا کړی، *نفل* لمونځ هم ادا کوی، له الله جل جلاله سره د ژورو اړیکو قایمولو پرته د دعوت او تبلیغ کار امکان نه لری او له الله جل جلاله سره د ارتباط یوازینی وسیله لمونځ دی، چې دغه لار پخپله الله جل جلاله خپلو بنده ګانو ته ښودلی ده.

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم ته په وینا کې الله جل جلاله فرمایلی:

يَاأَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ)قُمْ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا)نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلْ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا [1] (ای په څادر کې نغښتل شویه! د شپې الله ته ودریږه خو یو څه شپه، نیمه شپه یا د دې نه یو څه لږه یا زیاته او قران عظیم صحیح او په ترتیل سره لوله ، مونږ ژر پر تاسې د یوه درانده فرمان (مسئوولیت) اچوونکی یو د درانه فرمان مسئوولیت نه مراد د حق دین تبلیغ دی او دا رښتیا ده چې دغه ذمه واری د دنیا له ټولو (مسئوولیتونو زیاته درنه او وزمینه ده، د دغه عظیم مسئوولیت د حق ادا کولو لپاره ضروری ده چې تاسې په لمانځه سره قوت حاصل کړی او له الله جل جلاله سره اړیکی ټینګی کړی).

● ☜ له قران مجید سره مینه پیدا کړی او په پابندی سره یې تلاوت وکړی، په لمانځه کې یې هم په ډېره پاملرنه سره تلاوت وکړی او د لمانځه نه بیرون یې په صحیح ډول د تلاوت کولو کوښښ وکړی، د زړه د اماده ګی او د دماغ له حاضری سره چې کوم تلاوت کیږی، د دې سره پر قرآن پوهیدلو کې هم مرسته کیږی، او په ذوق او مینه کې هم زیاتوالی کیږی ، قران حکیم د هدایت او پند یوازینی وسیله ده .

---

[1] - د المزمل سورت ۱ ۵- آیتونه

د همدې د پاره نازل شوی دی چې پر آيتونو يې غور وکړای شي، او له يادونو او نصايحو يې ګټه واخستل شي، لدی کبله په قران عظيم کې د غور او تدبر عادت زده کړې او د دې عزم سره يې تلاوت وکړې چې د دې په لارښوونه کې خپل ژوندون هم بايد جوړ کړای شي او د همدې لارښوونو په وسيله بايد په ټولنه کې هم بدلون راوستل شي، د الله جل جلاله دين هماغه خلک عملي کولای شي چې د خپل غور او فکر مرکز او د خپلو دلچسپيو محور قران مجيد وګرځوي، له قران نه په بې پروايي سره نه پخپله څوک په دين ولاړ پاتې کيدای شي، او نه د دين قايمولو په چارو کې برخه اخيستلای شي.

تلاوت کوونکيو ته لارښوونه شوې ده:

كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ [1] (کتاب چې مونږ تاسې ته درليږلی دی سر تر پايه برکت دی چې خلک يې پر آيتونو غور او تدبر وکړې او د سليم عقل څښتنان ترې سبق حاصل کړي).

او لارښوونه شوې ده چې قرآن مجيد ورو ورو تلاوت کړې: وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا

د نبي اکرم صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: دا زړونه زنګ وهلی کيږي لکه څنګه چې اوسپنه زنګ وهلی کيږي، چې کله پرې اوبه پريوزي پوښتنه ترې وکړای شوه يا رسول الله! بيا د زړونو د زنګ لرې کولو څيز کوم دی؟ وې فرمايل د زړه زنګ داسې لرې کيږي چې سړی مرګ ډېر يادوي او دويم دا چې د قران تلاوت وکړي [مشکوة المصابيح]

☜ په هر حال کې د الله جل جلاله شکر ادا کړې او د شکر د ولولو د پيدا کولو لپاره هغو خلکو ته نظر وکړې چې په دنيوی شان او شوکت او مال او دولت کې ستاسې نه کمتر دي.

د نبي صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: هغو خلکو ته وګورئ چې په مال او دولت او دنيوی پرتم او د بدبه کې له تاسې کم دي، نو په تاسې کې به د شکر جذبه پيدا شي، او هغو خلکو ته مه ګورئ چې په مال دولت او پرتم او جاه کې له تاسې زيات دي، تر څو هغه نعمتونه چې تر اوسه درکړل شوي،

---

[1] - د ص سورت ۲۹ آيت

هغه مو په نظر کې سپک رانشی او که نه نو د الله جل جلاله د ناشکری جذبه به پیدا شی.

له مزو چړچو ځان وژغوری او د حق داسې سپاهیان اوسې چې هر وخت وظیفی اجرا کولو ته تیار اوسی او یو وخت هم وسله له غاړی کوزه نه کړی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: زه د عیش او آرام ژوندون څنګه تیر کړم په داسې حال چې اسرافیل شپیلی په خوله نیولی او غوږ سر تیټ کړی انتظار کوی چې کله به د شپیلی پوکولو حکم کیږی ، او په قران عظیم کې الله جل جلاله مومنانو ته فرمایلی : وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ [1] (او تر کومه ځایه چې ستاسې وس کیږی له زیات نه زیات قوت، او ساتلی اسونه د هغو په مقابله کې تیار کړی وساتی، چې د هغې په وسیله د الله جل جلاله دښمنان او ستاسې دښمنان او داسې نور د دین دښمنان پری وویروی، چې تاسې یې نه پیژنی، الله جل جلاله یې پیژنی د الله جل جلاله په لاره کې چې تاسې هر څه خرڅوی، د هغی مکمله بدله به تاسې ته درکول کیږی، او تاسې ته په حق در کولو کې به کمی نه کیږی).

د دین لپاره هر ډول قربانی ورکولو او د اړتیا پر وخت د خپل ګران هیواد نه د هجرت کولو ته هم تیار اوسی او خپل ځانونه پرله پسی تلیٔ ، چې تر کومه حده په تاسې کې دغه جذبه او قوت ځای نیسی ، په قران عظیم الشان کې د حضرت ابراهیم علیه السلام د هجرت د پیښی د بیانولو په ترڅ کې هجرت ته د لیوال کولو او د قربانیو لپاره د تیار اوسیدلو درس په دی ډول ورکړل شوی دی:

په قرآن عظیم الشان کې داسې دی : ﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَاأَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا يَاأَبَتِ

---

[1] - د الانفال سورت ۶۰ آیت

إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا يَاأَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَانِ عَصِيًّا يَاأَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَانِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَاإِبْرَاهِيمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا [1] (او په دی کتاب کې د ابراهيم عليه السلام له قصی نه پند واخلی، بی شکه هغه يو رښتونی نبی ؤ. خلکو ته د هغه وخت يادونه واوروه) چې کله هغه خپل پلار ته وويل. پلار جانه! تاسې د دی شيانو عبادت ولی کوی؟ چې نه اوری او نه وينی، او نه ستاسې په څه کار راتلای شی، پلار جانه ! ماته هغه پوهه راکړی شوی ده چې تاسې ته نه ده درکړی شوی، تاسې زما پر وينا روان شی، زه تاسې پر سمه لار بيايم، پلار جانه! تاسې د شيطان بنده ګی مه کوی، شيطان خو د رحمان ډېر نافرمانه دی، پلار جانه! زه ويريږم چې تاسې که همداسې کول نو د رحمان په عذاب کې به راشی، او تاسی به د شيطان ملګری شی - پلار يې ويل ابراهيمه آيا ته زما له معبودانو ګرځيدلی يې که ته منع نه شوی زه به تا په کاڼو ولم او مړ به دی کړم، او څه د تل لپاره زما نه لری شه، ابراهيم عليه السلام ورته وويل: تا ته زما سلام دی، زه خپل پروردګار ته دعا کوم چی هغه جل جلاله تا وبخښی بيشکه زما پالونکی پر ما ډير مهربان دی، زه له تاسی هم کناره کيږم او له هغوی هم چی تاسی خدايان ګڼلی عبادت يې کوی، زه خو هم خپل پالونکی رابولم، زما پوره هيله ده چی زه به د خپل رب په رابللو کی هيڅکله نهيلی ناامید نه شم).

☜ د الله جل جلاله په لاره کې د وتلو جذبه، په ځان او مال سره د جهاد ولوله او د هغه جل جلاله په لاره کې د شهادت سپيځلی هيلی د پيدا کولو

---

[1] - د مريم سورت ۴۱-۴۸ ايتونه

کوښښ وکړی، واقعیت دا دی چې جهاد د ایمان معیار دی او په کوم زړه کې چې د جهاد هیله نه وی، هغه د ایمان او هدایت نه بې برخې یو بې ډوله ویجاړ کنډر دي، د جهاد ډګر ته د تللو توفیق او د الله جل جلاله په لاره کې د ځان او مال قربانولو وخت تر لاسه کول واقعاً چې ډېره لویه نیکبختی ده.
خو که داسې حالات نه وی چې پورته ډول موقع ومومي، یا یې وسایل نه وی، چې تاسې د جهاد میدان ته ولاړ شی، او د خپل ایمان جوهر ښکاره کړای شی، بیا به هم تاسې د هغو مجاهدینو په صف کې شمیرل کیږی چې د الله جل جلاله په لاره کې شهیدان شوی او یا غازیان راستانه شوی دی.
په دی شرط چې ستاسې په زړه کې د الله جل جلاله په لاره کې د وتلو جذبه وی، د دین په لاره کې د قربانی ولوله موجوده وی او د شهادت هیله مو په زړه کې وی، ځکه چې د الله جل جلاله په نظر کې د زړونو هغه ولولی وی چې د مجاهدانه کار نامو لپاره سړی ناارامه کوی، د تبوک له غزا نه چې نبی اکرم صلی الله علیه وسلم راستنیده، نو په لاره کې یې خپلو ملګرو ته په وینا کې وفرمایل: په مدینه کې یو شمیر خلک داسې وی، چې تاسې چې کوم کوچ هم وکړ او کوم واټن مو چې وواهه هغوی پرله پسی تاسې سره وو، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم ملګرو په حیرانتیا سره پوښتنه وکړه آیا څوک چې په مدینه کې و؟ وی فرمایل هو! چې په مدینه کې وو، ځکه چې هغوی خپلو مجبوریتونو منع کړی وو، هغوی پخپله منع کیدونکی نه وو.
په قران مجید کې هم الله جل جلاله د داسې خلکو ستاینه کړی ده چې د جهاد ولولی لرلو سره سره په جهاد کې له ګډون کولو محروم وو، او پر خپله دغه محرومی یې له سترګو اوښکی بهولی: وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنفِقُونَ [1] (او نه پر هغو بی سرو سامانه خلکو الزام دی چې پخپله تاسې ته راغلل، چې تاسې هغوی ته سپرلی تیاری کړی او چې کله تاسې وویل چې

[1] - د التوبه سورت ۹۲ آیت

زه ستاسې لپاره د سپرلیو انتظام نشم کولای نو هغوی په داسې حال کې بیرته ستانه شول، چې له سترګو یې اوښکې بهیدې، له دې غمه چې له هغوی سره په جهاد کې د ګډون کولو لپاره د لګښت څه موجود نه وو).

نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی: څوک چې د الله په لاره کې له جهاد کولو پرته مړ شو او په زړه کې یې د جهاد هیله هم نه وه، نو هغه د نفاق په یوه حالت کې مړ شو [صحیح مسلم]

ربنتیا دا ده چې د الله جل جلاله په لاره کې د جنګیدلو او د ځان او مال د قربانی له ورکولو چې کومه سینه خالي وي ، هغه د مؤمن سینه نشي کیدای .

د بلنې او تبلیغ آداب

← په بلنه دعوت او تبلیغ کې د حکمت او سلیقې پوره پوره خیال وساتې او داسې لارې چارې غوره کړې، چې له هره حیثه بې شانه موزونې، د قدر وړ او له مقصد سره هم آهنګې او په اوریدونکې کې د مینې او ولولې پیدا کوونکې وې.

د قران مجید لارښوونه ده: ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ (د خپل رب لورې ته بلنه ورکړې په حکمت او غوره نصیحت سره او مباحثه وکړې نو په داسې لاره چې بې اندازې غوره وې) .

د قران عظیم د دې جامع آیت نه درې لارښوونې په لاس راځي :

ا } بلنه په حکمت سره ورکړې .

ب } نصیحت او پوهونه په غوره انداز سره وکړې .

ج } مباحثه په ښه طریقه سره باید وکړای شي .

په حکمت سره د بلنې هدف دا دی چې پخپله تاسې ته د خپلې بلنې د سپیڅلتیا او ستر توب پوره پوره احساس وی او تاسې دغه ارزښتناک دولت په ناپوهې سره همداسې بیځایه ونه شیندې، بلکې تاسې یې د وخت او ځای مکمل خیال وساتې، او د اوریدونکې هم، د هر پاټکې (طبقې) او ډلې او هر وګړی سره د هغه د فکرې استعداد، پوهې او ذهنې توان او اقتصادې حیثت سره سمې خبرې وکړې او هغه ثابت او محکم د خپلمنځې افهام او تفهیم بنسټ وګرځوې، چې ستاسې تر منځ پرې اتفاق وی، چې د نږدې والې او مننې لپاره لار هواره کړې .

← د غوره نصیحت کولو مطلب دا دی، چې تاسې له هغه سوز، خیر غوښتنې او اخلاص سره نیکې ولولې راوپارېږې چې اوریدونکې (مخاطب) د مینې او مننې په ولولو راوپارېږې او له دین سره د هغه اړیکې د ذهنې اطمینان تر حده پاتې نه شي، بلکې دین د هغه د زړه آواز، د روح غذا او د ولولو د آرام وسیله وګرځي .

په تنقید او مباحثه کې د غوره لارې اختیارولو هدف دا دی، چې ستاسې تنقید تعمیري وي، د زړه سوی او اخلاص ائینه وي، او انداز یې داسې په زړه کې کیناستونکی او ساده وي چې په اوریدونکي کې ضد، کرکې، تعصب او جاهلي غیرت ولولې راونه پاروي، بلکې هغه په واقعي توګه یو څه فکر کولو ته اړ شي او د حق غوښتنه پکې را ولاړه شي، او چیرې چې دغه ډول حالات نه پیدا کیږي، تاسې خپلې خبرې بندې کړئ او له هغه مجلس نه پاڅئ ولاړ شئ.

← په هر حال کې د مکمل دین بلنه ورکړئ او پخپل فکر پکې چاڼ مه کوئ، اسلام ته د بلونکي هیڅکله دا حق نه دی، چې هغه پخپل نظر د هغې یو څه برخې وړاندې کړي او یو څه یې پټې وساتي.

الهي لارښوونه ده: وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ()فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ [1] (او چې کله هغوی ته زموږ ښکاره دلایل لوستل کیږي، نو کوم کسان چې زموږ پر ملاقات یقین نه لري، هغوی وایې د دې قرآن پر ځای کوم بل قران راوړې یا په دې کې یو څه تغییر او تبدیل وکړې، تاسې ورته ووایاست چې زه له خپله ځان هیڅکله په دې کې کمی یا زیاتی نشم کولای، زه پخپله د هغه وحی پابندیم چې ماته رالیږل کیږي، که زه د خپل پالونکي نافرماني وکړم نو د یوې ډېرې ویرونکې ورځې د عذاب ویره راسره ده، دا ورته ووایې، که الله جل جلاله نه وای غوښتي، چې زه دا قرآن تاسې ته واوروم، نو ما به هیڅکله اورولی نه وای، او نه به هغه تاسې له دې نه خبر کړي وای، بیا به تردې ستر ظالم

[1] - د یونس سورت ۱۵- ۱۷ ایتونه

څوک وی چې یوه درواغ خبره له ځانه جوړه کړی او د الله جل جلاله لوری ته یې منسوبه کړی، او یا د الله جل جلاله ایات دروغ وګڼی، په رښتیا چې ګنهګار خلک هیڅکله بریالی کیدای نه شی) .

حالات که هر څومره خراب وی، په هر حال کې د داعی کار دا دی چې هغه دین پخپل اصل او مکمل حالت کې وړاندی کړی او د الله جل جلاله په دین کې کمی زیاتی او د حالاتو له غوښتنی سره سم پکی بدلون راوستل ډېر لوی او ستر ظلم دی، او د داسې خلکو اخرت او دنیا دواړه تباه کیږی، اسلام د هغه الله جل جلاله رالیږل شوی دین دی، د چا پوهه چې پر ټولو کایناتو محیط ده، چې له ازله تر ابده یقینی پوهه او علم لری او د چا نظر چې په قطعی توګه له غلطی نه پاک دی، چې د بشر د ژوندانه له پیله هم خبر دی او له پای نه یې هم او د چا تر رضا لاندی چې بشری پوهه ورځ په ورځ حیرانوونکی پراختیا پیدا کوی او په بشری ژوندانه کې بې اندازی پر مختیا ښکاره کیږی، نو ښه د کوم بل چا لپاره به پکی د کمی زیاتی څه ځای پاتی شی، چې پخپله د لوړې بلونکی مقام دا ښودل شوی چې هغه د یوه مثالی فرمانبردار په څیر د دی دین پیروی وکړی، او د نافرمانی له خیال نه به هم لړزیږی .

➔ دین په حکمت سره پخپل فطری شکل وړاندی کړی چې غیر فطری بوج تری احساس نه شی او خلک د بدګمانی او کرکی په ځای د دین په قبلولو او منلو کې سکون او آرام محسوس کړی، او ستاسې د نرمی خوږی ژبی او حکیمانه بلنی سره خلک بی اندازی مینه څرګنده کړی، حضرت معاویه بن حکم رضی الله عنه فرمایی: یو کرتی مې له نبی ﷺ سره لمونځ ادا کاوه، یو سړی ته پرنجی راغی، ما په لمانځه کې یرحمک الله وویل د پرنجی ځواب می ورکړ، خلکو ماته بد بد کتلو ما وویل، الله جل جلاله دی تاسې سره ښه وکړی ماته ولی بد بد ګوری ؟ نو خلکو ماته د چپ اوسیدلو اشاره وکړه، زه چپ شوم، چې کله نبی ﷺ د لمانځه نه فارغ شو، زما مور او پلار دی تری قربان شی، ما د هغه په څیر غوره روزونکی نه د هغه نه د مخه لیدلی او نه وروسته هغه نه زه ورټلم، نه یې ووهلم، او نه یې راته بد

رد وويل، صرف دومره يې وفرمايل ګوره! دا لمونځ دی، په لمانځه کې خبرې اترې کول ښه نه دي، لمونځ خو د الله جل جلاله د پاکی او لويی بيانولو نوم دی او د هغه د لوړاوی بيانولو او قران عظيم د لوستلو.

← په خپل ليک، وينا او د بلنې په خبرو اترو کې تل د اعتدال خيال ساتی چې په اوريدونکی د هيله مندی حالت هم جاری وی او د ويری هم، نه پرې ويری دومره زور ورکړی، چې اوريدونکی د الله جل جلاله له رحمت څخه نهيلی (نا اميد) شي او خپله اصلاح او خلاصون هغوی ته نه يوازې دا چې مشکل بلکې ناممکن ښکاره شي او نه د الله جل جلاله د رحمت او ښښنې داسې فکر وړاندی کړی، چې هغوی بيخی ځانونه خپلواک او غير مسئوول وګنی او د الله جل جلاله د بی شانه رحمتونو په هيله بد کار يو ته ملا وتړی، حضرت علی رضی الله عنه فرمايي : تر ټولو غوره عالم هغه دی چې خلکو ته په داسې ډول د الله جل جلاله په لور بلنه ورکوی چې له الله ﷻ يې نه نهيلی کوی او نه د الله جل جلاله د نافرمانی لپاره هغوی ته اجازه ورکوی او نه د الله جل جلاله له عذابه هغوی بی ويری کوی .

← د بلنې او دعوت په کوښښونو کې دوام او تسلسل پيدا کړئ او کوم پروګرام چې جوړوئ هغه په استقلال او مسئووليت سره د پرله پسی چلولو کوښښ وکړی، پروګرامونه نيمګړی پرينښودل او د نويو نويو پروګرامونو جوړولو له عادت نه ځانونه وساتئ ؛ لږ کار کوی، خو پرله پسی يې کوئ .

د نبی اکرم صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: غوره عمل هغه دی چې پرله پسی کيږی، که څه هم هغه هر څومره لږ وی .

← د بلنې او تبليغ په لاره کې راتلونکی مشکلات، تکاليف او ازميښتونه په پراخه تندی استقبال کړی او له صبر او ثبات نه کار واخلی :

په قران مجيد کې دی: وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (په نيکی امر وکړه ، له بدۍ نه منع وکړه او هر مصيبت چې درباندې راشي درباندې صبر وکړه دا هغه خبرې دې چې د هغو ډېر تاکيد کړی شوی دی) .

او په نیکی حکم وکړه او له بدیو منع کوه.او په دی لاره کې چې کوم مصیبتونه راشی هغه په ازادی سره وزغمه ځکه چې د حق په لاره کې د مشکلاتو او مصیبتونو راتلل ضروری دی، د ازمیښتونو له منزلو نه د تیریدلو وروسته په ایمان کې قوت پیدا کیږی، او په عمل او اخلاقو کې پوخوالی راځی، همدا لامل دی چې الله جل جلاله خپل بنده ګان خامخا آزمایی، څوک چې د ایمان دعوی کوی او څوک چې پخپل دین او ایمان کې څومره زیات پخیږی پر هغه ازمیښتونه هماغومره سخت وی .

الهی لارښوونه ده: او مونږ تاسې خامخا د ویری، خطر، ولږی او د ځان او مال په زیانونو اخته کوو او تاسې ازمییو، په داسې حالاتو کې چې کوم کسان صبر وکړی او چې کله کوم مصیبت راشی نو وایی چې مونږ د الله ﷻ یو او د الله جل جلاله لورته ورتلونکی یوو هغوی ته زیری ورکړی چې پر هغوی به د الله جل جلاله له لوری بخششونه وی، د هغه د رحمت سیوری به پری وی او همدا کسان پر سمه لار دی .

حضرت سعد رضی الله تعالی عنه له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه یا رسول الله! تر ټولو زیات ازمیښت د کوم سړی کیږی؟ هغه وفرمایل: د انبیاء علیهم السّلام بیا هغه څوک چې په دین او ایمان کې هغوی ته ډېر نږدی وی او بیا چې څوک دوی ته نږدی وی.

د سړی ازمیښت د هغه د دین په اعتبار کیږی، نو څوک چې پخپله دین کې کلک وی، د هغه ازموینه سخته وی او څوک چې په دین کې کمزوری وی، د هغه ازمیښت هم کمزوری وی، او دغه ازمیښتونه پرله پسی وی، تر دی چې هغه پر ځمکه په داسې حال کې روان وی چې د ګناه پری هیڅ اثر نه وی [مشکوه المصابیح]

او نبی صلی الله علیه وسلم د خپل حال بیانولو په لړ کې وفرمایل، چې زه د الله جل جلاله په لار کې دومره دومره آزمایل شوی یم چې هیڅکله کوم انسان دومره ندی ازمایل شوی، او زه د الله جل جلاله په لاره کې دومره ویرولی شوی یم چې هیڅکله څوک دورمره نه دی ویرول شوی او پر مونږ دیرش شپی ورځی داسې تیری شوی دی چې زما او د بلال د خوړو لپاره یو

هم داسې ځیز نه و، چې کوم ذی روح یې وخوړلای شی، پرته له هغه توښی چې د بلال رضی الله عنه په بغل کې وه [جامع ترمذی]

او نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه فرمایلی : کوم سړی چې د صبر کولو کوښښ کوی الله جل جلاله هغه ته صبر وربښی، اوله صبر نه ډېر غوره او د ډېرو نیکیو جمع کوونکی بخشش بل یو هم نشته [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

په اصل کې ازموینه د تحریک د قوی او ځواکمن کولو او د پرمختگ کولو حتمی وسیله ده، د ازمېښتونو له پړاوونو نه د تیریدو پرته یو تحریک هم بریالی کیدای نه شی، په ځانگړی توگه هغه تحریک چې په بشریت کې د یو هر اړخیز انقلاب او بدلون په لور بلنه ورکوی.

او د ټول بشری ژوندانه په نوی طرز دودانولو په لور پروگرام له ځانه سره لری.

په کوم وخت کې چې د مکی سخت زړیو پر نبی صلی الله علیه وسلم او د هغه په ملگریو بی اندازی ظلمونه کول، د هماغو ورځو یوه پیښه حضرت خباب ابن الارت رضی الله عنه بیانوی:

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم د بیت الله د سیوری لاندی ځادر سرته ایښی وُ آرام یې کاوه، مونږ هغه ته د شکایت کولو لپاره راغلو، ومو ویل: یا رسول الله! تاسې زمونږ لپاره د مرستی غوښتنه نه کوی، تاسې د دی ظلم د پای ته رسیدو دعا نه کوی اخر دا لړی به تر کومه پوری اوږدیږی او کله به دا د مصیبتونو دوران پای ته رسیږی؟) نبی اکرم صلی الله علیه وسلم چې دا واوریدل وی فرمایل، له تاسې د مخه داسې کسان تیر شوی دی، چې په هغوی کې به د ځینو لپاره ځاه ایستل کیده او بیا به هغه په دی ځاه کې درول کیده، بیا به اره راوړل کیده او د هغه بدن به څیرول کیده، ان تردی چې د هغه بدن به دوه ټوټې کیده، بیا به هم هغه له خپل دین نه نه گرځیده، یا به د هغه په بدن کې د اوسپنی ږومنځ ټومبل کیده چې له غوښی به تیریده او بل پلو او هډوکو ته به رسیده، خو هغه د الله جل جلاله بنده به له حق څخه نه گرځیده ، قسم پر الله چې دا دین به غالبیږی، ان تر چې سپور به د یمن له مرکز صنعا نه تر حضرموت پوری سفر کوی او په

لاره کې به د الله جل جلاله پرته د بل څه ویره ورسره نه وي، البته شپنو ته به له څیروونکیو حیواناتو ویره وي، چې چیری اوزې ونه داړي، خو افسوس چې تاسې له چټکتیا نه کار اخلئ [صحیح بخاری]

حضرت معاویه ﷺ فرمایي چې ما له نبی اکرم ﷺ نه دا ارشاد اوریدلی دی: چې زما په امت کې به یوه ډله پرله پسې داسې موجوده وي چې د الله جل جلاله د دین ساتونکی به وي، کوم خلک چې له هغوی سره ملګرتیا نه کوي او کوم کسان چې د هغوی مخالفت کوي، هغه به یې تباه نه کړای شي، ان تردې چې د الله جل جلاله پریکړه راشي او دا د دین مخالف کسان به په همدې حالت کې وي [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

➔ له بې ځایه مهربانۍ، سستیا او د اصولو له قربانۍ په کلکه ځانونه وژغوری په قران عظیم کې د مؤمنانو د ستاینې په باب ویل شوی دی: اشداء علی الکفار (هغوی پر کافـرانو سخت وي).

هغوی په یو حال کې هم د خپلو اصولو په لړ کې روغه او سستیا نه کوي هغوی هر څه زغملای شي، خو د دین او اصولو قربانۍ نشي ورکولای، مسلمانانو ته الله جل جلاله د نبی صلی الله علیه وسلم په وسیله لارښوونه کړې ده:

فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ [1] (نو ته دوی ته د دین په لور بلنه ورکړه او څه ډول چې تاته حکم درکړای شوی دی پر هغې په ټینګه ولاړ اوسه او د خلکو په غوښتنو پسې مه درومه).

د دین په چارو کې بسستیا، بې ځایه شفقت او له باطل سره روغه جوړه هغه خطرناکه کمزوری ده چې دي او ایمان تباه کوي، د نبی اکرم ﷺ لارښوونه ده: کله چې بنی اسرائیلو د الله جل جلاله د نافرمانۍ په کارو پیل وکړ، نو د هغوی علماؤ هغوی منع کړل خو هغوی منع نه شول نو د هغوی علماء له هغوی سره د راشه درشه پریښولو پر ځای له هغوی سره ناسته

---

[1] - د الشوری سورت ۱۵ ایت

پاسته پیل کړه او له هغوی سره یې خوراک څښاک پیل کړو چې کله داسې وشول نو الله جل جلاله د هغوی زړونه یو شان کړل او بیا د حضرت داؤد علیه السلام او حضرت عیسی علیه السلام په ژبه یې پر هغوی لعنت وکړ، دا ځکه چې هغوی د نافرمانۍ لاره غوره کړه او په همدې بد کارۍ کې پر مخ ولاړل، د همدې حدیث راوي حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمایي چې نبي ﷺ تکیه کړې وه، بیا سم کیناست او وې فرمایل : نه، پر هغه ذات سوګند د چا په واک کې چې زما روح دی تاسې به خامخا خلکو ته د نیکۍ حکم ورکوئ، او له بدیو به یې منع کوئ او د ظالم لاس به نیسئ او ظالم به د حق منلو ته اړ باسئ، که تاسې داسې نه کوئ نو ستاسې ټولو زړونه به یو شان شي او بیا به الله جل جلاله تاسې د خپل رحمت او هدایت څخه لرې وغورځوي، لکه څنګه یې چې بني اسرائیل بې برخې کړل .

➔ د خپل اولاد اصلاح او روزنه او هغوی د دین د قایم ساتلو د فریضې سرته رسولو لپاره تیارول ستاسې لومړی فرض هم دی او ستاسې د فعالیتونو فطري ډګر هم دی، د دې ډګر په پرېښودلو او د خپلو تبلیغي او اصلاحي کوښښونو لپاره یوازې بیرون ډګر لټول ناپوهي او غیر فطري عمل دی او دا ډېره لویه ګناه او تېښته ده، د دې مثال داسې دی چې تاسې د قحط په زمانه کې خپله کورنۍ په لوږه تنده کې بد حاله پرېږدئ، او بهر غلې ته اړ خلک لټوئ، او خپل سخاوت ښکاره کوئ، ګواکې چې نه تاسې ته د لوږې تندې او خپلولۍ او مینې احساس شته او نه د غلې له ویش سره ستاسې ذهن اشنا دی، په قرآن کې مؤمنانو ته لارښوونه شوې ده: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا [1] (مؤمنانو! خپل ځانونه او کورنۍ د جهنم له اورہ بچ کړئ) .

او نبي ﷺ د دې تشریح په دې الفاظو سره کړې ده: له تاسې هر یو نګران او مسئوول دی او له تاسې نه به د هر یوه نه د هغو خلکو په باب پوښتنه کېږي چې ستاسې په سر پرستۍ کې وي، حاکم څارونکی دی او له هغه نه

[1] - د التحریم سورت ۶ آیت

به د خپل رعیت په باب پوښتنه کیږی او ښځه تن د خپلې کورنۍ څارونکې دی او میرمن د خپل میړه د کور او د هغه د کور د خلکو څارونکې ده، نو له تاسې هر یو د کور څارونکی او مسئوول دی او له تاسې هر یوه نه به د هغو خلکو په باب پوښتنه کیږی چې ستاسې په څارنه کې دی [صحیح بخاری]

➜ د خپلو ګاونډیانو کلی او محلې د خلکو د اصلاح په باب هم فکر وکړی او د هغوی اصلاح هم خپله فریضه وګڼی.

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم یوه ورځ وینا وفرمایله او په هغې کې یې د ځینو مسلمانانو ستاینه وکړه، او بیا یې وفرمایل داسې ولې دی چې یو شمیر خلک پخپلو ګاونډیانو کې د دین پوهه نه پیدا کوی او هغوی ته دین نه ورزده کوی او هغوی ته له دین څخه د ناخبره ساتلو عبرتناک نتایج نه وایی، او هغوی له بدو کارو نه منع کوی ؟

او داسې ولې دی چې ځینی خلک له خپلو ګاونډیانو د دین پوهه نه زده کوی او پر دین پوهیدنه نه پیدا کوی او له دین نه ناپوهه اوسیدلو عبرتناک نتایج نه معلوموی، پر الله جل جلاله سوګند! خلکو! خپلو ګاونډیانو ته د دین تعلیم خامخا ورکړی، په هغوی کې د دین پوهه پیدا کړی، هغوی ته نصیحت وکړی، هغوی ته ښې خبرې وکړی او هغوی له بدو خبرو منعه کړی، خلکو ته پکار دی چې خامخا له خپلو ګاونډیانو دین زده کړی د دین پوهه پیدا کړی او د هغوی نصیحتونه ومنی او که نه نو ډېر ژر به هغوی ته سزا ورکړم، بیا هغه له ممبر نه راکوز شو او وینا یې پای ته ورسوله.

له اوریدونکیو نه ځینو له نورو پوښتنه وکړه دا کوم خلک وو چې نبی اکرم ﷺ یې پر خلاف تقریر وفرمایه؟ نورو خلکو وویل چې د هغه د خبرو مخه د اشعر قبیلې په لور وه، هغوی د دین پوهه لرونکی خلک دی او د هغوی په ګاونډ کې پر چینو اباد کلیوال خلک دی، کله چې د دی وینا خبر د اشعری قبیلې خلکو ته ورسید نو هغوی د نبی ﷺ په خدمت کې حاضر شول، او وی ویل: ای د الله رسوله ! تاسې پخپله وینا کې د ځینو خلکو ستاینه کړی او پر مونږ مو غصه کړی ده، وفرمایاست زمونږ نه څه ګناه شوی ده؟ هغه وفرمایل د خلکو فرض دی چې هغوی خپلو ګاونډیانو ته د

دین تعلیم ورکړی ، هغوی ته وعظ او نصیحت وکړی ، ښی خبری ورته وکړی او له بدو خبرو یې منع کړي‌و همدا ډول د خلکو دا هم فرض دی، چې هغوی له خپلو ګاونډیانو د دین علم حاصل کړی، د هغوی نصیحتونه ومنی، او په ځان کې د دین پوهه پیدا کړی، او که نه نو زه به ډیر ژر هغوی ته سزا ورکړم، د دی په اوریدو سره د اشعر قبیلی خلکو وویل ای د الله ﷺ رسوله! ایا مونږ به نورو خلکو کې د دین پوهه پیدا کړو؟ نبی ﷺ وفرمایل : هو! دا ستاسې مسئوولیت دې، نو دی خلکو وویل، جناب مونږ ته یو کال وخت راکړی .

لکه چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ورته یو کال وخت ورکړو چې په دی یو کال کې هغوی خپلو ګاونډیانو ته دین زده کړی او دینی پوهه پیدا کړی، له دی وروسته نبی صلی الله علیه وسلم دا ایتونه تلاوت کړل :

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ() كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ [1] (د بنی اسرائیلو پر کفر کوونکیو لعنت کړای شوی دی د داود په ژبه او د عیسی بن مریم په ژبه او دا لعنت پری ځکه شوی دی چې هغوی د نافرمانی لاره غوره کړی او پرله پسی یې د الله جل جلاله احکام ماتول ، دوی په خپلو منځو کې یو بل له بدو خبرو نه منع کول بی شکه د هغوی دغه حرکت ډیر بد وُ) .

➔ د کومو خلکو په منځ کې چې تاسې د دعوت او تبلیغ ښکلی فریضه سرته رسوی د هغوی د مذهبی عقایدو او ولولو درناوی او لحاظ وکړی، نه د هغوی لویان او رهبران په بدو نومونو یاد کړی او نه د هغوی پر عقایدو حمله وکړی، نه د هغوی د مذهبی عقایدو سپکاوی وکړی، په مثبت ډول سره او له پوهی او حکمت سره خپله بلنه وړاندی کړی، او په تنقید کې هم د خپلو اوریدونکیو د راپارولو پر ځای په خورا زړه سوی سره د هغوی په زړونو کې د خپلو خبرو د کینولو کوښښ وکړی، ځکه چې په جذباتی تنقید

[1] - د المایده سورت ۷۸- ۷۹ آیتونه

او سپکوونکیو خبرو سره په خپلو اوریدونکیو کې د کوم ښه بدلون هیله نشي کیدای، البته دا اندیښنه به وي چې هسې نه چې د جاهلي غیرت او تعصب په را پاریدو سره هغوی د الله جل جلاله او دین په شان کې ګستاخي وکړي او دین ته د رانږدې کیدو په ځای هغوی نور هم لرې شي.

قراني لارښوونه ده: وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ [1] (مؤمنانو! دا خلک چې له الله پرته نور څوک رابلي، هغوی ته ښکنځلې مه کوئ داسې ونه شي چې دوی له شرک نه پورته د جهالت پر اساس الله جل جلاله ته ښکنځلې وکړي).

← د داعي الی الله، په حیث د دعوت فریضه سرته ورسوی یعني یوازې د الله جل جلاله په لور بلونکی شي، د الله جل جلاله بنده ګان له الله جل جلاله پرته د کوم بل شيز په لور هیڅکله راونه بلي، نه د وطن په لور بلنه ورکړي، نه د قوم او نسل په لور او نه د کومې ژبې په لور بلنه ورکړي، نه د کوم ګوند په لور، د مؤمن هدف یوازې الهي رضا ده.

د دغه اساسي هدف او منشور په لور بلنه ورکړي او د یقین پیدا کولو کوښښ وکړي، چې د بنده کار یوازې همدا دی چې هغه د خپل خالق او مالک بنده ګي وکړي، پخپل ځانګړي ژوندانه کې هم او په کورني ژوندانه کې هم، په ټولنیز ژوندانه کې هم او د هیواد په چارو کې هم، لنډه دا چې په ګرد ژوندانه کې د خپل پالونکي پر وینا ولاړ شي، او د هغه د قانون په اخلاص سره پیروي وکړي، له دې پرته بل کوم داسې شيز نشته چې مسلمان يې خپل مرام وګڼي او د هغې په لور خلکو ته بلنه ورکړي، مؤمن چې کله هم د الله جل جلاله لارښوونو نه مخ واړوي، او د الله جل جلاله له رضا پرته کوم بل شيز خپل مرام او مقصد وګرځوي، په دواړو جهانو کې به نامراد او ناکام وي.

---

[1] - د الانعام سورت ۱۰۸ آیت

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ [1] (د هغه سړی له خبری به غوره خبره د چا وی، چا چې د الله په لور بلنه ورکړه او نیک عمل یې وکړ او وی ویل چې زه د الله جل جلاله فرمان ورونکی او مسلمان یم) .

[1] - د حم السجده سورت ۳۳ آیت

په تنظیم کې د نظم آداب

⊙ د دعوت او تبلیغ د فریضې سرته رسولو لپاره محکم تنظیم جوړ کړي او د دین د قایم ساتلو لپاره تولنیز کوښښونه وکړي .

وَلْتَكُنْ مِنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ [1] (او په تاسې کې یو ټولی باید خامخا داسې وی چې د خیر په لور بلنه ورکړي په ښو کارونو حکم وکړي او له بدو کارونو یې منع کړي) .

د الخیر نه مراد هره فطري ښیګڼه ده چې ټل بشری فطرت ښیګڼه ګڼلې ده، او د ښه والی ګواهی یې اسمانی کتابونو ورکړې ده، دغو ټولو ښیګڼو او نیکیو یو جامع او مرتب شکل د الله جل جلاله هغه رالیږل شوی دین دی، چې په هر دوران کې د الله جل جلاله پیغمبرانو راوړی دی او وروستی مکمل، مستند او محفوظ شکل یې هغه کتاب او سنت دی چې د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم امت ته وراکړای شوی دی، د همدې خیر په لور د بلنې ورکولو او نیکیو دا نړۍ د مالا مال کولو ډکولو) لپاره ضروری ده چې مسلمانان د یوه ټولی په حیث دغه کار سرته ورسوی او د ژوندانه په هر ډګر کې پر باطل د برې حاصلولو لپاره یو مستحکم ټولنیز نظام منځ ته راوړي او بې اندازې منظم ټولنیز کوښښونه وکړي، الله جل جلاله د دغه مستحکم او منسجم ټولنیز نظام د نقشې په ښوولو کې د هغوی د ټولنیز نظام ستاینه کړېده او دغه ډول ټولنه یې خپله محبوبه ګڼلې ده :

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَانٌ مَّرْصُوصٌ (بې شکه هغه کسان الله جل جلاله ته محبوب دی چې د هغه په لاره کې په استقلال سره صفونه تړلی جنګیږی، ګواکې چې هغه یو مستحکم دیوال دی) .

نبی صلی الله علیه وسلم د ټولنیز ژوندانه اهمیت او د یوه ټولی په حیث د ژوندون تیرولو په باب د تلقین په لړ کې فرمایی درې کسان چې په کوم ځنګل کې اوسیږی د هغوی لپاره روا نه ده مګر دا چې هغوی پخپلو کې یو تن امیر وټاکی منتقی) .

---

[1] - د آل عمران سورت ۱۰۴ آیت

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي: کوم سړی چې د جنت په منځ کې خپل کور جوړول غواړی هغه باید له الجماعه (ټولنی) سره تړلی وی، ځکه چې شیطان له یوه سړی سره وی او چې کله هغوی دوه کیږی نو شیطان لری تښتی.

د الجماعت نه مراد د مسلمانانو داسې منظم ټولی دی، چې کله واک د اسلام په لاس کې وی او مسلمان خلیفه اسلامی احکام عملی کوی او ټول مسلمانان یی پر قیادت او لارښوونه یوه خوله وی، په داسې حالت کې د کوم مسلمان لپاره بیخی د دی ځای نشته چې هغه له ټولنی څخه جلا ژوندون تیر کړی ترڅو پورته ډول ټولنه موجوده نه وی پر امت فرض دی چې په منظم ډول د ټولنیزو کوښښونو په وسیله د دغه (الجماعت) د منځته راتک لپاره کوښښ وکړی.

⊙ د اتحاد او تنظیم بنسټ یوازی دین وګرځوی، اسلامی تنظیم هماغه دی چې بنسټ یې الهی دین وی ، الله جل جلاله له دین پرته پر کوم بل اساس د مسلمانانو اتحاد او اتفاق، هغه اتحاد نه دی چې اسلام یې حکم کړی دی او داسې تنظیم او ګوند په حقیقت کې اسلام ګوند نه دی، په مسلمانانو کې د ورورولی او یو والی رښتیانی خپلوی یوازی دین دی ، له دین پرته چې څوک هر یو څیز د خپل اتحاد بنسټ ګرځوی، د یو ځای کیدو په ځای به خپریږی او د یوه الجماعه پر ځای به ډلې ډلې او فرقه ګرځی.

تنظیم جوړ کړی خو یوازی او یوازی په دی خاطر چې د الهی دین قایم ساتل ستاسې نصب العین وی او ستاسې ټولی مندی تړری یوازی د همدی په خاطر وی.

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ [1] (او تاسې ټول یو ځای د الله رسی مضبوطه ونیسی او جلا جلا فرقی فرقی مه ګرځی

---

[1] - د ال عمران سورت ۱۰۳ آیت

او د الله جل جلاله هغه احسان یاد ساتی چې پر تاسې یې کړی دی، تاسې د یو بل دښمنان وی، هغه جل جلاله ستاسې زړونه یو ځای کړل او تاسې د هغه په فضل او کرم ورونه ورونه شوی).

د الله جل جلاله له رسی نه مراد د الله جل جلاله دین اسلام دی، د قرآن په نظر کې د مسلمانانو یو والی او یوی تولنی گرځیدلو اساس همدا دین دی، له دی پرته یو اساس به هم د مسلمانانو یو کوونکی نه بلکې توټه توټه کوونکی وی.

⊙ له داعیانو دین ته بلونکیو) سره د زړه مینه وساتی، او دغه اړیکی له نورو هر ډول اړیکو نه غوره او د درناوی وړ وگنی.

په قران عظیم کې د مؤمنانو په ستاینه کې ویل شوی دی:

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ [1] (ته به هغه ډله چې پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان لری له هغوی خلکو سره مینه او محبت کوونکی نه گوری، چې د الله جل جلاله او د هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم مخالفت ته یې ملاتړلی وی، که څه هم هغه یې خپل پلار یا خپل زوی یا خپل ورور یا یې د خپلی کورنۍ څخه ولې نه وی).

⊙ د خپلو تنظیمی ملگرو د پوهی او خیر وښتنی خیال ساتی او په تنظیمی ژوندانه کې د خپلمنځی پوهونی را پوهونی ولولی راوښنی کړئ ځکه چې همدا د بریالیتوب ضمانت دی.

وَالْعَصْرِ() إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ() إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ() په زمانه قسم ، انسان په حقیقت کې په لوی تاوان کې دی ، پرته له هغو خلکو چې ایمان یې راوړی ، او ښه عملونه کوی او یو بل ته د حق نصیحت او صبر ښودنه کوی.

---

[1] - د المجادله سورت ۲۲آیت

⊙ د تنظیمي نظم مکمله پیروي وکړي او دا یوازې د تنظیمي استحکام وسیله ونه ګڼي، بلکې دیني فریضه یې هم په نظر کې ونیسي.

الهي لارښوونه ده: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ[1] (مؤمنان خو په رښتیا سره هماغه کسان دي چې الله جل جلاله د هغه رسول له زړه نه ومني او چه کله د کوم ټولنیز کار په وخت رسول الله صلی الله علیه وسلم سره یو ځای وي، نو له هغه د اجازت اخستلو پرته ولاړ نه شي، رښتیا دا ده چې کوم کسان له تانه اجازه اخلي هماغه کسان د الله جل جلاله او د هغه د رسول منونکي دي).

د تنظیمي نظم پابندي او د خپل قائد (مشر) اطاعت او فرمانبرداري یوازې یوه قانوني چاره نه ده بلکې یوه مهمه شرعي معامله ده او قران عظیم د هغو خلکو د رښتیاني، ایمان ګواهي ورکړې ده چې د ګوندي نظم پابند وي او له کومې تنظیمي وظیفې هغه وخت پاځي چې کله د خپل مشر نه اجازه واخلي.

۶) په ټولنیز ژوندانه کې چې د نیکۍ هر کار کیږي، د زړه د اخلاصه له هغې سره مرسته وکړي، او چې څه کولای شي هغه ونه سپموي، د خپلچارۍ خپلسرۍ او ځان پالنې په ځیر بدو ولولو نه خپله اخلاقي لمن پاکه وساتي، قرآني لارښوونه ده: وتعاونوا علی البر والتقوی (او د نیکۍ او الله جل جلاله نه د ویرې په کارونو کې د یو بل مرسته وکړئ).

⊙ د خپلو ملګرو سره ښې اړیکې وساتي او که کله مو له چا سره څه اختلاف پیدا شي نو په سملاسي توګه روغه جوړه وکړي او زړه له چټلتیا نه پاک کړي. فاتقو الله واصلحوا ذات بینکم (نو له الله وویریږئ او خپلمنځي اړیکې ښې وساتئ).

⊙ د اسلامي تنظیم (ګوند) د امیر اطاعت په خوښۍ سره وکړي او د هغه خیر غوښتونکی او وفادار اوسي، نبوي لارښوونه ده: مسلمانانو ته د

---

[1] - د النور سورت ۶۴ آیت

خپل مسئوول خبره اوریدل او منل ضروري دي که څه هم هغه حکم یې پر مزاج برابر وي او که نه په دې شرط چې هغه د الله جل جلاله د نافرماني خبره نه وي، هو! چې کله د الله جل جلاله د نافرمانۍ حکم وکړي نو نه د هغه خبره واوري او نه یې باید ومني [صحیح بخاري - صحیح مسلم]

حضرت تمیم داري فرمایي چې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: دین په اخلاص سره د خیر غوښتنې او وفادارۍ نوم دی، دری کرتې هغه دا خبره تکرار کړه مونږ ترې پوښتنه وکړه، د چا خیر غوښتنه او وفاداري ؟ ارشاد یې وفرمایه د الله جل جلاله، د هغه د رسول، د هغه د کتاب د مسلمانانو د مسئولینو او د عامو مسلمانانو وفاداري [صحیح مسلم]

⊙ له تنظیمي تعصب، تنګ نظمي او ډله بندۍ نه ځانونه وژغورۍ، په پراخه زړه او ښو اخلاقو سره د هر یوه مرسته وکړي او هر څوک چې د دین کار کوي د هغوی درناوی وکړي، له هغوی سره د خیر غوښتنې او اخلاص چلن وکړي او هغوی د خپل سفر ملګري او مرستیالان وګڼي، د دین کار کوونکي په حقیقت کې یو د بل مرستیالان او ملاتړ دي، د ټولو هدف دین دی او ټول له خپلې پوهې سره سم د دین خدمت کول غواړي، په اخلاص سره او د افهام او تفهیم له لارې د یو بل غلطۍ ښکاره کول او د صحیح فکر او عمل ښودنه خو خورا ډېر ښه او مبارک کار دی، او همداسې باید وي، البته خپلمنځي کرکه، اختلاف، حسد او کینه او یو بل له ځانه ټیټ ښودل او یو په بل پسې بد تبلیغات کول هغه بده کړنلاره ده چې په هیڅ ډول د دین بلونکیو سره نه ښایي او د هغو خلکو لمن باید د دغه ډول داغونو نه بیخي پاکه وي چې په اخلاص سره او په واقعي توګه د زړه له تل نه غواړي چې خپل ځواکونه او استعدادونه د الله جل جلاله په لاره کې ولګوي او په ژوندانه کې د الله جل جلاله د دین یو څه خدمت وکړي.

د مشرتابه (قیادت) آداب

د اسلامي تنظیم د ګوند، د مشرتابه او لارښوونې د پاره داسې سړي وټاکی چې له الله په ویره او تقوی کې تر ټولو د مخه وی، په دین کې د مشرتابه او لویی معیار نه مال او دولت دی او نه خاندان، بلکې په دین کې هماغه څوک تر ټولو غوره دی، چې تر ټولو زیات له الله جل جلاله ویریدونکی وی، قرآنی لارښوونه ده:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (ای انسانانو! مونږ تاسې له یوه سړی او ښځې نه پیدا کړی تاسې مو کورنۍ او قبیلې وګرځولې چې یخپلو کې سره وپیژنی، بیشکه د الله جل جلاله په نزد په تاسې ټولو کې ډېر معزز او مکرم هغه دی چې په تاسې ټولو کې زیات متقی او پرهیزګار وی)

د قیادت او مشرتابه ټاکنه یوه سوچه دینی فریضه وګڼی او خپله رایه د الهی امانت ګڼلو له مخې د هغه چا په حق کې استعمال کړی، چې تاسې یې واقعًا د دې درونډ بار پورته کولو او د دې د حق ادا کولو وړ ګڼی.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا[1] (بیشکه الله جل جلاله تاسې ته حکم کوی چې تاسې خپل امانتونه هغه چاته وسپاری چې اهل یې وی).

دا یوه اصولی او جامع لارښوونه ده چې هر ډول امانتونه پکې شامل دی او د بیان په لړ کې له امانتونو نه مراد د اسلامی تنظیم مسئولیتونه دی یعنی د اسلامی جماعت د قیادت او لارښوونې لپاره د خپل نظر او خوښې امانت هغه اهل ترین سړی ته وسپاری چې په واقعی توګه د امانت بار اوچتولو اهلیت او استعداد لری ، په دې لړ کې پلویتوب یا بې ځایه پیرزوینې نه همدا رنګه له نورو عواملو په اغیز منتیا سره رایه ورکول خیانت دی، چې د مؤمن لمن تری باید پاکه وی.

---

[1] - د النساء سورت ۵۸ آیت

که تاسې ته د مسلمانانو د تنظيم مسئووليت دروسپارل شي نو خپلو مسئووليتونو ته پوره پوره پاملرنه وکړه او په مکمله ديانتداری د مسئووليت له احساس او پاملرنی سره خپله دنده سرته ورسوی .

د نبی صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: څوک چې د مسلمانانو د تولنيزو چارو مسئوول وی او دی ورسره خيانت وکړی نو الله جل جلاله به پری جنت حرام کړی [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

د نبی اکرم صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده : کوم سړی چې د مسلمانانو د تولنيزو چارو مسئووليت پر غاړه واخيست، بيا يې د هغوی خير غوښتنه ونه کړه او د هغوی د کارونو په سرته رسولو کې يې خپل ځان داسې ستړی نه کړ، لکه څنګه چې د خپلو ځانګړيو اړتياو لپاره ځان ستړی کوی، نو الله جل جلاله دغه سړی پر مخی په جهنم کې راګذاروی [طبرانی]

له خپلو مامورينو سره د نرمی، مهربانی انصاف او حوصلی نه کار واخلی، چې هغوی په پراخه زړه ستاسې سره مرسته وکړی او الله جل جلاله ستاسې تنظيم ته د خپل دين د يو څه خدمت کولو توفيق درکړی ، په قرآن عظيم کې د نبی صلی الله عليه وسلم په ستاينه کې ويل شوی دی : فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ [1] (دا خو د الله جل جلاله رحمت دی چې ته د دی خلکو لپاره بی اندازی نرم زړه يې، او که نه چيری تاسې سخت مزاجه او سخت ګير واست، نو دوی ټول به ستاسې په شاو خوا راټول شوی نه وو) .

او پر نبی صلی الله عليه وسلم ټينګار شوی دی: وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (او تاسې د خپلی مهربانی زرونه وغوړوی د هغو مؤمنانو لپاره چې ستاسې پيروی کوی) .

حضرت عمر بن خطاب رضی الله عنه يو کرتی د تقرير په ترخ کې وفرمايل: ای خلکو زموږ پر تاسې حق دی چې پسی شاه په اخلاص سره

---

[1] - د ال عمران سورت ۱۵۰ آيت

زمونږ خیر وغواړي او د نیکی په چارو کې زمونږ سره مرسته وکړي، بیا یې وفرمایل: ای د حکومت مسئوولینو! د حاکم له صبر او نرمی نه زیات ګټور او د الله جل جلاله په وړاندې د ډېر غوره بل یو صابر هم نه شته دی همدا رنګه د حاکم د ناپوهی جذباتیت او بی سوچ او بې فکره کار کولو نه زیات زیان رسوونکی او ناوړه کومه بله ناپوهی او بدچلنی نشته.

د خپلو ملګریو اهمیت احساس کړی، د هغوی د احساساتو درناوی وکړی، د هغوی اړتیاوی احساس کړی او له هغوی سره داسې د وروروالی رویه وکړی، چې هغوی تاسې تر ټولو زیات خپل خیر غوښتونکی وګڼی.

حضرت مالک بن حویرث رضی الله عنه وایی چې یو کرتی مونږ څو تنه همزولی خوانان له نبی صلی الله علیه وسلم سره د اوسیدو لپاره ولاړو او مونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې تر شلو شپو پوری وو، واقعی چې د الله رسول بی شانه نرم زړی او مهربان و، چې کله هغه احساس کړه چې اوس مونږ د خپلی کورنی یادونه غموی نو له مونږ نه یې پوښتنه وکړه چې پخپلو کورونو کې مو څوک پریښی راغلی یاست؟ مونږ ورته تفصیل ووایه نو وی فرمایل: ښه نو اوس تاسې خپلو کورونو ته بیرته ولاړ شی او له هماغی سره اوسی، او څه چې تاسې زده کړی دی هغوی ته یې زده کړئ او هغوی ته نیکی خبری زده کړئ . او پلانی لمونځ په پلانی وخت ادا کړی، او پلانی لمونځ په پلانی وخت ادا کړی او چې کله د لمانځه وخت راشی نو له تاسې نه یو آذان وکړی، او چې څوک په تاسې کې د علم او کردار له مخی زیات وی هغه دی امامت وکړی .

د خپلو ملګریو درناوی وکړی او هغوی خپله اصلی پانګه وګڼی او په پالنه او روزنه کې یې په ټول توان او زړه سوی سره وخت ولګوی، او د هغوی په بی وسی او مفلس ګڼلو د حرص او هوس په نظرونو د هغو خلکو په لور مه ګوری، چې الله جل جلاله ورته دنیوی شان او شوکت او د مال او دولت وخت ورکړی دی .

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا[1] (او خپل ځانونه د هغو خلکو په ملګرتیا او اندیوالی مطمئن کړی چې د خپل رب د رضا د غوښتونکی په توګه سهار او ماښام هغه خپل رب جل جلاله رابولی، او د هغوی له نظره په پری وتو د دنیوی او شوکت په غوښتنه کې خپل نظرونه مه خغلوی).

په اصل کې د دې جماعت پانګه هماغه کسان دي، چې په مال ځان او وخت سره د دین په تبلیغ او خپراوی کې مشغول وي، د تنظیم د مشر (قاید) مسوولیت دي چې د هغوي اهمیت احساس کړي او خپله توله، پاملرنه د هغوي په روزنه او تیارولو کې ولګوي.

د تنظیم تول کارونه د ملګرو په مشوره فیصله کړی او سرته یې ورسوی او د ملګرو له اخلاصمندو مشورو نه ګټه واخلی او د تنظیم په چارو کې د هغوی مینه او محبت زیات کړی، د مؤمنانو صفت الله جل جلاله دا هم بیان کړی دی، چې د هغوی چاری پخپلمنځی مشورو سره سرته رسیږی: وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ... (او د هغوی چاری د خپلمنځی مشورو له مخی فیصله کیږی ...).

په ګوندی (تنظیمی) چارو کې تل له پراخ زړیتوب او قربانی نه کار واخلی خپل ځان او د کورنی خلکو ته په کومه چاره کې لوړاوی مه ورکوی، بلکې تل د قربانی او سخاوت رویه خپله کړی، تر څو مو ملګری په خوشحاله زړه د هری قربانی ورکولو لپاره مخکی مخکی وی او په هغوی کې له تنظیم نه خفګان او بی تعلقی پیدا نه شی، او د خپلچاری او ځیلسری ولولی یې راونه پاریږی.

حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه یو ځلی حضرت عمر رضی الله عنه ته وویل: ای د خطابه زویه! ما پر مسلمانانو ته د دی لپاره ټاکلی یې چې ته له هغوی سره د مهربانی رویه وکړی، تا د نبی صلی الله علیه وسلم صحبت لیدلی دی چې نبی صلی الله علیه وسلم څنګه مونږ ته پر خپل ځان او

[1] - د الکهف سورت ۲۸آیت

زمونږ کورنیو ته پر خپلو کورنیو لوړاوی ورکاوه، ان تر دی چې مونږ ته به چې څه د هغه له لوری راکول کیدل او له هغو نه به څه پاتی کیدل نو هغه به مونږ د نبی صلی الله علیه وسلم کورته، سوغات لیږل [کتاب الخراج]

د پلویتوب (جانبداری) او خپلپالنی څخه د تل لپاره ځانونه وژغوری او له بی ځایه ښی خوانی او ترحم نه هم ځانونه وساتی، حضرت یزید ابن ابو سفیان ﷺ وایی: چې کله حضرت أبوبکر صدیق رضی الله عنه زه سر لښکر کړم او د شام په لوری یې ولیږلم نو هغه وخت یې ماته دا نصیحت وفرمایه: ای یزیده! ستا یو څه دوستان او خپلوان دی کیدای شی چې ته هغو ته د ځینو مسئوولیتونو سپارل غوره وګڼی، ستا لپاره زما په نظر تر ټولو زیاته د اندیښنی او ویری خبره دا ده ، نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی چې کوم سړی د ټولنیزو چارو مسئوول وی او هغه پر مسلمانانو څوک یوازی د خپلوی او یا دوستی له امله حکمران کړی، نو الله جل جلاله به د هغه له لوری یوه فدیه هم قبوله نه کړی ان تر دی چې په جهنم کې به یې واچوی [کتاب الخراج]

په تنظیم کې د نظم ساتلو د زیات نه زیات کوښښ وکړی او هیڅکله په دی لړ کې له بی ځایه نرمی او سستیا نه کار وانخلی.

الهی لارښوونه ده: إِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ [1] (نو چې کله هغه د کوم خاص کار لپاره له تانه اجازه وغواړی نو تاسې چې چا ته غواړی اجازه وکړی او د هغو خلکو په حق کې له الله جل جلاله څخه بخښنه وغواړی) .

یعنی چې کله د تنظیم ملګری د کوم ټولنیز ضرورت لپاره جمع وی او بیا ځینی کسان د خپلو ځانګړیو اړتیاو او مجبوریو له امله اجازه وغواړی، نو د تنظیم د مشر فرض دی چې هغه د تنظیم د نظم د اهمیت په خاطر یوازی همغو کسانو ته اجازه ورکړی، د چا اړتیا چې په واقعی توګه د دغه دینی او

---

[1] - د النور سورت ۶۱ آیت

اجتماعی کار په مقابل کې دېره د لوړاوی وړ وی ، یا د چا عذر چې واقعاً شرعی عذروی او د هغی منل ضروری وی .

پنځم څپرکی

د بندګی احساس

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده چې الله جل جلاله فرمایي: زما بنده ګانو! له تاسې نه هر یو بې لارې دی، پرته له هغوی چې چا ته زه لاربنوونه وکړم، نو تاسې زما نه هدایت وغواړی چې زه درته هدایت وکړم، زما بنده ګانو! له تاسې هر یو وږی دی، پرته له هغوی چې زه یې پړی وخورم، نو تاسې زما نه روزی وغواړی چې زه تاسې ته روزی درکړم، زما بنده ګانو! له تاسې هر یو لوڅ دی، پرته له هغوی چې زه یې ورته واغوندم، نو تاسې زما نه جامې وغواړی چې زه یې در واغوندم، زما بنده ګانو! تاسې په شپه کې هم ګناه کوی او د ورځې هم او زه ټول ګناهونه بخښلای شم، نو تاسې زمانه بخښنه وغواړی، چې زه ستاسې ګناه وبخښم.

د توبې او استغفار آداب

⇦ د توبې له قبلیدو نه هیڅکله مه نهیلي کیږې، که هر څومره لوی لوی ګناهونه درنه شوي وي، په توبې سره خپل نفس پاک کړي او الله جل جلاله ته امیدوار هیله منـد) اوسې، نهیلي نـا امیدي) د کافرانو کار دی، د مؤمنانو خو غوریز ښه والي دا دی چې هغوی د ډېر زیات توبه کوونکي وي او په یو حال کې له الله مه نامیده کیږي، د ګناهونو د زیاتوالي له ویرې نهیلي کیدل او د توبې له قبلیدو نهیلي کیدل د ذهن او فکر تباه کوونکي بې لارې ده، الله جل جلاله د خپلو محبوبو بنده ګانو دا ستاینه نه ده کړې چې له هغوی نه به ګناهونه نه کیږي، بلکې فرمایلي یې دي چې له هغوی نه ګناهونه کیږي، خو هغوی پر خپلو ګناهونو ټینګار نه کوي، په ښکاره ډول پرې اعتراف کوي او د ځان د پاکولو لپاره نا آرامه وي.

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ [۱] (او که کله له هغوی نه کوم بد کار کیږي، یا هغه پر خپل ځان کله کوم زیاتی کوي، نو ورسره هغوی ته الله جل جلاله یادیږي، او له هغه جل جلاله نه د خپلو ګناهونو بخښنه غواړي او له الله جل جلاله پرته څوک دی چې ګناهونه بخښلای شي؟ او هغوی له علم او پوهې سره پر خپلو کړو هیڅکله ټینګار نه کوي) .

او په بل ځای کې فرمایي: إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ [۲] (څوک چې واقعًا له الله جل جلاله ویریدونکي دي، د هغوی حال دا وي چې کله د شیطان د اغیز له مخې کوم بد خیال د

---

[۱] - د ال عمران سورت ۱۳۵آیت

[۲] - د الاعراف سورت ۲۰۱آیت

هغه په ذهن کې تیریږي، نو ژر هوښیاریږي او بیا هغه ته صاف ښکاره کیږي چې صحیح روي کومه ده).

او د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: ټول انسانان له یو مخې خطا کاران دي او غوره خطا کار هغه دي چې ډیر زیات توبه کوونکي دي.

په قران عظیم کې الله جل جلاله د خپلو محبوبو بنده ګانو دا غوره والی بیان کړي دی، چې هغوی د سهار په وختونو کې د الله جل جلاله په حضور کې لرزیږي او توبه او استغفار کوي او دا یقین ولري، چې الله جل جلاله به د هغوی پر ګناهونو د عفوی او بخشش پرده وغوړوي، ځکه چې هغه جل جلاله ستر بښونکی دی او د خپلو بنده ګانو سره بې اندازې مینه کوونکی دی.

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ [۱] (او د خپل پالونکی څخه ښښنه وغواړي او د هغه پر وړاندې توبه وکړي، بیشکه زما رب ډیر رحم کوونکی دی او ډیر محبت کوونکی دی).

⇦ د الله جل جلاله رحمت ته تل امیدوار اوسی او دا یقین ساتي چې ګناه هر څومره زیاته وي د الله جل جلاله رحمت تردې ډیر زیات پراخ دی، د سمندر له ځپو نه د زیاتو ګناهونو کونکی چې کله پر خپلو ګناهونو شرم احساس کړي او د الله جل جلاله په حضور کې لرزیږي، نو الله جل جلاله د هغه اوري او د خپل رحمت په لمن کې هغه ته پناه ورکوي.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ [۲] (ای زما هغو بنده ګانوا چې پخپلو ځانونو مو زیاتي کړي د الله جل جلاله له رحمت نه هیڅکله نهیلی نشی په ربښتیا سره الله جل جلاله به ستاسې ټول ګناهونه معاف کړي هماغه ډیر بخښونکی دی او ډیر مهربان دی او تاسې د خپل رب لوری ته راجع شی او د هغه

---

[۱] - د هود سورت ۹۰ آیت

[۲] - د الزمر سورت ۵۳-۵۴ آیتونه

فرمانبرداري وکړي، تر دی د مخه چې پر تاسې کوم عذاب راشي او بيا به له تاسې سره له هيڅ ځايه مرسته ونه شي).

⇦د ژوندانه په هره برخه کې چې مو پر گناهونو شرم احساس کړ، الهی توفيق يې وګڼئ او د توبې دروازې خلاصې وګڼئ، الله جل جلاله د خپلو بنده ګانو توبه تر هغه وخته پورې قبلوي، تر څو چې د هغه ساه وتلې نه وي، البته د ساه له وچتيدو وروسته چې کله انسان بل عالم ته د تلو په حالت کې وي، نو د توبې وخت پای ته رسيږي.

د نبی اکرم صلی الله عليه وسلم لاربنوونه ده : الله جل جلاله د خپل بنده توبه قبلوي خو د ساه وتلو نه مخکې مخکې [جامع ترمذی]

د حضرت يوسف عليه السلام ورونو چې هغه په تياره کوهی کې ګذار کړ او په خپل فکر يې هغه ووژه، ګواکې چې هغوی نبی د وژلو ګناه وکړه او د هغه کميس يې پر وينو ککړ کړ او د خپل پلار يعقوب عليه السلام د باور راوستلو کوښښ يې وکړ چې يوسف عليه السلام مړ شوی دی او هغه ليوه خوړلی دی، خو د داسې ستری ګناه له کولو څو کاله وروسته چې کله په هغوی کې د خپلې ګناه احساس راولاړيږي، او هغوی شرميدلی له خپل پلار نه غوښتنه کوي چې پلار جانه! زمونږ لپاره الله جل جلاله ته دعا وکړه، چې الله جل جلاله زمونږ ګناه وبخښي، نو د الله جل جلاله پيغمبر حضرت يعقوب عليه السلام د دی خبری په کولو هغوی نه نااميده کوي چې ستاسې ګناه ډېره ستره ده، او پردی ستره ګناه اوس کلونه تير شوی دی، نو اوس د بخښنې څه سوال ؟ بلکې هغه وعده کوي ، چې زه به يوازی ستاسې لپاره خپل پروردګار ته د بخښنې دعا کوم، او هغوی ته دا يقين ورکوي چې الله جل جلاله به ضرور تاسې معاف کړي، ځکه چې هغه خورا بخښونکی او ډېر مهربان دی .

قَالُوا يَاأَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ [۱] (هغوی ټولو وویل : ای پلار جانه! زموږ د ګناهونو د بخښش لپاره دعا وکړی په رښتیا چې موږ ډېر خطا کاران یو) .

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ [۲] (حضرت یعقوب علیه السلام وویل : زه ستاسی لپاره د خپل رب څخه ضرور د بخښنی دعا کوم او هغه به تاسی خامخا وبخښی رښتیا چې هغه بخښونکی دی او بی اندازی رحم کوونکی دی) .

نبی صلی الله علیه وسلم د امت نهیلی نه د خلاصون لپاره صحابه کرامو رضوان الله علیهم اجمعین ته یوه عجیبه غریبه قصه واوروله، چې دا درس تری اخیستل کیږی چې مؤمن د ژوندانه پر کومه برخه شرم احساس کړی او په رښتیا سره د الله جل جلاله له ویری هغه په حضور کې ولړزیږی نو هغه جل جلاله یې د مغفرت او بخښنی په لمن کې تاوه وی او هیڅکله به نه غمجن کیږی.

نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې په پخوانیو قامونو کې یو سړی ؤ چې ۹۹ مړی یې کړی وو، هغه د خلکو نه پوښتنه وکړه چې په دنیا کې تر ټولو لوی عالم څوک دی؟ خلکو ورته د یوه بزرګوار راهب پته ورکړه، هغه سړی راهب ته ولاړ او ورته وی ویل محترما! ما نه نوی مړی (خونه) کړی دی، ایا زما توبه هم قبلیدای شی؟ راهب ورته وویل نه، ستا د توبی قبلیدو لپاره هیڅ ځای پاتی نه دی، د دی خبری په اوریدو سره هغه سړی راهب هم قتل کړ، او اوس هغه د پوره سلو کسانو قاتل ؤ. اوس هغه بیا له خلکو نه پوښتنی پیل کړی چې په نړی کې تر ټولو پوه عالم څوک دی؟ خلکو ورته د یو بل راهب پته ورکړه، هغه سړی د توبی لپاره هغه راهب ته ورغی او هغه ته یې د خپل حال بیانولو په ترڅ کې وویل ښاغلیه! ما سل قتلونه کړی دی، دا راته ووایی چې زما توبه قبلیدای شی؟ او زما د بخښنی هم کوم شکل

---

[۱] - د یوسف سورت ۹۷آیت
[۲] - د یوسف سورت ۹۸آیت

شته؟ راهب ورته وویل ولې نه! ستا او د توبې تر منځ څه شي خنډ کيداى شي؟ پلانى هيواد ته ولاړ شه، هلته د الله جل جلاله يو څو غوره بنده ګان په عبادت مشغول دي، ته هم له هغوى سره د الله جل جلاله په عبادت مشغول شه، او بيا هيڅكله خپل وطن ته بيرته مه راځه، ځكه اوس دا ځاى ستا لپاره په ديني لحاظ مناسب نه دى دلته ستا لپاره پر توبه قايم پاتې كيدل او د ځان اصلاح كول ډېر ګران دي - هغه سړى روان شو، لانيمه لاره يې وهلې نه وه چې د مرګ پيغام ورته راغى، اوس د رحمت او عذاب ملائكې پخپلو كې په جګړه وي، د رحمت ملائكو وويل اوس ده له ګناهونو توبه كړې او د الله جل جلاله لپاره دى لورى ته راغلى دى، د عذاب ملائكو وويل، تر اوسه ده كوم نيک كار نه دى كړى، دا خبرى كيدى چې يوه ملائكه د انسان په شكل راغله، دى ملائكو هغه خپل حكم (منځګړى) كړ، چې هغه دى د دغو دواړو ډلو ملائكو تر منځ فيصله وكړى، هغه د انسان په شكل) ملايكى وويل دواړو خواو ته ځمكه اندازه كړى او وه ګورى چې هغه ځاى له دى ځايه نږدى دى چې له كومه راغلى او كه هغه ځاى نږدى دى چيرته چې دى روان وْ، ملايكو ځمكه اندازه كړه هغه ځاى نږدى وخوت چيرى چې دا سړى روان و، او د تلو په وخت كې د رحمت ملائكو د هغه روح واخيست او الله جل جلاله هغه وبانښه [بخارى، مسلم]

⇦ يوازى د الله جل جلاله په حضور كې پر خپل ګناهونو اقرار وكړى د هماغه په حضور كې له ويرى ولړزيږى او د هماغه په مخكې . خپلې عاجزى، بې وسى اوګنهګارى اظهار وكړى.

تواضع او انكسار د انسان هغه پانګه ده چې يوازى د الله جل جلاله په حضور كې وړاندې كيداى شى، او كوم بد برخې بد(نصيبه) چې خپله د عجز او احتياج سرمايه د ځان په څير بې وسى او مجبورو انسانانو ته وړاندې كوى، نو بيا د دغه مفلس سره د الله جل جلاله په حضور كې د وړاندې كولو لپاره هيڅ نه پاتې كيږى، او هغه به ذليل او رسوا شى، تل به د غم ټكرى خورى او هيڅكله په د درناوى ښتن نه شى.

الهي لاربښوونه ده:

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا [1] (او ستا پروردګار د ګناهونو پټوونکی او ډېر زیات رحم کوونکی دی، که هغه جل جلاله دوی پر خپلو بد اعمالو فوراً ونیسی نو عذاب به راولیږی، خو هغه جل جلاله په (خپل رحمت سره) یو وخت د هغی لپاره ټاکلی دی او دا خلک به د خلاصون لپاره له هغه پرته یو د بناه ځای ونه مومی) .

او سوره شوری کې دی : وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ [2] (او هماغه دی چې د خپلو بنده ګانو توبه قبلوی او د هغوی ګناهونه بخښی او پر هغو ټولو پوهیږی چې تاسې یې کوی).

په اصل کې انسان باید پر دی یقین ولری، چې د بری او خلاصون هم یوه دروازه ده، له دی دروازی نه چې څوک دیکه کړای شوی وی، بیا د تل لپاره ذلیل او بی برخی پاتی شو، مؤمنانه فکر همدا دی، چې له بنده که هر ډول ګناه وشی، د هغه کار دا دی چې د الله جل جلاله په حضور کې پښیمانی څرګنده کړی او د هماغه جل جلاله په حضور کې د خپلی ملامتیا اوښکی تویی کړی د بنده د پاره له الله پرته بله یوه دروازه هم نشته، چې له هغی نه وبخښلای شی، ان تر دی چې که سړی الله جل علی شانه پریږدی او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د خوشحالولو کوښښ وکړی نو د الله جل جلاله په دربار کې د هغه دغه کوښښونه هیڅ ارزښت نه لری، او هغه به نامراده شړل کیږی .

رسول هم د الله جل جلاله بنده دی او هغه هم د همدی درګاه فقیر دی، هماغه صلی الله علیه وسلم ته چې کومه ستره مرتبه ورکړای شوی ده او د هغه د ستر توب راز هم دا دی چې هغه به د الله جل جلاله تر ټولو عاجز بنده

---

[1] - د الکهف سورت ۵۸ آیت
[2] - د الشوری سورت ۲۵ آیت

وی او د نورو انسانانو په مقابله کې به د الله جل جلاله په حضور کې تر ټولو زيات له ويرې لړزيږي، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده.

خلکو! له الله جل جلاله د خپلو ګناهونو بخښنه وغواړی، او د هغه حضور ته مراجعه وکړی ما ته وګوری زه د ورځی سل سل کرتی له الله جل جلاله نه د مغفرت غوښتنه کوم [صحيح مسلم]

د مناڤقانو په يادونه کې الله جل جلاله فرمايي: يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ[1] [دا منافقان به ستاسې په مخ کې قسمونه خوری چې له هغوی نه راضی شی، که له دوی نه راضی هم شی نو الله جل جلاله هيڅکله له داسې بی دينانو، نه راضی کيږی] .

په قرآن مجيد کې د حضرت کعب بن مالک د پند وړ پيښه د تل لپاره درس دی، چې بنده بايد هر څه تير کړی او هر ډول ازميښت وزغمی، خو د الله جل جلاله له درګاه نه د تيښتی لار غوره نه کړی، د دين په لاره کې چې پر انسان هر څه تير شی او الله جل جلاله پر هغه هر څومره مشکلات راولی هغه د انسان د ژوندانه د ښکلی کولو او د مرتبی د لوړولو وسيله ده. همدا بی عزتی د تلپاتی درناوی رښتونی لاره ده او څوک چې د الله جل جلاله دروازه پريږدی او بل چيرته پرتم او درناوی لټوی، هيڅيری به يې تر لاسه نه کړای شی، دی به هر ځای ذليل او خوار او په ځمکه او آسمان کې به ورته يوه سترګه ځای هم درناوی نه ښکاری .

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ[2] (او هغه دری واړه هم وبخښلای شول د چا معامله چې ځنډولای شوی وه، کله چې ځمکه د خپلو ټولو پراخيو سره پر هغوی تنګه شوه او خپل ځانونه هم ورته پيتی شول او هغوی پوه شول چې له الله جل جلاله نه

---

[1] - د توبه سورت ۹۶ آيت

[2] - د التوبه سورت ۱۱۸آيت

پرته د خلاصون هيڅ د پناه ځای نشته، پرته له دی چې پخپله له هغه سره پناه واخستل شی، نو الله جل جلاله پخپلی مهربانی سره د هغوی په لوری توجه وکړه، تر څو هغوی هم د الله جل جلاله لوری ته متوجه شی، بیشکه هغه ډېر مهربان او بخښونکی دی)

له پورته دری بزرگانو نه مراد حضرت کعب بن مالک رضی الله عنه حضرت مراره ابن ربيع رضی الله عنه او حضرت هلال ابن اميه ﷺ وو او د دری واړو مثالی توبه به تر قیامته د مسلمانانو لپاره د لاری مشال وی.

حضرت کعب ابن مالک رضی الله عنه چې په بوډاتوب کې ړوند شوی ؤ او د خپل زوی سره به گرځیده، هغه پخپله د خپلی مثالی توبی پندوره پیښه خپل زوی ته بیان کړی وه چې د حدیثو په کتابونو کې ساتل شوی ده.

د تبوک غزا ته د تیاری په وخت کې چې کله نبی صلی الله علیه وسلم مسلمانان د غزا لپاره تیارول، زه په هم په هغو مجلسونو کې شریک وم، ما به چې کله هم د نبی صلی الله علیه وسلم خبری اوریدی، په زړه کې به مې فکر کاوه چې زه به هم خامخا ځم خو چې کورته به راغلم، سستی به می کوله او فکر به می کاوه چې تر اوسه لازيات وخت دی، زما سره د سفر سامان موجود دی، زه روغ او جوړ یم، ښی ښی سپرلی راته ولاړی دی، په روانیدو کې به څومره وخت لگیږی، او خبره همداسې ځنډیده، ان تردی چې ټول مجاهدين د جنگ ډگر ته ورسیدل او زه په مدینه کې ناست وم، ازادی به می کولی.

اوس خبرونه په را رسیدو وو چې نبی صلی الله علیه وسلم بیرته راتلونکی دی او يوه ورځ پته ولگيده چې هغه بیرته راورسید او د معمول سره سم په جومات کې ایسار دی زه هم جومات ته ورسیدم، دلته منافقین د حضور صلی الله علیه وسلم ته ورتلل او رنگا رنگ سوگندونه به يې يادول او خپل عذرونه يې وړاندی کول، پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم به د هغوی له ځانه جوړی کړای شوی خبری اوریدی او د هغوی ښکاره عذرونه به يې منل او ورته فرمایل یې څه الله جل جلاله دی تا معاف کړی.

چې کله زما نمبر راورسيد نو نبی صلی الله عليه وسلم ماته وويل : وايه ته څه شي منع کړی وی؟ ما وليدل چې د هغه په موسکا کې د قهر آثار دی، او ما ورته وويل : ای د الله رسوله! واقيعيت دا دی چې زما هيڅ عذر نه و، زه روغ وم، خوشحال وم سپرلی هم را سره وه، بس زما لټ او بيکاری زه د دی نيک بختيانه بې برخی کړم.

زما د سپينو سپينو خبرو په اوريدو نبی اکرم صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ښه ولاړ شه او انتظار وکړه چې الله جل جلاله ستا په باب څه فيصله وفرمايی، زه پاڅيدم او د خپلی قبيلی په خلکو کې کيناستم، د قبيلی خلکو ماته بد رد ويل پيل کړل، چې تا ولی څه خبره جوړه نه کړه، ته خو تل د دين په چارو کې له نورو د مخه يې، خو چې کله ماته دا معلومه شوه چې زما دوه نورو ملګريو هم زما په څير همداسې رښتيا خبره کړی نو زما زړه جمعه (مطمئن) شو او ما پريکړه وکړه چې پخپلو رښتياو به ټينګ پاتی کيږم.

له دی وروسته نبی صلی الله عليه وسلم اعلان وفرمايه چې زمونږ دری واړو سره به هيڅوک خبری نه کوی، د دی اعلان سره زما لپاره د مدينی ځمکه بدله شوه او زه پخپلو کې پردی او بيخی بل هيوادی پاتی شوم، په ټولنه کې هيچا زما سره سلام کلام نه کاوه، يوه ورځ چې زه ډېر زيات زړه تنګی شوم او بی اندازی ووېريدم، نو خپل يوه د کوچنيتوب انډيوال او د تره (کاکا) زوی ابو قتاده رضی الله عنه ته ورغلم، ما سلام پری واچاوه خو هغه د الله جل جلاله بنده د سلام ځواب اومره هم رانکړ، ما تری پوښتنه وکړه ابو قتاده! زه تاته پر الله جل جلاله سوګند درکوم او پوښتنه کوم، ووايه چې زما له الله جل جلاله او د هغه له رسول صلی الله عليه وسلم سره مينه نشته؟ هغه چپ ؤ، ما بيا تری پوښتنه وکړه، خو هغه هيڅ ځواب رانکړ، دريم کرتی چې ما سوګند ورکړ او تری وه می پوښتل، نو هغه همدومره وويل: الله جل جلاله او د هغه رسول الله صلی الله عليه وسلم ښه پوهيږی، زما زړه را ډک شو او له سترګو می اوښکی را روانی شوی، او په غمو کې ډوب تری راستون شوم.

په همدې ورځو کې یو شامي سوداګر راته د غسان پادشاه، یو لیک راکړ د غسانیانو دې پادشاه لیکلي وو، مونږ اوریدلي دي چې ستاسې سردار پر تا ناروا تیري کوي ته خو کوم ذلیل انسان نه یې، ستا په درد مونږ پوهیږو، مونږ ته راشه مونږ به ستا سره ستاله شانه سره سمه رویه وکړو، د لیک په لیدو زما له خولې وواته دا یو بل مصیبت نازل شو او هماغه وخت مې هغه لیک په نغرې کې واچاوه. څلویښت ورځې په همدې حالت کې تیرې شوې وې چې د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم یو استازې له یوه حکم سره راغی، چې له خپلې میرمنې نه هم جلا شه ما پوښتنه وکړه، طلاق ورکړم؟ ځواب راکړ شو نه! بس بیل اوسه، او ما خپله میرمن خسرګنی کره ولیږله او هغې د الله جل جلاله بنده ته مې وویل چې اوس ته هم د الله جل جلاله د حکم انتظار وکړه پر پنځوسمه ورځ د سهار له لمانځه وروسته زه له ځانه بیزاره ډېر نهیلي او غمځپلي د خپل کور پر بام ناست وم، چې ناڅاپي چا وویل، کعبه! مبارک شه! د غږ په اوریدو سره زه پوه شوم او د خپل رب په حضور کې په سجده پریوتم، بیا نو د خلکو راتلل پیل شول او ډلې ډلې به ماته د مبارکي لپاره راتللو زه پاڅیدم او سیده د نبي اکرم ﷺ حضور ته چې په جومات وو ولاړم، ګورم چې د رسول اکرم ﷺ مبارکه څیره له نوره ځلیږي، زه ورمخکې شوم سلام مې وکړ، نو نبي اکرم ﷺ راته وویل، کعبه مبارک شه! دا ستا د ژوندانه تر ټولو غوره ورځ ده، ما ورته وویل، حضور دا بخښنه ستاسې له لورې ده او که د الله جل جلاله له لورې؟ وې فرمایل د الله جل جلاله له لورې او پورته آیتونه یې راته واورول .

⇦ په توبه کولو کې هیڅکله ځند ونه کړې، د ژوندانه حال چاته معلوم نه دی چې د عمل مهلت به څه وخت پای ته رسیږي، هیڅوک نه پوهیږي چې راتلونکې کړې د ژوندانه دي او که د مرګ، هر مهال خپل پای په یاد ولرې او د توبې او استغفار په وسیله زړه او روح ذهن او ژبه له ګناهونو پریمنځې، د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده :

الله جل جلاله د شپې خپل لاس غزوي، چې کوم سړي د ورځ ګناه کړې وي چې هغه الله جل جلاله ته واپس کړای شي، او د ورځې هغه لاس غزوي

چې کوم سړی د شپې ګناه کړی وی چې هغه په ورځ کې الله جل جلاله ته واپس کړای شی او د خپلو ګناهونو بخښنه وغواړی ان تردی چې لمر د مغرب (لویدیځ) له لوری راوخیژی [صحیح مسلم]

د لاس غزولو نه مراد دا دی چې هغه خپل ګنهګار بنده ګان خپل لوری ته رابولی، او پخپل رحمت سره د هغوی ګناهونو پټول غواړی، که پر بنده کوم وخت احساسات غالب شی او کوم ګناه تری وشی، نو هغه ته پکار دی چې غفور او رحیم الله جل جلاله ته پرته له ځنډه مراجعه وکړی، ځکه چې له ګناه نه ګناه پیدا کیږی، او شیطان هر وخت انسان ته په څوکی ناست وی او هغه د انسان د بی لاری کولو له فکر نه یو وخت هم بی پروا کیږی نه.

⇦ په خورا رښتونی زړه او اخلاص سره داسې توبه وکړی چې ستاسې د ژوندانه یون (حرکت) بدل کړی او له توبی وروسته تاسې یو بل انسان په نظر راشی، الهی فرمان دی:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ [1]

(ای مؤمنانو! د الله جل جلاله په حضور کې رښتونی او خالصه توبه وکړی، هیله ده چې ستاسې پروردګار ستاسې ګناهونه له تاسې لری کړی او تاسې په داسې باغونو کې داخل کړی، چې تری لاندی نهرونه بهیږی، په هغه ورځ به الله جل جلاله خپل رسول او هغه خلک چې ایمان یې راوړی او له هغه سره ملګری شوی نه رسوا کوی).

یعنی داسې توبه وکړئ چې بیا مو د زړه او ذهن په کوم ګوټ کې د ګناه په لور د ورتګ ځای پاتی نه وی، د داسې توبی دری یا څلور برخی دی، که د توبی اړیکی د الله جل جلاله له حق سره وی د توبی دری برخی اجزاء دی:

۱ - انسان وقعًا د خپلو ګناهونو په احساس شرمنده وی.

۲ - په راتلونکی وخت کې د ګناه نه کولو کلک عزم ولری.

[1] - د التحریم سورت ۸ آیت

۳ - او د خپل ژوندانه په سمولو او ښکلی کولو کې په مکمله توګه فکرمند وی او په دی باب په ټینګه کار کوی او که ګنهګار د کوم مؤمن حق خوړلی وی نو د توبی څلورم جز (برخه) دا ده چې: د بنده حق ادا کړی او یا تری بخښنه وغواړی.

همدا هغه توبه ده چې انسان پری په واقعی ډول له ګناهونو پریمنځل کیږی، د هغه یوه یوه ګناه د هغه له روح نه لاندی را پریووزی او هغه په نیکو اعمالو سینګار، له ښکلی او ښایسته ژوندانه سره د الله جل جلاله حضور ته ورځی او الله جل جلاله ورته په جنت کې داوسیدو ځای وربخښی، د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده:

کله چې بنده کومه ګناه وکړی نو د هغه په زړه کې یو تور داغ پیدا کیږی، بیا که هغه له ګناه نه منع شی، د خپلو ګناهونو په احساس پښیمانه او د بخښنی غوښتونکی وی، د الله جل جلاله لور ته رجوع وکړئ او له ګناه نه د ځان ساتنی کلک عزم وکړی نو الله جل جلاله د هغه زړه ته جلا وربښی، او که هغه بیا ګناه وکړی نو هغه تور داغ یې زیاتیږی ان تردی چې ټول زړه ونیسی، همدا هغه زنګ دی چې یادنه یې الله جل جلاله په خپل کتاب کې فرمایلی دی: كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ [۱] (هیڅکله نه بلکه اصل خبره دا ده چې د هغوی زړونه د هغوی د بدو اعمالو زنګ نیولی دی).

⇦ پر خپله توبه د قایم اوسیدلو کلک عزم وکړی او شپه ورځ دی ته پام لری چې د الله جل جلاله سره د کړی وعدی پر خلاف تری کوم عمل ونه شی او د خپل مخ په زیاتیدو سپیڅلتیا او اصلاح له مخی خپل عزم اټکل کړی او که د خپلو ټولو کوښښونو سره سره تاسې وخوییږی او بیا درنه کومه ګناه وشی نو بیا هم هیڅکله مایوس نه شی، بلکې بیا د الله جل جلاله د بخښش په پراخه لمن کې د ځان لپاره پناه ولټوی او د الله جل جلاله په حضور کې له ویری ولړزیږی چې پروردګاره! زه ډیر کمزوری یم، خو ته می

[۱] - د المطففین سورت ۱۴ آیت

له خپل درباره رسوا مه شړې، ځکه چې زما لپاره ستا له درګاه پرته بله درګاه نشته، چې ورشم او پناه پکې واخلم.

شیخ سعدی رحمه الله علیه فرمایي:

الهی بذلت مران از درم   که جز تو نباشد در دیگرم

او د حضرت ابو سعید ابو الخیر دا رباعی هم ډېره ښه ده:

باز آ باز آ هر آنچه هستی باز آ   گر کافر و گبر وبت پرستی باز آ
این درگه ما درگه نومیدی نیست   صد بار اگر توبه شکستی باز آ

الله جل جلاله چې تر ټولو زیات پر کوم څیز خوشحالیږي هغه د بنده توبه ده، د توبې معنی ده راګرځېدل، الله جل جلاله ته رجوع کول. بنده چې کله د فکر او جذباتو په بې لارې کې مبتلا شي او د ګناهونو په جال کې راګیر شي، نو له الله جل جلاله پردې کېږي او ډېر لرې کېږي، ګواکې چې هغه له الله ورک شي او چې کله هغه بیرته راګرځي او پښېمانه د الله جل جلاله لورې ته متوجه کېږي، نو داسې یې وګڼئ چې الله جل جلاله خپل ورک شوی بنده بیا ومونډ، دغه ټول حالت نبی صلی الله علیه وسلم په بې اندازې بلیغ تمثیل سره داسې بیان کړی دی: که له تاسې نه د چا اوښ په یوه بې اوبو او وښو بېدیاکې ورک شوی وي او د هغه د خوراک څښاک سامان هم پر هغه اوښ باروي، او هغه سړی خپل اوښ په دغه وچه بېدیا کې لټولی او له پیدا کېدو یې نا امیده شوی وي او له ژوندانه یې هم هیله پرې شوي او د کومې ونې د سیورې لاندې د مرګ په هیله ناست وي، په همدې حالت کې که هغه خپل اوښ پر سامان بار په خپله خوا (څنګ) کې وګوري، نو فکر وکړې، چې دې به څومره خوشحاله وي! ستاسې پروردګار هم له دې سړي نه هغه وخت زیات خوشحالیږي، چې له تاسې کوم بې لارې بنده بیرته هغه ته رجوع وکړي او له بې لارې وروسته بیا هغه د فرمانبردارۍ لاره غوره کوي [جامع ترمذی]

په یو بل وخت کې هغه دغه حقیقت په یو بل تمثیل سره واضع کړی دی چې بې اندازې اغېز من دی.

په يو بل وخت کې يو شمير جنګي بنديان راوستل شول، په هغو کې يوه زنانه هم وه چې په سيني پوري زوی تري پاتي شوی و، هغه له ډېره غمه داسې ناقراره وه، چې چيرته به يې کوچنی هلک وليد په سيني پوري به يې ونيوه او شيدی به يې ورکولې، د دغې ښځې د حال په ليدو نبي ﷺ له صحابه رضی الله عنه پوښتنه وکړه، ايا تاسې دا هيله کولای شی چې دا ښځه به خپل زوی پخپلو لاسو په اور کې واچوی صحابه و ورته وويل : يا رسول الله پخپله ګذارول خو يې پريږده که دا خپل زوی په اور کې ووينی نو د خپل ځان نه په تيريدو به هغه بچ کړی، پردی خبره پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : الله جل جلاله پر خپلو بنده ګانو تر دی زيات رحيم او مهربان دی، څومره چې دا مور پر خپل زوی مهربانه ده ؟

⇦ توبه او استغفار پرله پسې واياست، له سهاره تر ماښامه معلومه نه ده چې له انسان نه څومره خطاګانی کيږی، او ځينی وختونه پخپله انسان هم پر هغی نه پوهيږی .

دا سوچ مه کوی چې د کومی ستری ګناه پر وخت توبی ته اړتيا ده، انسان هر وخت توبی او استغفار ته اړ دی او پل په پل تری سهوی کيږی، نبي صلی الله عليه وسلم به د ورځی اويا او يا سل کرتی توبه او استغفار فرمايه [صحيح بخاري - صحيح مسلم]

⇦ کوم ګنهګار چې توبه وکاږی او خپل ژوندون سم کړی، هغه هيڅکله حقير مه ګڼی.

حضرت عمران بن الحصين د رسالت د وختو يوه پيښه بيانوی چې د جهينه قبيلی يوه ميرمن د رسول الله صلی الله عليه وسلم په خدمت کې حاضره شوه چې د بد کاری په نتيجه کې حامله شوی وه، وی ويل يا رسول الله ! زه د زنا د سزا وړ شوی يم، پر ما شرعی حد قايم کړی او سزا را کړی، پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم د هغی ولی راوغوښت، او هغه ته يې وويل : ته هغی سره ښه رويه کوه او چې کله د هغی اولاد پيدا شو نو ماته يې راوله له ولادت وروسته چې هغه ميرمن راغله، نو هغه حکم وکړ چې جامی يې په بدن پوری وتړی چې د سنګسار پر وخت يې جامی ونه شليږی

او بې پردې نه شي بيا يې د سنګسارولو حکم وکړ او هغه ميرمن سنګسار کړای شوه، بيا يې نبي صلی الله عليه وسلم د جنازې لمونځ ادا کړ، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم ته وويل، يا رسول الله! تاسې د دې د جنازې لمونځ ادا کوی، نو دې بد کاري کړې وه، پر دې خبره نبي صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دې توبه وکړه او داسې توبه چې که د دې توبه د مدينې پر اويا کسانو وويشل شي، نو د ټولو د نجات لپاره کافي ده، تا له دې نه غوره څوک ليدلی چا چې خپل روح د الله جل جلاله حضور ته وړاندې کړی وی.

⇦ سيد الاستغفار په اهتمام سره ووايـاست، نبي صلی الله عليه وسلم حضرت شداد بن اوس رضی الله تعالی عنه ته وويل چې سيد الاستغفار يعنې تر ټولو غوره دعا دا ده: اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّيْ لَآ اِلٰهَ اِلاَّ انت خَلَقْتَنِيْ وَاَنَا عَبْدُکَ وَاَنَا عَلٰی عَهْدِکَ وَوَعْدِکَ مَااسْتَطَعت اَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّمَا صَنَعْتُ، اَبُوْءُ لَکَ بِنِعْمَتِکَ عَلَيَّ وَاَبُوْءُ بِذَنْبِيْ فَاغْفِرلي فَاِنَّهٗ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلاَّ اَنْتَ [صحيح بخاري - جامع ترمذی]

(ای الله! ته زما پروردګار يې، له تا پرته هيڅوک معبود نشته، تا زه پيدا کړی يم او زه ستا بنده يم او ما چې له تاسره د بنده ګی او اطاعت کړمه وعده کړې ده، پر هغې به د خپلې وسې پورې ټينګ ولاړ يم، او کوم ګناهونه چې رانه شوی وی د هغو له بدو نتيجو نه ستا د پناه غوښتونکی يم، تا چې کوم نعمتونه را کړی دی، پر هغې قانع يم او زه دا منم چې زه ګنهګار يم، نو ای پروردګاره! زما ګناهونه معاف کړې، له تا پرته زما د ګناهونو بخښونکی څوک دی هيڅوک نشته) .

د دعا آداب

⊙ دعا یوازې له الله جل جلاله نه غواړې له هغه پرته هیڅکله د اړتیا پوره کولو لپاره ونه بلې، دعا د عبادت مغز دی او عبادت یوازې د الله جل جلاله لپاره دی، قرآني لارښوونه ده:

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ[1] (د هماغه رابلل په حقه دي او دا خلک چې هغه پرېږدي او نورې هستۍ رابلې هغوی د دوی د دعاګانو هیڅ ځواب نشي ورکولای، د هغوی (غیر الله) رابلل داسې دي، لکه چې یو سړی دواړه لاسونه د اوبو لورې ته وغزوي او غواړي چې اوبه (د لرې نه) د ده خولې ته راشي، حال دا دی چې اوبه ده ته هیڅکله نشي را رسیدلای، بس همداسې د کافرانو دعاګانې بې ځایه دي).

یعنې د اړتیا پوره کولو او چاره جوړولو ټول واکونه د الله جل جلاله په لاس کې دي - له هغه پرته د چا سره هیڅ واک نشته، ټول هماغه ته اړ دي، او له هغه جل جلاله پرته هیڅوک نشته چې د بنده ګانو زارۍ واورې، او د هغوی د دعاګانو ځواب ورکړي.

يَاأَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ[2] (ای انسانانو! تاسې ټول الله جل جلاله ته اړیاست ، همدا الله جل جلاله دی چې غني او بې نیازه او د ښو غوره صفاتو څښتن دی)

د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده چې الله جل جلاله فرمایلي دي:

زما بنده ګانو! ما پر ځان ظلم حرام کړی دی، نو تاسې هم پر یو بل ظلم او زیاتی حرام وګڼئ، زما بنده ګانو! له تاسې هر یو بې لارې دی، پرته له هغوی چې زه ورته لارښوونه وکړم نو تاسې زما نه لارښوونه وغواړئ، چې

---

[1] - د المطففین سورت ۱۴آیت

[2] - د الفاطر سورت ۱۵آیت

زه تاسې ته لارښوونه وکړم، زما بنده ګانو! ستاسې هر یو وږی دی، پرته له هغه چا چې زه یې پړی وخورم، نو تاسې زما څخه روزی وغواړی چې زه تاسې ته روزی درکړم، زما بنده ګانو! هر یو لوڅ لغړ دی، پرته له هغه چا چې زه یې ورته واغوندم، نو تاسې زما نه جامې وغواړی، زه یې تاسې ته اغوندم، زما بنده ګانو! تاسې د شپې هم ګناهونه کوی او د ورځې هم او زه ټول ګناهونه بخښم [صحیح مسلم]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم لارښوونه فرمایلې ده چې: سړی باید خپلې ټولې اړتیاوې له الله جل جلاله څخه وغواړی، ان تردې چې که د څپلې پونده یې وشلیږی، نو له الله جل جلاله یې وغواړی، او که مالګې ته یې اړتیا وی نو هغه هم له الله جل جلاله نه وغواړی [جامع ترمذی]

لنډه دا چې انسان باید د خپل ډېر کوچنی ضرورت لپاره هم الله ﷻ ته رجوع وکړی، له هغه پرته نه څوک د دعاګانو اوریدونکی شته، او نه څوک مرادونه پوره کوونکی.

⊙ له الله جل جلاله څخه هماغه څه وغواړی چې حلال او پاک وی، د ناروا اهدافو او د ګناه د چارو لپاره د الله جل جلاله په حضور کې لاسونه اوږدول بې اندازی بې ادبی، بې حیایی او ګستاخی ده، د حرامو او ناروا مرادوو د پوره کیدو لپاره الله جل جلاله ته دعاګانې کول او نذرونه منل له دین سره ډیری بدی ټوکی دی، همدا رنګه د هغو خبرو لپاره هم دعا مه کوی چې الله جل جلاله په ازلی توګه فیصله کړی دی او په کومو کې چې بدلون نشی کیدای، لکه کوم لنډی سړی چې د خپل قد د لوړیدو لپاره دعا وکړی او یا کوم بې اندازی لوړ سړی د خپل قد د راټیټیدو لپاره دعا وکړی، یا دعا وکړی چې زه تل ځوان اوسم او هیڅکله زوړ نه شم او داسې نور. قرانی لارښوونه ده: وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ [1] (او په هر عبادت کې خپل مخ سم د هماغه لوری ته کړی او هماغه را بلې او د هغه لپاره خپل طاعت خالص کړی).

---

[1] - د الاعراف سورت ۲۹آیت

د الله جل جلاله په حضور کې اړتیا لرونکی د نافرمانی پر لار مه ځی او د خپلو ناروا مرادونو لپاره دعا مه غواړی، بلکې ښه عمل او سپیځل ولولی الله جل جلاله ته وړاندی کړی او د خپلو نیکو مرادونو لپاره د الله جل جلاله حضور ته خپله غوښتنه وړاندی کړی.

⊙ دعا په ژور اخلاص او سپیڅلی نیت سره وغواړی، او په دی باور یې وغواړی چې له کوم الله جل جلاله یې چې تاسې غواړی، هغه ستاسې پر حالاتو په مکمله توګه په رښتیا سره خبر دی او پر تاسې بی اندازی مهربان هم دی او هماغه جل جلاله دی چې د خپلو بنده ګانو ناری اوری او د هغوی دعاګانی قبلوی، د ځان ښوودنی، ریا او شرک له هر شک نه خپلی دعا ګانی پاکی وساتی، قران فرمایی: فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ [۱] (خپل اطاعت الله جل جلاله ته خالص کړی او هماغه جل جلاله رابلی).

او په بقره سوره کې دی: وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ [۲] (او ای پیغمبره! چې کله له تانه زما بنده ګان زما په باب پوښتنه کوی نو هغوی ته ووایه چې زه هغوی ته نږدی یم، آواز کوونکی چې کله ماته آواز کوی، نو زه د هغه دعا قبلوم، نو دوی باید زما بلنه ومنی او پر ما باید ایمان راوړی، چې پر نیغه لار روان شی [البقره: ۸۶]

⊙ دعا په پوره توجه، مکمل اخلاص او د زړه په حضور سره وغواړی، او له الله جل جلاله ښی هیلی ولری، د خپلو ګناهونو د امبار په نظر کې نیولو پر ځای د الله جل جلاله بی اندازی عفوه او بښنه او بی حسابه بی کتابه سخاوت په نظر کې ولری، د داسې سړی دعا په حقیقت کې ګرد سره دعا نه ده، چې غافل او بی پروا وی او په احتیاطی سره د ژبی پر څوکه سر سری یو څو کلمی تکرار وی او پر الله جل جلاله یې ښه باور نه وی، په حدیث کې دی: د خپلو ګناهونو د قبلیدو په باب یقین ولری د زړه په حضور سره دعا

---

[۱] - د المومن سورت ۱۴آیت

[۲] - د البقره سورت ۱۸۶آیت

وکړی، الله جل جلاله هغه دعا نه قبلوی، چې د غافل او بی پروا زړه نه وتی وی [جامع ترمذی]

⊙ دعا په ډېر عاجزی او عذر زاری سره وغواړی، له عذر او زاری نه مراد چې ستاسې زړه د الله جل جلاله د هیبت او جلال نه په لړزان وی او د بدن پر ظاهری حالت مو هم د الله جل جلاله ویره ښکاری، سترگی ټیټی شوی وی آواز ناست وی، غړی سست شوی وی، سترگی له اوښکو ډکی وی او له گردو حالاتو مسکینی او بی کسی ښکاره کیږی، نبی صلی الله علیه وسلم یو سړی ولید چې هغه د لمانځه په دوران کې د ږیری د ویښتانو سره لوبی کوی، نو هغه وفرمایل: که د ده په زړه کې تواضع وای نو په بدن به یې ښکاره کیدای .

په اصل کې د دعا غوښتلو پر وخت سړی باید په داسې حالت کې ولړزیږی چې زه یو بی وسی فقیر او ناتوانه مسکین یم، الله جل جلاله مکړه که زه له دی درگاه نه وشړل شوم، نو بیا زما لپاره هیڅیری تم ځای نشته، زما سره خپل هیڅ نشته، څه چې را سره دی الله جل جلاله را کړی دی .

او که الله جل جلاله یې رانکړی نو بل څوک نشته چې ماته څه راکړای شی، الله جل جلاله د هر څیز وارث دی، د هغه سره د هر څیز خزانه ده، بنده خو عاجز او فقیر دی قرآن فرمایی: ادعوا ربکم تضرعاً (خپل رب ته په عاجزی او زاری سره آواز وکړی) .

د عبدیت او بنده گی شان همدا دی چې بنده خپل پروردگار ته په ډېره عاجزی او تواضع سره آواز وکړی او د هغه زړه او دماغ، احساسات او جذبات او ټول غړی یی د الله جل جلاله په حضور کې سر ځوړی ولاړ وی او له پټ او ښکاره دواړو حالاتو یې احتیاج او عاجزی ښکاره کیږی .

⊙ دعا غلی غلی په ټیټ اواز سره غواړی، د الله جل جلاله په حضور کې خامخا ولړزیږی خو د ژړا او زاری ښکارونه یې هیڅکله ونکړی، د بنده عاجزی، تواضع او انکسار باید یوازی د الله جل جلاله په حضور کې وی، بیشکه ځنی وختونه دعا په زوره زوره هم کولای شی، خو په یوازی والی کې او یا چې کله اجتماعی دعا کوی، نو هغه وخت په لوړ آواز سره دعا

وکړی چې نور خلک پری امین ووایې، په عامو حالاتو کې په ټیټ آواز سره غلی غلی دعا وکړی او د دی خبری پوره پوره خیال ساتی، چې ستاسې ژړا او زاری او فریاد بنده ګانو ته د ښودانی لپاره نه دی

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ [1] (او خپل پروردګار دننه په زړه کې له ویری او زاری سره یاد کړی او په ژبه یې هم په سپک شان اواز سره سهار ماښام یاد کړی او د هغو خلکو نه مه کیږی چې په غفلت کې پراته دی)

د حضرت زکریا علیه السلام د بنده ګی د شان په ستاینه کې قران عظیم الشان وایی: إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا [2] (چې کله هغه خپل رب ته غلی غلی آواز کړ) .

⊙ له دعا کولو د مخه کوم نیک عمل خامخا وکړی، د مثال په توګه یو څه صدقه او خیرات وکړی پر وږی خواړه وخوروی، یا نفل لمونځ او روژی ونیسی، او که الله جل جلاله مه کړه په کوم مصیبت اخته شوی نو خپل هغه اعمال واسطه کړی او دعا وکړی، چې تاسې په اخلاص سره د الله جل جلاله د رضا لپاره کړی وی .

په قرآن عظیم کې دی : إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ (د الله جل جلاله لوری ته سپیڅلی کلمی ورپورته کیږی او نیک عمل همدغه لوړی مرتبی وهلای شی) .

نبی صلی الله علیه وسلم یو ځلی د دری داسې صاحبانو واقعه واوروله چې په یوه تیاره شپه کې په یوه سمڅ کې بنده شوی وو، هغو خلکو خپل مخلصانه اعمال واسطه کړل، الله جل جلاله ته یې دعا وکړه او الله ﷻ د هغوی مصیبت لری کړ.

---

[1] - د الاعراف سورت ۲۰۵آیت

[2] - د مریم سورت ۳ آیت

پیښنه داسې وه چې دریو ملګرو یوه شپه په یو غار کې پناه اخیستې وه، الله جل جلاله کول چې د غره له سر نه یو ګټ راورغړید او د غار سمڅ په خوله کې پریووت او غار بنده شو، ډېر غټ ګټ و، د هغوی په وس کې دا چیرته وه چې ګټ لرې کړي او د سمڅې خوله خلاصه کړي ، مشوره یې پردې شوه چې خپل خپل مخلصانه عمل واسطه کړي او له الله جل جلاله ته وغواړي هیله ده چې الله ﷻ د دې مصیبت نه نجات داکړي .

یوه وویل: ما په ځنګل کې میږې او وزې څرولې او همدا زما ګذاره وه، چې کله به زه له ځنګله نه بیرته راغلم، نو تر ټولو لومړې به مې پر خپل مور او پلار شیدې څښلې او بیا به مې خپلو بچو ته شیدې ورکولې، یوه ورځ زه ناوخته راغلم، زما زړه مور او پلار ویده شوي وو، بچې مې وږي وو او ورې وو، خو ماته دا ښه ښکاره نه شوه، چې د مور او پلار نه مخکې خپل بچو ته شیدې ورکړم او دا مې هم ښه ونه ګڼله چې هغوی راویښ او په تکلیف کړم دغه رنګې زه ټوله شپه د شیدو پیاله په لاس د هغو سرته ولاړ وم بچې مې په پښو پورې نښتې وو او ژړل یې خو زه تر سهاره پورې همداسې ولاړ وم .

ال له! ما دا کار سوچه ستا د رضا په خاطر کړی، ته د دې په برکت د غار د خولې نه دا ګټ لرې کړې، او ګټ دومره لرې شو چې آسمان ترې ښکاره شو.

دویم سړي وویل: ما په څو تنه مزدورانو کار وکړ او ټولو ته مې مزدوري ورکړه خو یوه سړي مزدوري پریښوده ولاړ، یو څه موده وروسته چې هغه د مزدوري اخیستو لپاره راغی، نو ما هغه ته وویل، چې: دا غوایان، وزې او دا نوکران ټول ستا دي، له ځانه سره یې بوزه، هغه وویل: د الله جل جلاله لپاره ټوکې مه کوه، ما ورته وویل، ټوکې نه دي، واقعي خبره ده چې دا هر څه ستا دي، تا چې کومې پیسې پریښې وې او تللې وې، ما هغه پر کارو بار ولګولې الله جل جلاله پکې برکت زیات کړ، او دا چې ته څه ګورې ، ټول د هماغو پیسو حاصلات دي، دا په ډاډه زړه یوسه، دا هر څه ستا دي، او هغه سړي هر څه یووړل او ولاړ، الله! ما دا هر څه ستا د رضا لپاره کړي

دی، الله! ته د دی نیک کار په برکت د غار له خولی نه دا ګټ لری کړی، د الله جل جلاله په فضل او کرم سره ګټ یو څه نور هم لری شو.

دریم سړی وویل، زما یوه د تره لور وه چې زما ورسره ډېره مینه وه، هغې زما نه یو څه پیسی وغوښتی، ما ورته پیسی ورکړی، خو چې کله زه د خپلی اړتیا د پوره کولو لپاره د هغې سره کیناستم، نو هغې وویل، له الله جل جلاله وویریږه او د دی کار نه منع شه، زه ژر را پورته شوم او هغه پیسی می هم هغی ته وبخښلی.

ای الله! ته ښه پوهیږی چې ما دا هر څه ستا د خوشحالی لپاره کړی دی، ای الله! ته د دی په برکت د غار خوله خلاصه کړی، الله جل جلاله ګټ د غار له خولی لری کړ او دریواړو ته الله جل جلاله له دغه مصیبت نه نجات ورکړ.

⊙ د نیکو مقصدونو لپاره د دعا کولو سره سره خپل ژوندون د الهی هدایاتو سره د برابرولو او جوړولو کوښښ هم وکړی، له ګناه او حرامو په مکمله توګه ځانونه وساتی، په هر کار کې د الهی لارښوونو خیال ساتی او د تقوی ژوندون تیر کړی، له حرام خوراک، حرام څښاک حرام اغوستن او په بی باکی سره پر حرامو خپل بدن پالونکی دعا کوونکی چې دا هیله ولری چې زما دعا دی قبوله شی، نو دا بی حده ناپوهی او ضدیتوب دی، د دعا قبلیدو لپاره ضروری ده چې د انسان وینا او عمل د دین له لارښوونو سره سم وی.

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایی: الله جل جلاله پاکیزه دی او هغه یوازی پاکیزه مال قبلوی او الله جل جلاله مؤمنانو ته د همدی خبری حکم کړی دی، د څه یې چې خپلو پیغمبرانو ته حکم کړی دی، لکه چې هغه جل جلاله فرمایلی دی: يَاأَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ[1] (ای پیغمبرانو !پاک شیان وخورئ اونیک عمل وکړئ، تاسې چې هر څه کوئ زه ورباندی ښه پوهیږم).

---

[1] - د المومنون سورت ۵۱ آیت

او مؤمنانو ته په خطاب کې الله جل جلاله ویلی دی: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ [1] (ای د ایمان څښتنانو! کوم پاک او حلال شیان چې مونږ تاسې ته ښنلی دی هغه خوری).

بیا محمد صلی الله علیه وسلم د یوه داسې سړی یادونه وکړه چې د اوږدی فاصلی له وهلو وروسته په مقدسه مقاماتو کې حاضری ورکوی، په دواړو ککړ وی، ګردونو وهلی وی او خپل دواړه لاسونه د اسمان په لور نیسی وایی ای زما پروردګاره! ای زما ربه! حال دا دی چې د هغه خواړه حرام دی، د هغه ښناک حرام دی، د هغه جامی حرامی دی او په حرامو یې بدن رالوی شوی دی، نو د داسې باغی او (نامنونکی) سړی دعا څنګه قبلیدای شی [صحیح مسلم]

⊙ پرله پسی دعا کوی ، د الله جل جلاله په حضور کې عاجزی ، احتیاج او د بنده ګی اظهار پخپله یو عادت دی ، الله جل جلاله پخپله د دعا کولو حکم کړی دی او فرمایلی یې دی: چې بنده چې کله دعا کوی ، نو زه د هغه اورم، له دعا کولو هیڅکله مه ستړی کیږی او په دی پسی مه اوسی چې په دعا سره تقدیر بدلیږی او که نه، تقدیر بدلیدل یا نه بدلیدل ، دعا قبلیدل یا نه قبلیدل د الله جل جلاله کار دی، چې علیم او حکیم دی، د بنده کار په هر حال کې دا دی چې هغه د یوه فقیر او محتاج په څیر له هغه نه پرله پسی دعا وغواړی او یوه ګړی هم خپل ځان بی احتیاجه ونه ګڼی، نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: تر ټولو زیات عاجز هغه دی چې په دعا کولو کې عاجز وی [طبرانی]

او نبی ﷺ دا هم فرمایلی دی چې د الله جل جلاله په حضور کې له دعا نه زیات د عزت او درناوی والا څیز بل یو هم نشته [جامع ترمذی]

د مؤمن شان همدا دی چې هغه به په تکلیف او راحت، غم او درد او په تنګسیا او خوښی په هر حال کې الله ﷻ ته آواز کوی، د هغه په حضور کې به خپلی اړتیاوی وړاندی کوی او پرله پسی له هغه نه خیر غواړی.

---

[1] - د البقره سورت ۱۷۲آیت

د پیغمبر اکرم ﷺ لاربنوونه ده : کوم سړی چې له الله ﷻ دعا نه غواړي الله جل جلاله هغه ته په قهر کیږي [جامع ترمذی]

⊙ د دعا د قبلیدو په لړ کې پر الله جل جلاله باور ولري او که د دعا د قبلیدو اغیز ژر نه ښکاره کیږي، نو د نا امیدی په حالت کې د دعا نه کولو غلطي هیڅکله ونکړی د دعا د قبلیدو په فکر کې د پریشانی په ځای یوازی د دعا کولو فکر وکړی، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه فرمایی: ما سره د دعا قبلیدو فکر نشته، یوازی د دعا کولو فکر را سره دی، چې کله ما ته د دعا کولو توفیق را کړای شی، نو قبلیدل به یې هم ورسره را په برخه شی .

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: کله چې کوم مسلمان له الله جل جلاله د څه غوښتلو لپاره د الله جل جلاله په لوری مخ کوی ، نو الله جل جلاله د هغه سوال خامخا پوره کوی او یا یې مراد پوره کیږي، یا الله جل جلاله د هغه غوښتل شوی څیز په اخرت کې د هغه لپاره جمع کوی، د قیامت په ورځ به الله جل جلاله یو مؤمن بنده خپل حضور ته وغواړي، او هغه به خپلی مخی ته ودروی او تری پوښتنه به وکړی، ای زما بنده، ما تاته د دعا کولو حکم کړی و او دا وعده می کړی وه چې زه ستا دعا قبلوم، نو ایا تا دعا غوښتی وه؟ هغه به وایې، الله! غوښتی می وه، بیا الله جل جلاله فرمایی تا چې زما نه هره دعا غوښتی وه ما قبلوه کړی وه، ایا تا په فلانی ورځ دا دعا نه وه کړی چې زه ستا هغه رنج او غم لری کړم چې ته پری اخته وی او ما تاته له هغه غم او تکلیف نه نجات در کړی، بنده به وایی، الهی! بیخی ربنتیا ده، بیا به الله جل جلاله فرمایی، هغه دعا خو ما قبوله کړه و په دنیا کې مې ستا هیله تر سره کړی وه او په پلانی ورځ بیا تا په بل غم کې د ککړیدو له امله دعا وکړه! له دی درد او غمه خلاصون راکړه خو تا له هغی درد او غمه خلاصی ونه موند ، او پرله پسی پری مبتلای وی، هغه به وایی بی شکه الهی! نو الله جل جلاله به وفرمایی، ما د هغه دعا په بدل کې په جنت کې ډول ډول نعمتونه ستا لپاره جمع کړی دی او همدا رنګه به د نورو اړتیاو په باب تری پوښتنه کیږي او همدا به ورته فرمایل

کیږي، بیا نبی صلی الله علیه وسلم فرمایل: د مؤمن بنده به یوه دعا هم داسې نه وي، د څه په باب چې الله جل جلاله دا بیان ونه فرمايي چې ما په دنیا کې قبوله کړه او ستا لپاره مې په اخرت کې ذخیره وساتله. هغه وخت به مؤمن بنده فکر کوي کاشکې چې زما یوه دعا هم په دنیا کې قبوله شوې نه وای، نو ځکه باید بنده په هر حال کې دعا وغواړي [حاکم] .

⊙ د دعا غوښتلو پر وخت د ظاهري آدابو، پاکوالي او سپېڅلتیا هم پوره خیال ساتي او زړه هم د ناپاکو ولولو او بدو خیالاتو او بیهوده عقاید وپاک ساتي، په قرآن عظیم کې دي: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (بیشکه الله جل جلاله ته محبوب هغه بنده ګان دي چې ډېرې زیاتي توبې باسي او هغه بنده ګان دي چې زیات پاک او صاف اوسیږي) .

او په مدثر سوره کې دي: وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ()وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ (او د خپل رب کبریایي بیان کړي او خپل نفس پاک ساتي) .

⊙ د نورو لپاره هم دعا وکړي، خو تل د خپل ځان څخه شروع کوي، لومړی یې د ځان لپاره غواړي بیا یې د نورو لپاره غواړي، په قران عظیم کې د حضرت ابراهیم او حضرت نوح علیه السلام له دوه دعا ګانو همدا درس زده کیږي .

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ()رَبَّنَا اغْفِرْلِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ [1] (ای زما ربه! ما لمونځ کوونکی وګرځوی او زما له اولاد نه هم داسې خلک راپورته کړې چې دا کار وکړي) پروردګاره! زما دعا قبوله کړه، پروردګاره، ماته ښښنه وکړې او زما مور او پلار او ټول مسلمانان په هغه ورځ وبښې چې کله حساب کتاب قایمیږي) .

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ [2] (زما ربه! ماته ښښنه وکړه

---

[1] - د ابراهم سورت ۴۱ آیت

[2] - د نوح سورت ۲۸آیت

او زما مور او پلار ته ښښنه وکړې او هغو خلکو ته ښښنه وکړې چې ایمان یې راوړی او زما کورته راغلی او ټولو مؤمنانو سړو او مؤمنانو ښځو ته ښښنه وکړې).

حضرت ابی ابن کعب رضی الله عنه فرمایی نبی صلی الله علیه وسلم به چې کوم سړی یاداوه نو د هغه لپاره به یې دعا کوله او دعا به یې د خپل ځان نه شروع کوله [جامع ترمذی]

⊙ که تاسې امامت کوی نو تل جامع دعاګانی کوی او جامع کلمات استعمالوی.

په قران عظیم الشان کې چې کومی دعاګانی نقل کړای شوی دی، په هغو کې په عمومی ډول د جمعی صیغی استعمال شوی دی، امام په اصل کې د ټولو مقتدیانو نماینده وی، چې کله هغه په جمع سره دعا کوی، مقتدیانو ته پکار دی چې پری امین ووایی.

⊙ په دعا کې له تنګ نظری او خپلچاری نه ځانونه وژغوری ، او د الله تعالی د عام رحمت د خاص کولو په غلطی سره فیض او برکت د ځان لپاره د خالص کولو دعا ونه کړی.

حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه فرمایی چې نبوی جومات ته یو باندچی سړی راغی لمونځ یې اداء کړ، بیا یې دعا وکړه او وی ویل : ای الله پر ما او پر محمد صلی الله علیه وسلم رحم وفرمایه، او زمونږ سره پر بل چا رحم ونه کړې، نو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل : لقد تحجرت واسعا (تا د الله جل جلاله پراخ رحمت تنګ کړ) [بخاری]

⊙ په دعا کې له قافیه بندی نه هم ځانونه وژغوری، او په ساده ډول په زاری سره دعا وکړی، په وزن او خواږه آواز له دعا کولو ډډه وکړی، هو! که له تکلف پرته مو کله له خولی نه موزون الفاظ راوزی او یا قافیه رعایت شی نو بده نه ده.

له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم نه هم ځینی داسې دعاګانی رانقل شوی دی چې له جوړښت پرته پکی د قافیی او وزن خیال ساتل شوی دی، لکه د هغه صلی الله علیه وسلم یوه ډېره جامع دعا د حضرت زید بن ارقم نه روایت شوی ده: اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنْ قَلْبٍ لَّایَخْشَعُ وَنَفْسٍ لَّاتَشْبَعُ وَعِلْمٍ لَّا

يَنفَعُ وَدَعْوَةٍ لاَيُسْتَجَابُ لَهَا [اي ا الله ! زه تاته پناه درورم، له هغه زړه نه چې خشوع پکې نه وي، له هغه نفس نه چې صبر پکې نه وي، له هغه علم نه چې ګټه رسوونکې نه وي او له هغې دعا نه چې قبوله نه وي].

⊙ د الله جل جلاله په دربار کې د خپلې اړتيا او احتياج وړاندې کولو د مخه، د هغه جل جلاله حمد او ثنا ووايې، بيا دوه رکعته لمونځ هم ادا کړي او د دعا په پيل او پای کې پر نبي صلی الله عليه وسلم درود ووایاست.

د پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: چې کله د کوم سړي له الله جل جلاله او يا انسان نه د کومې اړتيا پوره کيدو چاره په مخکې وي نو هغه ته پکار دي چې لومړی دوه رکعته لمونځ وکړي، بيا د الله جل جلاله حمد او ثنا ووايي، او پر نبي عليه السلام درود ووايي، له دې وروسته بيا د الله جل جلاله په دربار کې د خپلې اړتيا دعا وغواړي [جامع ترمذی]

د پيغمبر اکرم ﷺ ګواهي ده چې د بنده کومه دعا د الله جل جلاله د حمد او ثنا او د رسول الله ﷺ له درود سره کيږي، هغه قبليږي، حضرت فضاله رضی الله عنه فرمايي چې نبي صلی الله عليه وسلم په جومات کې تشريف لاره چې يو سړی راغی، لمونځ يې ادا کړ او له لمانځه وروسته يې ويل اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِیْ (يا الله ! ماته بخښنه وکړي) د دې خبرې په اوريدو هغه ورته وويل: تا په دعا غوښتلو کې چټکتيا وکړه چې کله لمونځ ادا کړې، کينه، لومړی د الله جل جلاله حمد او ثنا ووايه، بيا درود شريف ولوله، بيا دعا وکړه، هغه دا خبره کوله چې بل سړی راغی، هغه لمونځ ادا کړ د الله جل جلاله حمد يې بيان کړ، درود شريف يې ولوست، نبي ﷺ ورته وفرمايل اوس دعا وغواړه، دعا به دې قبوله شي [جامع ترمذی]

⊙ له الله جل جلاله نه هر وخت او په هر ساعت کې دعا وغواړي، ځکه چې هغه د خپلو بنده ګانو د فرياد په اوريدو هيڅکله نه خفه کيږي، البته د احاديثو نه معلوميږي، چې يو څه ځانګړي وختونه او حالات داسې دي چې په خصوصي توګه پکې دعا ګانې ژر قبليږي، نو په دغو خاصو وختونو او حالاتو کې په خصوصي ډول دعاګانې وکړي.

ا } د شپې په لومړۍ برخه کې چې خاموشي خپره شي او خلک په خواږه خوب ویده شي، کوم بنده چې پاڅي او د خپل رب سره د راز او نیاز خبرې کوي او د مسکین په حیث خپلې اړتیاوې د الله جل جلاله حضور ته وړاندې کوي، نو هغه پرې خصوصي مهرباني کوي د پیغمبر اکرم ﷺ لارښوونه ده:

الله جل جلاله هره شپه د ځمکې پر آسمان خپل جلال نازلوي، ان تر دې چې د شپې لومړۍ برخه یو څه پاتې وي، نو فرمایي څوک ماته اواز کوي چې زه د هغه دعا قبوله کړم؟ څوک یې زمانه غواړي چې زه یې ورکړم؟ څوک زمانه بخښنه غواړي چې زه ورته ببښنه وکړم؟ [جامع ترمذی]

ب } د قدر په شپه له زیاتو نه زیاتې دعاګانې وکړې چې دا شپه د الله جل جلاله په نزد له زرو میاشتو ډېره غوره ده او دا دعا په خاصه توګه ولولې: اَللّٰهُمَّ اِنَّکَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّیْ [جامع ترمذی]

(الهي ! ته ډېر زیات بخښونکی یې، معافي کول دې خوښ دي نو ته ماته معافي وکړې) .

ت } د عرفات په میدان کې چې کله په نهم ذالحجه د الله جل جلاله میلمانه جمع کیږي [جامع ترمذی]

ث } د جمعې د ورځې خاص وخت چې د جمعې له خطبې نه شروع کیږي د لمانځه د پای ته رسیدو پرې یا د مازدیګر له لمانځه وروسته د ماښام لمانځه تر وخته پورې دی .

ج } د اذان پر وخت او د جهاد په ډګر کې چې کله د مجاهدینو صفونه جوړیږي، د نبی اکرم ﷺ لارښوونه ده: دوه شیان د الله جل جلاله له درباره نه رد کیږي یو د آذان په وخت کې دعا دویم په جهاد کې د صفونو جوړیدو پر وخت دعا [سنن ابو داود]

ح } د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د اذان او اقامت تر منځ وقفه کې دعا نه رد کیږي، صحابه کرامو پوښتنه وکړه، یا رسول الله په دې وقفه کې کومه دعا وغواړو؟ ورته وې فرمایل دا دعا وغواړې : اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ (الهي! زه له تانه عفو او کرم او عافیت او سلامتي غواړم، په دنیا کې هم او په اخرت کې هم) .

خ } د مبارکی روژی په شپو ورځو کې په ځانګړې توګه د روژه ماتی پر وخت [بزاز]

د } له فرض لمانځه نه وروسته که خوښه مو وی یوازی دعا کوی او که له امام سره [جامع ترمذی]

ذ } د سجدی په حالت کې د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده د سجدی په حالت کې بنده الله جل جلاله ته ډېر نږدی کیږی، نو تاسې په دغه حالت کې ښی ښی دعاګانی وغواړی .

ر } چې کله تاسې په کوم سخت مصیبت او یا په بی اندازی رنج او غم مبتلا یاست [حاکم]

ز } چې کله د ذکـر او فکر کومه دینی غونډه وی [بخاری ، مسلم]

س } چې کله د قرآن عظیم ختم وی [طبرانی]

⊙ په دغو ځایونو(مقاماتو) کې هم د دعا کولو ځانګړې خیال وساتې، حضرت حسن بصری رحمه الله علیه چې له مکې نه بصری ته روان شو، نو هغه مکه والو ته په یوه لیک کې ولیکل، چې په مکه کې د قیام فضیلتونه پکی بیان شوی وو او دا ېی هم ورته واضحه کړه چې په ځمکه کې په دی پنځلسو ځایونو کې په ځانګړې توکه دعا ګانی قبلیږي .

- ملتزم سره [۱]
- کعبه الله کې دننه .
- پر صفا مروه
- د مقام ابراهیم نه وروسته .
- په مزدلفه کې .
- د محراب نه لاندی .
- د زمزم له کوهی سره.
- له صفا مروه سره چیری چې منډی رامنډی وهل کیږی.
- په عرفات کې.

---

[۱] - په بیت الله کې رکن یمانی ته مخامخ یو ځای دی.

- په منی کې.
- له دری وارو جمرو سره.

⊙ پرله پسې کوښښ وکړی چې تاسې ته له الله ﷻ د دعا غوښتنې هغه الفاظ یاد شی چې په قران کریم او احادیثو کې راغلی دی ، الله ﷻ چې خپلو پیغمبرانو او نیکو بنده گانو ته د دعا غوښتلو کوم انداز او الفاظ ښودلی دی، ښکاره ده چې له هغو نه غوره انداز او الفاظ به څوک له کومه راوړی ، بیا د الله ﷻ په ښوول شویو او د رسولانو علیهم السلام په منل شویو الفاظو کې چې خوږلنی، هر اړخیز والی، برکت او قبلیدو کوم شان کیدای شی هغه په کوم بل کلام کې څنګه امکان لری، دغه ډول چې نبی صلی الله علیه وسلم کومی دعاگانی شپه او ورځ غوښتی دی، په هغو کې هم د سوز خوږوالی، جامعیت او عبودیت داسې مکمل شان میندل کیږی، چې له هغو نه د غوره دعا گانو، زاریوو او هیلو تصور هم نشی کیدای .

په قران او حدیث کې د ښوول شویو دعاگانو ورد (تکرار) کول او د هغو په الفاظو او معنی د غور کولو سره دا فکر روزنه هم کیږی چې د مؤمن هیلی او ارزوگانی باید څه وی، په کومو کومو کارونو کې باید څواکونه او کوم شیان یی باید اصلی هدف وی.

بیشکه د دعا لپاره د کومی ژبی یا انداز او یا د کلماتو کوم قید نشته بنده چې د خپل الله جل جلاله څخه په کومه کومه ژبه څه غواړی ودی غواړی، خو دا د الله جل جلاله زیاتی فضل او کرم دی، چې هغه دا هم وویل چې زما نه وغواړه او دغسی وغواړه، او د دعاگانو د زړه کولو تر څنګ یې دا هم ورته وویل چې د مؤمن د دنیا او دین د بریالیتوب لپاره باید هغه څه ډول نظر ولری، او په کومو هیلو او ارزوگانو باید د زړه دنیاگی اباده کړی او بیا خو د دین او دنیا کومه اړتیا او خیر کوم اړخ هم داسې نه دی چې د هغې لپاره دعا ښودلی شوی نه وی، نو له دی امله غوره دا ده چې تاسې له الله جل جلاله د قران او سنت په ښودل شویو الفاظو دعا وغواړی د هغو دعاگانی تکرار کوی چې په قرانکریم کې نقل کړای شوی دی او یا په بیلا بیلا وختونو په خپله پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم کړی دی .

البته تر هغه وخته چې تاسې ته د قرآن او سنت دا دعاګانې یادې نه وې تر هغې وخته تاسې لږ تر لږه د دې خیال وساتې چې په خپلو دعا ګانو کې د قرآني او نبوي دعاګانې مفهوم په نظر کې ولرې.

په راتلونکې فصل کې د قرانکریم او نبي صلی الله علیه وسلم څو جامع دعاګانې نقل کیږي دغه دعاګانې ورو ورو یادې کړې او بیا د همدغو دعاګانو ورد کوي.

د قران کریم جامع دعاګانی

د رحمت او بخښنې دعا

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنْ الْخَاسِرِينَ [۱] (ای الهی ! مونږ په خپلو ځانونو ډېر ظلم وکړ، که ته مونږ ته بښنه ونکړې او پر مونږ دې رحم رانشی، نو مونږ به په رښتیا تباه شو) .

بیشکه که الله جل جلاله د انسان ګناهونه ونه ببنې او پر خپل بې اندازې رحمت یې ونه نازوی نو هغه به تباه شی .

د صبر او استقامت دعا

رَبَّـــنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ [۲] (پروردګاره! پر مونږ صبر راوه اوروه او زمونږ قدمونه ټینګ کړه او پر کافرانو زمونږ د بریالیتوب لپاره را سره مرسته وکړه) .

د دواړو جهانو د بریالیتوب جامع دعا

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ [۳] (ای زمونږ ربه! مونږ ته په (دې) دنیا کې هم ښیګړه را په برخه کړې او په اخرت کې هم نیکی را کړې او د اور له عذابه مو وساتې)

د شیطان له شر نه د بچ کیدو دعـــا

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ۝ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِي [۴]

(پروردګاره! زه د شیطان له لمسونو نه په تاسره پناه غواړم، بلکې ای زما ربه! زه له دې نه هم پناه غواړم چې هغه ماته رانږدې شی) .

---

[۱] - د الاعراف سورت ۲۳ آیت

[۲] - د البقره سورت ۲۵۰ آیت

[۳] - د البقره سورت ۲۰۱ آیت

[۴] - د المومنون سورت ۹۷ آیت

د دوزخ عذاب نه د خلاصی دعا

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا()إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا [1]
(ای زمونږه ربه! د جهنم اور زمونږ نه لری کړی، بیشکه د (جهنم) عذاب خو د ځان دښمن دی، هغه خو د اوسیدو ډیر بد ځای دی او ډیر بد مقام) .

د زړه د اصـلاح دعـا

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ [2]
(پروردګاره! کله چې تا مونږ په سمه لاره روان کړی یو، نو بیا هیڅکله زمونږ زړونه په کوږوالی اخته نکړی، مونږ ته د خپلو برکتونوله خزانی نه رحمت راوبښی ځکه چې ته ربښتونی فیاض [ستر سخی] یې)

د زړه د پاکوالی دعـا

رَبَّـنَا اغْفِـرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّـنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ [3] (زمونږ ربه ! زمونږ ګناهونه معاف کړی او زمونږ د هغوی ورونو چې زمونږ نه یې د مخه ایمان راوړی دی او زمونږ په زړونو کې د مؤمنانو پر خلاف کرکه پیدا مه کړی، بیشکه ته ډیر رحم کوونکی مهربان دی) .

د حالاتو د سمون دعا

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا [4] (پروردګاره! پر مونږ له خپله لوری رحمت نازل کړی او زمونږ په چارو کې (د سمون حالات) پیدا کړی) .

[1] - د الفرقان سورت ۶۵ آیت
[2] - د ال عمران سورت ۸ آیت
[3] - د الحشر سورت ۱۰ آیت
[4] - د الکهف سورت ۱۰ آیت

استغفار

رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ [1] (پروردګاره! مونږ ایمان راووړ، نو ته مونږ ته ببښنه وکړې، پر مونږ رحم وکړې، ته د هر ستر رحم کوونکی یې) .

د اولاد او کورنۍ له لور د اطمینان دعا

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا [2] (پروردګاره! مونږ ته د خپلو میرمنو له لوری زمونږ د اولاد له لوری د سترګو یخوالی راپه برخه کړې او مونږ د پرهیزګارانو لپاره مثال وګرځوې)

یعنی مونږ ته داسې نیک او پاک ژوندون راکړې چې پرهیزګاران خلک مونږ د ځان لپاره مثال وګڼی .

د مور او پلار له پاره دعا

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ [3] (پروردګاره! زما او زما د مور او پلار او ټولو مؤمنانو په هغه ورځ ببښنه وکړې، په کومه ورځ چې حساب قایمیږی) .

د ازمیښت د خلاصون دعا

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ [4] (پروردګاره! په سهوه او خطا چې زمونږ نه کومه ګناه وشی پر هغې مو مه نیسی، څښتنه! پر مونږ هغه څه مه باروی چې زمونږ نه د مخه خلکو باندی بار کړای شوی وو، الهی! د کوم بار د

---

[1] - د المومنون سورت ۱۱۰ آیت

[2] - د الفرقان سورت ۷۴ آیت

[3] - د ابراهیم سورت ۴۱ آیت

[4] - د البقره سورت ۲۸۶ آیت

پورته کولو توان چې په مونږ کې نشته، هغه پر مونږ مه ږدی، زمونږ سره نرمي وکړی، مونږ ته ببښنه وکړی، پر مونږ رحم وکړی، ته زمونږه مولا یې، د کافرانو په مقابله کې زمونږ سره مرسته وکړی).

له کافرانو د خلاصون دعا

عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ () وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ[1] (مونږ پر خپل الله جل جلاله توکل وکړ، پروردګاره! مونږ د ظالمانو لپاره فتنه مه ګرځوی او پخپل رحمت سره مونږ ته له کافرانو نجات راکړی).

په خیر سره د خاتمې دعا

فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ[2] (ای د آسمانونو او ځمکی پیدا کوونکیه! هم ته زما ولی او کار ساز یې، په دنیا او اخرت کې زما پای په اسلام کړی او په اخرت کې مې په خپلو صالحو بنده ګانو کې شامل کړی).

رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ () رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ[3] (پروردګاره! مونږ د یوه آواز کوونکی واوریدل چې د ایمان په لوری یې بلنه ورکوله او ویل یې خپل رب ومنی، مونږ د هغه بلنه ومنله، نو ای مالکه! چې کومه کوتاهی زمونږ نه شوی ده، له هغی راته تیر شه او کومی بدی چې په موږ کې دی هغه رانه لری کړی، او زمونږ پای له نیکانو سره کړی پروردګاره! د خپلو پیغمبرانو په وسیله چې تا کومی وعدی کړی دی، هغه زمونږ په باب پوره کړی، او د

---

[1] - د یونس سورت ۸۵ آیت

[2] - د یوسف سورت ۱۰۱ آیت

[3] - د ال عمران سورت ۱۹۳ آیت

قیامت په ورځ مو رسوا نه کړې، بیشکه ته د خپلې وعدې پر خلاف کوونکې نه يې) .

د پیغمبراکرم صلی الله علیه وسلم جامع دعاګانې

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم به چې شپه او ورځ قیام او سفر کې کومې دعاګانې غوښتې حدیث پوهانو هغه په خورا تکلیف سره د حدیثو مبارکو په کتابونو کې را ټولې کړې دي، د قران حکیم د دعاګانو تر څنګ تاسې د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم دعاګانې له مکملې پاملرنې سره ولولې، دغه دعاګانې خورا اغیزمنې، مکملې او برکتناکې هم دي او له هغو نه دا لارښوونه هم په لاس راځي، چې د يوه مؤمن صحیح تګلاره د هغه د هیلو ربښتیانې مرکز او د هغه ارزوګانې باید څه وي، ربښتیا ده چې د انسان صحیح عکس د هغه په هیلو کې لیدل کیدای شي، په ځانګړې توګه په هغو وختونو کې چې د سړي دا باور هم وي، چې هغه د خلکو له نظره پناه دي او د هغه د چوپتیا اوریدونکې یوازې د هغه پالونکې دي، پیغمبر اکرم ﷺ به چې د شپې په تیاره کې، په یوازیوالې کې له خلکو جلا او د خلکو په شته والي کې کومې دعاګانې غوښتې، د هغه له حرف حرف نه سوز او د اخلاص او مینې نور وریږي، او دا ترې احساسیږي چې کوم عظیم بنده دي چې د خپلې بنده ګۍ مکمل احساس لري او هغه سره تر پایه احتیاج ګرځیدلې او هر وخت يې د خپل رب نه غواړې مینه او په مینه کې ډوبیدل يې پرله پسې زیاتیږي ، هغه چې څه غواړي د هغې روح دا دي چې الهي ! ما ته خپل نږ دې والې راوبښې، له خپل قهر نه مې وساتې، پخپلو خوښیومې ونازوې او د اخرت کامرانې او کامیابې را په برخه کړه.

د سهار او ماښام دعاګانې :

د حضرت عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي، د الله جل جلاله هر بنده چې سهار او ماښام دا دعا ولولې هغه ته هیڅ څیز زیان نشي رسولای .

بِسْمِ اللهِ الَّذِيْ لَا يَضُرُّ مَعَ اِسْمِهٖ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ (د الله جل جلاله په نامه شروع کوم، چې له (مبارک) نامه سره يې هيڅ څيز په ځمکه او آسمان کې ضرر نشي رسولای، هغه اوريدونکی او پوهيدونکی دی) [سنن ابواداود - جامع ترمذی]

د حضرت ابن عمر رضی الله تعالی عنهما وينا ده چې نبی صلی الله عليه وسلم به په پابندی سره سهار او ماښام دا دعا لوسته او هيڅکله به يې نه پريښوده: اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُکَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ- اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُکَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِيْ دِيْنِيْ وَدُنْيَايَ وَأَهْلِيْ وَمَالِيْ - اَللّٰهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِيْ وَآمِنْ رَوْعَاتِيْ - اَللّٰهُمَّ احْفَظْنِيْ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِيْ وَعَنْ يَمِيْنِيْ وَعَنْ شِمَالِيْ وَمِنْ فَوْقِيْ وَأَعُوْذُ بِعَظَمَتِکَ أَنْ اُغْتَالَ مِنْ تَحْتِيْ (الهی! زه له تانه په دنيا او اخرت کې د خير غوښتونکی يم، پروردګاره! زه له تانه عفوه ښښنه او سلامتی او خير غواړم، د دين او دنيا په چارو کې ، پخپل اهل وعيال او خپل مال او دولت کې ، رب العالمين! ته زما پرده وکړې او زما نارامی په ارام او راحت بدله کړې، الهی! مخکی او شاته، ښی او کيڼ لوری ته او له پاسه زما ساتنه وکړې او زه ستا په عزمت پناه غواړم، د دی خبری نه چې زه ناڅاپه د خپل لاندی لوری نه هلاک کړای شم (الله ما په ځمکه د ننوتو له عذاب نه وساتی[1]) [سنن ترمذی]

د لټی او بی زړه توب نه د خلاصون دعا

د حضرت انس بن مال رضی الله عنه وينا ده چې زه د نبی صلی الله عليه وسلم په خدمت کې اوسيدم او ما به زياتره له هغه نه دا دعا اوريده :

اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُبِکَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحُزْنِ وَالْعَجْزِ وَالْکَسَلِ وَالْبُخْلِ وَالْجُبْنِ وَضَلَعِ الدَّيْنِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ (الهی ! زه په تا سره پناه غواړم له رنج او غم نه ، له بی وسی او لټی نه ، د

[1] - يوه عالم ويل چې د مينونو نه د نجات دعا همدغه ده ځکه لاندينی خوانه چه د کوم خطر تصور کيږی د مينو نونه هم وی (مهتمم).

بخیلی او بی زړه توب نه، د پور له پیتی نه، او د خلکو له غلبی او فشار نه [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

د تقوی او پرهیزګاری دعا

اَللّٰهُمَّ إِنِّیْ اَسْأَلُکَ الْهُدٰی والتُّقٰی والْعَفَافَ وَالْغِنٰی (الهی! زه له تانه هدایت، تقوی پاک لمنی او استغنا غواړم) .

• دا ډېره مکمله دعا ده، پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم په دی څلورو کلمو کې په اصل کې هغه هر څه غوښتی دی چې مؤمن بنده ورته اړتیا لری .

د لمانځه نه وروسته دعا

حضرت معاذ رضی الله تعالی عنه فرمایی چې یوه ورځ پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم زما لاس ونیو او وی فرمایل: معاذه! زما له تاسره مینه ده، بیا یې وفرمایل معاذه! زه تاته وصیت کوم چې د له هیڅ لمانځه نه وروسته دا جمله پری نږدی، له هر لمانځه نه وروسته یې ووایه:اَللّٰهُمَّ أَعِنِّیْ عَلٰی ذِکْرِکَ وَشُکْرِکَ وَحُسْنِ عِبَادَتِکَ (الهی! ته زمونږ سره مرسته وکړی د خپل یاد، د خپل شکر او د خپلی غوره بندګی لپاره) .

د دنیا او اخرت د رسوایی نه د خلاصی دعا

اَللّٰهُمَّ أَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِی الْأُمُوْرِ کُلِّهَا وَأَجِرْنَا مِنْ خِزْیِ الدُّنْیَا وَعَذَابِ الْاٰخِرَةِ (الهی! په ټولو چارو کې زمونږ پای په خیر سره کړی او مونږ د دنیا له رسوایی او د اخرت له عذاب نه وساتی) [طبرانی]

د ښښنی او الهی رضا دعا

حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه فرمایی چې نبی ﷺ حضرت سلمان فارسی رضی الله تعالی عنه ته وصیت کاوه وی فرمایل: زه تاته څو کلمی درکول غواړم، د هغو په وسیله له رحمانه سوال وکړه د رحمان لوری ته په زاری شه او شپه او ورځ په همدی الفاظو له هغه نه دعا وغواړه .

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ أَسْأَلُکَ صِحَّةً فِیْ اِیْمَانٍ وَاِیْمَانًا فِیْ حُسْنِ خُلُقٍ وَنَجَاحًا یَتْبَعُهُ فَلَاحٌ ورَحْمَةً مِنْکَ وَعَافِیَةً وَمَغْفِرَةً مِنْکَ وَرِضْوَانًا (الهی! زه له تانه د خپل ایمان د صحیح والی او تینګتیا غوښتونکی یم، په ښو اخلاقو کې د ایمان

اغیز غواړم او داسې بریالیتوب غواړم چې د اخرت بریالیتوب مې پرې په برخه شي او له تانه رحمت، سلامتیا او د ګناهونو بخښنه او ستا د رضا غوښتونکی یم) [طبراني، حاکم]

له ګناهونو نه د پاکوالي دعا

د حضرت ام سلمه رضی الله عنها وینا ده چې نبي صلی الله علیه وسلم به دا دعا غوښتله: أَللّٰهُمَّ نَقِّ قَلْبِيْ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ أَللّٰهُمَّ بَعِّدْ بَيْنِيْ وَبَيْنَ خَطِيْئَتِيْ كَمَا بَعَّدْتَّ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ (الهی ! ته زما زړه ګناهونو ته د میلان نه داسې پاک کړې لکه څنګه چې سپینه جامه له خیرو او داغونو نه پاکوې، الهی ! ته مې له ګناهونو دومره لرې کړې لکه څومره چې دی د مشرق او مغرب تر منځ فاصله ده) [معجم کبیر]

د مخلوق په نظر کې د عزت دعا

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ صَبُوْرًا وَاجْعَلْنِيْ شَكُوْرًا وَاجْعَلْنِيْ فِيْ عَيْنِيْ صَغِيْرًا وَفِيْ أَعْيُنِ النَّاسِ كَبِيْرًا (الهی! ته مې ډېر زیات صابر کړې او خورا شکر کوونکی مې وګرځوې او ما د خپل نظر په وړاندې کوچنی او د خلکو په نظر کې ستر وګرځوې).

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم وصیت

حضرت شداد بن اوس رضی الله عنه فرمایي چې ماته نبي صلی الله علیه وسلم وصیت وفرمایه: شداده! چې کله ته وګورې چې د دنیا خلک د سرو او سپینو زرو راټولولو ته اړم شوي دي، نو ته د دې کلماتو (د ذخیره) وکړه: أَللّٰهُمَّ أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ فِي الْأَمْرِ وَالْعَزِيْمَةَ عَلَى الرُّشْدِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ وَأَسْأَلُكَ قَلْبًا سَلِيْمًا، وَلِسَانًا صَادِقًا أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ وَأَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ [مسند احمد]

(الهی! زه په ثبات او رښتینولۍ کې د خپلواکۍ سوال کوم او ستا د نعمتونو د شکر ادا کولو او ستا د غوره بنده ګۍ د پر ځای کولو توفیق

غوارم، او الهی! زه له تانه روغ زړه او رښتونی ژبه غوارم له تانه هره هغه ښیګړه غوارم چې ته پرې پوهیږې او د هرې هغې بدی نه پناه غوارم چې ته پرې خبر يې او د خپلو ټولو ګناهونو ښښنه غوارم چې ته پرې عالم يې، بیشکه چې ته له پټو خبرو نه په ښه توګه خبر يې) .

مکمله دعا

حضرت عایشه رضی الله تعالی عنها فرمایی چې یو ځلی رسول الله ﷺ زما خواته راغی زه په لمانځه مشغوله وم، د نبی ﷺ ماته څه اړتیاوه او پر ما وخت ډېر تیر شو، نو هغه وفرمایل ، عایشې! لنډې او جامع دعاګانی غواړه، بیا چې کله نبی ﷺ ته راغلم، نو ما پوښتنه وکړه، یا رسول الله ! لنډه او جامع دعا کومه ده؟ نو هغه وفرمایل دا دعا لوله: اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ مِنَ الْخَیْرِ کُلِّهٖ عَاجِلِهٖ وَاٰجِلِهٖ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَالَمْ اَعْلَمْ وَاَعُوْذُبِکَ مِنَ الشَّرِّ کُلِّهٖ عَاجِلِهٖ وَاٰجِلِهٖ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ اَعْلَمْ وَاَسْئَلُکَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ اِلَیْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْ عَمَلٍ وَاَعُوْذُبِکَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ اِلَیْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْ عَمَلٍ وَاَسْأَلُکَ مِمَّا سَأَلَکَ بِهٖ مُحَمَّدٌ وَاَعُوْذُبِکَ مِمَّا تَعَوَّذَ مِنْهُ مُحَمَّدٌ وَمَا قَضَیْتَ لِیْ مِنْ قَضَاءٍ فَاجْعَلْ عَاقِبَتَهٗ رُشْدًا

(الهی! زه له تانه د ګردو ښیګړو او نیکیو غوښتنه کوم د ژر کیدونکیو هم او د وروسته کیدونکیو هم، د معلومو هم او د نامعلومو هم، او زه له ګردو بدیونه ستا پناه غوارم، د ژر کیدونکیو بدیو نه هم او د وروسته کیدونکیو بدیونه هم، د معلوم نه هم او له نامعلومو هم، او زه له تانه د جنت غوښتونکی یم او د داسې وینا او عمل چې جنت ته نږدې کوونکی وی او زه له جهنم نه په تا سره پناه غوارم او له هغې وینا او عمل نه هم پناه غوارم چې دوزخ ته نږدې کوونکی وی او زه له تانه هغه ښیګړې غوارم چې له تانه یې محمد ﷺ سوال کړی وُ، او زه په تاسره پناه غوارم له هغو ټولو شیانو نه چې محمد ﷺ ترې له تانه پناه غوښې وه، او دا غوارم چې ته زما په باب هره فیصله فرمایی د هغې پای خیر وی) [حاکم]

پر اسلام د ټینګ پاتې کېدلو دعا:

أَللّٰهم احْفَظْنِيْ بِالْإِسْلَامِ قَائِمًا وَاحْفَظْنِيْ بِالْإِسْلَامِ قَاعِدًا وَاحْفَظْنِيْ بِالْإِسْلَامِ رَاقِدًا وَلَاتُشْمِتْ بِيْ عَدُوًّا حَاسِدًا (الهی! ما په ناسته ولاړه او په ویښه او خوب کې په هر حالت کې پر اسلام قایم لرې او کوم دښمن او حسد کوونکی ته پر ما د خندا وخت مه ورکوې).

د نوي مسلمان دعا

حضرت ابو مالک اشجعي رضی الله تعالی عنه فرمایي چې زما د پلار وینا ده چې کله به څوک نوی په اسلام مشرف کېده، نو نبي به هغه ته لمونځ زده کاوه او بیا به یې ورته ویل چې داسې دعا غواړه: أَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ وَارْحَمْنِيْ، وَاهْدِنِيْ، وَعَافِنِيْ وَارْزُقْنِيْ (الهی! ته ماته ښښنه وکړې، پر ما رحم وکړې، لارښوونه راته وکړې، سلامتیا راوبښې او روزي راوبښې).

د نفاق او بد اخلاقۍ نه د بچ کېدو دعا

أَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُبِکَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْاِخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ، أَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُبِکَ مِنَ الشِّقَاقِ وَالنِّفَاقِ وَسُوْءِ الْأَخْلَاقِ (الهی! زه پناه غواړم له بدو اخلاقو، بدو اعمالو او نفساني غوښتنو. یا الله! زه پناه غواړم له جګړو، نفاق، او بد اخلاقۍ څخه).

درود او سلام

پر ستر محسن حضرت محمد صلی الله علیه وسلم زیات درود، او سلام وواياست، دا ربښتیا ده چې د هغه د بې اندازې نیکیو او خورا زیاتې مهربانۍ او شفقت بدله مونږ هیڅکله نشو ادا کولای، که څه کولای شو نو یوازې دا چې د مینې او عقیدت او د فدا کارۍ او ځان قربانونې له ولولو سره پر هغه درود او سلام ووایو، او الله جل جلاله ته دعا وکړو چې پروردګاره! ستا نبي صلی الله علیه وسلم چې زمونږ په خاطر شپه او ورځ کوم لړزوونکې تکالیف زغملي دي او مونږ ته یې د دین رڼا رارسولې ده او زمونږ د لارښوونې په خاطر یې چې څومره ویلې کړې دي.

الهي! مونږ د دی بی ساری احسانُ هیڅ بدله نشو ادا کولای، ستا نه زمونږ هیله ده چې پروردگاره! ته پر هغه بی حسابه رحمتونه نازل کړی، د هغه درجی لوړی کړی، د هغه دین د باطلو یرغلونو نه وساتی، او پراختیا ورکړی او په اخرت کې هغه له ټولو مقربینو نه زیات ځان ته نږدی وګرځوی، په قران کریم کې مسلمانانو ته همدا لارښوونه شوی ده: إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا[1] (یقینًا الله او د هغه ملائکی پر نبی صلی الله علیه وسلم پرله پسی درود وایی، مسلمانانو! تأسې هم پری درود ووایاست) .

حضرت ابی ابن کعب رضی الله تعالی عنه ته نبی ﷺ وفرمایل: ابی! که ته خپل ټول وختونه په درود او سلام ویلو کې ولګوی، نو الله جل جلاله به په دنیا او اخرت کې ستا کفالت پر خپله غاړه واخلی [مسند احمد]

د حضرت انس بن مال رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: کوم سړی چې پرما یو کرتی درود ووایی، الله جل جلاله پری لس رحمتونه نازلوی، لس نیکی ورته لیکل کیږی، لس ګناهونو تری لری کیږی اولس مرتبی یې لوړیږی [سنن نسایی]

او نبی صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دی کوم سړی چې پرما درود وایی او ملائکی پر هغه سړی تر هغې پوری درود وایی، تر څو چې دا سړی پرما درود وایی

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: هغه سړی بخیل دی د چا په مخ کې چې زما یادونه وشی او پرما درود ونه وایی [سنن ترمذی]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هغه سړی د خپلی ملګرتیا او صحبت تر ټولو زیات حقدار ګنی چې پر هغه تر ټولو زیات درود او سلام وایی.

د پیغمبر صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د قیامت په ورځ زما د ملګرتیا او صحبت تر ټولو حقدار هغه سړی دی چې پرما تر ټولو زیات درود وایی [سنن ترمذی]

---

[1] - د الاحزاب سورت ۵۶ آیت

صحابه کرامو رضوان الله علیهم اجمعین ته چې هغه د درود او سلام کوم الفاظ په بیلا بیلو وختونو کې ورزده کړی دی، په هغو کې لږ لږ اختلاف دی، تاسې چې له هغو نه کوم یو غواړی لوستلای شې، په عامه توګه چې کوم درود شریف په لمانځه کې لوستل کیږي او حضرت عبدالله بن عباس تر ټولو غوره ګڼلی دی هغه دادی: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى إِبْرَاهِيْمَ وَ عَلٰى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ، اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى إِبْرَاهِيْمَ وَ عَلٰى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ (الهی ! رحمت وکړی پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر آل، لکه تا چې رحمت کړی ؤ پر ابراهیم او د هغه پر آل، بیشکه ته د ډیر سپیڅلیو صفاتو او عظمت څښتن یې، پروردګاره ! برکت نازل کړی پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر ال لکه څنګه چې تا برکت نازل کړی پر ابراهیم علیه السلام او د هغه پر ال، بیشکه ته د ډیر سپیڅلیو صفتونو او د عظمت څښتن یې) [صحاح سته، مسند امام احمد]

حضرت عبدالله بن مسعود خلکو ته وویل، چې کله تاسې پر نبی صلی الله علیه وسلم درود وایاست نو په ښه توګه یې وایاست، تاسې ته څه معلومه ده چې دا درود به د نبی علیه السلام په درباره کې وړاندې کیږي، خلکو ترې هیله وکړه نو بیا تاسې موږ ته دورد وښایاست نو هغه و فرمایل دا درود لولی: اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ صَلَوٰتَكَ وَرَحْمَتَكَ وَ بَرَكَاتِكَ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِيْنَ خَاتَمِ النَّبِيِّيْنَ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُوْلِكَ إِمَامِ الْخَيْرِ وَ قَائِدِ الْخَيْرِ وَ رَسُوْلِ الرَّحْمَةِ، اَللّٰهُمَّ ابْعَثْهُ مَقَامًا يَغْبِطُهُ بِهِ الْأَوَّلُوْنَ، اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى إِبْرَاهِيْمَ وَ عَلٰى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ (الهی ! خپل برکتونه، رحمتونه او فیوضات نازل کړی، د رسولانو پر سردار، د پرهیزګارانو امام، او پر خاتم النبین محمد صلی الله علیه وسلم چې ستا بنده او رسول دی، ښیګړو مثال د خیر لارښود او د رحمت استازی دی، ته یې د عظمت پر هغه مقام سر لوړی کړی، چې د ده د مخکینو لپاره د رشک وړ دی- الهی !

رحمت نازل کړی پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر ال لکه چې تا رحمت نازل کړی پر ابراهیم او د هغه پر آل ، بیشکه ته د ډیرو ستاینو څښتن او لوی یې) [ابن ماجه]

حضرت ابو مسعود انصاری رضی الله تعالی عنه وایې چې: یو ځلی بشیر ابن سعد له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه یا رسول الله ! موږ پر تاسی څه ډول درود او سلام وایو نو نبی صلی الله علیه وسلم تر ډیره غلی و او بیا یې و فرمایل: أَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى آلِ إِبْرَاهِيْمَ فِي الْعَالَمِيْنَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ [سنن مسلم]

الهی ! پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر آل رحمت نازل کړی، لکه څنګه چې تا رحمت نازل کړی و د ابراهیم علیه السلام پر آل او برکت نازل کړی پر محمد او د هماغه صلی الله علیه وسلم پر آل، لکه څنګه چې تا په کاینا تو کې برکت نازل کړی وٌ، پر ابراهیم، بیشکه ته د ډیرو پاکو صفتونو څښتن او د عظمت خاوند یې.

د قربانۍ دعا

چې څاروی مخ په قبله څملوې لومړی دا دعا ولولې: انی وجهت و جهی قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ() لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ - أللهم لك و منك (ما په پوره توجه سره خپل مخ د هغه الله جل جلاله په لوری کړی دی چاچې ځمکې او آسمانونه پیدا کړی دی اوزه له شرک کوونکیو څخه نه یم، بیشکه زما لمونځ، زما قربانی، زما ژوند او مرګ هر څه د رب العالمین لپاره دی، له هغه سره هځوک شریک نشته، د همدی ما ته حکم شوی دی او زه مسلمان او منونکې یم، الهی دا هم ستا دی او تا را کړی دی) .

بیا د بسم الله، الله اکبر په ویلو تیره چاړه د څاروی پر غاړه راکاږې، او له حلالولو وروسته دا دعا ولولې: اللهم تَقَبَّلْهُ مِنِّيْ[1] كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ خَلِيْلِكَ

---

[1] - که په قربانی کې له چا سره شریک یاست نو د منی پر ځای (مینا) ووایی او له هغې وروسته د ټولو نومونه واخلی.

إِبْرَاهِيمَ وَ حَبِيبِكَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمَا الصَّلوٰةُ وَ السَّلامُ (الهي ته دا قرباني زموږ له لوري قبوله کړې، لکه څنګه چې تا د خپل دوست ابراهيم عليه السلام او خپل حبيب محمد صلى الله عليه وسلم قرباني قبوله کړه، پر دواړو دې درود او سلام وي).

د قربانۍ څاروی پر بل چا حلالول هم روا دي خو تاسې يې پخپله حلال کړی غوره ده او د حلالولو پر وخت په شعوري ډول هغه دعا چې لولئ په خپل زړه او دماغ کې راولئ، څه چې تاسې په دعا کې وايې يعنې دا چې زموږ هر څه د الله جل جلاله لپاره دي او د هماغه په لاره کې بايدهر څه قربان کړای شي، د هماغه د اشارې په ميندالو موږ اوس د هغه په لاره کې قرباني کوو، سبا که د هغه جل جلاله اشاره وي نو موږ به د خپل ځان قرباني هم د هغه په لاره کې وړاندې کړو او شکريه به يې ادا کړو که هغه پخپله لاره کې د وينو توېولو توفيق را کړ او د شهادت سعادت يې را په برخه کړ.

د عقيقې دعا

له عقيقې نه مراد هغه وزه يا پسه دی چې د نوي اولاد له لوري د ولادت د پيدا کيدو په اوومه روځ د خيرات په توګه حلالېږي.

د پيغمبر اکرم صلى الله عليه وسلم لارښوونه ده په اوومه ورځ د ماشوم لپاره نوم وټاکې او د هغه سرکل کړې، او د هغه له لوري عقيقه وکړې.

د څاروي د حلالولو پر وخت څاروی قبلې ته مخامخ څملوی، او لومړی هغه دعا ولولې چې د قربانۍ د څاروي د حلالولو پر وخت لوستل کيږي (اني وجهت) نه تر (لک ومنک) پورې بيا د بسم الله، الله اکبر په ويلو تېره چاړه د څاروي پر غاړه را کاږئ او بيا دا دعا ولولې: أَللّٰهُمَّ هٰذِهِ عَقِيقَةُ .... تَقَبَّلْهُ كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ حَبِيبِكَ مُحَمَّدٍ وَ خَلِيلِكَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِمَا الصَّلوٰةُ وَ السَّلامُ دَمُهَا بِدَمِهِ لَحْمُهَا بِلَحْمِهِ شَعْرُهَا بِشَعْرِهِ عَظْمُهَا بِعَظْمِهِ [1]

---

[1] - له هذه عقيقه نه وروسته د هغه ماشوم نوم واخلئ، د چا چې عقيقه ده.

(الهی ! دا .... عقیقه ده، قبوله یې کړی لکه څنګه چې تا د خپل دوست حضرت ابراهیم علیه السلام او خپل حبیب حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له لوری قبوله کړه، د دی وینه د ماشوم د وینی فدیه ده غوښه یې د ما شوم د غوښی فدیه ده، ویښتان یې د ویښتانو فدیه دی هډوکې کې یې د ماشوم د هډوکو فدیه دی، الهی ته یې قبوله کړی) .

کوم خلک چې توان لری هغوی دی د خپل اولاد له لوری خامخا عقیقه وکړی، عقیقه یو مستحب خیرات دی، د هلک له لوری دوه وزی یا پسان او د نجلی له لوری یوه وزه یا پسه دی او دا هم روا دی چې د هلک له لوری یو پسه حلا کړای شی، البته کوم خلک چې توان نه لری ، د هغوی لپاره هیڅکله مناسبه نه ده چې هغوی د غریبی سره سره عقیقه کول ضروری وګڼی او ځان پوروړی کړی او عقیقه وکړی .

د عقیقی غوښه خامه (اومه) هم ویشلای شی ، خو مستحب دا ده چې پخه یې کړی او پر مسکینانو یې ووشی او د ګاونډیانو کره یې ولیږی او پر خپلو خپلوانو او دوستانو یې هم خوړلای شی، د حضرت امام حسن ﷺ د عقیقی پر وخت هغه وفرمایل چې یو ورون (پتون) دایې کره ولیږئ او نور تاسي پخپله وخورئ او پر نورو یې هم وخورئ [سنن ابو داود]

د تراویح لمانځه دعا

تراویح د ترویحه جمع ده، په تراویح لمانځه کې له هرو څلور رکعتو وروسته کیناستو او آرام کولو ته ترویحه وایی او په همدی مناسبت د روژی په مبارکه میاشت کې دغه سنت لمانځه ته تراویح وایی .

په ترویحه کې دا دعا ولولی: سبحَانَ ذِی الْمُلکِ وَ الْمَلکُوتِ سُبْحَانَ ذِی العِزَّةِ وَالعَظْمَةِ وَالهَیْبَةِ وَالقُدرَةِ وَ الکِبْرِیَاءِ و الْجَبَرُوْتِ ، سُبْحَانَ المُلکِ الْحَیِ الَّذِیْ لَایَنَامُ وَلَا یَمُوْتُ ، سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ ، رَبُّنَا وَ رَبُّ المَلَائکَةِ وَ الرُّوْحِ أَللّٰهُمَّ أَجِرْنَا مِنْ النَّارِ یَامُجِیْرُ یَا مُجِیْرُ یَا مُجِیْرُ

(پاک دی د حکومت او اقتدار څښتن، پاک دی د عزت، عظمت، هیبت، واک، لویی او پرتم څښتن. پاک دی تل ژوندی بادشاه چې نه کله ویده کیږی او نه هیڅکله فناه لری، بی اندازی پاک، او له عیبونو منزه دی،

زمونږ پروردګار، د ملایکو رب او د حضرت جبریل علیه السلام پالونکی-
الهی! مونږ د دوزخ له اوره وساتی، ای پناه ورکوونکیه، ای پناه
ورکوونکیه، ای پناه ورکوونکیه!) .

د تراویح لمونځ په جمعه (جماعت) سره ادا کړی او که کیدای شی نو د
ټول قران د اوریدو کوښښ پکی وکړی، تراویح دی کوم داسې حافظ ادا
کړی، چې د پوره درناوی او د زړه په مینه قرآن داسې ورو ورو تلاوت کړی،
چې مقتدی هم زړه تنګی نه شی، او قران کریم هم داسې واضح واضح
ولوستل شی چې د تلاوت حق یې ادا شی .

قرآن له داسې بی پروایی او بی فکری سره مه تلاوت کوی، چې ګواکی له
سره پیټی کوزول وی دا په حقیقت کې له قران سره ستر ظلم دی ، د الله ﷻ
د کتاب دا حق دی، چې د زړه په مینه ، د فکر په حاضری او غور او دقت
سره ولوستل شی او ځان پکی په غور کولو او فکر کولو عادت کړای شی .

همدا ډول د تراویح هم بایـد له آرام او دقت سـره ادا کړای شی، پـه بی
پروایی او چټکتیا سره په ژر ژر رکوع او سجده کول د لمانځه له هدفه
بی پروایی هم ده او د لمانځه له خوند او مزی نه محرومی هم .

قنوت نازله

الله جل جلاله مه کړه چې مسلمان په مشکلو حالاتو کې ګیر وی او د
دښمن ویره او دهشت غالب وی، نو په لمانځه کې د نازله قنوت (دعا)
ولولی، په ځانګړی توګه د سهار په لمانځه کې، د سهار په لمانځه کې د
دویم رکعت له رکوع نه د راپورته کیدو وروسته په ولاړه (قیام) قنوت نازله
ولولی او بیا سجدی ته ولاړ شی، د احادیثو نه معلومیږی چې نبی صلی
الله علیه وسلم او د هغه اصحابو په مشکلو حالاتو کې دا دعا لوستی ده او
په ځانګړی توګه یې د سهار په لمانځه کې د دی دعا د لوستلو هڅه کړی ده :

اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا فِيْمَنْ هَدَيْتَ وَعَافِنَا فِيْمَنْ عَافَيْتَ وَتَوَلَّنَا فِيْمَنْ تَوَلَّيْتَ وَبَارِكْ
لَنَا فِيْمَا أَعْطَيْتَ وَقِنَا شَرَّمَا قَضَيْتَ فَإِنَّكَ تَقْضِيْ وَلَا يُقْضٰى عَلَيْكَ. إِنَّهُ لَا
يَذِلُّ مَنْ وَّالَيْتَ وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ نَسْتَغْفِرُكَ وَنَتُوْبُ
إِلَيْكَ. اَللّٰهُمَّ عَذِّبِ الْكَفَرَةَ الَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِكَ وَيُكَذِّبُوْنَ رُسُلَكَ

وَيُقَاتِلُوْنَ اَوْلِيَاءَکَ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَاَصْلِحْ ذَاتَ بَيْنِهِمْ وَاَلِّفْ بَيْنَ قُلُوْبِهِمْ وَاجْعَلْ فِيْ قُلُوْبِهِمُ الْإِيْمَانَ وَالْحِكْمَةَ وَثَبِّتْهُمْ عَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِکَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَوْزِعْهُمْ اَنْ يُّوْفُوْا بِعَهْدِکَ الَّذِيْ عَاهَدْتَّهُمْ عَلَيْهِ وَانْصُرْهُمْ عَلٰى عَدُوِّکَ وَ عَدُوِّهِمْ اِلٰهَ الْحَقِّ وَاجْعَلْنَا مِنْهُمْ (الهي! ته مونږ په هدايت ونازوی او په هدايت ميندليو خلکو کې مو شامل کړی او مونږ ته سلامتيا راوبښی، او په عافيت ميندليو خلکو کې مو شامل کړې، او زمونږ سر پرستی وکړی او په هغو خلکو کې مو شامل کړی چې ستا په سر پرستۍ کې دی، او زموږ پر هغو شيانو برکت کړی چې تا رابښلی دی، او موږ د هغو له شره وساتی چې تا يې فيصله فرمايلی، ځکه چې هم ته فيصله فرمايې او پر تا د چا فيصله غالبه کيدای نه شی، هغه (څوک) هيڅکه خوار کيدای نه شی چې ته يې سرپرستی و فرمايې، او هغه (څوک) هيڅکله عزتمن نشی کيدای چې ته يې خپل دښمن و گرځوی، ته د ډير زيات برکت څښتنه يې، ای زموږ لوړ او عاليترين ربه! موږ له تا نه بښنه غواړو او ستا په حضور کې توبه کوو، الهی! کافرانو ته عذاب ورکړی چې ستا له (لاری) خلک منعه شوی او ستا پيغمبران دروغجن گڼی او ستا د اولياء و سره په جگړه دی، الهی! د مؤمنو سړو، مؤمنو ښځو، مسلمانو سړو او مسلمانو زنانه بښنه وکړی، د هغوی خپلمنځی اړيکی اصلاح کړی، د هغوی په زړونو کې خپلمنځی مينه پيدا کړی، د هغوی په زړونو کې ايمان او حکمت پيدا کړی او هغوی د خپل رسول الله صلی الله عليه وسلم په ملت کې را جمع کړی، او هغوی ته وسه ورکړی چې ستا هغه وعده پوری کړی چې تاتری اخيستی ده او له هغوی سره مرسته وکړی د هغوی او خپلو دښمنانو په مقابله کې، پروردگاره! زموږ زاری واوری او موږ هم په همدی خلکو کې شامل کړی).

د اړتيا لپاره لمونځ

چې کله هم تاسی د کومې لويې يا کوچنې اړتيا سره مخامخ شئ، د الله جل جلاله په حضور کې ودريږی، او دوه رکعته (صلوه الحاجه) لمونځ ادا کړې او بيا حمد او ثنا ووايی، او دا دعا ولولې، له الله جل جلاله هيله

ده چې هغه به ستاسی دعا نه ردوی، د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده، کله چې د چا الله جل جلاله یا کوم بنده ته څه اړتیا پیښه شی، نو په ښه ډول دی اودس وکړی، بیا دی دوه رکعته لمونځ وکړی او د الله جل جلاله حمد او ثنا دی ووایی او پر نبی صلی الله علیه وسلم دی درود ووایی او بیا دی الله ته داسی دعا وکړی:

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِينَ أَسْئَالُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ لَاتَدَعْ لِيْ ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ وَلَاهَمًّا إِلا فَرَّجْتَهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ (د الله جل جلاله پر ته څوک معبود نشته، هغه ډېر برد بار او ډېر مهربانی کوونکی دی، پاک او لوړ تردی د ستر عرش څښتن، شکر هماغه الله لـره چې د ټولو جهانونو رب دی ، الهی ! زه له تا نه د هغو شیانو سوال کوم چې ستا د رحمت واجبوونکی او ستا د رحمت لازموونکی دی، په هره ښیګړه کې برخه او له هری ګناه نه خلاصون غواړم، الهی ! ته می د ګردو ګناهونو له بښنی پرته او د هر درد او غم د لری کولو پرته مه پریږدی او زما کومه اړتیا چې تاته غوره وی ، هغه د پوره کیدو پرته پری نږدی ای په رحم کوونکیو کې تر ټولو زیات رحم کوونکیه!) [سنن ترمذی- سنن ابن ماجه]

د قرآن یادولو (حفظ) دعا

د قران کریم د حفظ کولو او یا د ساتلو لپاره هغه دعا په پام کې ونیسی چې نبی صلی الله علیه وسلم حضرت علی کرم الله وجهه ته زده کړی وه .

حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنه وایی چې یو ځلی مونږ د پیغمبر عربی صلی الله علیه وسلم په مجلس کې ناست وو چې حضرت علی کرم الله وجهه راغی او د خپلی حافظی نه یې شکایت وکړی چې یا رسول الله! د قرآن آیتونه زما په ذهن کې نه پاتی کیږی، څه چې یادوم په یاد می نه پاتی کیږی، نبی صلی الله علیه وسلم د حضرت علی رضی الله تعالی عنه د شکایت په اوریدو وویل: ابو الحسن! زه تاته داسې دعا ولی درزده نه کړم چې یې ولولی ته تری هم فایده واخلی او هغوی تری هم فایده واخلی چاته

يې چه ته ورزده کړی او بيا چې ته هر څه زده کړی هغه ستا په زړه کې پاتې شی او تاته يادوی، حضرت علی کرم الله وجهه وويل، يا رسول الله! داسې دعا خو خامخا را زده کړی، نو هغه د هغې دعا په باب وفرمايل : دا دعا ولوله دری، پنځو، يا د اوو جمعو په شپو کې يې پرله پسی د الله په حکم به دا غشی پر نښه ثابت شی، پر هغه ذات سوګند چا چې ماته حق دين راليږلي دی، د مؤمن دا دعا هيڅکله خالی نه ځی .

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما وايی چې اوه يا پنځه جمعی به تيری شوی وی ، چې حضرت علی کرم الله وجهه بيا د پيغمبر اکرم ﷺ مجلس ته تشريف راوور او ويلی يې يا رسول الله ! لومړی به می څلور آيتونه زده کول، خو چې تکرارول به مې نو له ذهن نه به مې واته او اوس دا حال دی چې زه څلويښت ايتونه زده کوم نو داسې معلوميږی چې ګواکی زما په مخ کې د الله جل جلاله کتاب پرانستی ايښی دی همدا ډول به ما لومړی يو حديث اوريده او چې کلمه به می د تکرارولو کوښښ کاوه نو هيريده به می، او اوس دا حال دی چې زه هر څومره احاديث اورم او چې بيا يې تکراروم نو يو حرف هم رانه نه غلطيږی .

محمد صلی الله عليه وسلم چې واوريدل وی فرمايل : د کعبی په رب مې دی سوګند وی ! ابو الحسن! واقعی مؤمن دی .

د دعا د تفصيلی طريقی د بيانولو په لړ کې هغه لارښوونه وکړه چې د جمعی په شپه دا دعا ولوله، زما د ورور يعقوب عليه السلام زامنو چې کله له هغه څخه د استغفار د دعا لپاره غوښتنه وکړه نو هغه ورته وفرمايل، زه به ډېر ژر ستاسې لپاره استغفار وکړم، د يعقوب عليه السلام مقصد دا و چې د جمعی په شپه به زه ستاسی لپاره استغفار کوم نو ای علی ! ته د جمعی په شپه د تهجدو په وخت کې پاڅه، ځکه چې دا د دعا د قبليدو وخت دی، طبيعت دا وخت حاضر وی او د الله جل جلاله لوری ته متوجه وی، او که د شپې په وروستی برخه کې نه شی پاڅيدای نو په نيمه شپه کې پاڅه او که په نيمه شپه کې هم نه شی پاڅيدای، نو بيا د شپې په لومړی برخه کې څلور رکعته لمونځ داسې ادا کړه چې په لومړی رکعت کې د

فاتحې د سوره نه وروسته یس سوره او په دویم رکعت کې د فاتحې له سوره له وروسته الدخان او په دریم رکعت کې د فاتحې نه وروسته سوره آلم سجده او په څلورم رکعت کې د فاتحې له سوره نه وروسته سوره ملک تلاوت کړي، بیا چې دې التحیات ولوستل او سلام دې وګرځاوه، نو په ښه طریقه د الله جل جلاله حمد او ثنا ووایه او په ډېره ښه طریقه پر نبي صلی الله علیه وسلم او نورو ټولو انبیاء علیهم السلام درود او سلام ووایه او د ټولو مؤمنانو زنانه او ټولو مؤمنانو سړو لپاره استغفار ووایه او د خپلو ورونو لپاره استغفار ووایه چې په ایمان راوړلو کې ستانه مخکې دي، بیا په اخر کې دا دعا ولوله: اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنِيْ بِتَرْكِ الْمَعَاصِيْ اَبَدًا مَّا اَبْقَيْتَنِيْ وَارْحَمْنِيْ اَنْ اَتَكَلَّفَ مَا لَايَعْنِيْنِيْ وَارْزُقْنِيْ حُسْنَ النَّظَرِ فِيْمَا يُرْضِيْكَ عَنِّيْ اَللّٰهُمَّ بَدِيْعَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ذَاالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِيْ لَاتُرَامُ اَسْاَلُكَ يَا اَللهُ يَا رَحْمٰنُ بِجَلَالِكَ وَنُوْرِ وَجْهِكَ اَنْ تُلْزِمَ قَلْبِيْ حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِيْ وَارْزُقْنِيْ اَنْ اَتْلُوَهٗ عَلَى النَّحْوِ الَّذِيْ يُرْضِيْكَ عَنِّيْ اَللّٰهُمَّ بَدِيْعَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِيْ لَاتُرَامُ اَسْاَلُكَ يَا اَللهُ يَا رَحْمٰنُ بِجَلَالِكَ وَنُوْرِ وَجْهِكَ اَنْ تُنَوِّرَ بِكِتَابِكَ بَصَرِيْ وَاَنْ تُطْلِقَ بِهٖ لِسَانِيْ وَاَنْ تُفَرِّجَ بِهٖ عَنْ قَلْبِيْ وَ اَنْ تَشْرَحَ بِهٖ صَدْرِيْ اَنْ تَغْسِلَ بِهٖ بَدَنِيْ فَاِنَّهٗ لَايُعِيْنُنِيْ عَلَى الْحَقِّ غَيْرُكَ وَلَايُؤْتِيْهِ اِلَّا اَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ (الهي! تر کومه وخته پورې مې چې ژوندی ساتې پخپل رحمت سره له ګناهونو د ځان ساتنې توفیق راکړې او پخپل رحمت سره راته د بې ځایه او بیهوده خبرو نه د لرې اوسیدو قوت راکړې او ماته په هغو کارونو کې ښه نظر او بصیرت راکړې چې ستا رضا پرې حاصلیږي، خدایا! د اسمانو او ځمکو بې ساري جوړوونکیه! د عظمت او درناوي څښتنه! او د داسې ستر شان او قدرت خاونده! چې هیڅوک دې د مقابلې اراده هم نشي کولای، خاونده! رحم کوونکیه، زه ستانه ستا د لویې او ستا د ذات د نور په وسیله هیله کوم چې، لکه څنګه چې تا ماته خپل کتاب زده کړ، همداسې یې راته د حافظې قوت را کړې او ماته د دې کتاب د تلاوت داسې توفیق راکړې چې ستا رضا پرې حاصلیږي، اې د ځمکې او اسمانونو ایجادوونکیه! د

لویی او احترام څښتنه! او د داسې واک او اختیار خاونده چې څوک دی د مقابلې اراده هم نشي کولای، ای بی اندازې رحم کوونکی ربه ! زه ستا د لویی او ستا د ذات د نور په وسیله له تا نه سوال کوم چې ته د خپل کتاب په برکت زما سترګی روښانه کړې او زما پر ژبه د هغې الفاظ جاري کړې او زما له زړه غم او تکلیف لرې کړې او د برکت لپاره یې زما سینه بیرته کړې او د دی (قرآن) په برکت زما بدن ومینځې او پاک او صاف یې کړې، له تا پرته هیڅوک نشته، چې د حق په چارو کې زما مرسته او ملاتړ وکړي پر حق نوراني کوونکی بس هم ته یې، له ګناهونو د منع کیدو قوت او پر نیکیو د کلک پاتکیدو توان، الهي! هم ته ورکولای شې، چې د ډیر لوړ ترین او دسترو عظمتونو څښتن یې [سنن ترمذی]

په قرآن عظیم کې د پوهې دعا

د قرانکریم تلاوت او پر مطالبو یې غور او فکر د مؤمن په زړه پورې عبادت دی، له قرآن سره مینه د الله جل جلاله سره د مینې دلیل هم دی او د الله جل جلاله سره د اړیکو وسیله هم، په قرآن کې له تدبر او تفکر سره مؤمن ته روحاني خوشحالي هم په برخه کیږي، او په دی توګه ورته د حکمت دروازې هم بیرته کیږي.

قران حکیم بیشکه ډیر آسان کتاب دی، تر کومه ځایه چې تری د هدایت حاصلولو او پر احکامو پوهیدو پورې اړه لري، لارښوونې یې ډیرې ساده واضحې او له پیچلتیا پاکې دي، خو دا سرارو او رموزو، د میندلو لپاره یې ضروري ده چې تاسې یې د قرآن پوهیدنې د ټولو آدابو او شرایطو سره مطالعه وکړي، له رښتیني غوښتني سره پرې فکر وکړي او هیڅ وخت ترې بې پروایی او غفلت ونه کړي، او په ټول ژوندانه کې یې پرله پسې مطالعه وکړي.

دا بیخي فطري خبره ده چې د مطالعې په دوران کې به داسې مشکل ځایونه هم راځي چیرې چې به له ژور فکر او دقت سره سره هم ستاسې ذهن نه مطمئن کیږي، او تاسې به ډیر مشکلات احساسوی، خو که تاسې واقعي د قران حکیم د زده کړې هیله مند یاست، نو هیڅکله نهیلي او مات زړي نه شي، او نه پر قران د اعتراض کولو بې ځایه خیال په زړه کې راولي،

او نه ستړی شی چې په قران کې فکر او تدبر پریږدی، بلکې له پوره اطمینان سره د الله جل جلاله لوری ته متوجه اوسی او په مکملی ځان سپارنی سره له هیڅکله د خپل نظر او غوښتنی د تاویلاتو د را ایستلو بی ځایه کوښښ ونکړی، بلکې د یوه طالب په څیر پر هغه مفهوم ټینګ ولاړ اوسی، چې د قران کریم د الفاظو نه مو په ذهن کې راځی، او بیا د ډیری بی وسی او عاجزی په حالت کې الله جل جلاله ته سوال وکړی چې الله! زما دا فکری تشویش لری کړی او پر صحیح مفهوم می وپوهوی.

د دی هدف لپاره د شپی په نوافلو کې په یو څه اواز سره ورو ورو تلاوت هم وکړی، او لاندی لیکل شوی دعا هم ولولی. الله جل جلاله به یې فکر او غم لری کړی او په خوښی او خوشحالی به یې بدل کړی: أَللّٰهُمَّ إِنِّيْ عَبْدُکَ، إِبْنُ عَبْدِکَ، إِبْنُ أَمَتِکَ نَاصِيَتِيْ بِيَدِکَ، مَاضٍ فِيَّ حکمکَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاءُکَ أَسْئَلُکَ بِکُلِّ إِسْمٍ هُوَ لَکَ، سَمَّيْتَ بِهٖ نَفْسَکَ أَوْ أَنْزَلْتَهٗ فِيْ کِتَابِکَ أَوْ عَلَّمْتَهٗ أَحَدًا مِّنْ خَلْقِکَ أَوْ أَسْتَأْثَرْتَ بِهٖ فِيْ عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَکَ، أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيْعَ قَلْبِيْ، وَنُوْرَ صَدْرِيْ وَجَلَاءَ حُزْنِيْ وَذَهَابَ غَمِّيْ (الهی ! زه ستا بنده یم، ستا د بنده زوی یم، ستا د وینځی زوی یم، زما وچولی (تندی) ستا په ورغوی کې دی، پر ما هم ستا حکم نافذ دی، زما په باب ستا هره فیصله انصاف ده، زه له تا نه ستا د هر هغه نوم په وسیله چې ستا لپاره لایق دی، چې تا د ځان لپاره ایښی دی او یا تا په خپل کتاب کې نازل کړی دی، یا دی پخپل مخلوق کې چا ته ویلی دی ، یا د خپل ځان سره د غیبو په خزانه کې ایښی دی، دا سوال کوم چې قران زما د زړه پسرلی ، زما د سینی نور، زما د غم درمل او زما د فکر او پریشانی علاج وګرځوی) [مسند احمد، ابن حبان]

د حدیث د راوی حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنهما وینا ده چې د نبی صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وشوه مونږ دا دعا زده کړو؟ نو هغه وفرمایل ځوک چې دا دعا واوری، هغه دی ضروری زده کړی او یاده دی کړی.

د جمعې خطبه

د اسلامي ولولو د راپارولو، د ایمان تازه کولو او د ذکر او اذکارو د فریضې په پرله پسې ترتیب سره د سرته رسولو لپاره د جمعې د لمانځه خطبه ډېره اغېزمنه او منظمه وسیله ده، په فطري انداز سره په هره هفته کې مسلمانانو ته د خپلو مسئوولیتونو یادونه، د دیني غوښتنو پوهونه او د اسلام لپاره د څه کولو د هیلې پیدا کولو لپاره دا په زړه پورې ګټه ترې تاسې هغه وخت تر لاسه کولای شئ، چې تاسې اوریدونکیو ته د هغوی په ژبه هم وینا وکړئ.

تر کومه ځایه چې په دویمې خطبې پورې اړونده (مربوطه) ده نو باید په عربي ژبه وي البته لومړۍ خطبه تاسې په هغه ژبه هم ورکړئ چې اوریدونکي پرې پوهیږي، ښه او غوره خو دا ده چې د ورځنۍ حالاتو په نظر کې نیولو سره د دیني غوښتنو په باب جامع او لنډه وینا وکړئ او هره هفته په ترتیب سره د ذهنیتونو جوړولو او عمل ته د چمتو کولو لپاره کوښښ وکړئ، خو که د کوم لامل له مخې تاسې داسې ونکړای شئ، نو لږ تر لږه خو دومره خامخا وکړئ چې کومه عربي خطبه ولولئ او هدفمنده ترجمه یې په هغه ژبه هم وکړئ چې اوریدونکي پرې پوهیږي، د عربي خطبې په باب هم ډېره مناسبه دا ده چې تاسې پخپله د نبي صلی الله علیه وسلم او یا د راشده خلیفه ګانو کومه خطبه وټاکئ لاندې مونږ د نبي صلی الله علیه وسلم هغه مستندې جملې رانقلوو، یوه خو هغه خطبه ده چې له هجرت وروسته هغه په لومړۍ جمعه ورکړې وه او دویمه هغه خطبه ده چې هغه مسلمانان په خورا بلیغ انداز سره دي ته وهڅول چې له قرآن حکیم سره ژوره مینه پیدا کړي او پرله پسې پکې غور او فکر وکړي ځکه له قرآن سره د روابطو پیدا کولو پرته د دین سره اړیکې ساتل امکان نه لري.

په مدینه منوره کې لومړۍ خطبه

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَحْمَدُهٗ وَاَسْتَعِيْنُهٗ وَاَسْتَغْفِرُهٗ وَاَسْتَهْدِيْهِ وَاُومِنُ بِهٖ وَلَا اَكْفُرُهٗ، وَاُعَادِيْ مَنْ يَّكْفُرُهٗ، وَاَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ ، اَرْسَلَهٗ بِالْهُدٰى وَالنُّوْرِ وَالْمَوْعِظَةِ عَلٰى فَتْرَةٍ مِّنَ

الرسلِ وَقِلّةٍ مِّنَ الْعِلْمِ وَضَلاَلَةٍ مِّنَ النَّاسِ وَانقطاعٍ مِّنَ الزَّمَانِ وَدنوٍّ مِّنَ السَّاعة وَقُرْبٍ مِّنَ الْأَجَلِ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ فَقَدْ رُشَدَ وَمَنْ يَّعْصِهِمَا فَقَدْ غَوىٰ وَفَرَّطَ وَضَلَّ ضَلاَلاً بعيداً اُوْصِيْكُمْ بتقوىٰ اللّٰهِ فَإِنَّهُ خَيْرُ مَا اَوْصٰى به الْمُسلمُ الْمُسْلِمَ اَنْ يَّحُضَّهُ عَلَى الْأُخرة وَانْ يَّأمُرَهُ بتقوى الله فَاحْذَرُوا مَا حَذَّرَكُمُ اللّٰهُ مِنْ نَفْسِهِ وَلاَ أُفضَلَ مِنْ ذَالِکَ نَصِيْحَةً وَلاَ افضلَ مِنْ ذَالِکَ ذكراً وَإِنَّ تَقْوَى اللّٰهِ لِمَنْ عَملَ به عَلىٰ وَجَلٍ وَّمَخَافَةٍ مِنْ رَّبه عَوْنَ صِدْقٍ عَلىٰ مَا تبْغُوْنَ مِنْ أَمْرِ الْاٰخِرَةِ وَمَنْ يُّصْلِح الَّذِى بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللّٰهِ مِنْ أَمْرِهٖ فِى السِّرِّ وَالْعَلاَنِيَهِ لاَيَنْوِىْ بِذَالِکَ اِلاَّ وَجَهَ اللّٰهِ يَكُنْ لَّهُ ذكراً فِى مِنْ عَاجِلِ أَمْرِهٖ وَذُخْراً فِيْمَا بَعْدَ الْمَوْتِ حِيْنَ يَفْتَقِرُو الْمَرْءُ إِلَى مَا قَدَّمَ وَمَا كَانَ مِنْ سِوىٰ ذَالِکَ يَوَدُّ لَوْ أَنَّ بينَهَا وَبَيْنَهُ امداً بعيداً وَّيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ وَالَّذِىْ صَدَقَ قَوْلَهُ، وَانجزَ وَعْدَهُ لاَ خُلفَ لِذَالِکَ فَإِنَّهُ يَقُوْلُ عَزَّ وَجَلَّ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا اَنَا بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيدِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ فِىْ عَاجِلِ أُمْرِكُمْ وَاٰجِلِهٖ فِي السِّرِّ وَالْعَلاَنِيَهِ فَإِنَّهُ مَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ اجراً ، وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهِ فَقَدْ فَازَ فَوْراً عظِيماً ، وَإِنَّ تَقْوَى اللّٰهِ يُوَقِّيْ عُقوبَتَهُ وَيُوَقِّىْ سُخْطَهُ وَإِنَّ تَقْوَى اللّٰهِ يُبَيِّضُ الْوُجُوْهَ وَيُرضِيُ الرَّبَّ وَيَرْفَعُ الدَّرَجَه-خُذُوْا بحظِّكُمْ وَلاَ تُفرِطُوْا فِىْ جَنْبِ اللّٰهِ وَقَدْ عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ كِتَابَهُ وَنَهَجَ لَكُمْ سَبِيْلَهُ لِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَيَعْلَمَ الْكَاذِبِيْنَ فَأَحْسِنُوْا كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكُمْ وَعَادُوْا أَعْدَاءَهُ، وَجَاهِدُوْا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ هُوَاجْتَبٰكُمْ وَسَمّٰكُمُ الْمُسْلِمِيْنَ لِيُهْلِکَ مَنْ هَلَکَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنهٍ وَلا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ- فَأَكْثِرُوْا ذِكْرَ اللّٰهِ وَاعْمَلُوْا لِمَا بَعْدَ الْيَوْم فَإِنَّهُ مَنْ يُّصلِحْ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللّٰهِ يَكْفِهِ اللّٰهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ-ذَالِکَ بِأَنَّ اللّٰهَ يَقْضِىْ عَلَى النَّاسِ وَلاَ يَقْضُوْنَ عَلَيْهِ وَيَمْلِکُ مِنَ النَّاسِ وَلاَ يَمْلِكُوْنَ مِنْهُ اللّٰهُ أَكْبَرُ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ

(شکر او ستاینی الله لره دی، زه يې شکر ادا کوم، مرسته ترې غواړم، د ښېنې ترې هیله لرم او د لارښوونی او هدایت ترې هیله لـرم، ایمان ېرې راوړم او کافر کیږم پرې نه، او هغه څوک خپل دښمن ګنم ، چې پـرده کافر کیږي، او زه ګواهي ورکوم چې له الله جل جلاله پـرته بل معبود نشته ، هغه یوازې واحد دی، هیڅوک ورســره شریک نشته او زه شاهدی وایم

چې محمد صلی الله علیه وسلم د الله جل جلاله بنده او استازی دی ، چې الله جل جلاله ورته د هدایت، نور او نصیحت په ورکولو په داسې دوران کې یې خپل استازی وګرځاوه، چې له اوږدې مودې راسې د پیغمبرانو د راتګ لړی بنده وه، د ربنتیاني پوهې رڼا تته شوې وه، د بې لارې دوره وه، د هستي نظام ګډ وډیدونکی و، قیامت رانږدې شوی و، او د هر سړي اجل سرته ولاړو- نو چا چې (رسول الله صلی الله علیه وسلم ومانه) د الله او رسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت یې ومانه، هغه نیغه لاره ومونده او چا چې د (رسالت په انکار کولو) د الله جل جلاله او رسول نافرمانی وکړه، هغه لاره ورکې شو او په لنډ فکری کې پریووت او له حقی لارې بې لارې په ګمراهی کې لرې پریووت- زه تاسې ته وصیت کوم چې له الله جل جلاله وه ویریږی، یو مسلمان چې بل مسلمان ته له غورونه غوره نصیحت کولای شي هغه همدا دی، چې د اخرت د ذخیرې ټولولو لپاره یې وهڅوی، او له الله جل جلاله د ویریدو تلقین ورته وکړی، نو له الله جل جلاله څخه وه ویریږی لکه څنګه چې هغه د خپل ذات نه د ویریدلو حکم کړی دی، تردی غوره نه کوم بل نصیحت شته او نه تردی غوره بله کومه یادونه کیدای شي- او رښتیا دا ده چې له الله جل جلاله ویره د بنده لپاره چې له الله جل جلاله په ویره او لړزه کې ژوند تیر کړی، د اخرت د ښکلي پای رښتونی، مرستندوی ده، چې تاسې یې غوښتونکي یاست، او کوم سړی چې په خالص نیت سره یوازی د الهي رضا په خاطر خپلې پټې او ښکاره چارې په هر حال کې سمې کړی، نو د دې سملاسی بدله په دنیا کې دا ده، چې هغه به نیک نومی وی او له مرګه وروسته به په هغه وخت کې په ځان پوره وی چې کله هر سړی خپلو هغه اعمالو ته بې اندازې محتاج وی چې د هغه وخت لپاره یې کړی وی، او له هغو پرته چې کوم بد اعمال وی د هغو په باب به هیله لری چې کاشکې دا اعمال زما نه ډیر لرې وای او الله جل جلاله تاسې له خپل ځان څخه ویروی او الله جل جلاله پر خپلو بنده ګانو خورا مهربان دی-سوګند دی پر هغه ذات د چا وینا چې رښتونی او وعده یې پر وفا ولاړه ده چې دا خبره به (خامخا) پیښیږی، څکه چې په خپله هغه لوړ

او عالتيرين (ذات) يې لارښوونه کوي چې: زما په حضور کې خبره نه بدليږي او زه پر خپلو بنده گانو د ذرې اومره ظلم کوونکی نه يم، نو له الله جل جلاله وه ويريږې، د دنيا او اخرت په ټولو ښکاره او پټو چارو کې، رښتيا دا ده چې څوک د الله جل جلاله له غضب نه ويريږي ، الله جل جلاله د هغه گناهونه ترې ايسته کوي او د هغه اجر لاپسې زياتوي او څوک چې پرې ويريده، هغه ډېر لوی برياليتوب وگاټه، او ښه پوه شی چې د الله ﷻ ويريدونکی بنده د هغه له خفگانه لرې ساتي او د هغه له عذابه يې ساتي، او د هغه له ناراضيتوب نه يې بچوي، او په ښه ډول پردی حقيقت هم پوه شی، چې د الله جل جلاله ويريدونکی مخونه روښانه او ښکلي کوي، څښتن د خپل بنده نه خوشحاله لوری او د بنده مرتبه لوړوي-گوری! د خپلې خپلې برخې نيکی راټولي کړي او د الله جل جلاله پر وړاندې هيڅکله لټي او بيکاري ونه کړي، سره له دې چې هغه تاسې ته د خپل د پوهې په درکولو سمه لاره تاسې ته ښودلې ده تر څو چې هغه وپيژنې هغه خلک چې پخپل ايمان کې رښتونی دي او هغه چې دروغجن دي، نو تاسې هم د خلکو سره ښه رويه وکړی، لکه چې هغه له تاسې سره ښه سلوک کړی دی، او د هغه دښمنان خپل دښمنان وگڼي، او د هغه په لاره کې داسې جهاد وکړی چې د جهاد حق ادا کړای شي هغه تاسې د خپل دين لپاره ټاکلي ياست او ستاسې نوم يې (مسلم) ايښی دی، د دې لپاره چې څوک هلاکيدونکي دي، هغه له روښانه دليل سره هلاک شي او څوک چې ژوندي پاتې کيدونکي دي، هغوی له روښانه دليل سره ژوندي پاتې شي، او د واک او توان سرچينه يوازې د الله جل جلاله ذات دی-نو د الله جل جلاله ذکر زيات کوی او د نن نه وروسته د راتلونکی سبا لپاره عمل کوی، ځکه چې کوم بنده د ځان او الله جل جلاله تر منځ خپله معامله روغوي، الله جل جلاله د هغه لپاره په هغو ټولو چارو (معاملاتو) کې بس دی چې د ده او نورو بنده گانو تر منځ وی، ځکه چې الله جل جلاله د بنده گانو فيصلې کوی بنده گان د هغه فيصله نه کوی، هغه د انسان د هر څه څښتن دی او د انسان په

واک کې د هغه جل جلاله هیڅ نشته، هغه له هر څه لوی ، برتر او لوړ دی او قوت او طاقت یوازې د هماغه دی [طبری دولسم ټوک ۲۵۵ مخ]

د قران عظیم سره د مینې نصیحت

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ أَحْمَدُهُ وَأَسْتَعِينُهُ وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَ مِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَ مَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيكَ لَهُ -إِنَّ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتٰبُ اللّٰهِ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَيَّنَهُ اللّٰهُ فِيْ قَلْبِهِ وَأَدْخَلَهُ فِي الْإِسْلَامِ بَعْدَ الْكُفْرِ ، وَاخْتَارَهُ عَلٰى مَا سِوَاهُ مِنْ أَحَادِيثِ النَّاسِ إِنَّهُ أَصْدَقُ الْحَدِيثِ وَأَبْلَغُهُ أَحِبُّوا مَنْ أَحَبَّ اللّٰهَ وَأَحِبُّوا اللّٰهَ مِنْ كُلِّ قُلُوبِكُمْ وَلَاتَمَلُّوا كَلَامَ اللّٰهِ وَذِكْرَهُ وَلَا تَقْسُوا عَلَيْهِ قُلُوبَكُمْ- اُعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَاتُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ، اِتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقٰتِهِ وَصَدِّقُوا صَالِحَ مَا تَعْمَلُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ وَتَحَابُّوا بِرَوْحِ اللّٰهِ بَيْنَكُمْ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ (بیشکه شکر او ستاینه هم الله جل جلاله لره ده، زه د هغه حمد او ثنا وایم، له هغه نه مرسته غواړم او مونږ د هغه د بخشش په لمن کې پناه غواړو، د نفس له وسوسونه او د بد کاریو له جزا نه، چاته چې الله جل جلاله هدایت وکړی (او هغه ، هغه چاته لارښوونه کوی چې واقعًا د هدایت غوښونکی وی) نو هغه هیڅوک بې لارې کولای نه شی او څوک چې الله جل جلاله له سمې لارې بې لارې کړی (او هغه داسې څوک بې لارې کوی چې د سمې لارې غوښتونکی نه وی) نو هغه ته هیڅوک لارښوونه نشی کولای، زه ګواهی کوم چې له الله جل جلاله پرته څوک د عبادت لایق نشته، هغه یو دی، هیڅوک ورسره شریک نشته.

رښتیا دا ده چې تر هر څه غوره خبرې د الله جل جلاله کتاب دی، هغه انسان بریالی شو چې زړه یې پر کتاب الله ښکلی دی، او څوک چې له کفر وروسته الله جل جلاله پر اسلام مشرف کړی دی، او چا چې ټولې بشرې خبرې پرې ایښې او د الله جل جلاله کتاب یې د ځان لپاره ټاکلی دی، بیشکه الهی کلام سراسر حقیقت دی، بې اندازې اغیزمن دی، څوک چې ورسره مینه لري، تاسې هم له هغه سره مینه ولرئ ، او د خپلو زړونو په ټوله پاملرنه له الله جل جلاله سره رښتینې مینه پیدا او د هغه د کلام په تلاوت

او يادولو هيڅکله مه سترې کيږئ، او هيڅکله دی ستاسې زړونه د کلام الله په باب بې پروا او سخت نه وی، نو د همدی الله جل جلاله بنده ګی وکړئ، څوک ورسره د ذری اومره مه شريکوئ، او تل ترې په ويره کې اوسی، لکه څنګه چې ترې د ويريدو حق دی او د خپلو نيکو اعمالو تصديق پر ژبه هم کوی (په ژبه هماغه څه وواياست چې ستاسې له شانه سره مناسب وی) او د الهی دين او رحمت پر اساس پخپلو منځو کې مينه ساتئ ، والسلام عليکم ورحمة الله! [اعجاز القران]

دويمه خطبه

الحمد الله حمداً كثيراً والصلوه والسلام على رسوله ارسله الله شاهدا ونذيراً وداعيًا الى الله باذنه وسراجًا منيراً وعلى اله واصحابه وسلم تسليمًا كثيراً كثيراً ، اما بعد! فيا ايها الناس! اوصيكم بتقوى الله فإن تقوى الله ملاک الحسنات، وعليكم بالطاعة فان من يطع الله ورسوله فقد فاز فوزاً عظيمًا ، وقال الله تعالى في كتابه المجيد ، ان الله وملائكته يصلون على النبى يا ايها الذين امنوا صلوا عليه وسلموا تسليما اللهم صلى على سيدنا ومولانا محمد وعلى اله واصحابه الذين اتبعوه فى ساعة العسرة، اللهم امطر شابيب رضوانک على السابقين الأولين من المهاجرين والانصار خصوصًا على افضل البشر بعد الأنبيآء بالتحقيق أمير المؤمنين سيدنا أبى بكر الصديق رضى الله تعالى عنه وعلى أمير المؤمنين سيدنا عمر الفاروق رضى الله عنه وعلى امير المؤمنين سيدنا عثمان ابن عفان رضى الله تعالى عنه وعلى امير المؤمنين سيدنا على بن ابى طالب كرم الله وجهه وعلى ولديه السعيدين سيدا شباب اهل الجنة الحسن والحسين رضى الله تعالى عنهما وعلى امهماسيدة نساء اهل الجنة فاطمه الزهراء رضى الله تعالى عنها وعلى سائر الصحابة والتابعين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين .

اللهم انصر من نصر دين محمد صلى الله عليه وسلم واجعلنا منهم واخذل من خذل دين محمد صلى الله عليه وسلم ولاتجعلنا منهم عبادالله! رحمكم الله ان الله يامر بالعدل والإحسان وإيتاء ذى القربى وينهى عن

الفحشآء والمنکر والبغی یعظکم لعلکم تذکرون اذکرو الله یذکرکم وادعوه یستجب لکم ولذکر الله تعالی اعلی واولی واعز واجل واهم واعظم و اکبر.

د نکاح خطبه

د نکاح د شرعي حیثیت د پیژندلو، د هغې غوښتنې په ذهن کې، کینولو او په نکاح پورې اړوندو (مربوطو) لازمو سترو مسئولیتونو د یادونې په خاطر د نکاح په محفل کې د نکاح خطبه لوستل هم سنت دی، پر دې مهال له خطبې نه د پوره پوره ګټې اخیستلو لپاره ډیره مناسبه دا ده چې د نکاح د خطبې لوستونکی د نکاح د خطبې ترجمه او لنډه تشریح هم په خپله ژبه کې وکړي، چې اوریدونکې پرې په ښه ډول پوه شي، د همدې هدف په نظر کې نیولو په خاطر لاندې د نکاح خطبه د ژباړې سره وړاندې کیږي:

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ نَسْتَعِينُهُ وَ نَسْتَغْفِرُهُ وَ نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَاشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

"يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِه وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ" - "يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَتَسَاءَلُونَ بِه وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا"

يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ امَنُوْا اتَّقُوْا اللّٰهَ وَ قُوْلُوْا قَوْلاً سَدِيْدًا يُّصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا [مشکوة]

وَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاللّٰهِ إِنِّيْ لَأَخْشَاكُمْ لِلّٰهِ وَ أَتْقَاكُمْ لَهُ وَلٰكِنِّيْ أَصُوْمُ وَأُفْطِرُ وَأُصَلِّيْ وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِيْ فَلَيْسَ مِنِّيْ

(شکر او ستاینه هم الله پاک لره ده، مونږ له هماغه نه مرسته غواړو او له هماغه نه د ګناهونو معافي غواړو او موږ د خپل نفس د لمسونو او بدیو په مقابل کې خپل ځانونه د الله جل جلاله په پناه کې ورکوو [رښتیا ده] چې څوک الله پر سمه لاره روان کړي [او هغه څوک پر سمه لار روانوي چې پرې د تللو اراده لري] نو هغه هیڅوک نشي بې لارې کولای، او څوک چې الله جل جلاله بې لارې کړي [او هغه هماغه څوک بې لارې کوي چې

بي لارې کيدل غواړي] نو هغه هيڅوک پر سمه لاره کولای نشي، او زه ګواهي ورکوم، چې له الله جل جلاله پرته هيڅوک معبود نشته او زه ګواهي ورکوم چې محمد ﷺ د الله تعالى بنده او د هغه رسول دی .

د ايمان خاوندانو! له خدايه په صحيح توګه ويره اختيار کړې او تر مرګه د الله جل جلاله وفادار او فرمانبردار اوسې .

ای خلکو ! د الله جل جلاله له قهر نه وويريږې چاچې تاسی له يوه نفس نه [آدم عليه السلام] نه پيدا کړې او د همدی يوه بدن نه يې د هغه جوړه [بي بي حوا] پيدا کړه او بيا يې د همدی دواړو په وسيله ډير نارينه او زنانه په ځمکه کې خپاره کړي، د همدی پالونکې الله جل جلاله له ناراضيتو به ځانونه وساتې، د څه په وسيله چې تاسی له يو بل نه خپل حقوق غواړی او د خپلوانو د حقوقو خيال ساتي . يقين ولرې چې الله جل جلاله ستاسی څارنه کوی .

د ايمان څښتنانو ! له الله وويريږی او غوره او ښې پخې خبرې کوئ ، نو الله جل جلاله به ستاسی اعمال اصلاح کړی او پرګناهونو به مو د ښېنې پرده وغوړوی، او کوم خلک چې د الله جل جلاله او د هغه د رسول ﷺ تابعداری کوی، هغوی به پر ستره کاميابی سر لوړی شي .

قسم پر الله جل جلاله زه په تاسی ټولو کې له خدايه زيات ويريدونکې يم، خو زما حال دا دی چې زه کله نفلی روژې نيسم او کله يې نه نيسم، په شپه لمونځونه هم ادا کوم او ويده کيږم هم او زه له زنانه سره نکاح هم کوم، څوک چې زما له دی سنتو غاړه وغړوی، زما سره يې اړيکې نشته) [صحيح بخاری] .

استخاره

د ژوندانه په مهمو چارو لکه سفر، نکاح، ماموريت او تجارتی چارواو نورو کې استخاره وکړې، د استخاری معنی ده خير ښيګڼه غوښتل، په کومو مهمو او روا کارونو کې چې تاسی ته د خير اړخ ښکاره نه وی، په هغو کې خامخا استخاره وکړې او بيا مو چې په کوم لوری د زړه ميلان دی، هماغه الهی قضا وګڼې او غوره يې کړې، د استخاری طريقه داده چې

کله تاسي ته کوم غير معمولي کار پيښ وي، نو له مکروه او حرامو وختونو پرته چي کله هم وغواړې، دوه رکعته لمونځ ادا کړي او بيا د استخاري دعا ولولي، د حضرت سعد بن ابی و قاص وينا ده چي نبی صلی الله عليه وسلم فرمايلي دی: له الله تعالی استخاره کول د آدم د اولادی نيکبختيا ده او پر الهی قضا رضا هم د آدم عليه السلام د ځو ځات سعادت دی، او بدبختی يې دا ده چي هغوی له خدايه خير ونه غواړی او د الله جل جلاله پر کړو ناخوښه وی [مسند احمد]

او نبی صلی الله عليه وسلم دا هم فرمايلی: استخاره کوونکي هيځکله نامراده نه وی او مشوره کوونکي هيځکله پښيمانه نه وی او له کفايت نه کار اخستونکي هيځکله چاته نه محتاج کيږی [طبرانی]

د حضرت جابر رضی الله عنه وينا ده چي نبی صلی الله عليه وسلم چي به ځنګه موږ ته قرآن لوسته همداسی‌به يې د استخاره کولو هم تعليم را کاوه، فرمايل به يې چي څوک له تاسی نه په کومه مهمه چاره کې فکر مند وی نو دوه رکعته لمونځ دی وکړی او بيا دی دا دعا ولولي [صحيح بخاری] .

أَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَسْتَخِيْرُکَ بِعِلْمِکَ وَ أَسْتَقْدِرُکَ بِقُدْرَتِکَ وَ أَسْئَالُکَ مِنْ فَضْلِکَ الْعَظِيْمِ فَاِنَّکَ تَقْدِرُ وَ لَاأَقْدِرُ وَ تَعْلَمُ وَ لَا أَعْلَمُ وَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ.

أَللّٰهم إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هٰذَا الْأَمْرَ[1] خَيْرٌلِّيْ فِيْ دِيْنِيْ وَ مَعِيْشَتِيْ وَ عَاقِبَةِ أَمْرِيْ فَاقْدُرْهُ لِيْ وَ يَسِّرْهُ لِيْ ثُمَّ بَارِکْ لِيْ فِيْهِ وَ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هٰذَا الْأَمْرَ شَرٌلِّيْ فِيْ دِيْنِيْ وَ مَعِيْشَتِيْ وَ عَاقِبَةِ أَمْرِيْ فَاصْرِفْهُ عَنِّيْ وَ اصْرِفْنِيْ عَنْهُ وَ اقْدُرْلِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِيْ بِهِ

(الهی ! زه له تانه ستا د علم په وسيله د خير غوښتونکي يم او ستا د قدرت په وسيله ستا د ستر فضل سوال کوم، ځکه چي هم ته د قدرت ښتن يې او زما د ذری هومره قدرت نشته، ته د علم ښتن يې، او زما علم نشته، او هم ته د غيبو پر ټولو خبرو پوهيږی .

---

[1] ...د هذالامر په ځای خپل حاجت (اړتيا) ووايا‌ست او يا د هذ الا مر د ويلو پر وخت خپله اړتيا په تصور کی راولی .

الهي ! که ستا په علم کې دا کار زما لپاره غوره وي، زما د دین او دنیا په لحاظ او د پای په لحاظ يې زما لپاره تقدير وګرځوي، او راته آسان يې کړې او زما لپاره يې مبارک وګرزوي او که ستا په علم کې دا کار زما لپاره بد وي زما د دين او دنيا په لحاظ او د پای په لحاظ، نو ته يې زما نه لرې ولرې، او ما ترې وساتې او زما لپاره خير او ښيګڼه تقدير وګرځوي، هر چيرې چې وي او بيا پرې ما راضي او بې فکرې وګرځوي .

الهي سپیڅلي نومونه
(اسماء حسنی)

د نفسي تزکیي او د زړه د اطمینان مستند او غوره وسیله دا ده چي تاسې پر الهي ذکر خپله ژبه لمده وساتي، د هغه صفات تکرار کړی، د هغو صفتونو د غوښتنو په باب غور وکړی او په ایمان او شعور سره دغه صفتونه پخپل زړه او دماغ د حاکم او جاري ساتلو عادت زده کړی ، الهي لارښوونه ده : يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا()وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا[1] (ای د ایمان خاوندانو! د الله تعالی ذکر په کثرت سره کوی او سهار او ماښام د هغه په تسبیح او ثنا مشغول اوسی) .

او په اعراف سورت کی دی : وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا (او د الله غوره غوره نومونه دی ، نو په دی غوره نومونو هغه يادوی) .

د دغو نومونو تفصیل او د هغو پراخې غوښتنی او معناوی یې هم په قران عظیم کی په وضاحت سره بیان کړای شوی دی او پیغمبر اکرم ﷺ د دغو صفتونو شمیر، تفصیل او د هغو د زده کړی ستره بدله ښودلی او د هغی تکرار (ورد) کولو ته ئی مؤمنان لیوال کړی دی ، د هغه لارښـوونه ده د الله جل جلاله نه نوی نومونه دی څوک یی چی یاد کړی جنت ته به داخل شی [صحیح بخاری]

د الهی صفاتو د زده کولو مطلب دادی چی تاسی هغه وپیژنی، هغه زده کړی، د هغو پر غوښتنو عمل وکړي او له هغو سره سم د خپل ژوندانه جوړولو کوښښ وکړي، د دی لاره دا ده چی تاسی په مینه او اخلاص تلاوت وکړي، د قران عظیم له پوهیدو سره تلاوت وکړي او پرله پسی پکې له غور او تدبر نه کار واخلی، بیا هغه مستند احادیث هم په غور سره مطالعه کړئ ، په کومو کی چي د الهی صفاتو مفهوم او غوښتنی بیان

---

[1] - د الاحزاب سورت ۴۲ آیت

کړای شوی دی ، همدارنګه هغه سنت اذکار او دعاګانی هم په پوره توجه او پاملرنی ولـولئ چی په عمومی توګه د دغه الهـی صفاتو نه جوړی وی د قـران عظیم مطالعه کوونکیو د همدی قران له مطالعی نه دغه نه نوی الهی نومونه راجمع کړی دی :

الله : دا د کائناتو د پیدا کوونکی ذاتی نوم دی چې د ګردو غوره صفاتو او د خیر او برکت سرچینه ده، دا نوم له هغه پرته نه بل چاته ویل شوی دی او نه یې چاته ویل صحیح دی، همدا الله جل جلالـه ستاسې د محبتونو اصلی مرکز دی، همدا الله جل جلاله ستاسې د عباداتو او قربانیو یوازینی حقدار دی، او همدا الله جل جلاله له ګردو خطراتو نه د بچ ساتلو یوازینی د پناه ځای دی، نو د همدی الله جل جلالـه پر محبت خپل زړونه آباد کړی، په اخلاص سره یې بنده ګی وکړی او پر همدی الله جل جلاله باور او یقین ولری.

وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ [1] (او ایمـان لـرونکی مؤمنان له الله تعالی سره شدیده مینه لری) .

إِنَّـا أَنزَلْـنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدْ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَـالِصُ [2] (ای نبی! دا کتاب مونږ تاته پـه حقـه نـازل کړی دی، نو د الله عـبادت وکـړی او خپلـه بـنده ګی د هغـه لپـاره خالصـه کـړی، پـه ښـه ډول وپوهیږی، چې بنده ګی یوازی د همدی الله تعالی حق دی) .

قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ [3] (ورتـه ووایاست چې ماته حکم شوی چې زه د همدی الله عبادت وکړم او هیڅوک ورسره شریک نه کړم) .

وَعَـلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلْ الْمُؤْمِنُونَ [4] (او بروسـه کونکی هم پر الله جل جلاله بروسه او تکیه کوی) .

---

[1] - د البقره سورت سورت ۱۶۵ آیت

[2] - د الزمز سورت ۲ آیت

[3] - د الرعد سورت ۳۶ آیت

[4] - د ابراهیم سورت ۱۲ آیت

الرَّحْمٰن: هغه ذات د چا په رحمت کې چې بې اندازې جوش او خروش دی او څوک چې بې اندازې رحم کوونکی دی او چا چې په خپل رحمت سره انسان په سترو نعمتونو نازولی دی [الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ خَلَقَ الْإِنسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ[1] (رحمن [هغه ذات دی] چې دا قرآن يې د زده کړ او انسان ته يې له پيدا کولو سره د خبرو توان ورکړ) .

د الله جل جلاله د رحمانيت تر ټولو لوی مظهر دا دی چې هغه انسان ته د قران په څير عظيم نعمت وروباښه او بيا يې انسان ته د خبرو په توان ورکولو په نورو مخلوقاتو کې ځانګړې غوره والی ورواښه.

الرَّحِيمُ: هغه ذات دی د چا رحمت چې پرله پسې دی د چا د هميشنی رحمت لړی چې هيڅکله نه پرې کيږي، په دنيا کې هم د هغه د پرله پسې رحمت په سيوری کې انسان پالل کيږي، پر مختګ کوی ، د نيکيو پر لار روانيږي، د عمل لپاره وخت پيدا کوی او په اخرت کې به هم مؤمنان د هغه د همدی صفت په برکت د جنت په څير آرام ځای کې د عيش او آرام ژوندون تيروی [وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ[2] (او که تاسې د الله جل جلاله د نعمتونو حساب کول غواړی نو شمير يې نشی يعنی د الله جل جلاله د بی شميره او بی اندازې نعمتونو شميرلی امکان نه لری) .

انسان د ژوندانه په شيبه شيبه کې د الله جل جلاله رحمت او پاملرنی ته اړ دی او د هغه د رحمت باران پرله پسی اوری)] .

هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا[3] (هماغه ذات دی چې پر تاسې رحمت فرمايي او د هغه ملايکی ستاسې لپاره د رحمت دعا کوی چې هغه تاسې له تيارونه راوباسی، رڼا ته مو راولی، هغه پر مؤمنانو ډېر

---

[1] - د الرحمن سورت ۱-۲ آيت
[2] - د النحل سورت ۱۸ آيت
[3] - د الاحزاب سورت ۴۳ آيت

رحم کوونکی دی ، په کومه ورځ به چې ورسره خبری کوی نو هغه استقبال به په سلام سره وی او د دوی لپاره الله جل جلاله د عزت او درناوی بدله تیاره کړی ده) .

اَلمُلِکُ : د کائناتو ربنتونی بادشاه چې پر دواړو جهانو یې واکوالی ده " فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ [1] (نو الله لوړترین او ربنتونی بادشاه دی او بس) .

اَلقُدُّوسُ: له ګردو عیبونو او غلطیو له یوه سره پاک دی، نو ځکه خو یې رالیږل شوی قانون د هری خطا نه پاک دی .

اَلسَّلَامُ : له ګردو نیمګړتیاو او کمزوریو نه روغ رمټ او ساتلی .

اَلمُؤمِنُ: له ګردو افتونو او عذابونو نه په امان ساتونکی .

اَلمُهَیمِنُ: د مخلوق څارونکی او له بیلاریو ساتونکی .

اَلعَزِیزُ: د واک او درناوی یوازینی سرچینه د چا چې هر څه د واک لاندی دی " فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا (عزت له یو سره ټول د الله جل جلاله لپاره وی) .

اَلجَبَّارُ: د بی شانه غلبی او زور څښتن د مخلوق ویجاړی جوړونکی .

اَلمُتَکَبِّرُ : د عظمت او کبریایی سرچینه چې په کبریایی کې ورسره هیځوک شریک نه دی " هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ [2] (الله هغه ذات دی چې له هغه پرته بل معبود نشته، ربنتینی بادشاه، پاک ذات، له هر نقصانه روغ، په امن او امان کې ساتونکی، ساتندوی، پر هر څه غالب، د بی شانه لوړی څښتن، پاک او تر ټولو لوړ دی الله جل جلاله له هغو شیانو چې دا خلک یې ورسره شریکوی) .

اَلخَالِقُ : له شانه سره د مناسبو قوتونو او استعدادونو سره سم د غوره وجود بخښونکی .

اَلبَارِئُ : د هر څیز له نشت نه شته کوونکی بی ساری ایجادوونکی .

---

[1] - د المومنون سورت ۱۱۶ آیت

[2] - د الحشر سورت ۲۳ آیت

اَلْمُصَوِّرُ: مخلوقاتو ته شکل ورکوونکی " هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ[1] (هماغه ذات [الله جل جلاله] دی چې د (میندو) په رحمونو کې څنګه وغواړي ستاسې شکلونه جوړوی) - وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ[2] (هغه [الله جل جلاله] ستاسې بد صورتونه جوړ کړل او غوره بد صورتونه یی جوړ کړل) - هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى[3] (هماغه الله جل جلاله دی د کائناتو خالق، ایجادوونکی او اختراع کوونکی د کلونو جوړوونکی د هماغه لپاره ښه ښه نومونه دی) .

اَلْغَفَّارُ: ډېر زیات ښنونکی او معافوکی " فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا[4] (او ما ورته وویل چې د خپل رب نه ښنه وغواړی ، هغه ډېر زیات ښنوونکی دی) .

اَلْقَهَّارُ : پر خپل مخلوق د پوره غلبې او واک څښتن

اَلْوَاحِدُ: یوازی او ځانله، چې په ذات، صفاتو، قدرت او حقوقو کې ورسره هیڅوک شریک نشته " لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ[5] (نن د چا حکومت دی د الله جل جلاله چې یو دی او پر هر څه غالب دی) .

اَلتَّوَّابُ: د بنده ګانو پر حال پام کوونکی او د ګناه ګارانو توبه قبلوونکی " ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ[6] (یا الله جل جلاله هغوی ته توجه وکړه چې توبه وکړی، بیشکه الله جل جلاله زیات توبه قبلوونکی او رحم کوونکی دی) .

---

[1] - د ال عمران سورت ۱۰۰ آیت

[2] - د التغابن سورت ۳ آیت

[3] - د الحشر سورت ۲۴ آیت

[4] - د نوح سورت ۱۰ آیت

[5] - د غافر سورت ۱۶ آیت

[6] - د التوبه سورت ۱۸۱ آیت

الْوَهَّابُ : د بې غرضه بخشش او سخاوت څښتن " وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ [1] (مونږ ته د خپل لورې رحمت راوبښې بیشکه ته بې شانه د سخاوت څښتن یې) .

الْخَلَّاقُ: په هر ډول، هر وخت د هر څیز پیدا کوونکې د تخلیق په صفت کې کامل " أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ [2] (آیا هغه ذات چې ځمکه او اسمانونه یې پیدا کړي ، د دې توان نه لرې چې د دې په څیر نور پیدا کړای شي، ولې نه! هغه بې اندازې لوی خالق دی او د پوهې څښتن دی) .

الرَّزَّاقُ : خپل مخلوق ته په ښه شان روزي ورکوونکې، اړتیا پوره کوونکې .

المتین: بې انـــدازې محکم او توانمند " إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ [3] (بیشکه همدا الله ښه روزي ورکونکې، زورور، محکم او قوي دی) .

الْفَتَّاحُ : د مخلوقاتو تر منځ فیصله کوونکې، ګران اسانوونکې .

الْعَلِيمُ: د بنده ګانو په هر ډول خبرو، کارونو، احساساتو او ولولو باندې په مستقیمه توګه پوهیدونکې " قل یجمع بیننا ربنا ثم یفتح بیننا بالحق وهو الفتاح العلیم [4] (ورته ووایه! زمونږ پروردګار به مونږ راجمع کوي، بیا به زمونږ تر منځ سمې سمې فیصلې کوي، بیشکه هغه ډېر عادلانه فیصله کوونکې او پر هر څه پوهیدونکې دی) .

الْمُحِيطُ: پر ټولو مخلووقاتو احاطه کوونکې، هیڅ څیز د ده له علم او قدرت نه بهر نه دی " وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ [5] (او الله جل جلاله پر هغوی له هرې خوا نه محیط دی)

---

[1] - د ال عمران سورت

[2] - د یسن سورت ۸۱ آیت

[3] - د الذریات سورت ۵۸ آیت

[4] - د

[5] - د البروج سورت ۲۰ آیت

اَلْقَدِيرُ: پر هر څه د مکمل اختيار او قدرت څښتن " أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا [1] (دا چې الله جل جلاله پر هر څه قادر دی او دا چې د الله جل جلاله علم پر هر څه احاطه کړی ده) .

اَلْحَلِيمُ: په عذاب ورکولو کې بیړه نه کوونکی، بنده ګانو ته پر سمه لار د روانیدو وخت ورکوونکی، زغم لرونکی" إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا [2] (ربښتیا ده چې همدا الله دی چې اسمانونه او ځمکه بی ځایه کیدو ته نه پریږدی او که چیری بی ځایه شی، نو د الله جل جلاله پرته یی هیڅوک رانیوونکی [منع کوونکی] نشته بیشکه الله جل جلاله د ډیر زغم او تیریدنی څښتن دی) .

اَلشَّكُورُ: د مخلوق نیکو اعمالو ته بی اندازی ارزښت ورکوونکی " وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ (او هغوی به وای چې د الله جل جلاله شکر، چې زمونږ نه یې غم لری کړ، بیشکه پر مونږ ډېر زیات (زمونږ پر ګناهونو) سترګی پټوونکی او عزت ورکوونکی دی)

اَلْغَفُورُ: د ډېر زیات تیریدنی څښتن او پرده پوښ .

اَلْعَفُوُّ: ډېر زیات عفو کوونکی.

فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا [3] (لری نه ده چې الله جل جلاله هغوی.وبښی، الله جل جلاله ډېر لوی معافی کوونکی او تیریدونکی دی) .

اَلْعَظِيمُ: پخپل ذات او صفاتو کې د لوی څښتن " فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ [4] (نو ته د خپل لوی او ستر الله جل جلاله په نامه ثنا وایه) .

---

[1] - د الطلاق سورت ۱۲ آیت

[2] - د الفاطر سورت ۴۱ آیت

[3] - د سورت البفره ۹۹ آیت

[4] - د الواقعه سورت ۷۴ آیت

الْوَاسِعُ: د بې اندازې پراخيو څښتن، پر بنده ګانو له زياتې پراخۍ سره احسان کوونکی " وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ * يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا[1] (الله جل جلاله بې اندازې لاس پراخی او پوه دی، چاته چې غواړي حکمت وربښي او چاته چې حکمت ورکړای شو، هغه ته په حقيقت کې ستر دولت ورکړای شو) .

الْحَكِيمُ: د کائناتي نظام او بنده ګانو په باب په بې شانه علم سره فيصله کوونکی " إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا()يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا[2] (بيشکه الله جل جلاله د هر پوهيدونکی او په پوهه فيصله کوونکی دی، څوک چې وغواړي پخپل رحمت کې يې داخلوی او د ظالمانو لپاره يې دردونکی عذاب تيار کړی دی) .

الْحَيُّ: د ژوندانه سرچينه، له مرګه خوب او پريشانی نه پاک " وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ[3] (او توکل وکړی پر هغه ژوندی ذات جل جلاله چې هيڅکله ورته مرګ نه راځی) .

الْقَيُّومُ : د کايناتو د نظم سمبالوونکی او پر خپل حال ساتونکی " اللَّهُ لَا إِلَـهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ[4] (لـه الله جـل جلالـه ، هغـه ژونـدي ابـدي ذات نـه پـرته چې ټول کائـنات يـې تـنظيم کـريـدي بـل هـيـڅ الله جـل جلالـه نشـتـه - هغـه نـه ويـده کـيـږي او نـه پريشاني پرې راځي- په ځمکي او اسمانونو کې چې هرڅه دي د هغه دي) .

السَّمِيعُ: د بنده ګانو خبرې اوريدونکی، د بنده ګانو نه په مکمله توګه خبردار.

---

[1] - د البقره سورت ۲۶۸ آيت

[2] - د الدهر سورت ۳۱ آيت

[3] - د الفرقان سورت ۵۸ ايت

[4] - د البقره سورت ۲۵۵ آيت

اَلْبَصِيْرُ: د بنده ګانو پر کړو او چارو نظر لرونکی، چې د هغوی تر منځ صحيح فيصله وکړی " وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ"[1] (او الله جل جلاله حقی او سهی فيصلی کوی او هغه خلک چې له الله پرته نور رابلی، هغوی د هيڅ څيز فيصله کوونکي نه دی، الله د هر څه ليدونکی او اوريدونکی دی) .

اَللَّطِيْفُ: بی اندازی باريک ليدونکی او د باريکترينو تدبيرونو (لارو چارو) غوره کوونکی .

اَلْخَبِيْرُ: د بنده ګانو له هری خبری نه پوره پوره خبريدونکی " يَابُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُنْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ"[2] (ګرانه زويه! کوم څيز چې د غوښت د دانی اومره هم وی او په کومه سخره (ډبره) يا په اسمانونو او ځمکه کې پټه شوی وی، الله به يې راوړی کړی، بيشکه الله باريک ليدونکی او خبر دار دی) .

اَلْعَلِيُّ: د بی اندازی لوړی او اوچتی مرتبی څښتن ذات.

الکبير: بی اندازی ستر او لوی څښتن چې په کبريای ذات کې ورسره هيڅوک شريک نه دی.

اَلْحَقُّ: هغه ذات چې وجود او شته والی چې حق دی، او چا په منکريدو يې پر حقانيت هيڅ اغيزه نه پريوزی .

اَلْمُبِيْنُ: د حق راښکاره کوونکی او حق په حقه ښودونکی .

وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ[3] (او هغوی به وپوهيږی چې همدا الله جل جلاله حق دی او هغه رښتيا د رښتيا په توګه ښودونکی دی) .

اَلنَّصِيْرُ: د مؤمنانو مرستندوی او حمايت کوونکی.

---

[1] - د المومن سورت ۲۰ آيت

[2] - د لقمان سورت ۱۶ آيت

[3] - د النور سورت ۲۵ آيت

وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ[1] (او له الله جل جلاله سره ترلی شی، هماغه ستاسې رښتونی بادار دی، څومره غوره ملاتړ او څومره ښه مرستند وی)

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ[2] (دا ځکه چې څوک چې مؤمن دی د هغی بادار او کار ساز الله جل جلاله دی او د کافرانو هیڅوک ملاتړ او کار ساز نشته) .

الْكَرِيمُ: پـه غوره توګه د ښښنی او ښه چلن څښتن يَاأَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ () الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ()فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ (ای انسانه! تـه کوم څیز ستا د خپل رب کریم په باب په دوکه کې پری ایستی يې، هغه پروردګار چې ستا د پيدا کولو پروګرام يې جوړ کړ، بيا يې ستا جوړښت سم سم وکړ، نو ته يې خورا موزون جوړ کړی او په کوم شکل يې چې غوښتل ته يې جوړ کړی) .

الْغَنِيُّ: له مخلوقاتو بی نیازه او بی پروا

الْحَمِيدُ: پخپـل ذات کې د سـپیڅلیو صـفاتو څښـتن، چې د چا ثـنا او ستاینی تـه اړ نه دی " وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ[3] (څوک چې شکر وکړی، د هغـه شکر د خپل ځان لپاره دی او څوک چې کفر وکړی نو الله جل جلاله بی نیازه پخپله د پاکو صفاتو څښتن دی) .

الْقَوِيُّ: د بی شانه قوت څښتن د چا پر وړاندی چې د هیچا زور نه چلیږی .

الشَّدِيدُ: خورا سخت نیوونکی چې له نیوکی يې هیڅوک خلاصیدونکی نه دی " كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ[4] (څه ډول چې د ال فرعون او له هغوی

---

[1] - د الحج سورت ٨٧ آیت

[2] - د محمد سورت ١١ آیت

[3] - د لقمن سورت ١٢ آیت

[4] - د الانفال سورت ٥٢ آیت

مخکې خلکو سره معامله پيښه شوی ده، هغوی د الله د ايتونو له منلو نه انکار وکړی، او الله هغوی پر خپلو ګناهونو ونيول . الله د ځواکمن قوت څښتن دی او د سختی سزا ور کوونکی دی) .

اَلرَّقِيْبُ: د بنده ګانو د اعمالو او چارو څارونکی " إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا (يقين او باور ولری چې الله جل جلاله پر تاسې څارونکی دی) .

اَلْقَرِيْبُ: بنده ګانو ته تر هر څه نږدی ذات جل جلاله.

اَلْمُجِيْبُ: د بنده ګانو دعاګانی اوريدونکی‌او قبلوونکی " وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِي إِذَا دَعَانِي فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي[1] (او ای پيغمبره ! زما بندګان که له تانه زما په باب پوښتنه وکړي، نو هغو ته ووايه چی زه ورته ډېر نژدې يم - بلونکی چې کله ما وبلې نو زه د هغه دعا قبلوم) .

فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ[2] (نو تاسې له هغه نه بښنه وغواړی او د هغه جل جلاله په حضور کې توبه وکړی، يقيناً زما رب قريب دی او د دعا ګانو قبلوونکی دی) .

اَلْوَكِيْلُ د بنده ګانو د چارو د سمبنت ذمه اخيستونکی او کار ساز [وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ[3] (او هغوی ووېل، زمونږ لپاره الله جل جلاله کافی دی او هماغه غوره کار ساز دی).

اَلْحَسِيْبُ: له بنده ګانو پوښتونکی او حساب اخيستونکی [إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا[4] (بيشکه الله جل جلاله د هر څيز حساب اخيستونکی دی) .

---

[1] - د البقره سورت ۱۸۷ آيت

[2] - د هود سورت ۶۱ آيت

[3] - د النساء سورت ۸۶ آيت

[4] - د يونس سورت ۱۰۰ آيت

الْجَامِعُ: د بدن د ذرو يو ځای کوونکی، او د حشر په ورځ د بنده ګانو راټولوونکی "رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ"[1] (پروردګاره! رښتيا ده چې په هغه ورځ به ته انسان راجمع کوی د کومی ورځی په راتلو کې چې هيڅ شک نشته).

الْقَادِرُ: د هر کار د کولو توان او طاقت لورنکی" أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ () بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ"[2] (آيا دا انسان خيال کوی چې مونږ به د هغه (ذری ذری او خواره واره) هډوکی راجمع نه کړو؟ خامخا به يې راجمع کوو، مونږ پر دی قادر يو چې کټ مټ يې روغ رمټ کړو).

الْحَفِيظُ: د بنده ګانو له هر افت او مصيبت نه ساتونکی إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ[3] (بيشکه زما پروردګار د هر څيز ساتونکی دی).

الْمُقِيتُ : مخلوق ته پوره پوره د خپلی برخی ورکولو توان لرونکی روزی ورکوونکی وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا[4] (و الله جل جلاله هر څيز ته د خپلی خپلی برخی ورکولو توان لری).

الودود: له بنده ګانو سره بی حده محبت کوونکی.

المجيد : د لويی او شرف څښتن" وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ()ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ"[5] (او هغه ډېر زيات پرده پوښ، بی اندازی محبت کوونکی، د عرش څښتن او د لويی او شرف څښتن دی).

الشَّهِيدُ: هر ځای حاضر او ناظر او د هر څيز ليدونکی" وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ[1] (او الله جل جلاله هر څيز د نظر لاندی ساتی).

---

[1] - د الاعمران سورت ۹ آيت

[2] - د القيامه سورت ۴ آيت

[3] - د هود سورت ۵۷ آيت

[4] - د النساء سورت ۸۵ آيت

[5] - د البرج سورت ۱۴ آيت

الوَارِثُ: د هر څيز ربښتونی مالک او څښتن، د چا ملکيت چې هيڅکله پای ته نه رسي .

المُحْيِیُ : مخلوق ته ژوندون وربښونکی "وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِ وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ [۲] (او همدا مونږ ژوندون او مرګ ورکوونکی يو او همدا مونږ اصلی وارث مالک يو] .

الوَلِيُّ : د مؤمنانو مرستندوی او سرپرست.

الفاطر: د هر څيز جوړوونکی" فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيٌّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ [۳] (د اسمانو او ځمکی جوړوونکيه! هم ته زما سر پرست يې)] .

المَالِکُ : د هر څيز ربښتونی څښتن چې ټول يې پر وړاندی بی وسی او بی واکه دی " مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (د جزا د ورځی څښتن) .

المُقْتَدِرُ: پر هر څيز د پوره پوره واک څښتن، چې په هيڅ کار کې چاته اړ او محتاج نه دی .

المَلِکُ: د کامل واک لرونکی پاچا " إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ*فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ [٤] (پر هيزګاران خلک به په باغونو او نهرونو کې وی، د مکمل اختيار کړونکی څښتن د درناوی په کور کې) .

الأوّلُ: هغه (ذات) چې د ټولو مخلوقاتو د پيدايښ نه د مخه موجود ؤ .

الآخِرُ: هغه ذات جل جلاله چې د ټولو مخلوقاتو له فنا کيدو وروسته به هم موجود وی .

الظّاهِرُ: د هغه ذات چې له هری ذری نه يې الله ښکاره ده .

---

[۱] - د البرج سورت ۹ آيت

[۲] - د الحجر سورت ۲۳ آيت

[۳] - د يوسف سورت ۱۰۱ آيت

[٤] - د القمر سورت ۵۵ آيت

اَلْبَاطِنُ: له نظرونو نه پټ او پوښلی " هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ [۱] (هغه (ذات) چې تر هر څه لومړی، له هر څه وروستی، په هر څه کې ښکاره او د هر چا له نظرونو پټ پوښلي دی) .

اَلْقَاهِرُ: پر بنده ګانو د مکمل واک او اختیار څښتن [وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ [۲] (او هغه پر خپلو بنده ګانو مکمل غلبه او واک لري) .

اَلْكَافِيُ: چې د بنده ګانو د هرې اړتیا لپاره پخپله کافي او بس دی " أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ [۳] (آیا الله جل جلاله د خپلو بنده ګانو لپاره کافي نه دی؟) .

اَلشَّاكِرُ : د بنده ګانو کوښښونو ته ارزښت ورکوونکی " وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا [۴] (او الله قدر دان او علیم دی) .

اَلْمُسْتَعَانُ: هغه ذات د چانه چې باید امداد وغوښتل شی " وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ [۵] (او د الله جل جلاله نه مرسته غوښتل کیدای شی) .

اَلْبَدِيعُ : د ساری او مثال پرته پیدا کوونکی ، بې ساری ایجادوونکی " بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ (د اسمانوو او ځمکی بی ساری ایجادونکی) .

اَلْغَافِرُ: د ګناهونو بخښونکی " غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ [۶] (د ګناهونو بخښوونکی او د توبی قبلوونکی) .

اَلْحَاكِمُ: پر خپل مخلوق حکومت کوونکی، ځان له بادشاه او قانون ساز " إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ [۷] (حکومت کول یوازی د الله جل جلاله حق دی) .

---

[۱] - د الحدید سورت ۳ آیت
[۲] - د الانعام سورت ۱۸ آیت
[۳] - د الرمز سورت ۳۶ آیت
[۴] - د النساء سورت ۴۷ آیت
[۵] - د یوسف سورت ۱۸ آیت
[۶] - د غافر سورت ۳ آیت
[۷] - د یوسف سورت ۴۰ آیت

اَلْغَالِبُ: د مکمل اختیار او واک څښتن " وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ [1] (او الله جل جلاله پر خپلو چارو د پوره قابو څښتن دی خو زیاتره خلک پوهیږي نه)

اَلْحَكَمُ: ناپیلی فیصلی کوونکی " أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا [2] (نو ایا زه له الله جل جلاله پرته بل حکم ولټوم؟) .

اَلْعَالِمُ: د پټو او ښکاره ونه مکمل خبردار.

اَلْمُتَعَالِ: په هر حال کې لوړ او اعلی اوسیدونکی " عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِي [3] (د پټ او ښکاره هر څه نه خبر تر ټولو لوړ) .

اَلرَّفِيعُ: د لوړو او اعلی درجو څښتن " رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ [4] (د لوړو درجو او مرتبو څښتن او د عرش مالک) .

اَلْحَافِظُ: له آفاتو او حادثاتو ساتونکی [فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ [5] (الله ډیرښه ساتندوی دی او هغه تر ټولو زیات رحم کوونکی دی)] .

اَلْمُنْتَقِمُ: د ځان او خپلو مخلصانو له دښمنانو بدله اخیستونکی " فَانتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ [6] (بیا کومو خلکو چې جرم وکړ موږ له هغوی نه انتقام واخیست او دا پر موږ حق و چې د مؤمنانو سره مرسته وکړو) .

اَلْقَائِمُ بِالْقِسْطِ: په عدل او انصاف سره نظم او تدبیر کوونکی .

---

[1] - د یوسف سورت ۲۱ آیت

[2] - د یوسف غافر ۱۵آیت

[3] - د الرعد سورت ۹ آیت

[4] - د غافر سورت ۱۵ آیت

[5] - د یوسف سورت ۶۴ آیت

[6] - د یونس سورت ۱۰۰ آیت

اَلرَّبُّ: پالونکی، له هر ډول خطرات ساتونکی، د پرمختګ د ګردو منزلونو تیاروونکی او د کمال تر سر حده رسوونکی، بادار، څښتن "اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ"[2] (ثنا ده الله لره چې د کونینو پالونکی دی).

اَلْحَفِيُّ: د مخلوق ډېر زیات خیال ساتونکی، بی اندازې مهربانه (رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا[3] (بې شکه هغه پر ما مهربان دی).

اَلْأَحَدُ: یو، بې ساری، د چا چې هیڅوک سیال نشته.

اَلصَّمَدُ: بې نیازه، چې چاته محتاج نه دی او ټول هغه ته احتیاج دی (قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ * اللّٰهُ الصَّمَدُ[4] (ووایه: هغه الله چې یو دی، الله بې نیازه دی، ټول هغه ته اړ دی).

[1] - د طور سورت ۲۸ ایت

[2] - د الفاتحه سورت

[3] - د مریم سورت ۴۷ آیت

[4] - د اخلاص سورت

نیو لیك

سرلیک	مخ
سریزه	۱
لومړی څپرکی (فصل)	
د پاکوالی او سپیڅلتیا اداب	۵
د روغتیا آداب	۹
د جامو آداب	۲۱
د خوراک ، څښاک آداب	۳۳
د ویده کیدلو او ویښیدلو آداب	۳۵
د لاری آداب	۴۶
د سفر آداب	۴۹
د غم او مصیبت آداب	۵۳
د ویری آداب	۶۳
د خوښي او خوشحالي آداب	۶۹
دویم څپرکی (فصل)	
د جومات آداب	۷۶
د لمانځه آداب	۸۱
د قرآنکریم د تلاوت آداب	۸۷
د جمعي ورځی آداب	۹۱
د جنازی د لمانځه آداب	۹۹
د مړی آداب	۱۰۲
د هدیری آداب	۱۰۸
د کسوف او خسوف آداب	۱۱۰
د رمضان المبارک آداب	۱۱۳
د روژی آداب	۱۱۸
د زکوه او خیرات آداب	۱۲۲
د حج آداب	۱۲۵
دریم حپرکی (فصل)	
د مور او پلار آداب	۱۳۴
د کورنیز ژوندانه آداب	۱۴۶
د کورنیز ژوندانه آداب	۱۴۶

سرلیک	مخ
اولاد د روزنی آداب	۱۵۶
د دوستی آداب	۱۷۰
د کوربه توب آداب	۱۹۵
د میلمستیا آداب	۲۰۳
د مجلس آداب	۲۰۶
سلام آداب	۲۱۰
د ناروغ پوښتنی آداب	۲۲۵
د لیدنی کتنی آداب	۲۳۰
خبرو اترو آداب	۲۳۲
د لیک را لیک آداب	۲۳۵
د کار او زیار آداب	۲۳۸
څلورم څپرکی (فصل)	
د (بلنوالی) آداب	۲۴۴
د بلنی او تبلیغ آداب	۲۵۹
په تنظیم کي د نظم آداب	۲۷۱
د مشرتابه (قیادت) آداب	۲۷۶
پنځم څپرکی (فصل)	
د توبی او استغفار آداب	۲۸۳
د دعا آداب	۲۹۸
د قران کریم جامع دعاگانی	۳۱۴
د پیغمبراکرم ﷺ جامع دعاگانی	۳۱۸
مکمله دعا	۳۲۲
درود او سلام	۳۲۳
د قربانۍ دعا	۳۲۶
د عقیقی دعا	۳۲۷
د تراویح لمانځه دعا	۳۲۸
قنوت نازله	۳۲۹
د اړتیا لپاره لمونځ	۳۳۰
د قرآن یادونی (حفظ) دعا	۳۳۱

سرلیک | مخ

سرلیک	مخ
په قرآن عظیم کې د پوهی دعا	۳۳۴
د جمعی خطبه	۳۳۶
په مدینه کې لومړی خطبه	۳۳۶
د قران عظیم سره د مینی نصیحت	۳۴۰
دویمه خطبه	۳۴۱
د نکاح خطبه	۳۴۲
استخاره	۳۴۳
الهي سپیځلي نومونه (اسماء حسنی)	۳۴۶

سبحانک اللهم وبحمدک اشهدان لا اله الا انت
استغفرک او اتوب الیک

Download From: Aghalibrary.com